İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜRESEL KENT SÖYLEMİNİN KENTSEL MEKANA VE MİMARLIĞA ETKİSİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Volkan TAŞKIN

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

EYLÜL 2016

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜRESEL KENT SÖYLEMİNİN KENTSEL MEKANA VE MİMARLIĞA ETKİSİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Volkan TAŞKIN
502111136

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşe ŞENTÜRER

EYLÜL 2016

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502111136 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Volkan TAŞKIN, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "KÜRESEL KENT SÖYLEMİNİN KENTSEL MEKAN VE MİMARLIĞA ETKİSİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Ayşe ŞENTÜRER** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. İpek Y. AKPINAR** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Binnur ÖKTEM ÜNSAL .....
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Teslim Tarihi : 09 Eylül 2016
Savunma Tarihi : 22 Eylül 2016

Anneme ve Babama,

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkısı olan danışmanım Prof. Dr. Ayşe Şentürer'e, desteğini esirgemeyen aileme, yazı sürecinde yokluğumu aratmayan ofisteki ekip arkadaşlarıma ve tez için ilham kaynağı olan her gün zor yaşamlarının peşinden koşan küresel kentlerin sakinlerine teşekkür ediyorum.

Eylül 2016

Volkan Taşkın
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **ix**
KISALTMALAR ..... **xi**
SEMBOLLER ..... **xiii**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xv**
ÖZET ..... **xvii**
SUMMARY ..... **xxi**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Tezin Amacı 1
1.2 Tezin Kapsamı 2
1.3 Çalışmanın Yöntemi 3
2. KAVRAMSAL AÇILIMLAR **5**
2.1 Küreselleşme, Katmanları, Kentle İlişkisi 5
2.2 Küresel Kentler ve Kavramsal Çerçevesi 11
3. KÜRESEL KENTIN FIZIKSEL KIMLIĞI VE MEKANLARI **23**
3.1 Mekansal Kutuplaşma ve Konut 27
3.2 Kamusal Alanın Sermaye ile İnşası 32
3.3 Küresel Kentin Mimari Bileşenleri: İkonlaşma ve Melezleşme 36
3.4 Uluslararası Finans Merkezi 41
4. BİR KÜRESEL KENT OLARAK İSTANBUL **57**
4.1 İstanbul'da Küreselleşmenin Tarihsel Süreci 57
4.2 İstanbul'da Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekana Etkileri 65
4.2.1 Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi 65
4.2.2 1980 sonrası İstanbul'da küresel kent söyleminin kentsel mekana etkileri 73
4.2.2.1 Küresel kent söylemi, planlama, mimarlık, ve iktidar mücadelesi 82
4.3 Küresel Kent Söyleminin Yarattığı Finans Merkezi: Levent-Maslak Aksı 90
4.3.1 Maslak No: 1 100
4.3.2 Kanyon Levent 106
4.3.3 Levent Loft 115
4.3.2 Levent-Maslak aksına dair değerlendirmeler 120
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME **127**
KAYNAKLAR **133**
ÖZGEÇMİŞ **143**

KISALTMALAR

POPS **:** Privately Owned Public Space
IMF **:** International Monatery Fund
FIRE **:** Finance, Insurance, Real Estate
ABD **:** Amerika Birleşik Devletleri

SEMBOLLER

Ha **:** Hektar
m^2 **:** Metrekare
% **:** Yüzde

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Friedmann'ın Dünya Kentleri Hiyerarşisi (1986) **14**
Şekil 2.2: Sassen'in Küresel Kent ve Küresel Ağlar Hipotezi **15**
Şekil 2.3: Waterfront City, Dubia (Rem Koolhaas, OMA) **19**
Şekil 2.4: Küresel Kent Hipotezleri + Söylemin Tarihsel Süreci **21**
Şekil 3.1: Amerika Kent Merkezinde Yaşayanların Yaş ve Gelir Gruplarına Göre Dağılımı (Kolko) **29**
Şekil 3.2: Zuccotti Parkı, Occupy Wall Street Eylemleri (2011) sırasında **35**
Şekil 3.3: Küresel Finans Merkezleri ve Sahip Oldukları Yüksek Yapılar **45**
Şekil 3.4: Şangay'da Pudong Finans Merkezi, İnşa Edilmeden Önce ve Sonra .. **46**
Şekil 3.5: Sanal Borsa Katı, 1997-1999 (Asymptote) **52**
Şekil 4.1: Osmanlı Bankası Binası Kuzey Cephesi (Aktemur, 2012) **68**
Şekil 4.2: Osmanlı Bankası Binası Güney Cephesi Detay (Aktemur, 2012) **68**
Şekil 4.3: Bouvard'ın Beyazıt Meydanı Önerisi **69**
Şekil 4.4: Ford Motor INC Fabrikası, Tophane 1929 (Odman, 2011) **70**
Şekil 4.5: Hilton Oteli (Arkitera) **72**
Şekil 4.6: Taksim Yarışması Birincisi V. Dalokay'ın Önerisi **77**
Şekil 4.7: Kartal Dönüşüm Projesi (Z. Hadid Architects) **79**
Şekil 4.8: Gehry'nin Tepebaşı İçin Hazırladığı Müze Projesi (Arkitera) **80**
Şekil 4.9: Dalan'ın Gökdelen Demeci (Milliyet, 15.06.1986) **85**
Şekil 4.10: Gökdelen Hazırlığı (Milliyet, 20.06.1986) **86**
Şekil 4.11: S. Hakkı Eldem'in Süzer Plaza için Hazırladığı 2 Öneri (Tanju ve Tanyeli, 2009) **88**
Şekil 4.12: Çalışma Alanının Kent İçindeki Konumu **93**
Şekil 4.13: Bölgenin İşlevlere Göre Zonlanması (Kentsel Strateji) **94**
Şekil 4.14: Plaza Terasında Açık Hava Heykel Sergisi, Maslak **97**
Şekil 4.15: Maslak 42'nin Sanat ile İnşaatı BirleştirenReklamı (Maslak 42) **98**
Şekil 4.16: Maslak No:1 ve Künye Bilgileri (EAA) **100**
Şekil 4.17: Maslak No:1 Vaziyet Planı (EAA) **101**
Şekil 4.18: Maslak No:1 Tip Kat Planı (EAA) **102**
Şekil 4.19: Maslak No:1 Dikey Bahçeler (EAA) **103**
Şekil 4.20: Kanyon Levent ve Künye Bilgileri (Tabanlıoğlu Mimarlık) **107**
Şekil 4.21: Kanyon arazisi için ilk yarışmanın haberi (Milliyet, 08.08,1991) **108**
Şekil 4.22: Kanyon Vaziyet Planı (Tabanlıoğlu Mimarlık) **108**
Şekil 4.23: Kanyon Kesit (Jerde Int.) **109**
Şekil 4.24: Levent Loft ve Künye Bilgileri (Tabanlıoğlu Mimarlık) **116**
Şekil 4.25: Levent Loft Yan Cephe(Tabanlıoğlu Mimarlık) **116**
Şekil 4.26: Levent Loft Kesit ve Tip Kat Planı (Tabanlıoğlu Mim.) **117**
Şekil 4.27: Yeni İstanbul Finans Merkezi (HOK) **121**

KÜRESEL KENT SÖYLEMİNİN KENTSEL MEKAN VE MİMARLIĞA ETKİSİ : İSTANBUL ÖRNEĞİ

ÖZET

Küreselleşme günümüzde olan sosyal ve ekonomik gelişmeleri açıklamakta sık sık başvurulan bir terim haline gelmiştir. Bu terimle alakalı olarak ortaya çıkan küresel kent terimi de özellikle son zamanlarda kentlerde yaşananları anlatmak için başvurulan bir başka terimdir. Küreselleşme kılıfı altında sürdürülen neo-liberal ekonomik politikalar, İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde yaşanan hızlı kentleşmenin katalizörlerinden birisi olmuştur. Bu yeni kentleşme çağında, kentleşme hızı hem artmış hem de ağırlık merkezini Batı'dan Doğu'ya ve Güney'e kaydırmıştır.

Bahsi geçen bu hızlı kentleşme, kamu fonlarının yetersizliği ile birleşince, kentleri yönetenleri yeni para kaynakları aramaya itmiştir. Aynı dönemde, ülkelerin katı finansal politikaları da gevşemeye başlamış, bunu takiben yıllarca batının finansal araçlarında biriken sermaye, mobil bir hale gelerek bu yeni kentleşen alanları, yüksek karlı iş alanları (hizmet ve emlak başta olmak üzere) için uygun yerler olarak belirlemiştir. Büyüyen kentlerin parasal kaynaklara olan ihtiyacı bu küreselleşen kapitalden kentlerine pay çıkarmak isteyen yerel elitlerin elinde bir mücadele alanı haline gelmiş, kentsel mekân da bu mücadelenin ön cephesine dönüşmüştür.

Araştırmanın temeli günümüzde artarak devam eden bu küresel durum üzerine kurulmuştur. Merkezine aldığı soru, küreselleşmenin ve küresel kent söylemlerinin kentsel mekân ve mimarlık üzerinde nasıl sonuçları olduğudur. Küreselleşme akademik bir kavram olarak ele alınırken zaman ve mekân üzerinden düşünülerek tartışılmaktadır. Öte yandan, küreselleşmenin somut olarak mekâna ve kente olan etkileri çoğu zaman ekonomik ve sosyal alanlarda değerlendirilmektedir. Bu araştırma, küreselleşmenin bu etkilerini mimarlık ve mekân ekseninde değerlendirerek tartışmayı küreselleşmeyi tanımlayan soyut mekân-zaman ilişkisinden somut kentsel mekâna taşımayı amaçlamaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın ekseni iki ana grupta toplanan dört katmana bölünmüş durumdadır. Katmanlar daha soyut ve genel tartışmalardan başlayarak, kente, kentsel mekâna ve en sonunda bina ölçeğine kadar inmektedir. İki ana grupsa, bir tarafta küreselleşme ve küresel kent söylemi etrafındaki genel tartışmaya odaklanırken, diğer tarafta ise bu tartışmadan çıkan sonuçlar İstanbul özelinde incelenmekte, özgün bir örnek olarak İstanbul'un bu küresel kent söyleminde nerede yer aldığının araştırması yapılmaktadır.

İlk katmanda kavramsal çerçeveyi belirlemesi için küreselleşme ve küresel kent kavramları tartışılmıştır. Saçaklı bir kavram olarak tanımlanan küreselleşmenin, bu bağlamda farklı, hatta birbirleriyle çelişen tanımlamalarına değinilmiştir. Kavramların yaşadığı anlam kaymaları da göz önüne alınarak, kavramsal çerçevenin ikinci merkezini oluşturan küresel kent kavramı, bütün hipotezleri ile ele alınmıştır. Sonrasında küresel kent hipotezine getirilen eleştiriler tartışılmış, teorik boşluk ve

çelişkilerden dolayı, küresel kent hipotezlerinin içi boşaltılarak nasıl politik söyleme dönüştürüldüğü ele alınmıştır.

İkinci katman ise küresel kent söyleminin mekânsal yansımalarının araştırılması hakkındadır. Küresel kent bir söylem olsa da, aynı zamanda kenti yönetenlerin elinde mekânları etkileyen bir politik araca dönüşmektedir. Küresel kent söylemine göre şekillenen kentsel mekânlar, ekonomik merkez, kamusal alan, konut dokusu ve mimari tipolojiler ekseninde incelenmektedir. Ekonomik merkez olarak, kentlerin yeni merkezleri olduğu iddia edilen uluslararası finans ve iş merkezleri incelenmektedir. Finans merkezlerinin mekânsal yapısını anlamak için iki yönlü bir okuma yapılmaktadır: bir taraftan finans sektörünün gelişimi ve mekânsal talepleri incelenirken, bir yandan da iş bölgelerinin kurucu ögesi olan ofis yapıları küreselleşme kapitalizm ekseninde ele alınmaktadır. Kamusal alan, özel sektör – kamu ekseninde tartışılmakta; küreselleşen kentlerde kamusal alanın yapımında özel sektörün üstlendiği yeni rollere değinilmektedir. Konut başlığı altında ise, küreselleşme sonucu kent içinde artan kutuplaşma, konut yerleşimleri ve kent makroformu içindeki yerleri / hareketleri üzerinden ele alınmaktadır. Son olarak, küreselleşen kentlerde, kentsel dokuyu heterojenleştiren karma-kullanımlı (melez) yapılar ve kentlere marka değeri kattığı iddia edilen ikonik yapılar üzerinden küresel kentlerin bina tipolojileri tartışılmaktadır. Böylece bu iki katmanda, küreselleşme ve küresel kent kavramları tartışılmış ve devamında küresel kent söyleminin fiziksel çevrede nasıl sonuçları olduğuna değinilmiştir.

Araştırmanın ikinci büyük gövdesi ile İstanbul hakkındadır. İlk grupta ortaya çıkan tespitler ışığında, İstanbul küreselleşme ve küresel kent söylemi eksenlerinde ele alınmıştır. Önce, Tanzimat Dönemi'nden başlayarak, Osmanlı İstanbul'unun batılılaşma ekseninde yaşadığı ilk küreselleşme dönemi incelenmektedir. Daha sonra sırasıyla, ulus devletin kurulması ve 1980 sonrası liberal ekonomiye geçişle yaşanan ikinci küreselleşme dönemi ele alınmaktadır. 1980 sonrası dönem, o zamanki iktidar odaklarının ortaya koyduğu "Dünya Kenti / Küresel Kent İstanbul" söylemi ekseninde ele alınmaktadır. 24 Ocak kararları ile liberal ekonomiye geçen Türkiye ve İstanbul'daki yeni politik ve ekonomik durumun, küreselleşme ekseninde izi sürülmektedir. Böylece, İstanbul'un son 180 yıllık tarihi küreselleşme ekseninde incelenmiştir. İkinci bölümde, bu tarihsel sürecin mekânsal sonuçları ele alınmaktadır. 1980'e kadar olan süreç sadece tarihsel bir okuma olarak ele alınmaktadır. 1980 sonrası dönem ise, hem tarihsel olarak hem de üçüncü bölümde kategorize hale getirilen mekânsal sonuçlar ışığında ele alınmaktadır. Buna ek olarak, 1980 sonrası ortaya çıkan yeni döneme özgü durumlar da İstanbul'un kendi küreselleşme söylemini tamamlayıcı niteliktedir. Burada, iktidar ve sermaye grupları arasındaki anlaşma ve çatışmaların planlama ve mimarlık boyutunda nasıl etkileri olduğuna odaklanılmıştır. Buraya kadar, kent genelinde küresel kent ve İstanbul ilişkisine odaklanan araştırma; küreselleşme ve küresel kent söyleminin mekânsal etkilerine daha yakın ölçekten bakmak amacıyla, Levent-Maslak aksına odaklanmıştır. Burada yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkan üç temel arketip, üç bina üzerinden incelenmiştir: Levent Loft (üst-gelir için konut odaklı proje), Kanyon (karma kullanım projesi) ve Maslak No:1 (Çok Katlı Ofis Yapısı). Bu üç proje, mimari özellikleri, binanın kendisini çevreleyen söylem ve bu söylemin İstanbul'un küresel kent söylemi ile kurduğu ilişki bağlamında ele alınmıştır.

Araştırmanın sonunda ise, bu iki ana araştırma alanından (genel ve lokal) elde edilen bulgular ve tespitler ışığında, küresel kent söylemi, kentsel mekan ve mimarlık ilişkisinin sonuçları üç ana eksende (kent, mimarlık ve mimar) değerlendirilmiştir. Bu

değerlendirmeler ışığında, metnin de başında bahsedilen yeni kent gerçekliğinin ortaya koyacağı yeni kavramsal çerçevenin neler olabileceği hakkında çeşitli çıkarımlar yapılmıştır.

THE EFFECTS OF THE GLOBAL CITY DISCOURSE ON URBAN SPACE AND ARCHITECTURE: THE CASE OF ISTANBUL

SUMMARY

Globalization is a phenomenon that is widely used to explain the current social and economic conditions. Related to globalization, global cities a rather new term coined by researchers to understand the impact of globalism in cities. In contemporary urban discourse, the term global city gained widely acceptance as a term to comprehend the ongoing transformations in certain parts of the globe.

Neo-liberal economic policies coming in the form of globalism and global cities concepts, has been a major catalyst for the rapid urbanization of the world since the aftermath of The Second World War. After 1950's, the urbanization rate both accelerated and shifted towards the East and the South, creating a new breed of urban sprawls that are ripe for global finance.

The rapid urbanization and lacking of sufficient public funds to challenge this growth, the governing elite of these new mega cities looked upon global finance as a potential savior. As the deregulation of the finance sector increased over the last three decades, the money piled up in financial instruments of the Western World became more mobile, thus finance sector looked for high-profit opportunities in these newly created urban fabrics.

The foundation of this research launches off from this contemporary economic realm. It aims to find how the urban space and the architecture that defines this urban space is affected by the ongoing discourse of the global city. The term globalization itself is always explained by space and time, thus thinking about globalization is thinking about space itself. In addition to that, the term global city became a de facto condition to summarize the ongoing effects of neo-liberalism on urban space. This research aims to shift the focus on globalization from economic and social scales to urban and spatial scale.

The methodology of the research creates four layers grouped into two main bodies. The layers start from general, meaning conceptual discourses and gradually focuses on space, finishing in the case study city and finally case study area. The two bodies are separated by general and local focuses. The first body takes the topic on a more general level, focusing on globalism, global cities and the physical environment of the global cities. The second body takes these discussions and applies to Istanbul where globalism and neo-liberal economy gained a fast track since 1980. The first part of first body aims to discuss the fuzziness of the definition of globalism and how it effects the terms usage in different aspects of life including economic, political and cultural layers.

Globalism is a term that cannot be confined into certain words and definitions, thus making the term used in many different ways and forms sometimes contradicting each other. Global city (World city), derived from globalism itself, has been an active term

for debate since 1960s. However based on a fuzzy concept like globalism and having its own theoretic flaws, the global city hypothesis alone fails to comprehend the effects of globalism on urban space. Despite these disadvantages, the global elite and its local counterparts used global city concept as a political and economic discourse to implement neo-liberal economic policies on urban centers of the World. Thus, the global city hypothesis which is confined into academic debates transformed into the global city discourse which is the pivotal point of this research.

The second part of the first body aims to correlate the effects of globalization on urban space. Main elements of the urban fabric are analyzed in separate cases. The emergence of international finances centers in the city downtowns and business districts is the first case. This case is focused on how modern finance collaborated with modernist office space and together they warped the business life and its spatial outcomes. The second case focuses on the prime element of any urban fabric: housing. This case focuses on how the increasing polarization between global elites, the lucky minority who reaps the benefits of globalism, and the rest, as these global elites transform both the core and the outskirts of the city into high-income neighborhoods, leaving the urban poor out of the picture. The third major case focuses on public space, to be specific on how public space is created in global cities. In the expanding global cities limited public funds are focused on transportation and infrastructure, leaving urban space without the patronage of public administration. This power vacuum is filled by interventions of the private sector, in terms of Privately Owned Public Spaces (POPS) and similar methods. The final case focuses on the architecture of this new urban space of the global cities. Hybridization and iconic buildings are the focuses of this chapter.

The second body of research then focuses on Istanbul, as a case study to understand how this concept of global city and its spatial outcomes occur in İstanbul's urban conditions. Here, the general conditions of the discourse meets with the local and sometimes unique conditions of the city, thus creating a sub-discourse within the main global city discourse. To understand the effects of global city, first Istanbul is evaluated on its relationship with globalism. Based on a historical context, Istanbul has always been a world city, regarding its prime importance for Roman, East Roman and Ottoman Empires. However, speaking in terms of contemporary globalism, Istanbul's globalization story dates back to Ottoman Empire's Westernization efforts beginning officially in 1839 by the Edict of Gülhane. After that, the city opens itself to modern urbanism, finance and local administrative bodies.

Istanbul's globalization history is cut down with emergence of the Turkish Republic and its mercantilist economic policies. However, after 1980 Turkey enters into liberal economic system overnight and ruling elite decides to promote Istanbul as a global city to attract foreign capital. Thus begins the second part of Istanbul's emergence as a global city.Starting from 1980 reaching up present day, is the main timeline of the research. Unlike the 19th century's global theater, the conditions that turned Istanbul to a global city are a result of a deliberate discourse built by the governing elites and funded by Turkey's largest capital groups.Istanbul first promoted as a world city and local contender for replacing the war-ridden Beirut –once the finance capital of the region. Then the governing elite aimed for higher goals and İstanbul found itself competing with cities like Hong Kong, Dubai, London and New York. Though this dream of a global city is not embraced by other major political moves at first, the increasing demand for capital to accommodate the needs of an ever-growing city like İstanbul forced every major political player to accept the main discourse and forge

their own unique global city discourse that aims to excel gaining maximum financial support.

Istanbul is transformed from an industrial major port city to a haven of real estate speculation and consumption. The global city discourse changed major parts of the urban fabric, with this change came a new culture of consumption and lifestyle, and defined the contemporary architectural trends in the city. Therefore, the research goes in hand-to-hand with the timeline staring from 1980 to present day and examines the situation on the different layers. The first layer focuses on how this discourse is fabricated and the second layer focuses on how this fabricated discourse affected the urban space and architecture. Then the research zooms into places where effects of globalization are felt most. The financial center of Levent and Maslak is chosen as the prime case study area to analyze the situation on a more close-up level.

Maslak and Levent district is once-an-industrial-site turned into international finance and business center after 1980s. Since then, the place and its high-rise silhouette became the symbol of the new economic regime in Istanbul and Turkey. The buildings designed and built in this district are concrete products of the global city discourse. Thus, to understand the architecture of this discourse, buildings in the district are analyzed in terms of architecture and the discourse that surrounds this architecture. Built mostly after 1990's, these buildings are categorized into three major archetypes. In the research, one building represents each archetype: Levent Loft for the high-income condominium type, Kanyon for the mixed-use type and finally Maslak No: 1 is for the high-rise office building type. Each building is evaluated in three categories; first its architecture is presented, then the discourse that surrounds this building is evaluated. The discourse is created by the layers of discourse created by the architect, the client, and the people who use the building, media and social media. In the third stance, this discourse is discussed via its affiliation with the Istanbul's global city discourse.

In the final chapter, the data gathered from Istanbul and Maslak case studies are evaluated with the global city phenomenon in general and the results of the research are debated in terms of how to improve spatial conditions in the so-called global cities without alienating its inhabitants. Here, in the conclusion, the global city discourse is discussed on three different levels; urban space, the practice of architecture that creates the urban space and the architect as the professional behind the practice that defines the urban space. Finally, the remarks coming from these discussions are speculated upon how to improve the current theoretical framework that fails to understand the rapid and ongoing urbanization of the World, which would need far deeper concepts and terms than the discourses surrounding this reality, in order to properly accommodate the needs of this new urban realm.

1. GİRİŞ

Yirmibirinci yüzyıl pek çok uzman tarafından "kentleşme çağı" olarak tanımlanmaktadır. Tarihte ilk kez kent nüfusu, kırsal nüfusun üzerine çıkmıştır. Geçmişte yaşanan Batı merkezli kentleşme çağları ile karşılaştırıldığında, yeni kentleşme çağı hem ölçek, hem de etkilediği coğrafya olarak emsalsiz bir durum teşkil etmektedir.

Bu yeni kentleşme çağı pek çok akademisyenin araştırmasına konu olmaktadır. Bu dönemi anlamak için yeni bir kavramsal çerçeveye ihtiyaç duyulduğu çeşitli araştırmacılar tarafından öne sürülmektedir. Yeni bir kavramsal çerçevenin tartışıldığı günümüzde, "küresel kent" pek çok araştırmada günümüzdeki gelişmeleri tanımlamak için kullanılan bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

Küresel kent sadece araştırmacıların değil, politikacıların ve sermaye gruplarının da sıkça başvurduğu, referans verdiği bir kavramdır. Kentler küresel kent olmaya çalışırken, sermayenin gücüyle değişen, dönüşen kentsel mekan ekonomik, politik ve kültürel mücadelenin merkezine oturmaktadır.

İstanbul da, bu yeni kentleşme çağını yoğun hisseden kentlerden birisidir. Son yıllarda küresel kent / dünya kenti olarak tanımlanmaya başlayan İstanbul için bu kavramın ne ifade ettiği önemli bir meseledir. Özellikle 1980 sonrası yaşanan hızlı dönüşüm ile İstanbul'un küresel bir kent olarak tanımlanmaya başlaması eş zamanlı gelişmelerdir. Bu iki eş zamanlı durum arasındaki paralellikler ve farklılıklar, kentin günümüz ekonomik ve politik sistemi içindeki konumunu tarifleyecek parametrelerdir. Sonuçta, küreselleşme çoğu zaman günümüzün neo-liberal politikalarının yerine ikame eden kavramdır.

1.1 Tezin Amacı

Küreselleşmenin, kentlerle ve mekânla kurduğu ilişki son yıllarda farklı branşlardaki uzmanlar tarafından incelenmektedir, bu çalışma konuya mimarlık ekseninde katkı yapmayı hedeflemekte, süregelen tartışmaları kentsel mekan ve mimarlık boyutunda

da irdelemeyi amaçlamaktadır. Tez, İstanbul'da yerelde yaşanan mekânsal değişimlerin, küreselleşme, özellikle de küresel kent olma hali ile olan ilişkisini araştırmaktadır. Bu sorunun cevabının araştırılması sürecinde, küreselleşme ve kent ilişkisine, kent özelinde küresel kentin fiziksel çevresine dair bilgileri ortaya koymayı ve değerlendirmeyi de amaçlamaktadır. Ayrıca, küreselleşme, kent ve mekân arasında nasıl bir ilişki olduğu ve mimarlığın bu ilişkide ne tür bir rolü olduğu da konu dâhilinde işlenecek ve tartışmaya açılacaktır.

Tezin ikinci amacı, küresel kentin nasıl bir fiziksel çevresi olduğunu mimarlık ekseninde ortaya koymaktır. Burada amaçlanan bütünsel bir kent tarifinden çok, küreselleşmenin kentsel mekânla kesişmelerinin ortaya konması ve bunlardan nasıl bir kent profili ortaya çıktığının tartışılmasıdır.

1.2 Tezin Kapsamı

Tez, öncelikle küreselleşmenin kentlerle kurduğu ilişki üzerinden kavramsal çerçeveyi ortaya koymaktadır. Küresel kent ve bu kavramın nasıl geliştiği bu çerçevenin ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Küreselleşmenin ne olduğu, nasıl katmanlara sahip olduğu ve bu katmanların kentle nasıl ilişki kurduğunu ortaya koymak temel amaçlardan birisidir.

Küreselleşme kavramı kendi başına ayrı araştırma konusu olabilecek kadar geniş bir kavramdır. Kavramsal çerçevede küreselleşme incelenirken, kavramın kentleşme ve mekâna dair etkilerine ağırlık verilmiş, özellikle küresel kent ile kurduğu ilişkilere vurgu yapılmıştır.

Dünyadaki küresel kent olarak tanımlanan çeşitli kentler (New York, Londra, Şangay vb.) küresel kent söyleminin fiziksel çerçevesini oluşturmak bağlamında üçüncü bölümde ele alınmaktadır. Farklı coğrafya ve ekonomik yapılar içindeki küresel kentler karşılaştırılarak, küresel kent söylemine dair ortak noktalar ve farklılıklar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Tez küresel kent söylemi ile İstanbul'un kentsel mekanı ve mimarlığı arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Bu bağlamda, İstanbul'un küreselleşme süreci, gerek tarihsel, gerek mekânsal yönleriyle bu tezin ana odak noktalarıdır. Mekân odaklı çalışmalarının kapsamı ise İstanbul genelinde başlasa da, bina ölçeğinde Levent ve Maslak bölgelerine yoğunlaşmaktadır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışması temelde literatür ve dokümentasyon çalışmaları eksenli bir araştırma çalışmasıdır. Araştırma dört çalışma ölçeğinde ele alınmış, ölçekler genelden (kavramsal) özele (mekansal) doğru bir yöntemle ele alınmıştır. Bu dört ölçek:

- Kavramsal ölçek – küreselleşme ve küresel kent kavramlarının tartışılması
- Küresel kent ölçeği – küresel kentlerin genel fiziksel ve mekansal özelliklerinin tartışıldığı ölçek
- Küresel kent İstanbul ölçeği – küresek kent söyleminin İstanbul özelindeki fiziksel ve mekansal özelliklerinin tartışıldığı ölçek
- Küresel kentin finans merkezi Levent-Maslak aksı ölçeği – İstanbul'un küresel kent söyleminin, bölge ve yapı özelindeki etkilerinin tartışıldığı ölçek

Üst ölçekte tespit edilen ve ortaya konulanlar alt ölçeklerde de takip edilmiş, böylece araştırmada elde edilen saptamaların ve verilerin sürekliliği ve ölçeğe göre değişimleri saptanmıştır.

Literatür taraması olarak, çalışmanın kavramsal arka planını kurmak için, ekonomi, sosyoloji, felsefe konularda uzman araştırmacıların küreselleşme üzerine yaptığı çalışmalar taranmıştır. Bu çalışmalardan küreselleşmenin tanımı, içeriği, katmanları ve kentle ilişkine dair bilgiler ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın en üst ölçeğini oluşturmaktadır. İkinci olarak, kavramsal çerçevede küreselleşmenin coğrafyası ve küresel kentler yine benzer yöntemle incelenmiş, kentler ölçeğine inilmiştir.

Küresel kentlerin fiziksel mekânı özelinde giden çalışmanın bu bölümünde, sürecin kentlerdeki mekânsal etkilerini hem mimarlar hem de diğer branşlardan araştırmacıların ortaya koyduklarının karşılaştırılması ışığında ele alınmıştır. Böylece küresel kentlerin mekansal özelliklerinin neler olduğu, ekonomik merkez, kamusal alan, konut ve bina tipolojileri üzerinden kategorize edilmiştir.

Üçüncü aşamada, araştırmanın merkezine odak konusu olan İstanbul alınmaktadır. Yapılan literatür taraması ile öncelikli olarak İstanbul'un küreselleşme süreci kronolojik açıdan ele alınmıştır. Ortaya çıkarılan bu tarihsel okuma, sürecin mekansal okumaları için bir izlek teşkil etmiştir. 1980 sonrası dönem, bu tarihsel okumada güncel dönem olarak kabul edilmiştir. Güncel dönemin mekansal okumaları, tarihsel okumanın yanı sıra, bir önceki bölümde (ikinci aşama) elde edilen kategorizasyona

göre ikinci kez ele alınmıştır. Burada sürecin mekansal etkilerini daha yakından anlatmak, tartışmayı açmak için bazı örnek proje ve binalara da değinilmiştir.

Dördüncü aşama ise, küresel kent ve İstanbul'un küresel kent olma söylemi bağlamında çıkan iki durumun, tanımlı bir alan ve binalar üzerinde incelenmesidir. Bu çalışmanın yapılacağı bölge olarak Levent-Maslak aksı üzerindeki plaza, konut ve karma-kullanımlı yapılar seçilmiştir. Bölgedeki yapıların dokümentasyonu yapılmış, sağlıklı bilgiye ulaşılabilenler arasından üç tanesi (her tipoloji için birer adet) seçilerek, bu projelerin mimari, yapısal, ekonomik yönleri, küreselleşme söylemi açısından ele alınmıştır. Buradaki dokümentasyon sadece mimari projeleri değil, aynı zamandan yapının kendi söylemini oluşturan reklam, tanıtım belgelerini, web sitelerini vb. de kapsamaktadır.

2 KAVRAMSAL AÇILIMLAR

Küresel kent söyleminin tartışılması için öncelikle bir kavramsal çerçeve kurulması gerekmektedir. Küresel kent söyleminin kavramsal çerçevesini iki önemli kavram tanımlamaktadır: küreselleşme ve küresel kent kavramları. Bir kavram olarak küreselleşmenin tanımı ve nasıl bir tarihsel süreçten geçtiği, günümüzdeki etkisini, özellikle de kentle kurduğu ilişkiyi, anlamak açısından önemlidir. Küresel kent ise küreselleşmenin kentle ve kentsel mekanla kurduğu ilişkiye odaklanan bir kavramdır. Küresel kent kavramının arkasındaki teorik altyapı ve argümanların tartışılması, kavramın kente ve mekana etkilerinin okunmasını sağlamaktadır.

2.1 Küreselleşme, Katmanları ve Kentle İlişkisi

Küreselleşme, tanımlaması çetrefilli olan ve farklı katmanları üzerinde barındıran bir kavramdır. En genel anlamıyla, dünya üzerinde hizmetlerin, ürünlerin, fikirlerin, insanların ve sermayenin hiber-mobilite kazanması ve birbirleriyle entegre olması sürecidir. Küreselleşme içerdiği politik, ekonomik, sosyal ve kültürel katmanlar yüzünden farklı okumalara ve bunun neticesinde farklı tanımlamalara sahip olmaktadır.

Küreselleşmenin ne olduğunu anlamak için bu katmanlar üzerinden ayrı ayrı tanımlamalar yapmak, küreselleşmenin etki ve boyutlarının daha net anlaşılmasını sağlamaktadır. Ekonomik bağlamda küreselleşme, kapitalizmin yeni bir aşaması olarak ekonomik bariyerlerin kalkması anlamına gelmektedir. Uluslararası Para Fonu (IMF), küreselleşmeyi "sınırlar arası ticaret, mal, sermaye ve teknoloji transferinin artmasından dolayı ulusların dünya ölçeğinde artan ekonomik özgürlüğü" olarak görmektedir (1997, s. 45). Immanuel Wallerstein, 1974 yılında yazdığı bir yazıda "küreselleşmenin iş gücünün küresel ölçekte bölünmesiyle oluşmuş kapitalist dünyanın bir başarısı" olduğundan bahsetmektedir (akt. Holton, 1998, s. 11). Bu başarının arkasında küresel şirketler bulunmaktadır. Küresel şirketler, "sınırlara bağlı kalmadan bütün dünya tek pazarmış gibi davranmakta, her yerde aynı şeyleri yapıp, aynı şekilde" satmaktadırlar (Morley ve Robins, 2011).

Küresel şirket, bu araştırmanın merkezindeki temel kurumlardan birisidir; aynı zamanda günümüz mimarlığının en önemli işvereni, kentleri şekillendiren en önemli oyuncu konumundadır. Bunun sebebi küresel şirketlerin, sahip oldukları küresel sermaye ve yaygın organizasyon becerisi ile dünyanın herhangi bir yerini şekillendirebilme gücüdür. Nitekim dünyadaki metropollerin hepsi çoktan küresel şirketlerin merkezleri haline gelmiştir. Küresel şirketler, metropollerin hali hazırdaki uzmanlaşmış hizmet sektörlerinden faydalanırken, aynı zamanda da bu sektörleri kendi ekonomik gerçekliklerine uygun hale getirmek için yeniden tasarlamaktadır (Friedman, 1986). Öncü ve Weyland (2005, s.15), yeniden tasarlanma sürecinde sermayeyi "paratoner gibi çekebilen metropollerin arsa ve emlak fiyatlarında spekülasyona engel olamadığını" belirtmektedir. Bu durum, kentsel alanı hem karlı bir yatırım aracına (Sassen, 2012), hem de yapılan inşaatın üzerinden ekonomik büyüme yaratarak bir "tüketim aracına" (Özerk, Yüksekli, 2011) dönüştürmektedir.

Kentlerin, özellikle bazı kentlerin, kayda değer miktarda küresel sermayeyi kendilerine çekmesinin ekonomik olduğu kadar politik sonuçları da olmaktadır. Kentler özelinde küreselleşmenin en önemli sonucu, sermaye çekebilen kentlerin– siyasal düzlemde resmi karşılığı bulunsa da bulunmasa da- bir çeşit *de facto* özerklik ve otonomi kazanmasıdır. Habermas bu durumu "uluslararası ekonomik sistemden uluslar üstü ekonomik sisteme geçilmesi" olarak özetlemektedir (2000, s. 52). Geçmişte ülkenin sınırlarıyla tanımlanan ulusal ekonominin yerini, küresel ekonomik sistem almıştır. Bu sistemde, ulus-devlet ekonomik pazarın bir parçası haline gelmiş, ekonomi üzerindeki hükümranlığını yitirmiştir. Ulus-devlet ekonomik üstünlüğünü yitirdikçe, aynı devletlerin içindeki bazı kentler sahip oldukları avantajlarla (eğitimli nüfus, üretim ağlarının içinde olmak, coğrafi konum vb.) bağımsız birer ekonomik aktör olarak ortaya çıkmışlardır (Sassen, 2001, 2012; Öncü ve Weyland, 2005; Keyder, 1999). Kentlerin birer ekonomik aktör olarak ulus-devletin önünde bir pozisyona çıkmasıyla, bahsi geçen kentlerde benzer konumun getirdiği benzer sosyal ve siyasi sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu siyasi sorunlar, ulus-devletin ve yerelin çözüm kapasitesini aşan sorunlara dönüşmektedir (Öncü ve Weyland, 2005). Bu çözümsüzlük, ekonomik düzlemde olduğu kadar, siyasal düzlemde de kentlerin ulus-devlet ile olan bağlarının zayıflamasına sebep olmaktadır.

Küreselleşmenin kültürel katmanı, ekonomik ve politik katmanlara göre daha karmaşık ve bütünlükten uzak bir yapı sergilemektedir. Bunun sebebi, hemen her

yerde benzer sonuçlar ortaya koyan ekonomik ve politik etkilerin aksine küreselleşmenin kültürel katmanının temas ettiği her bölgede yerelle özgün bir ilişki kurmasıdır. Kültürel küreselleşme ile ilgili yapılan çalışmalar bu bağlamda iki noktada toplanmaktadır: birincisi küreselleşmenin dünyanın her yerinde benzer, tek tipleşmiş kültürler yaratmasıdır. Küreselleşmenin kültürel benzeşmeye yol açtığını savunan yorumculardan biri George Ritzer'dır. Ritzer'ın (2010, s. 102) öne sürdüğü "McDonaldslaştırma" kavramı, toplumların içinden geçtiği ve merkezinde aşırı tüketim olan sosyo-kültürel süreci tanımlamaktadır. Ritzer'e göre toplumlar "hem aynı şeyleri aşırı miktarda tüketmekte, hem de bu aşırı tüketimle toplumlar gittikçe birbirlerine benzeşmeye" başlamaktadır (2010, s. 102).

Kültürel küreselleşmenin tek tipleştirme değil, aksine yereldeki kültürel potansiyelleri de canlandıran bir etmen olduğunu da karşıt bir görüş olarak öne sürülmektedir. Roland Robertson'a göre küresel kültürel akışlar genellikle yerel kültürel faaliyetleri yeniden canlandırmaktadır. Batının benzerliğe zorlayıcı hareketleri yerel farklılıkları ortadan kaldırmamakta, tersine benzersiz kültürel alanlar yaratmada önemli rol oynamaktadır. Robertson kültürel küreselleşmenin kültürel alışveriş ve ilişki ortamı sağlayarak küresel ile yerel olanı etkileşim içine soktuğunu savunmakta, kültürel benzeşme ya da tek tipleşen kültür gibi bir olgunun varlığını inkâr etmektedir (Robertson, 1992).

Öncü ve Weyland'a göre, küreselleşme "batı tekelinden çıktıkça temas ettiği yerel kültürlerle birlikte melez bir kültür" ortaya çıkarmaktadır; müzik ve sinema alanlarında bu melez kültürün bütün dünyaya yayılım gösterdiğini öne sürmektedir (2005, s. 24). Koolhaas, mimarlıkta da benzer bir melezleşme durumu olduğunu belirtmektedir. Koolhaas'a göre, ABD'de yapılan ilk modern mimarlık örnekleri bile aslında melez bir modernizmi temsil etmektedir: Kıta Avrupası ile ondan bağımsız gelişen Amerikan modernizmi, uluslararası üslubun Yeni Dünya'daki ilk örneklerini melez bir mimarlık yaratarak ortaya koymuştur. Bu durumu referans alan Koolhaas, günümüzün küreselleşen dünyasında, melezleşmenin mimarlık için kaçınılmaz ama aynı zamanda yeni olasılıklara açık, heyecan verici bir potansiyel taşıdığını öne sürmektedir (1995).

Özetle, küreselleşme üzerinde anlaşılmış bir tanımı olmasa da, salt bir ekonomik olgudan çok, içinde politik ve kültürel katmanlar da içeren, derinlikli ve karmaşık bir yapıyı tariflemektedir. Bu etkileri inşa edilmiş fiziksel çevrede gözlemlemek

mümkündür. Bundaki en büyük pay, küreselleşmenin doğrudan kentleri hedef alan ve etkileyen bir olgu olmasıdır. Kentlerin küreselleşme ile değişen ekonomik, politik ve kültürel çehresi de, mekâna yansımakta, kentler küreselleşme etkilerinin gözlemlenebileceği birer laboratuvara dönüşmektedir.

Küreselleşmenin bu katmanlardan oluşan yapısı tarihsel bir süreç içinde oluşmuştur. Küreselleşmenin kente, kentsel mekâna ve mimarlığa olan etkilerini ele alırken, meselenin sadece güncel bir mesele olmadığı göz önüne alınmalıdır.

Küreselleşmeye Batı merkezli bir olgu[1] olarak bakan araştırmacılar sürecin başlangıcını ortaçağın sonuna kadar geri götürmektedir. Harvey'e göre, "küreselleşme kapitalizm tarihi içinde uzun süredir var olmaktadır; ticaretin uluslararasılaştırılması 1492 yılına, hatta daha da eskiye gitmektedir" (2008, s. 75). Harvey, kapitalizmin krizlerini çözmek için mekânsal çözümler üreterek yeni uzamsal ve coğrafi organizasyonlar inşa ettiğini, küreselleşmenin de bu uzam üretimi içinde bir aşamayı tanımladığını öne sürmektedir (2008). Short da benzer bir tarihsel süreç üzerinden küreselleşmeyi ele almaktadır. Short'a (2012) göre küreselleşme üç ana evreden oluşmaktadır. Birinci evre, Amerika kıtasının keşfiyle (1492) başlamaktadır. İkinci dönem on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında sömürgeciliğin oturması ve ulusların arasındaki organizasyon ve kurumların kurulması dönemine denk gelmektedir. Bu dönem 1918 yılına, 1. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürmüştür.

Short'a göre üçüncü küreselleşme dalgası 1971 yılı sonrasında yaşanan finansal deregülasyonlar ile başlamıştır. Short bu dönemi "küreselleşmenin geç modern dalgası" olarak tanımlamaktadır. Bu dönem aynı zamanda daha önceki iki dönemin devamı olan "yeniden-küreselleşme" süreci olarak da isimlendirilmektedir. Short, her küreselleşme sürecinin kentsel mekânda izler bıraktığını öne sürmektedir; buna göre kentlerde farklı küreselleşme dönemlerinin izlerini sürmek mümkündür (Short, 2012). Şangay ve İstanbul, farklı küreselleşme dönemlerini kentin farklı mekanlarında yaşamış kentlere örnektir; iki kentte de geçmiş küreselleşme dönemlerinin mekansal izlerini hala takip etmek mümkündür (Keyder, 1999; Short, 2012).

---

[1] Küreselleşmenin tanımları ve tarihi, araştırmacının baktığı tarihi-politik perspektife göre de değişmektedir. Batı merkezli okumalara karşı çıkan Hobson, "Batının Doğulu Kökenleri" adlı eserinde Batı Dünyası'nın çoktan küresel bir ticaret ağı kurmuş Uzak Asya, Orta Doğu ve Sahra Üzeri Afrika'sına coğrafi keşifler yoluyla dahil olduğunu bu pazarlarda ekonomik ve politik üstünlüğünü de ancak on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında kurduğunu öne sürmektedir.

Robertson da (1992), Short'a benzer bir tarihsel süreçte küreselleşmeyi ele alır; farklı olarak dönemleri beşe ayırmaktadır. Bunlar:

1. Oluşum Evresi (15. Yüzyıl – 18. Yüzyıl Ortası)
2. Başlangıç Evresi (18. Yüzyıl Ortası – 1870'ler)
3. Yükseliş Evresi (1870'ler – 1914)
4. Hegemonya için Mücadele Evresi (1914-1960lar)
5. Belirsizlik Evresidir. (1960'lar – Günümüz)

Robertson'un bu geniş zaman yayılan küreselleşme sürecinde, ulus-devletler, uluslararası kurumlar ve modernitenin hepsi küreselleşme sürecinin bir parçası olarak ele alınmaktadır. Robertson'un Belirsizlik Evresi olarak tanımladığı dönem, güncel küreselleşme araştırmalarının başlangıç noktasını tarif etmektedir.

Küreselleşme'nin daha güncel ve ekonomi odaklı tarihsel süreci ele alındığında, finansal deregülasyonun önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Sassen'in küresel kent araştırmalarında, sürecin başlangıcı olarak Bretton-Woods anlaşmasının[2] bağlayıcı maddelerinin tasfiye edilmeye başlandığı 1970ler gösterilmektedir (2001, 2012). Bretton-Woods anlaşmasının denetlemesinden kurtulan finans sektörü, üzerindeki ulusal denetimler gevşedikçe küresel ölçekte hareket imkânı bulmuş, oluşan ekonomik ağlar aracılığıyla bütün dünyaya yayılmıştır (Sassen, 2012). Bu araştırmada küreselleşme sadece güncel bir mesele olarak değil, geçmişiyle özellikle de on dokuzuncu yüzyılın emperyalist dünyasında kurulan ilk dünya ekonomisinin kentlere olan etkilerinden başlayan bir tarihsel süreçte ele alınmıştır.

Tarihsel süreçten ele alındığında Batı'da modernite ile eş güdümlü giden küreselleşme, diğer coğrafyalarda da yerel modernleşme ve batılılaşma hamleleri ile birlikte gelişmiştir (King, 2004; Short, 2012). King, eş zamanlı farklı modernliklerin olduğunu belirtmektedir. "Çoklu moderrnizm" olarak tanımladığı bu durumu, aynı anda yerli ve kolonyal modernitelerin birlikte olabilme durumu olarak görmektedir. King'e göre,

[2] İkinci Dünya Savaşı sonrasında kambiyo kurlarının dünya ticaretini geliştirici bir sisteme göre saptanması için yeni yöntemler aranmış ve Temmuz 1944'te ABD'nin New Hampshire eyaletinde Bretton Woods'ta toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansında imzalanan "Uluslararası Para Anlaşması" ile uluslararası ödemelerde kullanılacak yeni bir sistem geliştirilmiştir. Doğu bloku ülkeleri dışındaki 44 ülkeden 730 delegenin katıldığı bu anlaşma ile katılan ülke paralan için sabit kur esası benimsenmiş ve anlaşmaya katılan her ülkenin parasının değerinin, dolar esas alınarak saptanması kabul edilmiştir.

küreselleşme bu modernitelerin yayılması ve birbiriyle kaynaşmasına aracı da olmaktadır (2004). King ve Short, küreselleşmeyi modernite deneyiminin devamı olarak görmektedir. Short, kentleri "küreselleşmeyi cesaretlendiren ve kucaklayan modern gösterilerin sahnesi" olarak tanımlamaktadır (2012, s.4).

Küreselleşme gerek tanımsal açıdan bakıldığında, gerekse tarihsel süreç bakımından ele alındığında net sınırları ve tanımlamaları olmaktan uzaktır; Markusen'in (1999) ifadesi ile "saçaklı kavram" (fuzzy concept) sınıfına girmektedir. Saçaklı kavramlar, birden fazla tanımlamaya sahip olan, araştırmacıların üzerinde hemfikir olduğu bir ortak bir tanımdan uzak, bu yüzden de bir metnin ya da araştırmanın içinde araştırmacının bakış açısına göre tanım ve kapsamında değişiklik gösterebilen kavramlardır (Markusen, 1999). Al-Rodhan'ın 2006 yılında küreselleşmenin tanımları üzerine yaptığı kronolojik çalışma kavramın saçaklılığını göstermesi açısından önemlidir: yaklaşık 100 araştırmacının küreselleşme tanımı incelendiğinde, kavramın birbirine zıt tanımlara, bunun yanı sıra emperyalizm, kolonileştirme ve neo-liberalizm ile eş anlamlara gelen farklı açıklamalara sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, bir kavram olarak küreselleşmenin akademik çalışmalar dışındaki kullanımını da etkilemektedir. Öktem'e (2006) göre, küreselleşme akademik çevrelerdeki çalışmalarda eleştirel teoriden uzaklaşmakta ve gittikçe markist yaklaşımların ve modernist teorilerin yerini almaktadır. Bununla birlikte, küreselleşme hükümetlerin ve uluslararası organizasyonların politik söylemleri için kullandığı bir araca dönüşmektedir. Yine Öktem'e (2006) göre, küreselleşme bu haliyle sadece mevcut durumun analizini değil aynı zamanda bahsi geçen kurumların politik önerilerini de içermektedir.

Özetle, küreselleşme en temelde ekonomik bir hareket olarak tanımlansa da, günümüzün siyasi ve kültürel hayatını da etkileyen bir kavram haline gelmiştir. Küreselleşmenin hem net hem de kapsamlı tek bir tanımının yapılamaması onu, hem emperyalizmin, hem modernitenin, hem de Batılaşmanın bir parçası haline getirmiş, bu tanımlar da çoğu zaman konu hakkında çalışan araştırmacının bakış açısına göre de şekillenmiştir. Öte yandan, küreselleşme ekonomik ve politik katmanlarda çoğu zaman neo-liberal ekonomik politikalarla eşanlamlı bir hale gelmiştir. Kültcürel bağlamda ise, bazı araştırmacılara göre tek tipleştiren, bazılarına göre ise yerel ile karışan melez bir kültür yarattığı öne sürülmüştür. Küreselleşmenin kentle ve kentsel mekânla kurduğu ilişkiye bu yüzden sadece ekonomik faaliyetler üzerinden bakılmamalı,

yaşanılan bu kültürel değişimin de kente ve mekâna etkileri küreselleşme-kent ilişkisinde göz önünde bulundurulmalıdır. Öte yandan kentsel mekân küreselleşme bağlamında ele alınırken, sadece mevcut durumun analizi yapılmamalı, mekanı şekillendiren ekonomik ve politik oyuncuların gündemleri birer etmen olarak incelenmelidir.

2.2 Küresel Kent ve Kavramsal Çerçevesi

Önceki bölümde detaylıca anlatıldığı üzere, küreselleşme ulusal sınırların ötesine geçen yeni bir ekonomik ve politik bir coğrafya yaratmıştır. Short (2012), bu yeni coğrafi durumu "dünyanın düzleşmesi" olarak tanımlamaktadır. Short'a (2012) göre, bir taraftan nakliye maliyetlerinin düşmesi, öte yandan üretimde nitelikli iş gücüne bağlılığın azalması, dünyanın her bölgesini potansiyel bir üretim merkezine dönüştürmüştür. Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan ilk sanayi bölgeleri küreselleşme sürecinde dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış olan yeni üretim bölgeleriyle ikame edilmiştir.

Küreselleşmenin yayılımı ve fiziksel tarifi yapıldığı zaman sıklıkla "ağ" (network) metaforu kullanılmaktadır. Bu ağ dünyanın çeşitli yerlerine yayılmış üretim ve tüketim noktaları arasındaki bilgi, ürün, sermaye, hizmet ve insan akışına işaret etmektedir. Castells (1996), bu ağın ekonomik olduğu kadar toplumsal bir ağ olduğunu, teknoloji ve enformasyon alanlarında yaşanan gelişmeler sayesinde sürekli olarak da yeniden tanımlandığını öne sürmektedir. Sassen (2012) ise, bu ağın sadece teknoloji temelli olmadığını, benzer bir karakterde coğrafi bir yayılım gösterdiğini belirtmektedir.

Küresel sistemler hem fiziksel, hem de sanal uzamda devamlılık arz eden bir ağlar sistemi olarak varlık göstermektedirler. Bu bağlamda, küreselleşmenin coğrafyasından bahsetmek aslında bu ağı tariflemekten geçmektedir. Fiziksel ağın önemli parçaları, off-shore bankacılık merkezleri (Panama, Cayman Adaları vb.), serbest ticaret bölgeleri ve küresel kentlerdir (Sassen, 2007). Robinson (2009), buna Silikon Vadisi gibi yüksek teknoloji bölgelerini de eklemektedir. Bu mekânsal örgütlenmelerin en karmaşık olanı küresel kentlerdir. Tek bir ekonomik faaliyette uzmanlaşmış diğer mekânsal örgütlenmelerin aksine, küresel kentler yönetim, finans, üretim, teknoloji ve ticaret konularının hepsine birden yön vermektedirler. Friedman'ın (1986) "dünya kenti", Sassen'in ise (2001) "küresel kent" olarak tanımladığı bu yeni nirengi

noktaları, küresel ekonominin hem merkezleri hem de mekânsal tezahürleri haline dönüşmüşlerdir.

Kentlerin, ulusaldan küresele dönüşen ekonomilerdeki değişen rolünü ilk fark edenlerden birisi Peter Hall'dür. 1966 yılında ortaya koyduğu "Dünya Kentleri" çalışmasında Hall, bazı kentlerin bulundukları coğrafi konum, sahip olduğu insan gücü, sermaye potansiyeli ile çevresindeki kentlerden ayrıştığını ve sadece bulunduğu ülke için değil, bütün dünya için önemli bir merkez olduğunu savunmaktadır. Dünya kentleri olarak tanımladığı kentlerin özelliklerini Hall şöyle sıralamaktadır:

1. Önemli siyasi ve toplumsal organizasyonların, büyük şirketlerin merkezlerine ev sahipliği yapmak
2. Liman, havaalanı ve diğer ulaşım ağlarının merkez noktalarından birisinde önemli bir ticaret alanı olarak var olmak
3. Merkez bankası, ticari bankalar ve ilgili finans kuruluşlarına, sigorta şirketlerine ve özelleşmiş finans hizmetlerine sahip olmak
4. Eğitim, sanat ve medya merkezi olmak
5. Lüks tüketim ürünlerine erişimi olan bir perakende sektörünün canlı olması
6. Opera, tiyatro, sinema vb. kültürel faaliyetlere uygun bir ortam sağlamak (Hall 1966, s. 7-8).

Hall'ün dünya kenti kavramı, bazı kentlerin diğerlerinden ayrışmasının sebeplerini ortaya koysa da, bu hipotez hala ulus-devlet ekonomilerini temel almaktadır. Brenner ve Keil'e göre Hall'ün Dünya kentleri, "uluslararası güçleri ulus devletin yararına dönüştüren merkezlerden" ötesi değildir (2006, s. 20).

Dünya kenti ile küreselleşme arasında ilk ilişkiyi kuranlardan birisi Friedmann'dır. Friedmann'a göre dünya üzerindeki bazı kentler, tarihsel arka planları, küresel sermaye ile kurdukları güncel ilişkiler, büyüklükleri, potansiyelleri vb. sebeplerle diğer kentlerin önüne geçmiş, artık bulundukları ülkenin sınırlarını da aşan ekonomik ve kültürel bir öneme haiz olmuşlardır (Friedman, 1986). Friedmann da Hall gibi dünya kentlerinin kendilerine has özellikleri olduğunu öne sürmüştür. Bunlardan bazıları şunlardır:

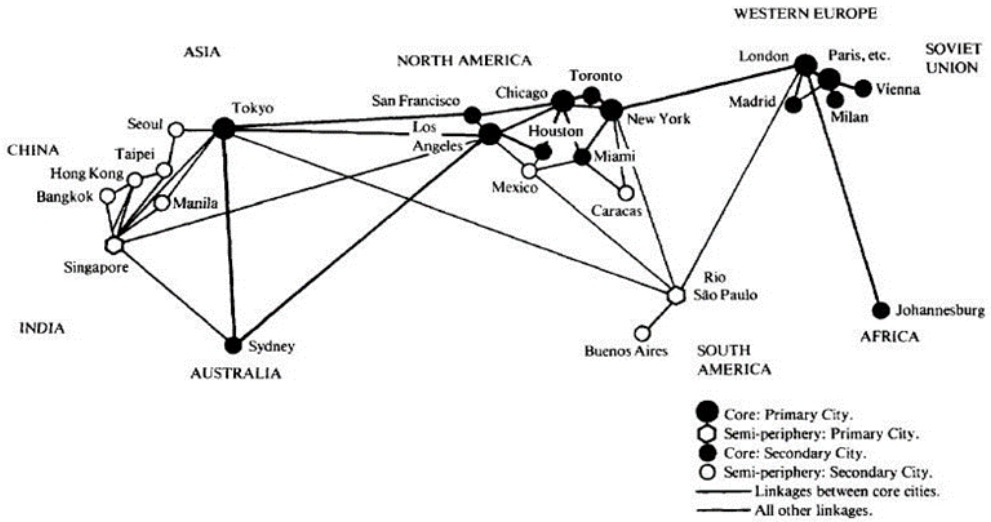
1. Kentin dünya ekonomisine eklenme biçimi ve bu süreçteki mekânsal işlevler kentte oluşan yapısal değişiklikleri etkilemektedir.

2. Uluslararası sermayenin ilgi odağı olan dünya kentleri, bu çerçevede gelişimini sürdüren, bunun yanında da bünyesinde ucuz emek ve imalat sektörünü barındıran kentlerdir. Kent ekonomisinde "sanayiden kurtulmaya" koşut olarak hizmet sektörü ön plana çıkmaktadır.
3. Dünya kentlerinin küresel kontrol mekanizmaları kentin üretim sektörlerinin ve istihdamının yapısını ve dinamiklerini doğrudan şekillendirmektedir.
4. Dünya kentleri uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve biriktiği yerlerdir.
5. Dünya kentleri hem ülke içi, hem uluslararası göçlerin varış noktalarıdır.
6. Bu kentler aynı zamanda endüstriyel kapitalizmin çelişkilerini de içinde barındırmaktadır; bunların en başında da sınıfsal ve mekânsal ayrışma gelmektedir.
7. Dünya kentlerinin ortaya koyduğu büyüme, ulus-devlet bütçelerini aşan bir sosyal ve ekonomik yükü ortaya çıkarmaktadır (Friedman, 1986, s. 69-83).

Friedmann'ın hipotezi kentlerin küreselleşme ve kapitalizm ile kurduğu ilişkiyi gözler önüne serse de, kurduğu kentler ağı hiyerarşik ve katıdır. Kentler arasındaki hiyerarşi, aynı dönemde Dünya Sistemi Teorisi'ni geliştiren Wallerstein (1974) sistemiyle paralellik göstermektedir. Ülkeleri, merkez ve periferi olarak ayıran Wallerstein gibi, Friedmann da kentleri bulundukları ülkeye göre merkez ve periferi kentler olarak ayırmaktadır: Batı'nın (Avrupa, Kuzey Amerika ve Anglo-Sakson ülkeleri) ve Japonya'nın kentleri merkezin birincil ve ikincil kentleri tanımlarken, Uzakdoğu ve Güney Amerika'daki dünya kentlerini periferi kentleri olarak tanımlamaktadır (Şekil 2.1). Friedmann'ın küresel kent hipotezi günümüzdeki duruma dair bazı kritik noktalara değinmektedir. Öncü ve Weyland'a (2005) göre, Friedmann küresel kentin ulus-devlet sistemi ile yönetilemez olduğunun altını çizmiş; küresel kentlerin çektikleri sermayeyi adaletli dağıtamamasının kentin içinde sosyal ve mekânsal gerilimler ortaya çıkaracağını ön görmüştür.

Bu araştırmada kullanılan "küresel kent" kavramını ise 1990 yılında Saskia Sassen ortaya atmıştır. Sassen'in küresel kenti temelde Hall ve Friedmann'ın dünya kenti hipotezlerinin devamıdır; sadece önemli bir noktada küresel kentler dünya kentlerinden ayrılır; Sassen (2001,2012) dünya kentini zamanlar ötesi bir durum olarak tanımlarken, küresel kenti içinde bulunulan şartların sağladır belirli bir sosyo-mekânsal durum olarak tanımlar.

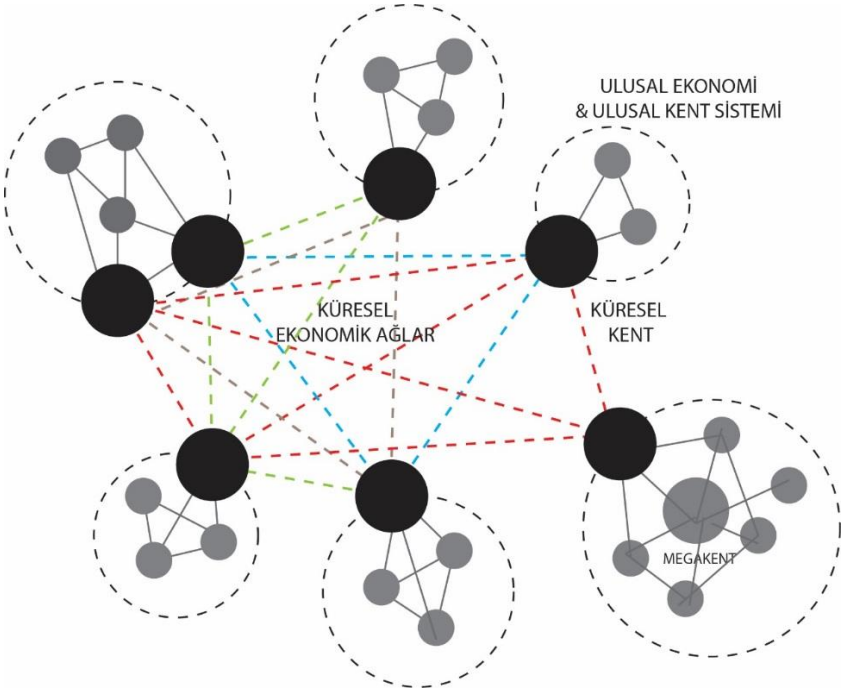
Figure 1. *The Hierarchy of World Cities*

Şekil 2.1: Friedmann'ın Dünya Kentleri Hiyerarşisi (1986)

Sassen (2001), küresel kentleri homojen bir sistemin parçası olarak görmez: küresel ekonomi kendi içinde alt üretim ağlarını barındıran karmaşık bir ağlar sistemidir. Bu ağların içinde birbirleriyle ilişkili bütün üretim, satış, pazarlama, finans ve diğer ilgili hizmet sektörleri bir arada faaliyet gösterirler (Şekil 2.2). Bu küresel üretim ağlarının faaliyetleri dünyadaki belirli kentlere dağılmış durumdadır. Örnek olarak, müzik ve sinema üretim ağlarında Londra, New York gibi kentlerin yanında Los Angeles da küresel bir kent olarak öne çıkmaktadır. Yakın coğrafyaların kentleri farklı ağlarda var olarak küresel kent oldukları halde farklı küresel üretim organizasyonlarına ev sahipliği yapmaktadırlar: örnek olarak Kuala Lumpur elektronik eşyalarda öne çıkarken, Singapur dünyanın önemli finans merkezlerinden birisidir. O yüzden de, Sassen'in hipotezinde mutlak bir küresel kent yoktur, Londra, Tokyo, New York gibi kentler diğerlerinden bir adım öne çıksa da, hiçbir kent bütün küresel üretim ağlarını kendi bünyesinde toplayamaz, dolayısıyla üretim ilişkileri bazında küresel kentlerin hiçbiri diğerine benzemez (Sassen, 2001,2012). Buna göre, Sassen'in küresel kentinin temel özellikleri şunlardır:

- Küresel üretim ve dağıtım ağlarından en az birinin içinde olmalıdır. Bazı kentler birden fazla sektörün küresel ağı içinde yer almaktadır, bu kentler diğerlerine göre daha "küresel" bir konumda yer almaktadırlar.

Şekil 2.2: Sassen'in Küresel Kent ve Küresel Ağlar Hipotezi

- Küresel kentte her türlü ekonomik aktivite bulunsa da, bu kentleri diğerlerinden ayrıştıran uluslararası niteliğe sahip bir finans sektörünün kentte yerleşik halde bulunmasıdır. Finans sektörü etrafındaki sigorta-muhasebe ve gayrimenkul sektörleriyle bir arada kentin ana ekonomik faaliyet alanlarını (F.I.R.E ekonomisi) oluşturmaktadır.
- Küresel kentler, bulundukları ulusal kent sisteminin merkez kentleridir fakat ulus ekonomisi ile kurdukları ilişkiler, küresel ekonomiyle kurduklarının yanında gün geçtikçe daha önemsiz hale gelmektedir.
- Küresel kent olmak kentin büyüklüğü ile doğrudan ilişkili değildir. Nüfusu 1 milyonun altında olan Cenevre ve San Francisco gibi kentler önemli küresel arasında gösterilmektedir. Küresel kent "megakent" olmak zorunda değildir.
- Küresel kent, kentlerin tarihinde bir yeni dönemi işaret etse de, post-sanayi kentlerinin hepsi küresel kente dönüşememiştir. Küresel kent, günümüzdeki kent tipolojileri arasında özgün bir kent tipini tarif etmektedir (Sassen, 2001, 2012).

Sassen'in küresel kent kavramı sadece görece güncel bir çalışma olduğu için değil aynı zamanda mekân ölçeğinde küreselleşmenin kritik bir ikilemini de hipotezine kattığını için önemlidir. 1970'lere gelindiğinde küreselleşmenin, enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki çağ atlatan gelişmeler sayesinde insanlığı artık "yer"e bağlı kalmaktan kurtaracağı öngörülüyordu (Sassen, 2012, s. 1). Hâlbuki günümüzde küreselleşen ekonomilerde kentler önemlerini kaybetmek bir yana, kapitalizm tarafından yeniden organize denilen uzamsal kurgunun en önemli girdisi haline gelmişlerdir.

Sassen'in küresel kent kavramı tam da bu ikilemin mekânsal tezahürü üstüne bina edilmiştir. Küresel kentler bir tarafta "sanallaşan küresel ölçekteki alışverişler sayesinde kısmen yurtsuzlaşırken öbür yandan da aynı ağın içinde bir merkez olarak var olabilmek için bulunduğu yerde fiziksel ve mekânsal olarak yoğunlaşmak ve derinleşmek zorunda kalmaktadır" (Sassen, 2001, s. 350).

Sassen'in küresel kent kavramı bu araştırmadaki nirengi noktalarından birisi olsa da, tek başına kentlerin ve kentsel mekânın küreselleşme ile yaşadığı ilişkiyi ve küresel kent kelimesinin güncel kullanımını anlamlandırmada yetersiz kalmaktadır. Bunun birinci sebebi, küresel kent hipotezinin kapsayıcılığını merkeze alan eleştirilerdir. İkincisi de, küresel kent kelimesinin, faydalı bir kelime olarak politik ve ekonomik aygıtlar tarafından ideolojik bir söyleme dönüştürülmesidir.

Storper (1997), küresel sermaye temelli ve hizmet büyümesine dayalı büyümenin günümüzde –özellikle gelişmiş ülkelerdeki- hemen hemen bütün kentlerde görüldüğünden bahsetmektedir. Bu bağlamda ele alındığında, Sassen'in küresel kenti özel bir kent tipolojisi olmaktan çok günümüzde kentlerin kapitalizm ve küreselleşme ekseninde yaşadığı fiziksel ve ekonomik değişimleri ifade eden daha genel bir kavrama dönüşmektedir. "Küreselleşme" ve "kentlilik" eş anlamlı kelimeler haline gelmektedir (Storper, 1997).

Dawson ve Edwards (2004) ise referans alınan Batı'nın küresel kentlerinin, kentleşmenin ağırlık merkezinin gelişmekte olan ülkelere kaydığı bu dönemde, kentsel alanlar içinde azınlık ve istisna bir durum olduğunu öne sürmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme parametrelerinin, alanlarında dünyanın en iyisi birkaç kent üzerinden açıklanmasının imkânsız olduğunu belirtmektedir.

Küresel kent hipotezine getirilen bir başka eleştiri ise, küreselleşme sürecinin tamamen dışsal faktörlere bağlı bir süreç olarak tanımlayıp, ulus devlet ve politikalarının bu duruma etkisinin göz ardı edilmesidir. Sassen'in küresel kenti tanımlarken referans aldığı üç temel kentten biri olan New York'ta bile süreç tamamen küresel ekonominin doğal şartları ile gelişmemiştir. Fitch'e (1993) göre, ABD'nin en önemli sanayi kentlerinden olan New York, FIRE sektörleri lehine kent yönetimi ve etrafındaki örgütlü sermaye tarafından planlı bir şekilde sanayisizleştirilmiştir. Kentte işsizlik oranı ve fakirlik artmasına rağmen, New York bir küresel kent olarak pazarlanarak merkezi iş alanı (MİA) içindeki önemli yapılar başta Japonlar olmak üzere yabancı yatırımcılara satılmıştır. New York bu konuda yalnız değildir. Londra, Paris, Tokyo, Singapur ve Sydney gibi kentlerin de küresel ekonomiye dahil olma sürecinde devletin etkin bir rolü bulunmaktadır (Öktem, 2005).

Küresel kent eksikliklerine rağmen, kentlerin ve kentsel mekânın günümüzde yaşadığı değişimleri anlamak için bir nirengi noktası oluşturabilir. Ouroussoffjune'a (2008) verdiği röportajda mimar Rem Koolhaas, küresel kent ve ilgili diğer kavramların, yeni kentleşme çağını anlamak için gerekli yeni kavramsal çerçevenin kurucu ögeleri olduğunu vurgulamaktadır. Koolhaas, yirminci yüzyılın kentlerinin sona erdiğini ama yeni yüzyılın kentlerinin ne olması gerektiğini kimsenin bilmediğini öne sürmektedir.

Koolhaas'ın değindiği yeni kentleşme süreci küresel ölçekte yaşanan bir gelişmeyi işaret etmektedir. Batı dışı coğrafyaların da hızla sanayileşmesi, neo-liberal politikaların ve tarımda makinalaşmanın kırsal kesimden kentlere göçü arttırması, dünya ölçeğinde tarihte daha önce eşi görülmemiş bir ölçekte kentleşme yaşanmasına sebep olmaktadır (Burdett & Rode, 2007). Ağırlıklı olarak periferi olarak tanımlanan ülkelerde yaşanan bu kentleşme süreci, her zaman Batı'nın kentleşme terminolojisi ile açıklanamamaktadır. Küresel kent ve geliştirilecek yeni kavramlar[3], kentler üzerine yapılacak araştırmaların önünü açması ve Batı merkezli okumalara alternatif bir akademik yaklaşım geliştirmesi açısından önemli bir role sahiptir (Sassen, 2007).

Sassen ve öncüllerinin geliştirdiği hipotezlerdeki eksik ve çelişkili noktalar, küreselleşmenin ve küresel kentin bağımsız terimler olarak politik ve ideolojik

[3] Bu kavramlardan yine Sassen tarafından önerilenlerinden birisi de *cityness* kavramıdır. Türkçeye daha çevrilmemiş bu kavram ile Sassen Batılı bakış açısıyla kent sayılamayan, daha kentsel özellikler gösteren yeni kentsel çevreleri tanımlamaktadır.

söylemlerde kullanılmasına sebep olmaktadır. Küreselleşmenin söylem haline gelmesi, onun gerçekliğini de bir sorunsal haline dönüştürmekte, bu da küreselleşmeyi ve küresel kenti birer söylem olarak manipülasyona açık hale getirmektedir. Robinson'a göre Sassen'in küresel kent hipotezinde bir kentin hangi ölçekte, ne kadar küreselleştiğine dair parametre ve verilerin net olmaması, kentlerin modern bir bakışla "adeta lig tablosu şeklinde" karşılaştırılmalarına sebep olmaktadır (2009). Günümüzde, çeşitli danışmanlık şirketleri (AT Kearney, Mercer), vakıflar (Mori), dergiler (Forbes, the Economist) hatta kredi kartı şirketleri (Mastercard) kentler arasında küreselleşme ligleri kurmakta, farklı kategori ve değerlendirme kriterleri üzerinden kentler arası küreselleşme sıralamaları yapmaktadır.

Kentler arasındaki bu sıralama, yabancı yatırım ve sermaye çekmek için yaşanan rekabete etki etmektedir. Küreselleşen kentler, kentlerine sermaye çekmek için çeşitli stratejiler geliştirip, aynı ağ içinde bulundukları kentlerin önüne geçmek için mücadele etmektedir. Sassen'e göre (2012) bu rekabetin içinde kentin kendisi, üzerinde bulunan ekonomik faaliyetlerden bağımsız olarak ekonomik bir varlığa (asset) dönüşmüş durumdadır. Bu değeri ekonomik bir potansiyele dönüştürmek için kent yönetimleri, özel sektör girişimcileri gibi davranıp kamu bütçesiyle riskli altyapı ve üstyapı yatırımlarına girmekte (Harvey, 2011), kenti tarihsel kimliği ya da çağdaş mimarlık ürünü ikonik yapılar üzerinden pazarlanabilir bir imaja dönüştürmekte beis görmemektedir (Özerk, Yüksekli, 2011).

Küresel kent toplum nezdinde kabul gören bir söyleme dönüştükçe, üzerinden yapılan spekülasyon da artmaktadır. Öktem'e göre, küreselleşme ve küresel kent "söylemleri" belirli güç odaklarınca "büyük metropollerin küresel kent olma yarışına girmeleri, bunun için de kentlerini ve ekonomilerini düzenlemeleri ve kentsel dönüşüm projeleri gerçekleştirmeleri gerektiğine" ilişkin iddiaları kuvvetlendirmek için yayılan ideolojik araçlardır (2006, s. 54). Küresel kentin bir söylem olarak etkisi, özellikle mekân ölçeğinde hissedilmektedir. Küreselleşme ve küresel kent, fiziksel dönüşüm için bir referans olduğunda, kavramsal çerçevedeki boşluklar analojiler üzerinden doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda, küresel ağın kurucu kentleri –özellikle New York, Londra, Paris gibi güçlü kent imgelerine sahip olanlar- yeni küreselleşen kentsel mekânlar için referans hatta taklit kaynağı olabilmektedir. King, Çin'deki kentlerin finans merkezlerindeki mekânsal ve biçimsel örgütlenmenin tamamen Batı'dan alındığını belirtir; Çinli yetkililere göre küresel kent olmanın yolu, daha

önceden küreselleşmiş kentlere (özellikle New York'a) sadece ekonomik olarak değil fiziksel görünüm açısından da benzemekten geçmektedir (2004, s. 17). Rem Koolhaas'ın (OMA) Dubai'de inşa edilecek olan yeni Waterfront City için tasarladığı proje çölün kıyısında yeni bir Manhattan kurmayı amaçlamaktadır (Şekil 2.3). Koolhaas, Manhattan'ın grid planı ve yüksek yapı formunu bağlamından koparıp Dubai'de çölün kıyısında bir yapay adaya yerleştirirken projesinin açıkça "Manhattan esintili bir tasarım" olduğundan bahsetmektedir (Url-1).

Şekil 2.3: Waterfront City, Dubia (Rem Koolhaas, OMA)

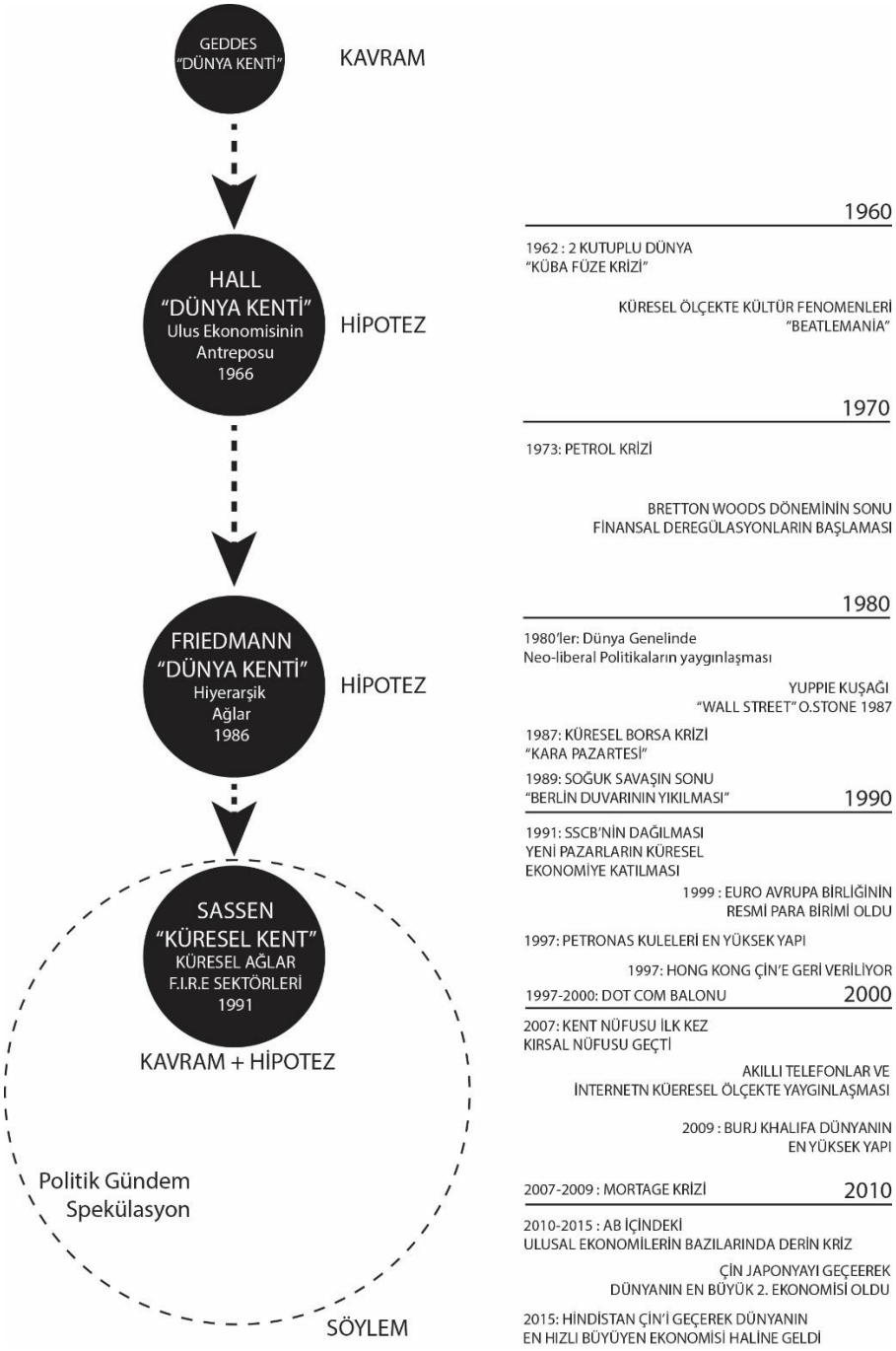
Küresel kentin önemi, sadece küreselleşmenin bir sonuç ürününü tanımlaması değildir. Kent, küreselleşmenin en önemli düşünsel metaforlardan biri olan "mekâna" sahiptir, onu tanımlamakta, onunla şekillenmektedir. Öncü ve Weyland'a göre küresel ilişkileri "coğrafya, harita, ağlar, örgüler, doku vb. mekân metaforlarına başvurmadan anlatmak" mümkün değildir (2005, s. 13). Nitekim Al Rahman'ın farklı araştırmacılardan derlediği küreselleşmenin tanımı ile ilgili araştırmasında, "mekan" küreselleşmeyi tariflemede kilit bir sözcük olarak kullanılmaktadır: Laidi "zaman ve mekan arasında kopuş", Harvey "zaman-mekan sıkışması" ve "mekanın kapitalist üretimi", Giddens "zaman ve mekanın dönüşümü", Appudurai "mekan kesişmeleri" ifadeleri ile küreselleşmeyi tanımlamaya çalışmaktadır (2006). Kenti düşünmek mekânı düşünmek olduğundan, küreselleşme – mekân ilişkisi sadece etki-tepki ilişkisinden öte, küreselleşmenin paradigmasını anlamak için de bir araca dönüşebilmektedir.

Mekân üzerinden düşünmenin bir başka boyutu da ölçek meselesidir. Ölçek küreselleşmenin fiziksel çevre boyutundaki etkisini tartışmak için de bir referans

kavram olarak kullanılmaktadır. Sassen, küresel kenti bir bütün entite olarak algılamaktadır, kent bu bağlamda ya bir bütün olarak küreselleşmiştir, ya da küreselleşememiştir (2012). Öncü ve Weyland'a göre böyle toptan küreselleşen bir kent yerine , "kent dokusu içerisinde ufak cepçikler oluşturan küresel mekânlar", bilişim ve ulaşım ağları üzerinden birbirleriyle kenetlenmektedir (2005, s. 10). İki farklı ölçek algısı, iki farklı kent panoraması ortaya koymaktadır. Sassen'e göre küresel kent homojen ve yoğun bir doku olarak kendini uluslararası finans merkezinin fiziksel tezahüründe bulmaktadır (2001, 2012). Öncü ve Weyland'a göre ise, küreselleşme yerel doku içerisine yerleşmiş kontrollü-kapalı mekânlar (giydirme cepheli ofis yapısı, kapalı siteler, güvenlikli alışveriş ve spor mekânları vb.) üzerinden kendini var etmektedir; bu bağlamda ele alındığında homojen "küresel bir kent"ten çok kentlerin "küreselleşen mekânları" bulunmaktadır (2005).

Özetle, kentlerin özellikle 1980 sonrasında hızlı bir dönüşümden geçtiği görülmektedir. Bu dönüşümün arkasında küresel finans sektörü ve uluslararası sermaye gruplarının etkisi bulunmaktadır. Fakat küresel kent, hipotezinde öne sürüldüğü gibi sadece küresel ekonomik etmenlerle şekillenen bir kent değildir, yerel oyuncuların özellikle de geri plana itildiği öne sürülen hükümetlerin, hala etkisi bulunmaktadır. Etkisi bulunmasının ötesinde New York örneğinde olduğu gibi, bu kentleri bazılarını birer küresel kent markası olarak sermayeye pazarlayan bizzat hükümetlerin kendisidir.

Küresel kent / Dünya kenti kavramının gelişimi, 1960'lardan itibaren dünya genelinde yaşanan gelişmelerle paralel bir seyir izlemektedir. İki kutuplu dünya döneminde, küresel kent kavramı ulus devletlerle daha güçlü bi ilişki kurmaktadır; özellikle 1980 ve 1990'lardan sonra dünyanın tek kutuplu hale gelmesi ve neo-liberal politikaların ulusların finansal regülasyonlarını gevşetmesini takiben, küresel kent kavramı da ulus-devletten bağımsız, kente odaklanan, ona içinde bulunduğu ülkeden özerk rol ithaf eden bir hale gelmiştir. Aynı dönemde, küresel kent çalışmalarına olan akademik ilgi artarken, buna paralel olarak kavramın bir politik ve ekonomik söyleme dönüşmesi de artış göstermektedir. Bu değişimlerin yaşandığı zaman dilimi aynı zamanda, neo-liberal ekonomik sistemin dünyanın geri kalanına da yerleştiği, özellikle Asya'nın ekonomik gücünün Dünya'nın geri kalanı ile rekabet edebildiği ve ekonomik dengelerin Batı merkezinden çıkmaya başladığı bir döneme de denk gelmektedir (Şekil 2.4).

Şekil 2.4: Küresel Kent Hipotezleri + Söylemin Tarihsel Süreci

Küresel kent hipotezi, küresel ekonomik ağlar ile kentsel mekânda yaşanan dönüşümler arasındaki ilişki ağını ortaya koymada bir referans ve başlangıç noktası kabul edilebilir. Öte yandan, bu referans noktasının eksikleri ve tutarsızlıkları olduğu ve bu eksikliklerin ve teorik boşlukların bazı hükümetler ve uluslararası şirketler başta olmak üzere çeşitli çıkar grupları tarafından manipüle edildiği görülmektedir. Bunun yapılabilmesi için de küresel kent, hali hazırdaki hipotezlerin ötesine geçip politik bir söylem boyutunda kullanılmaktadır. Kentler arası rekabet şartları yaratılarak, küresel

kenti ulaşılması gereken bir hedef olarak göstererek, kentlerin hizmet ve finans sektörleri inisiyatifinde dönüşümlerinin önü açılmaktadır. Bir söylem olarak olarak küresel kent gerçekliğini kentin fiziksel çevresinde bulmaktadır.

3 KÜRESEL KENTİN FİZİKSEL KİMLİĞİ VE MEKANLARI

Önceki bölümde dünya ölçeğinde kentleşmenin arttığından bahsedilmiştir. Davis (2012), Sassen(2005), Soja (2007) gibi farklı akademik ve politik arkaplanlardan gelen araştırmacılar bu kentleşme eğilimi ile küreselleşmenin ve dünya çapında uygulamaya konan neo-liberal politikaların doğrudan bir ilgisi olduğunu öne sürmektedir. Soja ve Kanai (2007), küreselleşen dünyada, kentleşmenin de küresel yaşam biçimi haline geldiğini öne sürmektedir.

Öktem (2005), kentlerin özellikle son yirmi yılda ciddi bir değişim yaşadığını kabul ederken, bunun kapitalist ekonominin yeniden yapılanması sürecinin bir sonucu olduğunu öne sürmektedir. Sassen ve diğer araştırmacıların öne sürdüğü gibi bir küresel kent olmadığını öne süren Öktem, yine bir söylem olarak "küresel kentin" yönlendirici ve meşrulaştırıcı gücüne dikkat çekmektedir.

Önceki bölümde de açıklanmaya çalışılan bu söylemin yönlendirici ve meşrulaştırıcı gücünün kentsel mekâna ne gibi etkileri olduğu bu bölümün ana konusudur. Küresel kent söylemi, yeni bir kent tipolojisini tanımlamaya çalışıyorsa, bu yeni tipolojisinin diğer kentlerden kendini ayıran kentsel mekânları ve mekânsal organizasyonları olmalıdır. Sanayi öncesi kentlerde, Sanayi kentlerinde, Liman kentlerinde kentin bu kimliğini vurgulayan yeni mekânsal düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Sanayi kentleri fabrika ve ulaşım yapıları ile öne çıkarken, ticaret kentleri liman bölgeleri ve ticari yapılarıyla (Pazar, borsa vb.) etrafında kurgulanan mekânsal organizasyonlara sahiptir (Short, 2012). Bu bağlamda ele alındığında, küresel kent bir tipoloji olarak, sermaye hareketlerine göre şekillenen mekânsal örüntüler ortaya koymalıdır.

Küresel kent söylemi ile nasıl bir kentten bahsedildiğini anlamak için, Lefebvre'in (2014), üretim-kent ölçeğinde kurguladığı kent toplumu kavramı küresel kentleri anlamak için günümüze uyarlanabilir. Sanayi kenti ile küresel kent kıyaslandığında, üretim araçlarının değiştiği görülmektedir. Küresel kentin, ana üretim aracı finans sektörüdür. Sassen'in FIRE (Finance Insurance Real Estate) olarak kısalttığı finans, sigorta ve gayrı menkul sektörleri küresel kentin ekonomik hayatının merkezini teşkil

eder (2001). Bir kentin küresel olmasını sağlayan yegane ekonomik faaliyet dünya ekonomisine entegre olmuş kurumları ve şirketleri barındıran bir finans sektörü ve çevresinde ona göre şekillenen hizmet sektörüdür (Sassen, 2001, 2012). Finans sektörü kentte kendini, yeni şehir merkezini oluşturan yoğun kent dokusunun içinde kurulmuş çağdaş mimariye sahip yüksek katlı ofis binaları ile gösterir (King, 2004; Öncü ve Weyland, 2005). "Finans merkezi" ya da "finans bölgesi" olarak isimlendirilen bu alanlar, küresel kentlerin ekonomik kalbi olduğu kadar mekânsal ilişkileri de yeniden organize eden yeni merkezlerdir.

Finans merkezi, Sassen'in küresel kentini tanımlamak için yeterli olsa da, bir söylem olarak küresel kent finans merkezlerinin ötesinde bir mekânsal kurguya sahiptir. Özerk ve Yüksekli'ye göre (2011), küreselleşme kentsel alanın tamamını bir tüketim nesnesine dönüştürmüştür. Küreselleşme sürecine eklemlenmek isteyen çağdaş kent, tüketim toplumunun başlıca mekânı haline gelmiştir. Kentlerdeki kamusal alanlar, "tüketim toplumunun gereksinimleri çerçevesinde yeniden örgütlenmekte, bu durum gündelik hayatta sosyal ve mekânsal pratiklerin de dönüşümüne yol açmaktadır" (Özerk, Yüksekli, 2011 s. 84). Tüketim sadece alışveriş merkezleri ya da benzer tüketim odaklı mekânlarla sınırlı değildir. Bütün kentsel deneyim tüketime göre tasarlanmaktadır. Günümüzde fiziksel mekânsal engellerin giderek öneminin azaldığı küresel ortamda, sermayenin mekânsal içeriğin farklılığına olan duyarlılığı artmaktadır (Harvey, 1989). Harvey'in bahsettiği farklılık mekân ölçeğinde iki noktada toplanmaktadır: birincisi program daha fazla katılımı – dolayısıyla daha fazla geliri- hedefleyecek şekilde melezleşmekte, yapının kendisi de çevresindeki yapılardan ve dünyadaki benzerlerinden ayrışmak için ikonlaştırılmaktadır.

Küreselleşmenin en önemli etkilerinden birisi, insanları mobilleştirmesidir (Harvey, 2008). Bu hareketlilik sadece fiziksel bağlamda değil, sanal ağlar vasıtasıyla da artan bir eğilim sergiler. Toplum bu bağlamda değişir; sosyal ağlar kadar, hatta onların yerini alacak şekilde bu sanal ağların toplum içindeki ilişkileri radikal şekilde değiştirdiği bir "ağ toplumuna" dönüşür (Castells, 1996). Fakat bu dönüşüm Baudrillard'a (2002) göre bütün bir toplum nezdinde değil, sadece bu piramit yapının üst tarafında kalan küresel elitler tarafından yaşanan bir süreçtir. Toplum bu süreçte, gerçeklik ilişkisi sanal mekan üzerinden derinleşen küresel elitler ve ağlara asla dahil olamayacak olan diğerleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrım o kadar derindir ki, karşılaşmaları dolayısıyla çatışmaları neredeyse sıfıra indirger. Aynı toplum çatısı

altında, birbirine asgari temas ederek bu iki cemaat bir arada yaşamayı sürdürür (Baudrillard, Nouvel, 2002). Sosyal sınıflar arasında yaşanan kutuplaşma mekana da yansır; kendini toplumun diğer kesimlerinden izole etmek isteyen küresel elit, kentin dışında kapalı siteleri, kentin merkezinde de güvenlikli rezidansları yeni yaşam alanları olarak tercih eder (Öktem, 2006). Küreselleşen kentte, ne merkezde ne de çeperde, dar gelirliler için konut alanı kalmaktadır; hizmet sektörü ve kayıtdışı ekonomi için kentte bulunması istenen düşük gelirlilere barınma alanı sağlamak gittikçe zorlaşmaktadır.

Castells ve Sassen'in bahsettiği küresel ağın fiziksel dünyadaki karşılığı ulaşım ağlarıdır. Küresel kentler, ulaşım ağlarına bağlı kaldıkça varlıklarını sürdürebilirler. Küresel kentler, dünya ulaşım ağında önemli merkez / aktarma noktalarıdır. Dünyadaki insan ve kargo trafiğinin çoğu küresel kentler arasındaki ulaşım ağından yürür; hatta önemli bölgesel aktarma noktaları da küresel ölçeğe bağlanmak için en yakınlarındaki küresel kente bağlanırlar (Derudder, Devriendt, Witlox, 2007). Küresel kentler, karayolları, demiryolları ve denizyolları ile dünyaya bağlansa da, hızın ve mobilitenin arttığı küreselleşme çağında, dünyanın tamamına etkin bağlanmasının yolu havayolundan geçmektedir. Bu bağlamda ele alındığında, nasıl ki finans merkezi kentin ekonomisinin sembolü ise (Sassen, 2007), havaalanları da küresel kentin ulaşımının sembolleridir.

Küreselleşme, havaalanları ve kentler arasındaki ilişki günümüzde önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Hatta Kasarda (Lindsay ile, 2011) gibi bazı araştırmacılar havaalanlarının kentlerinin yeni merkezleri ve kurucu ögelerini olduğunu öne sürmektedir. Havaalanlarının kentin çeperinde değil merkezinde bulunduğu bu yeni kent tipolojisine Kasarda, havaalanı kent (aerotopolis) adını vermektedir. Günümüzde, Dubai, Zhengzhou (Çin) ve Sangdo[4] (Kore) gibi kentlerde havaalanları ve etraflarına kurulan kentler görülmektedir. Kasarda, bu kent tipolojisini geleceğin kenti olarak tanımlasa da, Sennett (2012) ve Moore (2013) gibi eleştirmenlere bu düşünceye katılmamaktadır.

[4] Dubai'deki South Dubai projesi 2025 yılında tamamlanacak bir havaalanıkenti projesidir. Çin'deki Zhengzhou kenti serbest ticaret bölgesi olup, havaalanının etrafında kurulmuştur. Songdo'nun dışına yapılan Yeni Songdo Kenti de benzer bir yaklaşımla inşa edilmiştir. Rem Koolhaas ve OMA da Katar da Dubai'nin benzeri bir havaalanı projesinin tasarımını tamamlamıştır.

İkinci bölümde, küresel kent söyleminin kentler arasında küreselleşme sıralamaları yarattığı, bu durumun da kentler arasında rekabete yol açtığından bahsedilmiştir. Bu rekabet sadece küresel sermayeyi finans ve hizmet sektörüne çekmek için verilmemektedir. Dünyaca ünlü sanat eserlerine ev sahipliği yapması için kentler kültür yapılarına da ciddi yatırım yapmaktadır. Olimpiyatlar, bienaller gibi uluslararası organizasyonlar rekabetin bir başka boyutudur. Kentler bu organizasyonlara ev sahipliği yapabilmek için, Harvey'in (2011, s. 419) tanımı ile "özel sektör yatırımcısı gibi risk" alabilmektedir. Kentler, küresel kültür ağlarında söz sahibi olmak ve uluslararası etkinlikler ile tanınırlık elde edebilmek için kamu kaynaklarını harcamakta, dünyaca ünlü mimarlara ikonik tasarımlar sipariş vermektedir.

Küresel kent söylemi, kenti merkezinden çeperlerine, konut alanlarından kamusal alanına, içinde var olan bina tipolojilerine kadar etkilemektedir. Küresel kentin fiziksel çevresi, artan kutuplaşmayla (Baudrillard ve Nouvel, 2012), kentin ekonomik merkezi haline gelmeyi amaçlayan uluslararası finans merkeziyle (Sassen, 2001; 2012) özel sektörün belirlediği kamusal alan kriterleri (Luk, 2009) ile tanımlanmaktadır. Küresel kent söylemi, kentin mimarlığını kendine yeten karma-kullanımlı yapı adalarına ve kentler arası rekabetin yeni araçları olan ikonik yapılara indirgemektedir. Buna göre küresel kentin kentsel mekânı şu alt başlıklar altında incelenebilir:

- **Uluslararası Finans ve İş Merkezi:** Küresel kentin en önemli mekânsal organizasyonu küresel finans sektörünün içine yerleştiği uluslararası bir iş ve finans merkezidir. MIA içinde yer alan bu merkez, küresel kentin ekonomik merkezidir.
- **Melez ve İkonik Yapılar:** Kentler üretimden çok tüketim mekânlarına dönüşmüştür; hatta kentin kendisi tüketilebilen bir nesneye indirgenmiştir. Bu noktada, kentlerin imajı onların pazarlanabilirliği için bir parametre dönüşmüş, bu imaj da en kolay ya mevcut tarihi yapıların ikonikleştirilmesiyle, ya da çağdaş mimariye uygun yeni ikonik yapılar tasarlanmasıyla elde edilmeye çalışılmaktadır.
- **Kentsel ve Kamusal Alanın Özel Sektör ile İnşası:** Kentler sermayeye tamamen açılmış, özel sektör kentsel alandaki ana mekân üreticisi / dönüştürücüsü haline gelmiştir. Halka odaklı kamu yönetiminin yerini, gerektiğinde risk alabilen, girişimci kent yönetimleri almıştır. Bu süreçte,

kentsel alanlar kamusal odaklı olmaktan çıkmış, sermaye odaklı bir dönüşüme tabi olmuştur.

- **Mekânsal Kutuplaşma ve Konut İlişkisi:** Küreselleşme süreci kent halkını küreselleşen elit ve diğerleri diye ayırmış, bu sosyal ve ekonomik ayrım kent mekânına yansımıştır. Küresel elit, kendini fiziksel olarak soyutlamayı tercih etmiş, konut alanlarından ve günlük hayatta kullandıkları mekâna kadar kentte ortak alanlar ve mahalle kültürünün yerini parçalı ve içe dönük alanlar ve cemaatleşen yapılar almıştır.

3.1 Mekansal Kutuplaşma ve Konut

Küreselleşme sürecinde, gelişmekte olan ülkelerin hızla büyüyen küresel kentleri hem eğitimli, gelir seviyesi yüksek nüfusu, hem de çoğunlukla kırsal bölgeden gelen dar gelirlilerikendine çeken merkezlere dönüşmüştür.

Gelişmekte olan ülkelerdeki küresel kentler ve mega-kentler çok kısa zaman dilimleri içinde büyük nüfus artışları yaşamışlardır. 1970'lerde Hong-Kong'un karşısında ufak bir kasaba olan Shenzhen, 2008 yılında 8 milyon nüfusa ulaşmıştır; tarihleri çok daha eskiye giden Pekin ve Guangzhou gibi kentler bile 10 yıllar içerisinde nüfuslarının iki katına çıktığına şahit olmuşlardır (Ouroussoff, 2008). Gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı bu hızlı kentleşme sürecinde, kente gelen yoksul insan kitleleri, gecekondu mahalleri ya da benzer kaçak yerleşimler kurmuşlar ve hayatlarını orada devam ettirmektedirler. Veriler değişiklik gösterse de 2005 yılında yaklaşık 1 milyar insan gecekondu benzeri evlerde yaşamaktadır, 2030 yılında bu sayının 2 milyara çıkması beklenmektedir (Neuwirth, 2005; Davis, 2010).

Dünyada, 1980'lerin ikinci yarısından başlayarak üst sınıflar kentleri terk etmeye başlamışlardır. Bu dönemin metropol alanları için en önemli özelliği, kent merkezinden kaçan üst orta sınıfların yalıtılmış alanlarda, yine kendileri gibi insanlarla birlikte yaşaması olmuştur (Süer, Sayar, 2002). Neo-liberal politikalar ile yeniden yapılanan ekonomi, ikili bir sınıf ayrımına yol açmıştır: bu süreçten ekonomik olarak fayda gören uluslar üstü niteliğe sahip küresel elit bir taraf olurken, diğer taraf ise süreçten ekonomik olarak faydalanamayan, düşük gelire ve sürekli işsiz kalma riskine tabii alt sınıflar olmuştur. Küresel kentlerdeki bu ikili durum kent mekânına da yansımış, küresel elit yaşam ve tüketim mekânlarını izole etme eğilimine girmiştir, bu

durum Küresel Kent – İkili Kent (Dual City) olarak tanımlanır (Harloe, Franstein, akt. Webster, Glasze, Frantz, 2002).

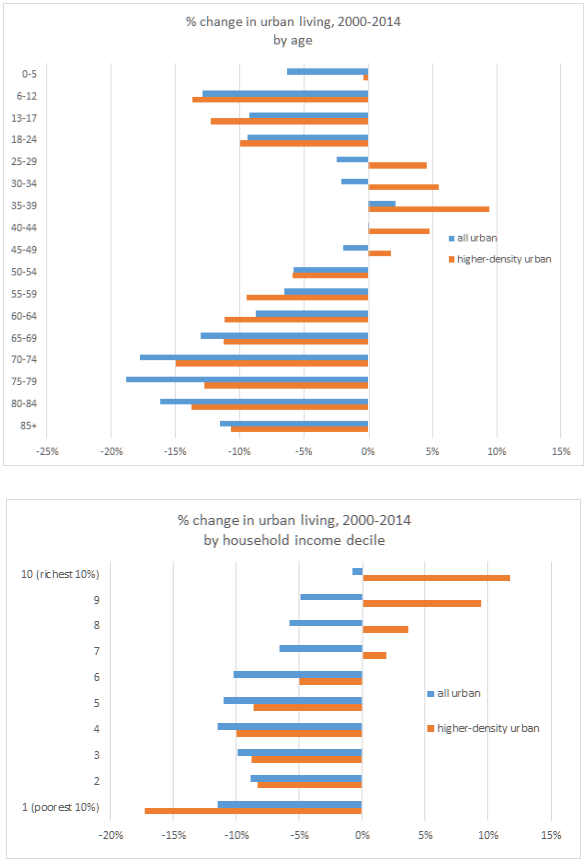
İkili kent hipotezi küresel kentlerde oluşan mekânsal değişimleri açıklamak için yeterli değildir. Birincisi, kapalı yerleşkeler sadece küresel kentlere özgü bir durum değildir; ikinci olarak da küresel kentlerin bazıları (Tokyo ve Paris gibi) bu eğilimin dışında kalan bir gelişim göstermektedir (Webster, Glasze, Frantz, 2002).

Küresel kentler, gelişmiş ülkelerdekiler ve gelişmekte olan ülkelerdekiler diye ayrıldığında, bu eğilimlerin gelişmekte olan ülkelerde bazı ortak noktaları olduğu görülür. Kuzey Amerika'nın çok katlı, cam prizma ofis yapısının Çin ve Hindistan gibi ülkelerin küresel kentlerine kopyalanması gibi, Amerikan banliyö hayatının da gelişmekte olan ülkelerde yarattığı analojiler bulunmaktadır. Bu ülkelerdeki küresel kentlerde yaşayan ayrıcalıklı kesim, Amerikan banliyö hayatını ve değerlerini idealize edilen bir yaşam tarzı olarak arzular, kendi yaşamına adapte etmeye çalışır (Webster, Glasze ve Frantz, 2002). Küresel bir başarı hikâyesine dönüşen "Amerikan Rüyası" meteforunun arkasında, New York, Los Angeles gibi tekil örneklerin dışında, kentten uzak, banliyö ya da taşra hayatının hâkim olduğu bir ABD fiziksel çevresi bulunmaktadır (Altman ve Katz, 2007). Bu bağlamda ele alındığında, küresel kentlerde Amerikan hayat tarzının kontrollü deneyinin yapılabileceği alanlar, kontrolsüzce büyüyen kentten asgari oranda etkilenen kapalı site alanlarıdır. Nitekim bu sitelerde satılanlar sadece konforlu konut ve temiz bir çevre değildir. Burada satın alınan ve tüketilenler aynı zamanda bir imaj ve hayat tarzıdır (Süer, Sayar, 2002).

Kentler içinde sınıfsal farklara göre mahallelerin ayrışması yeni bir olgu değildir. Mike Davis (2010), Amerikan kentlerinde "donut tipi" bir kent sistemi olduğuna değinir: orta ve üst sınıflar kent merkezinin çevresindeki banliyö alanlarında yaşarken, kent merkezinde iş merkezlerinden arta kalan çöküntü bölgelerinde yoksullar çok katlı binalarda yaşarlar. Avrupa'da ise tersi bir durum söz konusudur: sosyal konut projeleri ile kent merkezinin çevresindeki çok katlı yapılarda yoksullara barınma sağlanmıştır. Bu iki modelden sonra gelen gelişmekte olan ülkelerdeki kentlerde ise, yoksullar istisna örnekler dışında bir sosyal konut projesinden mahrumdurlar; o yüzden de kentin merkezinde çöküntü alanlardan, çeperdeki kenar mahallelere kadar, farklı yapı tipolojilerinde dağılım gösterirler (Davis, 2010).

Küreselleşme sürecinde bu eğilimlerin tam tersi durumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kentler, özellikle kent merkezleri küreselleşme eğilimi ile beraber önemli yatırım alanlarına dönüşmektedir. Bunun sonucu olarak, kent merkezleri finans sektörünün öncülüğünde yatırım değerinin arttığı, buna bağlı olarak da daha da yoğunlaşan bir dokuya kavuşmaktadır (Sassen, 2012). Bu yoğunlaşmanın, kentin küresel elitine yaradığı görülmektedir (Kolko, 2015).

ABD'nin küresel kentlerinden New York, San Francisco ve Washington'da, toplumun en zengin yüzde 10'u kent merkezine doğru bir dönüş yaşarken, en fakir yüzde 10'da aynı kent merkezlerinden yükselen kira ve pahalılaşan diğer barınma giderleri yüzünden çıkmaktadır (Badger, 2016). Bu yüzde 10'luk grup daha yakından incelendiği zaman, küresel elite girmeye aday yeni mezun ya da çalışma hayatının başında, çocuksuz, genç ve beyaz insanlardan oluştuğu (Şekil 3.1) görülmektedir (Kolko, 2015). Benzer eğilimler dünyanın diğer küresel şehirlerinde de görülmektedir: kentin içindeki sınırlı sayıda prestijli alan, üzerlerinde işlevleri tasfiye edilerek genç profesyoneller için konut alanına dönüşmektedir (Süer, Sayar, 2002).

Şekil 3.1: Amerika Kent Merkezinde Yaşayanların Yaş ve Gelir Gruplarına Göre Dağılımı (Kolko)

Kent içi dönüşüm alanlarının kısıtlı olmasından dolayı, üst ve orta sınıflar için kent çeperinde kapalı siteler yapılması gerekliliği tamamen ortadan kalkmış durumda değildir (Süer, Sayar, 2002). Küresel elitlerin, hem kent içindeki değerlenen çöküntü bölgelere, hem de kent çeperindeki alanlara talip olması, bu alanlarda yaşayan düşük gelirliler için sürdürülebilir yaşam alanları hızla daralmaktadır. Robert Neuwirth (2005) gibi gecekondu yerleşimleri üzerine çalışanların vurguladığı, sahiplenme ve sürece dayalı dönüşüm / iyileşme modelleri ile yıllar içinde kendi yerel yönetimini kuran ve fiziksel-sosyal olarak zamanla kent merkezine adapte olan sistem hızla terkedilmektedir. Özellikle Çin gibi, demokrasinin ve sürekli toprak sahipliğinin olmadığı ülkelerde küresel kentlerde yaşayan yoksullar her an zorla evlerinden tahliye edilme riskiyle yaşamaktadırlar[5] (Makinen, 2012).

Kentlerin merkezinde ya da çeperinde yapılan konut ağırlıklı bu dönüşüm projelerinin arkasında küresel finansın da desteği bulunmaktadır. Küresel kent için, özellikle kent merkezindeki ve merkezi iş alanlarındaki bölgelerin bir rant değeri vardır (Sassen, 2001; 2012). Fakat finans sektörü, özellikle mortgage denilen uzun vadeli konut kredileri ile ilişkili karmaşık finans araçları ile orta sınıf konutlarına da bir süredir el atmış durumdadır; hatta bu finanslar enstrümanların denetimsiz ve kötü niyetli kullanımı 2006 yılında ABD'de temelli yaşanan Mortgage Krizi'nin oluşmasının temel sebepleridir (Sassen, 2012). Küresel sermaye, sadece ABD'deki orta sınıf konutlarına yatırım yapmaz: son yıllarda yapılan araştırmalarda, Çin'de tartışılan zorla evden çıkarılmaların sebebi olan gayrimenkul projeleri dünyanın en büyük bankaları tarafından fonlanmaktadırlar (Woodman, 2015).

Küresel kent alanı üzerinde, iki sınıfın verdiği asimetrik mücadele, yeni yüzyılın kent alanlarını – özellikle konut özelinde- tanımlamaktadır. Hindistan'daki Bengaluru kenti, bu yaşanan ayrımla adeta iki farklı kente dönüşmüştür. Bilişim sektöründe Dünyanın en önemli merkezlerinden birisi Hindistan'daki Bengaluru (eski adıyla Bangolore) kentidir. Tarihi boyunca, sahip olduğu botanik parkı, büyük bahçeler, alçak evler ve geniş yollarıyla "bahçe kent" olarak tanımlanan Bengaluru,

[5] Çin'in en önemli iki küresel kenti Pekin ve Şangay'da son 10 yılda, sayısı hükümet tarafından saklanan sayıda aile, kentsel dönüşüm programları – ki bunların arasında EXPO 2010 ve 2008 Yaz Olimpiyatları gibi küresel etkinlikler için yapılan projeler de var- yüzünden evlerinden zorla çıkarılmıştır

küreselleşme sürecinde Hindistan'ın yazılım merkezine dönüşmüş, bu yüzden Hindistan'ın "Silikon Vadisi" olarak anılmaya başlanmıştır (David, Nick, 2003).

Mike Davis (2010), Gecekondu Gezegeni kitabında Bengaluru'daki toplumdaki eşitsizliğin ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin mekâna yönelik yansımalarından şöyle bahsetmektedir:

> Bangalore, California tarzı alışveriş merkezleriyle, golf sahalarıyla, nouvelle cuisine restoranlarıyla, beş yıldızlı otelleriyle ve İngilizce filmler oynatan sinemalarıyla övünür. Çok sayıdaki teknoloji kampüslerinde Oracle, Intel, Dell ve Macromedia logoları göze çarpar ve şehirdeki üniversitelerle teknik okullardan her yıl 40.000 kalifiye işçi ve mühendis mezun olur. Bangalore tanıtım reklamlarında kendini "zengin bir bahçe şehir" diye tanıtır, güneyindeki banliyöler gerçekten de bir orta sınıf Shangri-la'sıdır. Ama bu arada aman vermez yenilenme programları şehrin imtiyazsız sakinlerini şehir merkezinden gecekonduların bulunduğu dış bölgelere, kırsaldan gelenlerle yan yana yaşadıkları yerlere sürülmüştür. Birçoğu kast sistemi içinde hakir görülen yaklaşık 2 milyon yoksul, genellikle devlet arazisine kurulmuş 1000 kadar gecekondu mahallesinde yaşamaktadır. Gecekondu bölgelerinin nüfusu genel nüfusa oranla iki kat hızlı büyümüştür. Araştırmacılar Bangalore'nin çevresini "kent ekonomisinde emekleri istenen, ama gözlerden mümkün olduğunca ırak olmaları gereken kent sakinlerinin atıldığı yer" olarak tanımlamışlardır. (Davis, 2010, sf. 207)

Bengaluru, Baudrillard'ın (Baudrillard, Nouvel, 2002) bahsettiği toplumsal ayrışmayı derinden yaşayan kentlerden birisidir. Bir yandan hem gerçek hem de sanal mekânlar üzerinden dünya ile çevrimiçi olan küresel eliti de, hem de bu elitin günlük işlerini görecek sayısı kıyasla çok daha fazla olan yoksulları da kente çekmektedir. Fakat yoksullar, ayrıcalıklı kesim gibi kent içinde barınamamaktadırlar, tanımlı saatlerde görevlerini yapmaları ve sonra kentin çevresindeki yoksul mahallere dönmeleri istenmektedir. Farklı kesimlerin bir kamusal alan üzerinde buluşamadığı, çatışmasız, tesadüfi karşılaşmaların asgariye indiği kent mekânı, Baudrillard'ın (2002) bahsettiği "devrim ya da evrim şansı olmayan" kentli toplulukların Bengaluru gibi küresel kentlerde kök vermesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak, küreselleşen kentlerde bu sürecin doğrudan ve dolaylı sebeplerinden dolayı sınıf temelli hareketler yoğunlaşmakta, bazen tersi yöne hareketler yaşanmaktadır. Küresel sermaye ve finans enstrümanları ile bu hareketlerin mekânsal sonuçları (inşaatlar, gayrimenkul projeleri, restorasyonlar vb.) sermaye çekim alanlarına dönüşmüştür. Mimarlar çoğu zaman, John Turner gibi birkaç istisna dışında, kentteki bu gecekondu mahallelerinin gelişimine bir katkı sunamamıştır. Mimarlığı, profesyonel bir hizmet olarak talep edebilen üst-orta sınıf ve arkasındaki küresel

sermaye ise, mimarların geliştirdiği projeleri yoksul halkın elindeki yaşam alanlarına sahip olmak için bir araca dönüştürmüş, zorla çıkarılmalar[6] aracılığı ile kendi süreci içinde kente sosyal ve fiziksel bağlamda katılımı sağlanacak gecekondu mahallelerinin gelişimine engel olmuştur.

3.2 Kamusal Alanın Sermaye ile İnşası

Küresel kentler, daha önce de bahsedildiği üzere, küresel sermaye ile ortaya çıkmış fiziksel çevrelerdir. Kentlerin bu yatırımı çekmesi için, imar ve planlama kolaylıkları yapması, altyapı ve ulaşım yatırımı yapması, hatta bazı durumlarda üst yapıyı da kurması gerekmektedir.

Bu yatırımın başarılı olacağına dair kesin bir durum olmadığı gibi, finans merkezleriyle ilgili bölümde bahsedildiği gibi, bazen istenen yatırımın gelmesi de uzun süreler alabilmektedir. Bu bağlamda bakıldığında, bu yatırımları üstlenecek olan kamunun ve yönetim mekanizmalarının, ciddi miktarda bir risk aldığı söylenebilir. Harvey, küreselleşme ile ortaya çıkan bu yeni ve cesur yerel yönetim tipolojisini "kent girişimciliği" olarak adlandırmaktadır (2011).

Uluslararası iş merkezleri, alışveriş merkezleri, kapalı siteler, yeniden canlandırılan eski limanlar, lüks konut alanları, hızlı tren, uluslararası havaalanı, fuar alanları, yüksek teknolojili sanayi parkları ve oteller küresel yatırımları ve diğer küresel akışkanlıkları çekmesi için gerekli altyapı ve üstyapı hazırlıklarının bazılarıdır (Öktem, 2006). Kent girişimciliğinin yükselmesi ile kapsamlı şehir planlamanın yerini fragmanlar halinde inşa edilen kent parçaları almaktadır. Bu fragman mekanlar ile kent alanı sürekli olanı değil, modanın geçici ve eklektik olanını; madde ve verdiği mesajı değil, imajı yansıtmayı tercih etmektedir (Harvey, 2011).

Küreselleşme sürecinde, kamu ve kent yönetimleri maliyetleri ve riski yüksek, kısa vadede kullanım ömrünü tüketebilecek yatırımlara kaynak ayırırken, en temel yükümlülükleri arasında olan bazı mekânsal yatırımlarda ise özel sektörü devreye

[6] Küreselleşen dünyanın en önemli mimari sonuçlarından olan ikon yapıların pek çoğunda da benzer hikâyeler vardır: mimar Zaha Hadid'in portfolyosundaki en önemli eserlerden birisi olarak kabul edilen Bakü'deki Havyar Aliyev Merkezi'nin inşaatı için bölgede oturanların, tehdit ve zorlama yoluyla evlerinden çıkarılması basına ve sosyal medyaya yansıyan önemli olaylardan birisidir.

sokan sistemler geliştirmektedir. Kamusal alanların belirlenmesi ve geliştirilmesinin özel sektöre bırakılması bu sistemlerden birisidir.

Kent dokusu yoğun, yeni kamusal alan ve park alanı zor ve pahalı kentlerde kamunun sınırlı kaynakları özel sektörün de işin içinde dahil olduğu çözümler geliştirilmiştir. İngilizcede "Privately Owned Public Space" (POPS) olarak tanımlanan özel mülkiyet statüsündeki kamusal alanlar, kent içinde mülkiyeti şahıs ya da firmalara ait olan ama kamu kullanımına açık alanları tarif etmektedir. New York ve Hong Kong gibi kentlerde, dikeydeki yoğunluğu ve yükselmeyi, zemin kotunun yayalara açık olması, yeterli rüzgâr ve güneş ışığı alması ile dengelemeyi amaçlayan ve 1960'lardan beri kullanılan bir imar uygulamasıdır (Luk, 2009).

POPS farklı kentlerde mevzuat açısından bazı farklar gösterse de temelde aynı prensibe sahiptir. Özel mülk statüsündeki yerlere, alanın belirli miktarını 7-24 kamu kullanımına açık alan haline getirmesi karşılığında imar avantajları sağlanmaktadır (Luk, 2009; Nemeth, Schmidt, 2011). Kapitalizm / küreselleşme ve kamusal alan tartışmalarında çoğu zaman alışveriş merkezlerinden de özel sektör kontrolünde kamusal alanlar olarak bahsedilmektedir. Alışveriş merkezlerinin çoğu kentte alternatif bir kamusal alan oluşturduğu doğrudur, fakat tam anlamıyla POPS kategorisine giren mekanlar değildir. Bunun birinci sebebi, alışveriş merkezlerinin 7-24 kullanıma açık olmaması, ikincisi de bu mekanlara girerken bir güvenlik filtrelemesinden geçildiğinden dolayı herkese açık kavramının sorgulanabilir olmasıdır.

POPS'un kent dokusunu nasıl değiştirdiğini anlamak için New York'un iki farklı imar planı ile değişen yapısını incelemek gerekir. Yoğunlaşan ve gittikçe yükselen Manhattan bölgesi için 1916 yılında yeni bir imar mevzuatı hazırlanmıştır. Sokakların daha fazla doğal ışık ve rüzgâr alması için yapılan bu düzenleme ile binaların zemin kotundan binanın en son katına kadar aynı iz düşümle yükselmesi yasaklanmıştır. Bunun yerine, belirli kat yüksekliklerine kadar azami taban alanı kullanımı verilmiş, bu oran yukarı doğru çıktıkça azalan bir orana bağlanmıştır. Bu durum mimarların "pasta şeklinde" diye tarif ettiği, yükseldikçe geri çekilen, zamanla da New York tipik bina tipolojisi olan yeni bir tür yüksek yapı arketipinin doğmasına sebep olmuştur (Koolhaas, 1994). 1961 İmar Kanunu ile bu geri çekilmeler kalkmış, binalara POPS yapmaları karşılığında imar imtiyazları tanınmıştır.

1961 imar kanununun ortaya çıkmasında Mies van der Rohe ve Philip Johnson'ın tasarladığı Seagram Binası'nın (yapım: 1953-1958) rolü büyüktür. O zamana kadar, sokak kotunda neredeyse bütün arsayı kaplayan yüksek yapılara alışık New York'ta, ilk kez yüksek katlı bir yapı, arsanın tamamına yerleşmek yerine yapıyı geriye çekerek önünde kamunun kullanacağı bir alan yaratmıştır. Seagram etkisi, ilk kez özel alanın kamusal kullanıma açılarak, kente nasıl bir zenginlik katabileceğini göstermesi açısından, New York ve Kuzey Amerika kentleri için önemli bir model olmuştur (Lambert, 2013). Kronolojik olarak 1961 Mevzuatının öncülü olsa da, Seagram Binası, Empire State ve Chrysler Binası ile karşılaştırıldığında iki imar durumunun ve POPS'un yarattığı mimari fark görülmektedir.

New York ve Hong Kong'daki POPS'ların kent içi konumlarını inceleyen Luk (2009), bu mekânların parsel ölçeğinde imar kurallarına uygun olarak yapılmış olmalarına rağmen, kent ölçeğinde birbirlerinden bağımsız olarak tasarlandıkları için sürekli ve geçişken bir kamusal alan sistemi oluşturmadığını öne sürmektedir.

POPS'un bir başka sorunu da, bu alanların ne kadar kamusal olduğudur. Özel mülkiyet statüsündeki kamusal alanlar, kanunlar ve planlama ölçeğinde en az kamuya ait alanlar kadar kamusal olarak tarif edilse de, yapılan araştırmalar mekân ölçeğinde kullanıcıların algısının aynı olmadığını göstermektedir. Nemeth ve Schmidt'in (2011) New York'taki kamusal alanlar hakkında yaptığı araştırmaya göre kamuya ait kamusal alanlar ile özel mülkiyet statüsündeki kamusal alanlar arasında kayda değer bir "kamusallık algısı" farkı vardır. Bu araştırmaya göre, özel mülkiyet statüsündeki alanlarda mülkiyet sahibinin doğrudan (güvenlik kamerası ve güvenlik ekipleri) ya da görsel tasarım özneleri ile (mekânlardaki ayırıcı ögeler, duvar ya da çit kullanılması, grafik dilin yönlendirici olması gibi) dolaylı olarak mekânı kullananları kontrol etmektedir. Ayrıca, özel mülkiyet sahibi bir ticari kurum ise, bu kurumun varlığı en küçük detaya varıncaya kadar kullanıcıya hissettirilmektedir. Bütün bunların sonucu olarak, kullanıcılar açısından özel mülkiyet statüsündeki kamusal alanlar, gerçek bir kamusal alanın verdiği "özgürlük", "rahatlık" ve -"kamusallık" hissini verememektedir (Nemeth, Schmidt, 2011).

POPS'ların kamusallığı, her mekân gibi, sadece öznel deneyimlerle ölçülemez. Kamusallık algısının bir bölümü de bu mekânların gösteri ve protestolar için kullanılma potansiyelidir. Eşitsiz küreselleşme ve gelir adaletsizliği karşıtı Occupy hakereti, New York geneline dağılmış POPS'ları, eylemleri sürecinde birer politik

arenaya dönüştürmüştür. Bunların en önemlisi, Zuccotti Parkı'nın işgalidir. 28 Eylül – 15 Kasım 2011 tarihleri arasında, New York'ta Wall Street Zuccotti Parkı Occupy hareketine bağlı protestocular tarafından işgal edilmiştir (Şekil 3.2). Zuccotti parkı, New York içindeki 500'den fazla özel mülkiyet statüsündeki kamusal alandan birisidir (Kayden, 2000). Parkın işgalini özel yapan durum da bu yasal statüsünden gelmektedir. New York imar kanunlarına göre, POPS statüsündeki mekanlar hiçbir durumda halkın girişine kapatılamayacağı için (Kayden, 2000), New York polisi göstericilere parkı kapatamamış, o yüzden de işgali engelleyememiştir (Droitcour, 2012).

Şekil 3.2: Zuccotti Parkı, Occupy Wall Street Eylemleri (2011) sırasında

Küreselleşme sürecinde, özel sektörün kent içindeki rolü arttıkça, bu model ABD dışındaki ülkelere de taşınmıştır. ABD'nin tam tersi, refah devleti sistemine sahip Hollanda'da azalan merkezi hükümet desteği yüzünden, Amsterdam gibi küresel önemdeki kentler yatırımlarında özel sektör desteği – özellikle perakende sektöründen- talep etmektedir. Perakende sektörünün homojenleşme trendi, özel sektörün kamusal alan tasarımı talep ettiği kesimin darlığı ile bir araya geldiği zaman, ortaya çıkan tasarımların birbirine benzeme riski bulunmaktadır. Ayrıca New York örneği incelendiğinde, özel sektöre bu alanların yönetimi ve kontrolünde ne kadar yetki verileceğinin mekânın tasarımına doğrudan etkisi olduğu görülmüştür: az yetki

vermek özel sektörün buraya asgari düzeyde yatırım yapmasına sebep olmakta, özgün ve kaliteli tasarımları çıkmasına engel olmaktadır; öte yandan yetkinin arttırılması fiziksel ve görsel engellerle serbest kullanımı engelleyen, mekanı deneyimleyen insanları "tüketici" konumuna indirgeyen mekanlar ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Van Melik, Van Aalst, Van Weesep, 2009; Nemeth, Schmidt, 2011; Kayden, 2000).

Özetle, kent mekânının yönetimi ve tasarımı konusunda kamu ile özel sektör arasındaki ilişki yeni bir tür simbiyotik evreye gelmiştir. Özel sektör gibi risk alan büyük yatırımlar yapan kamu, kentsel alanda nitelikli ve ikonik projeler talep etmeye başlamıştır. Bu projeleri dünyanın önemli mimarlarına, büyük bütçeler vererek hazırlatmaktadır. Pekin ve Londra olimpiyatları içinde yapılan yapılar bunun en iyi örnekleridir. Kentlerin aldığı bu riskler her zaman ekonomik karşılığını bulamamaktadır. Öte yandan, kamu asıl tasarlaması gereken kamusal alan, park, yaya geçiş alanları gibi kamusal nitelikli alanlara yeterli bütçe bulamamakta, bu mekânlara olan ihtiyacı özel sektörün elindeki bütçe ve arazi ile çözmeye çalışmaktadır. Bunun karşılığı olarak da, özel sektöre özellikle emsal ve kat yüksekliklerinde "bonus" adı altında imtiyazlar vermektedir. Bu modelin yaklaşık 55 yıldır uygulandığı New York'ta, özellikle Manhattan bölgesinin kentsel dokusu bu simbiyotik ilişki ile ortaya çıkmış durumdadır (Kayden, 2000). POPS bir yönü ile, kamusal alanın örgütlü sermaye ile inşasını tanımlamaktadır; diğer yandan özellikle ABD'de bu mekanların politik eylemlerin merkezinde yer alabilmesi, sermayenin inşa ettiği mekan üzerinde düşünüldüğü kadar tahakküm gücü olmadığını işaret etmektedir.

3.3 Küresel Kentin Mimari Bileşenleri: İkonlaşma ve Melezleşme

Küresel kentin mekânının başat belirleyicisi sermaye mimarlığı araçsallaştırmaktadır. Küresel kentlerin varoluşsal iki meselesi bulunmaktadır; birincisi küresel sermayeyi çekmek, bunun için de sembolik güç dâhil her türlü yöntemi denemek; ikincisi de kente çekilen bu sermayeye azami karı sağlamaktır. Mimarlık bağlamında bu durum incelendiğinde, kentlerin küresel yarışta var olduklarını kendilerine ve dünyaya kanıtlamaları için sembollere (ikonik yapılar), gelen sermayeyi de en verimli ve karlı şekilde kullanacak tipolojilere (karma-kullanım / melez yapı) ihtiyacı vardır.

Mimari Projeler bir değer arttırma aracı olarak kullanıldıkça, proje alanlarının kent bağlamından kopuşu hızlanmaktadır. Bu süreçte, sermaye kentten kopuk ve bağımsız yaşam tarzlarını destekleyen projeler ortaya koymakta, bunun sonucu olarak da kentin

içinde çevresinden kopuk, içe dönük şekilde tasarlanmış yapılaşma alanları ortaya çıkmakta, kentsel alan adeta fragmanlar şeklinde tasarlanmaktadır (Aysev, Akpınar, 2011).

Sermayenin kapalı ve içe dönük mimari yaklaşımı, kendi içinde bütün kritik işlevlere sahip karma kullanımlı[7] (melez) yapıların kent mekânında baskın bir öge olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Küreselleşme ve kapitalizm ile melez yapı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Daha önceki bölümde de bahsedildiği gibi, küresel kentler yoğun kentlerdir. Gehla Architects ekibinin yaptığı bir araştırmaya göre, yoğunluğu ile küreselleşmesi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır; aynı araştırmaya göre kentler küçük olsa bile küreselleştikçe yoğunlaşmakta, yoğunlaştıkça da küresel sermaye için cezbedici bir hale gelmektedir. Araştırmanın sonucuna göre yoğunlaşma, çeşitliliği getirmekte; çeşitlilik de yoğunlaşmayı arttırmaktadır (Url-2). Melez yapılar, böyle yoğun ve çeşitlilik arz eden kentsel mekânlarda kendini bulan tipolojilerdir; hatta bizzat melez yapılar bu yoğunluğun ve çeşitliliğin artmasına katkıda bulunmaktadır. Steven Holl, melez yapıları "yeni cemaatler yaratan sosyal yoğunlaştırıcılar" olarak tanımlamaktadır (2011, s. 9). Kapitalizmin şekillendirdiği yirminci yüzyıl başı New York, melez yapıların ilk örneklerinin ortaya çıktığı kenttir (Koolhaas, 1994).

Per, karma kullanımlı yapıları, melez yapılar ve sosyal yoğunlaştırıcılar olarak ikiye ayırmaktadır. Per'in bu ayrımı temelde ideolojik bir ayrımdır. Sosyal yoğunlaştırıcılar, kökenlerini Sovyet dönemi konstrüktivizminden alan, komün yaşamı –özel hayatın kamulaştırılması uğruna- destekleyen yapılardır. Melez yapılar ise, kapitalizmin ürünüdür: ideolojik bir sonuçtan çok "finans bilançolarının" mekânsal bir tezahürüdür. Melez yapılar da, ikonik yapılar gibi "ideolojik bir arkaplandan yoksun" yapılardır (Per, 2011, s. 58). Bu yoksunluk, melez yapılara küreselleşmenin ve kapitalizmin girdiği her coğrafyada inşa edilebilme esnekliği kazandırmaktadır.

Abalos ve Herreros'a göre, karma-kullanımlı yapı "kentsel otonomi" talep etmektedir (2003, s. 221). Küresel kent bu bağlamda, fraktal bir otonomluğu bünyesinde barındırmaktadır. Kent, küresel sistemle bütünleşirken ulus-devletle arasındaki bağlar

[7] Mimarlık diskurunda hibrit (melez) yapılar ile karma-kullanımlı yapıların farkları ve benzerliği devam eden bir tartışma konusudur. Metnin bu bölümünde, referans alınan araştırmacılar durumu melez yapılar üzerinden anlattıkları için, bu kelime tercih edilmektedir.

zayıflamakta ve otonom hale gelmektedir. Aynı süreçte, küresel sermaye kentin içindeki belirli alanlara müdahale edip buralara karma-kullanımlı yapılar inşa ederek, kentin bu parçalarının da bütünden kopmasını, otonomlaşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, Sassen'in küresel kent hipotezinde bahsettiği "ağ" metaforunu kentin kendisine de uyarlayabiliriz: küreselleşme kenti parçalı olarak dönüştürdüğü (küreselleştirdiği) için, küresel kent de kendi içinde birbirinden kopuk ama sermaye ilişkileri ile birbirine bağlanmış fragmanlardan (Öncü ve Weyland'ın deyimi ile küresel ceplerden) oluşan bir "iç ağ" olarak da tanımlanabilmektedir.

Melezleşmenin sadece karma-kullanım boyutu yoktur. Mimaride melezleşme, aynı zamanda biçimsel bir arayışı da ifade edebilir. Küreselleşme ve kültür üzerine çalışan Jan Nederveen Pieterse'ye göre melezleşme küresel kültürün en önemli sonuçlarından birisidir. Kültürel küreselleşmede yerel ile küresel arasındaki sürecek ayrışma ya da küresel kültürün tek tipleştirme yaratacağı öngörülerine karşı, Pieterse melezleşmeyi üçüncü bir yol olarak savunmakta ve ortaya çıkan melez kültürün açık uçlu sonsuz olasılıklar barındırdığını öne sürmektedir (King, 2004, s. 32).

Pieterse'nin melezleşme kavramı mimarlık eksenine taşındığında temel mesele, melezleşme için nelerin temel olarak kullanılacağı sorusuna odaklanmaktadır. İkonik bir tasarım ortaya çıkarma ekseninde, melezleşme çoğu zaman yerelin mimari dili ile güncel mimarlık dilini bir araya getirmeyi hedeflemektedir. Yakın dönemde küreselleşen kentlerde, özellikle de Ortadoğu ve Güneydoğu Asya kentlerinde, bu çaba ortaya çıkan mimari dile yansımıştır. Cesar Pelli, Kuala Lumpur'a küresel ölçekte tanınırlık kazandıran tasarımı Petronas Kuleleri'nde, plan şemasında cephedeki süsleme elemanlarına kadar, bölgenin yerel mimarisinden referanslar kullanmıştır (Url–3). Dubai başta olmak üzere bütün Körfez Bölgesi 1970'lerden beri yerel mimarlık ile güncel mimari pratikle birlikte ele alındığı bir "deney sahası" olarak kullanılmaktadır (Koolhaas, 2007).

Biçimsel ögeler üzerinden melez bir mimari dil yaratmak, iki tarafa da vereceği referanslardan dolayı kolaj olma riskini de taşımaktadır. Ben van Berkel, kolajda bu alt kimliklerin birbirinden ayrışmış şekilde okunabildiğini; melezleşmenin ise tamamen yeni bir dil ortaya koyarken referans aldıklarının bütün içinde seçilmesinin neredeyse imkânsız olması gerektiğini öne sürmektedir (Bos ile, 2004). Berkel'in mimari bağlamdaki melezleşmesi ile Pieterse'nin kültürel bağlamdaki melezleşmesi kayda değer benzerlikler göstermektedir. İkisinde de, yeni olan beklenmediktir, ama

aynı zamanda tanıdıklık içermektedir; fakat bu tanıdıklık ilk seferde bir yapı bozuma gidebilecek kadar tanımlı parçalardan oluşmamaktadır.

Melezleşmenin kolaja dönüşebilme "riski", tartışma eksenini yine karma-kullanıma taşımaktadır. Karma kullanımlı yapılar, Berkel'in önerdiği mimari melezleşme için ciddi bir potansiyel taşımaktadır. Mozas'a göre, her bir karma-kullanımlı yapı özgündür, özgünlüğü farklı programları, kamusal ile özel alanı, arazi şartlarını neredeyse sonsuz bir kombinasyonla bir araya gelebilmesine borçludur. Karma-yapı bu haliyle, bir tipoloji olsa da, aslında tipolojiler üstü bir pozisyona sahiptir (Mozas, 2011).

Melezleşme, programın üst üste binmesinden çok, küresel kentlerdeki ağ modeli benzeri bir sosyal hayat modelinin projeyle bütünleşmesiyle elde edilebilir. Karma-kullanımlı yapılar Schumacher'in ifadesiyle "sosyal süreçlerin mekânsal tanzimi" olarak ele alınmalıdır. Schumacher'a göre, küreselleşen dünyada hayatın kendisi de kentler gibi yoğunlaşmakta, çeşitlenmekte ve daimi bir bağlantıda olma hali yaratmaktadır. Bu durum mekânsal konfigürasyonların, program bazlı değil, insanların bir araya gelmesi ve etkileşime geçmesi üzerinden kurgulanan farklı olay / etkinlik senaryoları üzerinden kurgulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Schumacher, 2015).

Küresel kentlerin ikinci mimari bileşeni, ikonik yapılardır. İkon, anlam kaymasına uğrayan bir kelimedir; günümüzde geçmişteki "dini temsil" yerine kültürel temsil araçlarını anlamlandırmada kullanılmaktadır. "İkonik yapı" ise kentin bir temsilidir; kentin geçmişini ya da nasıl görünmek istediğini aktaran yapılardır.

Yerel yönetimler, kentlerin kendine özgü özelliklerini koruyarak ve öne çıkararak, küresel sermayeyi, uluslararası kurumları, nitelikli işgücünü ve ziyaretçileri cezbedecek farklı bir imaj oluşturarak, dünya çapında söz sahibi olmaya çabalamaktadır. Yani kitlesel ölçekte "pazarlanabilirlik" ve "imaj sahibi olma" artık sadece ürünler için değil, kentler ve bölgeler için de geçerlilik kazanmaktadır. İmaj sahibi olmanın kolay yolu mimari ikonlar yaratmaktan geçmektedir. Bu durum kentlerin ya mevcuttaki tarihi yapıları birer ikon olarak öne çıkarmasına, ya da kente çağdaş bir kimlik katacak ikon yapıları dünyaca üncü mimarlara sipariş etmesine neden olmaktadır (Özerk, Yüksekli, 2011).

Jencks'e göre, ikon yapılar yirminci yüzyıl mimarlığının, hakim bir ideoloji ya da dinsel hegemonyanın yokluğunda tamamen bağımsızlaşan yaratıcılığın ve hayal gücünün ortaya koyduğu yeni sembolik dildir. Nitekim Jencks ikon yapıların tarihini görece geç bir tarihe dayandırmaktadır: yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Sdyney Opera Binası ve AT&T Binası gibi örnekleri ikonik mimarinin ilk örnekleri arasında saymaktadır (Jencks, 2005).

Herhangi bir ideoloji ya da dini referansa sahip olmaması, yer ve bağlamla ilişki kurmayı reddeden yaklaşımı ile ikonik yapı küresel kent için çok kullanışlı bir mimari araçtır. Küreselleşmenin üçüncü dalgasına (King) eş zamanda ortaya çıkan ikonik yapılar, küreselleşme sürecinde kentler için bir sermaye çekecek kurtuluş reçetesine dönüşmüştür. Özellikle Guggenheim Müzesi'nin, kentsel planlamada benzer stratejileri uygulayan kentlere göre Bilbao'yu öne çıkarması ve bunun ekonomik bir başarı olarak dönmesi (Vicario, Monje, 2003), dünyadaki pek çok kent için örnek alınacak bir model oluşturmuştur. Kentler arasındaki küresel yarışın kültür endüstrisini yatırımları aracılığı ile ivmelendirdiği görülmektedir. The Economist'in 2013 verilerine göre, 2023 yılına kadar dünya genelinde kültür yapılarına yaklaşık 250 milyar dolar harcanması beklenmektedir (Url-4). Kültür endüstrisi, kentler arasındaki rekabette ikonik mimarlığı bir oyun sahasına dönmüş durumdadır. Bu ikonik yapıların çoğu dünya ölçeğinde iş yapan yıldız-mimarlar tarafından tasarlanmaktadır. Baudrillard (2002), Öncü (2005) ve diğer araştırmacıların metinlerinde bahsettiği "küresel elit"in bir parçası olan yıldız-mimarlar, tıpkı küresel şirketler gibi, ulus-devlet sınırlarından bağımsız şekilde iş yapmaktadırlar. Dünya ölçeğinde iş yapan yıldız-mimarların (star-architect) elinde ikonik yapı, küresel kentin en önemli pazarlama nesnesine dönüşmektedir.

Özetle, küreselleşme kentsel mekânı etkilerken, kendi mimari bileşenleri ile bunu başarmaya çalışmaktadır. İkon yapılar, kentlerin bu aralıksız devam yarıştaki hırs ve amaçlarının katılaşmış sembolü haline gelmiştir. Küresel ağlara yeni katılan kentler için, ikonik yapılar ben de buradayım anlamına gelmektedir. İkon bu anlamda, küresel toplumun mimari gösterilerinden birisidir. Gösterinin ardına geçildiğinde, gerçek kentle yüzleşince ortaya farklı bir tablo çıkmaktadır. Küreselleşmenin temas ettiği alanlar sermaye eliyle değişirken, yoğunlaşmaya ve içe dönmeye başlamaktadır. Bütünselliğini ve sürekliliğini kaybeden doku içinde, melez yapılar birer küresel cep ve otonom alan olarak yeni sermayenin yeni mekânlarını temsil etmektedir. Bu

bağlamda bakıldığında, sahne ikonik yapının kendisiyle, asıl işin döndüğü sahne arkası da melez yapıların kendisidir.

3.4 Uluslararası Finans Merkezleri

Finans sektörü, firmalar ve şahıslar için muhtelif finansal hizmetler veren kurumların oluşturduğu ekonomik faaliyete verilen isimdir. Her türlü bankacılık faaliyeti, yatırım fonları, borsa, finansal danışmanlık, sigorta ve gayrimenkul faaliyeti finans sektörünün içindedir.

Finans sektörünün tarihi paranın tarihi kadar eskidir. Güncel anlamıyla bankacılık, kapitalizm ile eşgüdümlü bir tarihsel süreç içerir. Modern bankacılık, 1695'te, İngiltere Bankası'nın düzenli banknot basması ile başlamıştır. Aydınlanma çağı ve sonrası dönemdeki savaşlar ve üretim faaliyetleri bankacılıktan sağlanan nakit ile idare edilmiş, günümüzün kredi kullanım sistemlerinin temeli atılmıştır (Ferguson, 2008). On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar olan süreçte yaşanan sömürgecilik ve emperyalizm hareketleri sonucunda dünya tek bir pazar haline gelmiştir (Keyder ,1999). Finans sektörü de bu dönemde, sömürgecilik ve batılılaşmaya paralel şekilde, batı dünyası dışına da yayılmış, Asya ve diğer kıtalardaki ilk modern finans kuruluşlarının temeli bu dönemde atılmıştır (Ferguson, 2008).

On dokuzuncu yüzyıl sonu, yirminci yüzyıl başındaki dönem, finans sektörünün kentsel mekânda görünür hale geldiği dönemdir. Bu dönemde, kent merkezlerindeki alçak yapıların yerlerini, önemli bir bölümü bankalara ve diğer finansla ilgili şirketlere ait yüksek katlı ofis yapıları almakta, borsa binaları okyanus ötesi ekonomik faaliyetlerinin merkezlerine dönüşmektedir (Fenske, Holdsworth, 1992). Dönemin önemli mimarlık örneklerinden olan Amsterdam Borsası (diğer ismiyle Berlage Borsası), mimarı Hendrik Petrus Berlage tarafından işlevinin ötesinde kentte mirengi oluşturacak sembolik bir yapı olarak tasarlanmıştır. Finans sektörünün, daha da geniş anlamıyla kapitalizmin geleceği olmadığına inanan sosyalist mimar, yapıyı mutlaka gerçekleşeceğini düşündüğü devrim sonrasında bir halkevi olarak da kullanılması amacıyla tasarlamış, belki de istemeyerek de olsa finans sektörünün ilk sembolik yapılarından birisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Gössel ve Leuthauser, 2005, s.84-85).

Finans sektörü, 1970'lere kadar sürecek bu dönemde, kentin MİA bölgesinde diğer hizmet sektörleriyle iç içe, reel sektöre bağlı, devlet tarafından piyasa spekülasyonlarına mahal vermemesi için sıkı bir şekilde denetlenen bir şekilde varlığını sürdürmüştür (Sassen, 2001). Sonraki dönemde, ülkelerin finans sektöründeki denetimleri kaldırması (deregülasyon), neo-liberal politikalarla sermayenin sınırlar ötesi dolaşıma girmesi, finans sektörünü uluslararası bir hale getirmiştir (Keyder, 1999; Sassen, 2001; 2012).

Finans sektörünün kentteki varlığı sadece MIA alanındaki ofis alanlarıyla sınırlı değildir. Küresel kent bir mekânsal organizasyon olduğu kadar da karmaşık bir finansal organizasyondur. Aysev ve Akpınar'a göre, "inşaat sektörü tarih boyunca ilk kez küresel sermayenin dikkatini çekmiştir" (2011, s. 48). İnşaat ve daha da genişlemiş haliyle gayrimenkul sektörü, kredilendirme, hedge fon benzeri karmaşık finansal enstrümanlar ve borsada işlem gören gayrımenkul yatırım ortaklığı (GYO) gibi şirketler sayesinde tamamen küresel finans sektörüne entegre olmuş durumdadır (Sassen, 2012). Küreselleşen kentin ekonomisinde, inşaat faaliyetinin kendisi çıkacak son ürünün ekonomik değerin çok azını belirlemektedir. İnşa edilen tasarımın estetik değeri ve temsil ettiği yaşam tarzının değeri, inşaatı da arsanın değerini de arttıran bir role bürünmüştür (Aysev, Akpınar, 2011). Bu bağlamda finans sektörüne bakıldığında, uluslararası finans sektörü sadece merkezi iş alanlarında mekansal hakimiyet kurmamış, kentteki bütün inşaat ve imar hareketlerini de karmaşık finansal araçlar ile kendisine bağlamıştır. Finans merkezleri, küresel kentlerin yeni merkezleri haline dönüşmüş durumdadır.

Finans sektöründe ülkeler değil kentler sektörün merkezini oluşturmaktadır (Sassen,2001). 2005 yılı verilerine göre, finans sektörü ABD GSMH'sinin yüzde 8'ini, Birleşik Krallığın ise yüzde 9,5'ini oluşturmaktadır; bunun yanı sıra iki ülkede de son 60 yılda finans sektörünün ekonomi içindeki oranı ciddi miktarda artmıştır (Ferguson, 2008). Yine de bu oranlar, finansın küresel kentlerin ekonomisindeki rolüyle kıyaslandığında etkisiz kalmaktadır. İki ülkenin küresel ekonomideki en önemli kentlerinde (New York ve Londra) finans sektörü, en büyük ekonomik alandır ve her iki kentte de yüzde 32'lik bir paya sahiptir (Burdett ve Rode, 2007, s. 248-249).

Bu araştırmada kullanılan "finans merkezi", sadece sektörel anlamda finansı ele almamaktadır. Daha önceki bölümlerde de aktarıldığı gibi, Sassen'in küresel kent tanımındaki başat sektörler olan finans, sigorta ve gayrimenmul (F.I.R.E sektörleri) ve

bu sektörlerle ilişkili bütün sektörler (hukuk, reklamcılık, danışmanlık, bu firmalara servis sağlayan restoran, kafe vb. tesisler) burada bahsi geçen finans merkezinin bileşenlerini oluşturan ögelerdir. Bu bağlamda, bu araştırmada kullanılan finans merkezinin tanımı "merkezinde finans sektörü olan merkezi iş alanlarıdır" ve referans alınan finans merkezleri de (Şangay, New York, Londra, İstanbul, Dubai vb.) bu özelliğe sahip MIA alanlarından seçilmiştir.

İş merkezlerinin, küresel kent özelinde finans merkezlerinin, mimarlık ve kentsel tasarım için nasıl önemli hale geldiğini, Abalos ve Herreros şöyle aktarmaktadır:

> Modernist prensipler, Team Ten'in revizyonist önerileriyle başlayan süreçte mimarlık kültüründen artan bir ivmeyle dışlandı. Bu yıkımı, pozitivist düşünceden vazgeçilmesi ve yerine mimarın tercihine göre değişen, Heidegger'in varoluşçuluğu, Merlau-Ponty'nin fenomolojisi, Adorno'nun negatif diyalektikleri ve sonrasında buna eklemlenen Derrida, Deleuze ve Guattari'nin teorilerinin birini ya da birkaçını içeren düşünce sistemleri alması takip etti. Böylece kısa bir süre içinde, günümüz kenti üzerine düşünmek kontrol mekanizmaları üzerine düşünmekten, anlamlandırma mekanizmaları üzerine düşünmeye evrildi ve bu süreçte mimar durmadan artan bir hıza sahip mekan üretimine tamamen yoğunlaştı. Bu süreçte, kent dokusundaki ve kent ekonomisindeki etkisinden dolayı iş merkezleri bu dönüşümün ve takip eden mimari teorinin anahtar parçalarından birisi haline geldi (2005, s. 217).

Finans merkezinin mekansal açıdan iki kurucu ögesi bulunmaktadır: modern ofis alanı ve yüksek yapı tipolojisi. Finans merkezinin mekansal örgütlenmesini anlamak, bu iki tipolojinin küreselleşme ve kapitalizm ile kurduğu ilişkiyi anlamak demektir.

Yüksek yapılar ve gökdelenler, Amerikan şirket kültürünün ürünleridir. ABD'deki ilk gökdelenlerden Woolworth Binası'nın tasarımcısı Cass Gilbert, yüksek yapılar için "toprağa para ödeten makine" tanımını kullanmıştır (Willis, 1995, s. 19). Gökdelenler sadece kapitalizmin değil aynı zamanda Amerikan kimliğinin de bir parçasıdır. Dejan Sudjic gökdelenleri "coca-cola, beyzbol, Malboro kovboyu kadar Amerikan kimliğinin bir parçası" olarak görmektedir (akt. King, 2004, s. 11)

King, Amerikan ikonu olan gökdelenin nasıl olup da dünyanın başka coğrafyalarında modernitenin sembolüne dönüştüğünü, cevabı şu ana kadar verilmemiş bir soru olarak görmektedir. King'e göre, ne ABD'de ne de Avrupa'da yapının salt yüksekliği modern hareket için önemli bir kriter teşkil etmemektedir. Fakat gelişmekte olan ya da yeni bağımsızlıklarını kazanan ulus-devletlerde, mimarlık özelinde, gösteriş ve modernite eş anlamlı hale gelmiştir. King, bu durumun, yüksek-yapı yapılarda mimari

tarzı ne olursa olsun ne kadar yeni ve yüksek olmasıyla gurur duyan bir kent panoraması yarattığını belirtmektedir (2004).

King'in altını çizdiği durum aslında, gökdelen ve diğer yüksek yapı tipolojilerinin Amerikan kültür ihracatının bir parçası olmasıdır. Beaverstock ve diğerlerine göre, küreselleşme ABD liderliğinde gelişen bir sürece dönüştükçe "devasa kuleler" de dünya ekonomisinin en önemli sembolik ürünlerinden birisi haline gelmektedir. Paris, Milan, Zürih, Brüksel ve Madrid gibi bazı örnekler dışında, en yüksek yapılardan birine sahip olmak "dünya kenti" olmanın başlıca gerekliliklerinden birisi olarak görülmektedir (Beaverstock ve diğ., 2000).

"Gökdelen" dünyaya Amerikalı mimarların öncülüğünde bir yayılma göstermiştir. 1980'lerde dünya genelinde yaygınlık kazanan neo-liberal politikalar doğrultusunda küresel ekonomi gelişmekte olan ülkelere yayılırken, Batı dünyasının elindeki ekonomik güçle mücadelenin sembolü "en yüksek binayı inşa etmek" olmuştur (Short, 2012). İronik bir şekilde Batılı, hatta büyük çoğunluğu ABD merkezli, mimarlık ofislerince tasarlanan onlarca yapı ile "dünyanın en yüksek yapısı" unvanı 1891 tarihinden sonra ilk kez Kuzey Amerika'nın dışına, Gotik katedrallerinin inşa edildiği dönemden sonra da ilk kez Batı dünyası dışına çıkmıştır.

Finans sektörünün bu yükseklik yarışında rolü büyüktür. 2016 yılı verilerine göre, dünyanın en yüksek 100 binasından 71 tanesi bir çeşit ofis fonksiyonu içeren ihtiyaç programına sahiptir. Bu yapılardan 31 adedi sadece ofis binası olarak kullanılmaktadır ve bu yapıların hemen hepsi finans sektöründeki şirketler tarafından ya sıfırdan inşa edilmiş, ya da sonradan kiralanmış ya da satın alınmış yapılardan oluşmaktadır (http://skyscrapercenter.com/buildings). Günümüzde hiç bir ekonomik faaliyet, kredilerle doğrudan yönlendirdiği gayrimenkul ve inşaat sektörlerini de dahil edersek, finans sektörü kadar dünya kentlerinin fiziksel görünümlerine bu kadar damga vurmamıştır.

Finans sektörü, küresel kentler ve yüksek yapılar arasında bir korelasyon olup olmadığını anlamak için bir karşılaştırma tablosu oluşturulmuştur. Tabloda, küresel finans ağlarına bağlanma katsayısı en yüksek 23 kentte sırasıyla en yüksek 100 yapı arasında kaç tanesi, 300 metre yüksek yapıdan kaç tanesi ve gökdelen sınıfına giren (150 metre ve üstü yapılar) yapılardan kaç tanesi olduğu yüksek yapı veritabanları üzerinden bulunmuştur. Bu çalışmaya göre 23 şehirde

- En yüksek 100 binanın 28 adedi (% 28)
- 300 metreden yüksek binaların 32 adedi (% 24)
- 150 metreden yüksek binaların 1407 adedi (% 58'i) bulunmaktadır (Şekil 3.3).

Bu yapıların hepsi finans sektörüne ev sahipliği yapmamaktadır, hatta bazıları sadece konut işlevli yapılardır. Yine de önemli bir bölümü, Moskova'da Sovyet dönemi yapılan yüksek yapılar haricinde, Batı ülkeleri dışındaki kentlerde, küresel ekonomiye entegre oldukları son 20 yılda inşa edilmiş yapılardır.

Finans Ağlarına Bağlanma Katsayısı ve Yüksek Yapı İlişkisi					
Sıralama	Kentin Adı	İlk 100'e Giren Yüksek Yapı Sayısı	300 Mt'den Yüksek Yapı Sayısı	Gökdelen Sayısı (150 mt.'den Yüksek Yapılar)	Yüksek Yapı Sayısı (35 mt'den Yüksek / 12 Katlı Yapılar)
1	New York	5	7	240	6154
2	Hong Kong	6	6	314	7827
3	Londra		1	17	116
4	Tokyo		0	118	2793
5	Singapur		0	80	4909
6	Şangay	5	5	130	1500
7	Sidney		0	31	872
8	Paris		0	19	698
9	Seoul	1	1	70	4148
10	Pekin	1	1	24	976
11	Madrid		0	5	1139
12	Milan		0	12	196
13	Taipei	1	1	15	182
14	Frankfurt		0	14	298
15	Toronto		0	42	2102
16	Mumbai		0	56	2480
17	Zürih		0	0	0
18	Moskova	4	5	33	11676
19	Dublin		0	0	0
20	Kuala Lumpur	3	3	48	1669
20	Cakarta		0	86	471
20	Bangkok	1	2	53	1587
		27	32		
28	İstanbul		0	33	3198

Şekil 3.3: Küresel Finans Merkezleri ve Sahip Oldukları Yüksek Yapılar

Ofis alanları, finans merkezlerindeki planlı işin yapıldığı ana alanlardır. Finans sektörü, Sassen'e göre merkezi iş alanlarındaki (MİA) ofis stokunu üzerine almıştır. Çeşitli şirketlerin ofislerinin bulunduğu alanlar, zamanla finans ve ilişkili sektörlerin ofisleriyle ikame edilmiştir (2001). Bu durum, New York, Chicago gibi ofis tipolojisinin yaklaşık 120 yıldır aktif kullanıldığı şehirler için doğru bir önerme olabilir, fakat küresel ekonomiye yeni katılan kentler, sadece finans sektörüne özel MİA'lar inşa etmekte, bu alanlar da çoğunlukla finans merkezi ya da finans bölgesi

olarak anılmaktadır. Şangay, Çin tarafından finans merkezi olarak ilan edildiğinden beri, tarihi kentin karşısında kalan Pudong bölgesi, uluslararası şirketler için bir finans ve iş merkezi olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.4; Yeung, 1996). Dubai'nin finans merkezi 2004 yılında tamamlanmış, 10 bin kişilik nüfusa ve 450 bin metrekare ofis alanına sahiptir (Wigley ve diğ. 2007). İstanbul ise, Maslak-Levent aksında gelişen uluslararası iş merkeziyle yetinmemekte, kentin diğer yakasında uluslararası nitelikli "İstanbul Finans Merkezi"'nin inşaatı devam etmektedir (Url-5). Kıta Avrupası'nda ise, İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeniden yapılanmada, Frankfurt önce Federal Almanya'nın sonra da Avrupa Birliği'nin finans merkezi haline gelmiştir. Tarihi merkezin yakınındaki, finans merkezi (Bankerviertel) yüksek ofis yapıları ile bir Kıta Avrupa'sı kentinden çok Manhattan'ı andırmaktadır (Camprag, 2015).

Şekil 3.4: Şangay'da Pudong Finans Merkezi, İnşa Edilmeden Önce ve Sonra

Ofis tipolojisi de, yüksek yapılar gibi, gelişimini ve olgunlaşmasını ABD'nin savaş sonrası büyüyen ekonomisinde sağlamıştır. Savaş sonrası Amerikasında, mimarinin endüstrileşmesi kendini ofis yapılarının mimarlığında tam olarak bulmuş, iki tipoloji ön plana çıkmıştır: şehir merkezinde gökdelen ve kent dışında peyzaja yayılan yapı (Duffy, 2007). Chicago Okulu zamanından itibaren elde edilen teknolojik gelişmeler ile Avrupa'dan göçen Bauhaus mimarlarının modernist dilinin birleşimi kent içindeki yeni ofis yapısı mimarisini belirlemiştir (Gössel & Leuthauser, 2005). Lever Binası

(1952) ve Seagram Binası (1958) bu dönemin önemli yapıları arasındadır. Daha sonra, bu yapıların mimarisi, özellikle ABD kökenli mimarlık ofisleri aracılığı ile bütün dünyaya yayılmıştır (Roth, 2000). Ofis mekanının gelişimi günümüze kadar devam etmiştir. Duffy (2007), Kütlesel kararlar ve iç mekan tanzimine göre ofisleri üçe ayırmaktadır:

1. Taylorist Ofis: Verimlilik temelli, tip plana ve tekrarlara dayalı ofis sistemi. Yüksek yapıya ve dikeyde hiyerarşiye uygun bir model.
2. Sosyal-Demokrat Ofis: Çalışanların psikolojisini verimlilik kadar merkeze alan bir model. Total mekan yerine hücresel yerleşimi tercih etmektedir.
3. Ağ Ofisi: Teknolojik gelişmelere paralel ortaya çıkan model. Esnek çalışma saatlerine ve uzaktan çalışmaya uygun.

Taylorist model arketipini Kuzey Amerika'nın çok katlı ofis bloklarında bulmaktadır. (Abalos ve Herreros, 2005). Sosyal-demokrat model ise az katlı kütlelere sahiptir ve esneklikten çok belirli bir iş organizasyonunda çalışan firmalara uygun bir modeldir (Duffy, 2007). Ağ (network) modelinde ise çalışanlar hem ofis alanı içinde hem dışında daha hareketli olmaktadırlar. Bu "hareketli ofis kavramı" çalışma saatlerini de etkilediği için bu modelin mimarlık kadar kentsel planlamayı da etkileme gücü vardır. Klasik mesai saatlerine göre organize olmuş bir kent sistemini bu esnek sisteme göre yeniden ayarlamak ciddi bir teknoloji yatırımı gerektirmektedir (a.g.e.).

Duffy'ye göre (2007) en eski model olan Taylorist ofis günümüzde hala küresel ölçekte hâkimiyetini sürdürmektedir. Bunun birkaç sebebi vardır. Birinci sebep, gelişmekte olan ülkelerdeki kentlerin çoğu, daha önce bahsedildiği gibi küresel iş dünyasına Amerikan şirketleri üzerinden giriş yapmaktadır. Bunun sonucu olarak da küresel iş dünyasının kural, ritüel ve gelenekleri ve mekansal örgütlenmeleri Kuzey Amerika, özellikle ABD üzerinden bu kentlere ithal edilmektedir.

İkincisi, Taylorist ofis, Sassen'in (2012) bahsettiği rant ve emlak spekülasyonuna en uygun ofis tipidir. Ofis yapıları içerden dışarıya doğru tasarlanmaktadır. Ticari açıdan en küçük ofis birimi belirlenip, bu modül azami sayıda kullanılacak şekilde en verimli ofis planı çözülmektedir (Willis, 1995). Ortaya çıkan plan tipi, tip plan, iş hayatının sayısız farklı varyasyonuna imkan bir veren bir soyutlamadır (Koolhaas, 1995). Bir şirket taşındıktan sonra geriye yine başka bir şirketin kendi organizasyonunu kuracağı,

total ofis alanı kalmaktadır. Müşterisi belirli olmayan ofis yapılarında bu esneklik ciddi bir ekonomik avantaj olmaktadır (Duffy, 2007).

Burada Taylorist ofis olarak tanımlanan ofis sistemi, 1930'lardan kalma bir modelden çok, bu modelin yıllar içinde yaşadığı dönüşümler sonucu ortaya çıkan mekansal organizasyon tarif edilmektedir. Teknolojide yaşanan gelişmeler ile, iş istasyonu otonom hale gelmiştir. Otonomlaşan çalışma istasyonu sayesinde "cephe içerdeki işlevlerden bağımsızlaşmış, dışardan bakanın gözlerine hitap eden bir yüzeye" dönüşmüştür (Abalos ve Herreros, 2005, s. 213).

Cephe ile iç mekanın kopmasının bir sebebi de doğal ışık ve havalandırmanın yerine geçen mekanik sistemlerin ortaya çıkması ve dikey sirkülasyon elemanlarında yaşanan değişimdir. Koolhaas ve Kwinter'in deyimi ile bu dönüşümlerle "yapay iç mekanlar" ortaya çıkmış, cephenin içerdeki işlevlere olan bağlılığı ortadan kalkmış, otonom bir karakter kazanmıştır (1996). Ofis binasının kendisi ise otonomlaşan iş istasyonuna "yapay ışık ve havalandırma taşımakla mükellef bir servis ağına" indirgenmiş durumdadır (Abalos, Herreros, 2005, s. 201). Duffy'nin Taylorist ofis ile tanımladığı aslında, modern ofisin teknolojik gelişmelerle dönüştüğü, neredeyse soyutlaşmış halidir.

Short, King ve Duffy gibi araştırmacılar, gelişmekte olan ülkelerdeki küresel kentlerin – özellikle Çin kentlerinin- Batı'daki mimari formları taklit ederek bir tür modernleşme ve küreselleşme süreci yaşadıklarını belirtmektedir. 100 sene önce Chicago ve New York'ta yaşanan benzer sosyal ve ekonomik dönüşümler mimarlık tarihinde dönüm noktaları ortaya çıkarırken, Şangay gibi kentlerde yaşanan dönüşüm kente ya da çağa özgü bir mimari ya da kent dokusu yaratamamıştır (Duffy, 2007). Bu yorum, iki problemli noktaya değinmektedir. Birincisi, ofis yapıları bulundukları coğrafya ve iklim şartlarına uygun dönüşümler geçirmektedir. Zaera-Polo, ofis bloğu tasarımındaki en önemli parametre sayılan cephe-kat alanı oranının bile kültür ve iklimlere göre değişiklik gösterdiğini belirtmektedir. Bu durum yapıların biçimlerini doğrudan etkilemekte, yerelleşen ofis blokları ve yüksek yapılar ortaya çıkmasını sağlamaktadır (2007).

Küreselleşme süreci boyunca, ofis tipolojisi Batı'dan dünyanın başka coğrafyalarına kopyalanmakla kalmamıştır, özgün örnekler de ortaya çıkmıştır. Foster ve Ortakları'nın 1985 yılında Hong Kong'da tamamladığı HSBC binası, klasik ofis

strüktürünü ters düz etmiş bir yapıdır: merkezde taşıyıcılar yerine bina boyunca uzanan bir galeri boşluğu bulunmaktadır; zemin kat bu galeri boşluğundan bir cam tavan ile ayrılmıştır. Foster, bu cam tavanla bankanın dinamik aktivitelerinin zemin kotundan izlenmesini amaçlamıştır (Url-9). Fakat yapı kamusallıkta mimarının da beklentilerini aşmıştır; Foster'ın bir izleme platformu olarak düşündüğü zemin kat, bankadan ayrı olarak kullanılabildiği için, boş alan sıkıntısı çeken Hong Kong kentinde, göçmen Filipinli çocuk bakıcılarının pazar günü buluşmalarına ev sahipliği yapmaya başlamıştır (Abel, 1986). Yapı sadece yarattığı alternatif kamusallığı ile değil, dönemin hakim Batılı ticari yapı diline de alternatif getirmesiyle gündeme gelmiştir. Chris Abel, yapıyı Amerikalı ya da Batılı'dan çok "Asyalı" bulmaktadır; 1986'da kaleme aldığı bir yazıda bankanın teknolojik altyapısının küresel ama mekansal ve yapısal özelliklerinin son derece Asyalı olduğunu belirterek yapının ofis yapıları için alternatif bir dil kurduğunu belirtmektedir (1986).

HSBC binasının özgün bir tasarım olarak görülmesinin arkasındaki sebep Duffy'nin bahsettiği ticari hayatın güncel mimariyi yakalayabilmesidir. Yapı, önceki bölümde değinilen Pieterse'nin melez kültürünün bir parçası olarak da görülebilir. Yapı aynı zamanda, Amerika'da başlayan ve Kevin Roche gibi mimarların öncülüğünde gelişen kamusal ve yarı-kamusal alanları ofis binalarına taşıma hareketinin Asya'ya uzanmı bir kolu olarak da görülebilir. Nitekim Roche'un Federal Banka Binası ve Ford Vakfı Bina'sındaki sırasıyla zemin katı boşaltıp kamulaştırma ve yapının merkezine bir atriumu yerleştirme fikirleri, Hong Kong'un sıkışık ve yoğun dokusunda dikey aksta üst üste binmiş gibidir.

Meselenin ikinci katmanı planlı işe dair paradigmanın değişmesidir. Planlı işin dönüşümü, mekanı da dönüştürmüştür. Yukarda bahsedilen teknolojik gelişmeler, ofis mekanını "dematerya lize" etmiş durumdadır (Abalos, Herreros, 2005). Karmaşık işlemler bilgisayarla yapılmaya başlandıkça, gerekli sabit mimari eleman öge sayısı azalmaya başlamış, ofis mekanı gittikçe önceki halinin soyutlamasına dönüşmüştür.

Duffy'nin, Çin kentlerinin çağdaş kapitalizm, küreselleşme ve uluslararası finans ile tanıştığı dönem olarak tanımladığı 1980'lere girildiğinde, modern ofis binası üzerine inşa edildiği bağlamlarını neredeyse tamamen yitirmiş bir hale gelmiştir. Mimarlık da ofis mekanını tanımlayan başat uğraş olmaktan çıkmış, ofis üzerine yapılan çalışmalar ergonomi, fizyoloji, psikoloji ve sosyoloji alanlarına kaymıştır (Abalos, Herreros, 2005).

Peki bu paradigma değişimi, küreselleşen kentleri nasıl etkilemiştir? Küreselleşen toplumlarda ve kentlerinde, Abalos ve Herreros'un ifadesiyle "otonomlaşan planlı işin modern mimarlık ve şehircilikteki karşılığı ile bir ofisler bölgesi yaratması beklenmemeli"dir (2005, s. 222). Koolhaas küreselleşme sonucu ortaya çıkan kentler için yeni bir kavramsal çerçeve bulunmasının gerekliliğine değinmektedir (2007). Küreselleşmenin ekonomik katmandaki lokomotifi olan "iş" ve onun mekansal uzantılarının da yeni bir kavramsal çerçeve ile düşünülmesi gerekmektedir.

Kavramsal bir çerçeve geliştirilirken günceli tanımlayan kelimelerin seçimindeki benzerlikler, birbiriyle bağlantısı olmayan durumlar arasındaki ilişkileri anlamak açısından yardımcı olabilmektedir. Bağımsız alanlarda çalışan üç araştırmacının, sosyolog Saskia Sassen ile mimar İnaki Abalos ve Juan Herreros'un aynı kelimeyi, dematerya̧lizasyonu kullanması bu bağlamda tesadüften öte bir anlam taşımaktadır. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, Sassen bu ifadeyi finans sektörünün yaşadığı dönüşüm için kullanmaktadır. Abalos ve Herreros ise aynı kelimeyi ofis mekanlarının dönüşümü için kullanmaktadır. İki araştırmacının da bu kelime ile anlatmaya çalıştığı şey aslında aynıdır: teknoloji ve enformasyon alanlarındaki gelişmeler, fiziksel çevreye olan bağlılığı azaltmıştır. Küreselleşen kentlerde artık dematerya̧lize olmuş bir finans sektörü, dematerya̧lize olmuş ofis mekanlarında, kentin ekonomik merkezini iki dünyada da, sanal ve fiziksel olanda, kurmaya çalışmaktadır.

Küreselleşen toplumlar, Castells'in ifadesi ile "ağ toplumları"dır. Toplumsal yapıları, yukardan aşağı doğru oluşan hiyerarşik yapılardan çok yatayda örgütlenen, katı değil değişken ilişkiler kurabilen bir yapıdadır. Ağ toplumunun oluşmasını sağlayan temel unsurlardan birisi, teknolojideki gelişmelerdir (Castells, 1996). Rem Koolhaas, jenerik kent metninde bu teknolojik gelişmeyle dönüşmüş bir toplumun kentini aktarmaktadır. Koolhaas'a göre, jenerik kent gerçekliğin çoğu siberuzaya taşındıktan sonra geride kalan halidir. Bu yüzden, parçalı bir yapısı vardır ve dijitaldeki parçası olmadan eksiktirler (Koolhaas, 1995). İşte, finans merkezleri de bu jenerik kentte ifade edilen fiziksel çevreye benzemektedir: ortada işe ve işin tanımına dair hala fiziksel göstergeler mevcuttur fakat bunlar dijital uzamda dönen işin diğer tarafı olmadan pek bir anlam içermeyen parçalardır sadece.

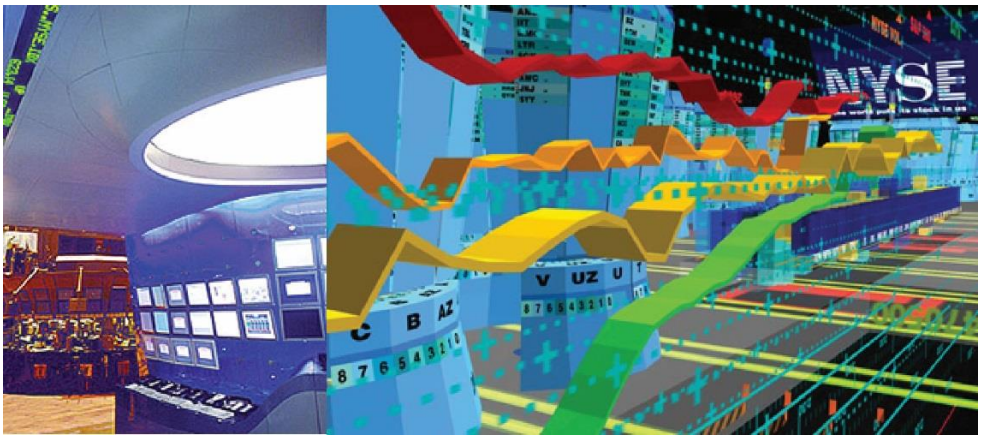
Şangay gibi küresel kentlerin ABD'den ithal ettiği aslında bu parçalı gerçeklik olmuştur. Short'un ifadesi (2012) ile "küreselleşmenin geç modern dalgası" Şangay ve dünyanın diğer küreselleşen kentlerine modern ofisi, yüksek cam kaplı yapılardan

oluşan finans merkezi formatında, küreselleşmenin ve çağdaşlaşmanın sembolü olarak getirmişlerdir (King, 2004). Fenske ve Holdsworth, Manhattan siluetinin işlevden çok şirketlerin kentteki görünürlük arzusu ve şirket sahiplerinin egoları ile şekillendiğini, ekonomik arkaplanının sonradan geliştiğini söylemektedir (1992). Şangay gibi kentlerin aldığı işlevsel mekan organizasyonundan çok bu başarılı ve rekabete açık kent imajı olmuştur. Nitekim, Robinson da küresel kent olabilmek için önce başarılı bir kent imajının hayalinin kurulmasını gerektiğini öne sürmektedir (akt. Camprag, 2015, s. 26). Küresel kent, ekonomik alışverişlerden öte bu tür küresel hayallerin mekanıdır (a.g.e. , s. 26). Küresel kent bu bağlamda, "inşa et, gelirler" yaklaşımı ile fiziksel görünüme kavuşan bir hayaldir. Ne Dubai ne Şangay, ne de benzeri kentler, talebe göre şekillenmiş kentler değillerdir; bahsi geçen bütün kentlerde, altyapı ve üstyapı tamamlanarak, yabancı sermayeye çekici gelecek bir imaj, başarılı olabilecek bir kent imajı, çizilmeye çalışılmış, bazı kentler (Şangay gibi) yıllarca boş kalmalarına rağmen, zamanla bu imajın içini ekonomik kalkınma ile doldurabilmeyi başarabilmişlerdir (Yeung, 1996; Wigley ve diğ, 2007).

Planlı işin mekansal tanımındaki değişimler, zonlama ile oluşturulmuş merkezi bir iş alanına olan bağımlılığı azaltmıştır. Abalos ve Herreros'a göre, modern ofis bloğu paradigma olarak sürdürülemez bir noktaya gelmiş; yerini kendi başına otonom bir merkez olabilme özelliğine sahip, karma kullanımlı tasarımlara bırakmıştır (2005). Ofis hayatının bütün sektörlerde, fiziksel çevreden bağımsızlaşma süreci yaşadığı, planlı işin bu bağlamda radikal bir dönüşüm geçirdiği pek çok tasarımcı ve araştırmacı tarafından altı çizilen bir durumdur. Finans merkezi özelinde bu durum biraz daha uç noktalara gelmiştir. Lewis'e göre (2014) finans sektörü, teknolojik gelişmeleri en yakından takip eden sektörlerden birisidir ve işlem yapma hızı, aynı anda en fazla finansal pazarda olabilme becerisi kar marjlarını doğrudan etkileyen parametrelerdir. Bu durum, siberuzay, yapay zeka, gelişmiş hesaplar yapabilen programların kullanımı, yüksek hızlı internet gibi teknolojilerin yaygınlaşmadan önce finans sektörü tarafından kullanılmasını sağlamıştır.

Finans sektörünün bu öncü tavrı, mekan tasarımda da zaman zaman özgün çözümlere gidilmesini sağlamıştır. Küresel çağın, finans sektörünün ve siberuzayın birleştiği özgün projelerden birisi Asymptote'un tasarladığı (1997-1999) sanal borsa katıdır. New York Borsası'nın içinde, mekan içinde mekan olarak tasarlanan "sanal borsa katı", mimari bir zarfın içinde tamamen sanal bir ortamın tasarlanması olarak ele

alınmıştır (Şekil 3.5). Borsanın tamamen dijital dünyada, gerçek zamanlı gelen veriler üzerinden giden bir iş alanı olduğunu kabul eden mimarlar, içerde katı mekanı tasarlamak yerine, gelen verilerin görselleştirmesini ve etkileşimini ele almış, dijital peyzajı tasarlamışlardır. Mimari, bilindik haliyle projede yer almaktadır, "rampa" denilen yer işadamlarının bilgilerin aktığı dijital bir duvar önünde bir araya geldiği yerdir; köşesiz eğrisel duvarlar bilginin akışkanlığını simgeler; bütün dijital operasyonlar mimarinin şık tasarlanmış zarfının içinde cereyan etmektedir (Url-10).

Şekil 3.5: Sanal Borsa Katı,1997-1999 (Asymptote)

Sanal Borsa Katı projesi, özgün bir tasarım olarak finansın geçirdiği dönüşümün bir dönemini temsil etmektedir. Nitekim, finans sektöründe teknoloji odaklı dönüşüm kesintisiz bir şekilde devam etmektedir. Fiziksel bağlamda "mekansızlaşmaktan" sonraki süreçte sektör aynı zamanda artan bir eğilimle "insansızlaşma" yaşamaktadır. Lewis'e göre, bilgisayar başında alım satım yapan "broker" dönemi sona ermiştir, finans işlemleri yüksek hızda işlem yapabilen programlar ve yapay zeka ürünleri tarafından yapılmaktadır (2014). İşlem yapma hızı saniyelerden, nano-saniyelere düşmüş, insanın zihinsel ve fiziksel kapasitesinin üzerinde bir hız ve yoğunluğa ulaşmıştır (Url-11).

Teknolojide yaşanan bu gelişmeler, finans merkezlerinin mekansal organizasyonunu da etkilemektedir. Sektör, borsadan bankalara kadar insan çalışanlarında ciddi bir azalmaya gitmekte, bu da gerekli ofis alanlarını azaltmaktadır. İkincisi, bu programlar ticari rekabetten dolayı, geleneksel finans merkezlerinden uzak, çoğu zaman gizli ve son derece iyi korunan binalarda geliştirilmektedir (Lewis, 2014). Fakat, kar marjları nano-saniyelerle ölçülmeye başlandığından beridir, data kabloları arasındaki mesafe bile önemli olmuştur; borsanın ana bilgisayarına yakın olmak, hatta doğrudan

bağlanmak en hızlı (ve en karlı) yöntem olarak görülmektedir (Url-11). Sektör, bir yandan geleneksel merkezinden uzaklaşırken, öbür taraftan da altyapısal sorunlardan dolayı merkeze en yakın noktada olmak istemektedir.

Lewis, finans sektörü "dışardan kimsenin tahmin bile edemediği hızda işlemlerin yapıldığı, sıkı bir şekilde korunan iki kara kutuya" indirgenmek üzeredir (2014, s.3). Binalar ise yine Lewis'e göre, bu ana bilgisayarların korunduğu, bakıldığı kabuklara indirgenmiş durumdadır (2014). Nitekim, bu süreçten finansın coğrafyası da etkilenmemiş değildir; kalabalık finans kentlerinin etrafındaki banliyöler ve ufak yerleşimler finans sektörü için cazibeli alanlara dönüşmektedir. Dünyanın en büyük 10 hedge fonunun 3 tanesinin merkezi New York'a birkaç saat mesafedeki 60 bin nüfuslu Greenwich kentindedir (Url-12). Teknoloji merkeze olan fiziksel bağlılığı ortadan kaldırdıkça küresel kentler de kendi yoğunluklarını yakın çevrelerine dağıtabilmektedir. Bu kentler çoğu zaman, merkeze yakın olma ve bazı özel şartları (iklim, vergi vb.) bünyesinde barındıran özel alanlardır. Nitekim, Greenwich halkı bile kentlerini bir küresel kentten çok, Sassen'in coğrafyasındaki özelleşmiş alanlarla – buradaki örnekte Silikon Vadisi- kıyaslamakta, ona benzetmektedirler (Url-12).

Nasıl ki, küresel kent gerek bir kavram olarak, gerekse bir söylem olarak Sassen'in geliştirdiği hipotezin ötesine geçmiştir; finans merkezleri de Sassen'in öngördüğü mekansal organizasyonun ötesine geçme noktasına gelmiştir. Sassen'in bahsettiği dematerya lize olma hali, mekansal ifadesini Asymptote'un projesinde bulmuş, finansın dijital göstergeleri mekansal bir organizasyonla kullanıcı ile yeniden buluşmuştur. Fakat finans sektöründeki dönüşüm, dematerya lizasyonda kalmamış, ikinci evrede dehümanizasyon (insansızlaştırılma) süreci de başlamış, sektördeki karar ve günlük görevlerin önemli bölümü insan olmayan aracılar üzerinden yürütülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda finans merkezleri, büyük ve yüksek ofis bloklarından, bilgisayar kasası ölçeğine küçülmüştür. Aslında bu durum bile, küresel kent hipoteziyle bir çelişme göstermemektedir. Küresel kent hipotezindeki iki yönlü gelişim, ekonomik faaliyetlerin hem bir ağ şeklinde yayılması ve buna karşılık ağ içindeki merkezlerin (aktarma noktalarının) yoğunlaşması eğilimi devam etmektedir. 1930'larda binlerce metrekare kullanım alanına ihtiyaç duyan borsa yapıları ve ofislerin yaptığı iş, birkaç metrekare alan kaplayan gelişmiş bilgisayar sistemleri ile yapılmaktadır. Finans sektörünün ve finans merkezlerinin yaşadığı dönüşüm daha mekansal organizayonu tamamen dönüştürmemiştir, Lewis'e göre -en azından algısal

düzeyde- hala dünya finansının yüksek ve cam katlı ofis yapılarında kontrol edildiğine dair inanış sürmektedir (2014). Bu bağlamda ele alındığında, finans merkezlerinin geleceği, özellikle de mekansal organizasyonunun geleceği hakkında konuşmak, spekülatif bir araştırma konusu olarak, bu çalışmanın sınırları dışında bir noktayı işaret etmektedir.

Gelinen bu nokta, bu araştırma özelinde finans sektörünü, genelde ise bütün ofis çalışmasını asgari sayıda insana ve mekana bağımlı bir hale getirmiştir. İş artık, Abalos ve Herreros'un tarifiyle "her türlü kentsel formun içinde yapılabilir" hale gelmiştir (2005, s. 206). İşlev ve biçim düzleminde ele alındığında, finans merkezinin şimdiki görünümü – kentin yeni merkezini tarifleyen yüksek camdan bloklar- planlı iş yapmak için gereken tek çözüm değildir; iş artık konut dahil her yerde yapılabilmektedir. Bu durum, günümüz kentlerinin finans merkezine, ya da sadece ofis yapılarından oluşan herhangi bir özelleşmiş iş merkezine hala ihtiyacı olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin yanı sıra, küresel kent söyleminin savunduğu bazı argümanlar da finans merkezlerinin geleceğini etkilemektedir. Sassen'in öne sürdüğü yoğunlaşma eğilimi belirli bir noktadan sonra işletme maliyetlerini sürdürülemez bir hale getirmekte, bunun sonucu olarak da yoğunlaşan iş kolları tekrar dağılma sürecine girmektedir. Forbes Dergisi'nin 2002-2013 yıllarını kapsayan araştırmasına göre, ABD'de finans sektörü bu 11 yılda geleneksel merkezleri (New York, Chicago, San Francisco) dışında büyüme eğilimi göstermiş, geleneksel merkezler bu dönemde daha düşük ya da negatif büyüme eğilimleri göstermiştir. Aynı araştırma bunun sebebi olarak, geleneksel merkezlerde artan maliyetleri ve finans sektörünün özellikle Orta-Batı'da yeniden yükselişe geçen imalat sektörüne yakın olma sebepleriyle bu bölgedeki kentlere taşınmasını öne sürmektedir (Koktin, 2013). Bu durum, finans sektörünün küresel kentlere tamamen bağlı olmadığını göstermekle birlikte aynı zamanda, küresel kentlerde birbirleriyle aynı kentsel alan için rekabet ettiği öne sürülen imalat ve finans sektörleri arasındaki organik bağa işaret etmektedir.

Özetle, uluslararası finans ve iş merkezleri küresel kent tipolojisinin ve dolayısı ile küresel kent söyleminin kentsel mekandaki kurucu ögesini oluşturmaktadır. Bu yüzden de, küreselleşme ya da küresel kent olma iddiasındaki kentlerin ilk hamlesi, finans merkezi / finans bölgesi kurma olmaktadır. "İnşa et gelirler" yaklaşımı ile

ülkelerin ve kentlerin kendi kaynakları ile inşa edilen bu merkezler, Pudong örneğinde olduğu gibi bazen yıllarca boş kalmaktadır. Yine de kentlerin küresel ve başarılı görünmeleri için bu merkezlerin varlığının işlevsellikten öte simgesel bir rolü de bulunmaktadır. Mimarlık bu simgesel rolün en iyi ifade edildiği alanlardan birisidir. Neo-liberal ekonomik sisteme yeni katılan kentlerde, bu yüzden çağdaş iş merkezinin simgesi olarak gördükleri New York siluetini kendi kentlerine ithal etmektedir. Finans merkezlerinin küresel ölçekteki benzer hali, kentlerin de giderek tek tipleşmesine sebep olmaktadır.

4 BİR KÜRESEL KENT OLARAK İSTANBUL

İkinci bölümde günümüzde kentleri ve kentsel mekanı da etkileyen değişimlerin bazılarının küresel kent hipotezi ile açıklanmaya çalışıldığından bahsedilmektedir. Küresel kentle ilgili çalışmalar sadece akademik alanda sınırlı kalmamış, politik bir söyleme dönüşerek çeşitli çıkar gruplarınca da kentlerden rant sağlama aracı olarak kullanılmaktadır.

Üçüncü bölümde ise, küresel kent söyleminin kentsel mekanı yeniden nasıl organize ettiği, fiziksel çevreye olan etkilerinden bahsedilmektedir. Küresel kentler tanımlanırken, Sassen ve Friedman gibi araştırmacılar çeşitli ortak özelliklerinden bahsetmektedir. Bu ortak özellikler mekansal kurgu ve değişimlerde gözlemlenebilir. Farklı kentlerin farklı küreselleşme hikayeleri olsa, sürecin fiziksel çevreye etkileri benzeşmekte ve bu etkiler belirli alt başlıklar altında (mekansal kutuplaşma, finans merkezlerinin ortaya çıkması, kültür endüstrisinin yarattığı ikonik yapılar vb.) toplanabilmektedir.

Bu bölümde, küresel kent söylemi tekil bir örnek olarak İstanbul üzerinden ele alınmaktadır. Önce kentin günümüzde küresel ekonomide edindiği yer, kronolojik bir okuma ile ele alınmaktadır. Bu tarihsel okumayı takiben, İstanbul'un kentsel mekanında küresel kent söyleminin nasıl etkileri olduğundan bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde bahsedilen mekansal etkilerin hangilerinin İstanbul'un makroformunu ve kentsel mekanını etkilediği ve mekan ölçeğinde nasıl sonuçlara sebep olduğu tartışılmaktadır. Son bölümde ise, araştırma bina ve mimarlık ölçeğine yaklaşması amacıyla, küresel kent İstanbul için bir uluslararası iş ve finans merkezi olarak kurulan Levent-Maslak aksına odaklanılmaktadır.

4.1 İstanbul'da Küreselleşmenin Tarihsel Süreci

İstanbul tarihsel perspektifte, kurulduğu günden itibaren konumu ve imparatorluklara başkentlik yapması yüzünden hep bir dünya kenti olarak görülmüştür. Nitekim, Sassen

(2012) ve Keyder (1999) gibi araştırmacılar, İstanbul'un günümüzde de bir küresel kent olma halini bu tarihsel durumun sürekliliği olarak tanımlamaktadırlar.

Sassen'in küresel kent hipotezini İstanbul üzerine uyarlayan Keyder'e göre (1999), İstanbul'un arada ulus-devletin 60 yıllık korumacı politikaları ile kesilen iki küreselleşme dönemi vardır. İlk dönem, on dokuzuncu yüzyıldan başlar Birinci Dünya Savaşı'na kadar (1914) devam eder. İkinci dönem ise 1980'de başlar ve günümüze kadar devam etmektedir (Keyder, 1999).

İstanbul'un on dokuzuncu yüzyılda bir dünya kenti olarak sahneye çıkmasının arkasında birbiri ile ilişkili iki temel sebep bulunmaktadır. Birincisi, doğunun büyük imparatorluklarının batılılaşma hamleleri içine girmesi; ikincisi de bu etkileşimle beraber küresel ölçekteki ticaretin artmasıdır.

İkinci bölümde değinildiği üzere, Batı dışı coğrafyalarda küreselleşme süreci batılılaşma ve yerel modernleşme hamleleri ile birlikte gelişmiştir. Osmanlı coğrafyası ve İstanbul da bu konuda bir istisna göstermemektedir. Daha on sekizinci yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu batılılaşma hamleleri içine girmiş, fakat asıl zihinsel kırılma 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile yaşanmıştır (Çelik, 1993; Batur, 2006). Tanzimat Fermanı ile, Batı toplumlarının Osmanlı toplumuna göre üstünlüğü kabul edilmiş, aradaki farkı kapatmak için Batı'nın kurum ve modellerinin Osmanlı'ya uyarlanması gerektiği fikri genel bir kabul görmüştür. Bu durum, İstanbul'un bir Batı kenti olarak yeniden yapılandırılması fikrini ortaya çıkarmıştır (Çelik, 1993).

Coğrafi keşifler ve sonrasında yaşanan süreç büyük imparatorlukların ve sömürgelerin kurulmasına sebep olmuştur. Short'a (2012) göre 1400-1800 yılları arasında yaşanan imparatorluk inşasının (Çin, Osmanlı, Babür, Safevi, İspanyol, İngiliz vb.) ortaya çıkardığı uluslararası pazarlar ve küresel ticaret ağları, on dokuzuncu yüzyıl başında dünyanın her yerine nüfuz etmiş durumdadır. Dünya genelinde, deniz ticareti – özellikle buharlı gemilerin devreye girmesi ile- hız kazanmış, bunun sonucu olarak liman kentleri küresel ölçekte önem kazanmışlardır (Say, 2014).

İstanbul'un da küresel ölçekte önem kazanması, geçmişinden gelen "imparatorluklar başkenti" kimliğinden çok, büyük bir hinterlanda sahip, ticaret yollarının kesiştiği yerdeki büyük bir liman kenti olmasından kaynaklanmaktadır. Sarkis'e göre, İstanbul sadece bir başkent değil, Osmanlı ve Doğu Akdeniz kentler ağında, ekonomiyi ve kültürü yönlendiren bir merkez kenttir (2009). Bu durum İstanbul'a kötüye doğru

giden Osmanlı ekonomisinde sınırlı bir otonomluk kazandırmaktadır. Quataert ve diğerlerine göre, bu dönemde İstanbul Osmanlı İmparatorluğu'nun desteğine muhtaç kalmadan, kendi ekonomisini döndürebilen ve yönetebilen bir liman kentinin bütün özellikleri sahip olmuştur (1993).

Bu ekonomik kalkınma kentin hem nüfusunu hem de demografisini değiştirmiştir. On dokuzuncu yüzyıl sonunda kentin nüfusu 1 milyon yaklaşmıştır; bu nüfusun yaklaşık 130 bini kentteki ekonomik fırsatların peşine düşüp kente yerleşen yabancı uyruklu kişiler oluşmaktadır (Keyder, 1999). Kent, hali hazırdaki gayrimüslim nüfusuna eklenen bu yeni nüfus ile daha da kozmopolit bir yapıya dönüşmüştür.

Kentin gelişen ve karmaşıklaşan ekonomisi, artan nüfusu modern kurum ve organizasyonların İstanbul'a adapte edilmesi sorunsalını ortaya çıkarmıştır. 1857'de ilk belediye olan Altıncı Daire kurulmuştur. Ülkenin, ilk borsası ve bankaları yine bu dönemde Galata'da kurulmuş, özellikle Bankalar Caddesi şehrin ilk finans ve bankacılık merkezi haline gelmiştir (Akın, 2011).

Keyder'e (1999) göre, İstanbul'un ilk küreselleşme dönemi, Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ve devamında Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile sona ermiştir. Yerine kurulan Cumhuriyet rejimi, başkenti ve yeni kurulan ülkenin kaynaklarını Ankara'ya taşımış, İstanbul bir dünya kentinden, yeni kurulan ve ekonomik gücü zayıf bir ulus-devletin en büyük kenti konumuna gerilemiştir.

Kentin ekonomik ve demografik yapısı bu durumdan etkilenmiştir. Kentin kozmopolit yapısı çözülmüş, gayrimüslim ve yabancı nüfus kenti terk etmiştir[8]. Özellikle yurt dışı ile bağlantılı işlerde, sanat ve zanaat işlerinde ciddi kayıplar yaşanmıştır (Tanyeli, 2007).

Yine de, İstanbul'un bu yeni rolü tamamen ulus-devletin ortaya çıkardığı bir durumdan ibaret değildir. Aksine, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin küresel ekonomiden kopmak istememiştir. Cumhuriyeti kuranların, 1929'a kadar yabancı yatırıma sıcak baktığını bilinmektedir[9]; 1929'da yaşanan küresel ekonomik kriz bu sürece son vermiştir (Twomey, 2000). 1929 krizi de yabancı yatırımı aniden kesmemiş,

[8] Kentin gayrimüslim nüfusu 450,000'den (1914) 220,000'e gerilemiş; toplam nüfus ise 1 milyondan 700,000'e düşmüştür.

[9] Twomey, buna referans olarak 1923 İzmir Ekonomi Kongresi'ni göstermektedir. Kongrede konuşan Mustafa Kemal Atatürk ve Mahmut Şevket Bozkurt yabancı yatırımcıların, Osmanlı dönemindeki gibi ayrıcalık beklemedikleri sürece ülkede sıcak karşılanacaklarını belirtmiştir.

İstanbul'da aynı yıl Ford Motor Company INC yeni bir fabrika açmıştır (Odman, 2011). Dünyayı etkileyen kriz ve savaşlar yüzünden, yeni kurulan cumhuriyet rejimi, devletçiliği ekonomik büyümenin merkezine oturtmuş, yerli üretime önem vererek ithal ürünlerin ülkeye girişini zorlaştırmıştır (Keyder, 1999; Twomey, 2000).

Çok partili sisteme geçiş (1946) sonrası süreçte, İstanbul ülke içi göçlerin odak noktası olan bir sanayi kentine dönüşmüş, ülke sınırlı kaynaklarını kentin sanayi yatırımlarına ayırmıştır (Tanyeli, 2007; Tekeli, 2009). İstanbul bu dönemde, Türkiye'nin imalat ve ticaretinin neredeyse yarısının yapıldığı bir kent haline gelmiş, ülkenin sınırlı uluslararası ekonomik faaliyetlerinin merkezi olma rolünü sürdürmüştür (Keyder, 1999).

İstanbul'un (ve Türkiye'nin), içe dönük bu sistemi 1980'lerde dünya genelinde yaşanan neo-liberal politikalara paralel olarak dönüşüme uğramıştır. Türkiye'nin liberal ekonomiye geçmesi 24 Ocak 1980 İstikrar Programı ile başlamıştır. "24 Ocak Kararları" olarak tarihe geçen istikrar programının temel felsefesi ekonomide devlet müdahalesini en aza indirerek piyasa ekonomisine işlevlik kazandırmaktır. Devletin yerini özel kesimin alması, ekonomide makro ve mikro dengelerin belirlenmesinde idari kararların yerine, fiyat mekanizmasının geçerli olması amaçlanmıştır (Öztürk, Özyakışır, 2005).

24 Ocak Kararları'nı takiben yaşanan süreçte, İstanbul günümüzde de devam eden ikinci küreselleşme sürecini yaşamaktadır. 24 Ocak kararlarını takiben Türkiye küresel ekonomiyle bütünleşmeye başlamıştır. Bu bütünleşme sürecinin en önemli ayaklarından birisi de, İstanbul'u yabancı sermaye ve sıcak para çekebilecek bir küresel kente dönüştürme projesidir (Keyder, 1999).

1980 sonrası yaşanan süreç aynı zamanda küreselleşmenin politik bir söylem olarak ülke politikasında yer almaya başladığı dönemdir. 1983'te gelen, 1984'te yerel seçimleri kazanarak iktidara gelen Anavatan Partisi (ANAP), yerli büyük sermaye gruplarının da desteğini arkasına alarak, küreselleşme ve İstanbul'u bir "Dünya Kenti" haline getirme söylemleriyle halkın her kesimini neo-liberal politikalara ikna etmiştir (Öktem, 2005).

Bu ekonomik politika değişikliğinin arkasında küresel etmenler kadar Türkiye'nin kendi ekonomik şartları da rol oynamaktadır. Sönmez'e (1996, s. 49) göre, "iç pazara dönük ithal ikameci bir yolda ilerleyen sermaye birikimi 1980'lere doğru tıkanmış" ve

bu durum "dışa açılmacı birikim modeli aşılmak istenmiştir". İktidara gelen ANAP'ın da izlediği bu ekonomik modelde, ihracat ve ithalat teşvik edilirken, ortaya çıkacak ticaret açığı da turizm ve doğrudan yabancı yatırım ile aşılmak istenmiştir. Bu doğrultuda sadece İstanbul'un değil bütün ülkenin fiziksel çevresinin yeniden tanzimi gündeme gelmiş; Batı ve Güney sahillerinin turizme açılması, metropoliten alanlara odaklanma ve serbest ticaret bölgelerinin kurulmasına dair argümanlar hükümetçe benimsenmiştir (Öktem, 2005).

ANAP iktidarı süresince, o zamana kadar sağlanmamış miktar kaynak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) hizmetine sunulmuş, yıllar boyunca rafa kalkmış projeler yeniden başlamıştır (Heper, 1987). "Dünya Kenti İstanbul" sloganı ile kentin kamusal alanlarının yeniden tanzimi, tarihi alanların turistik potansiyelinin arttırılması, sanayinin kent dışına çıkarılmasını içeren dönüşüm projeleri gündeme gelmiş, bunların bir bölümü de uygulanmıştır (Keyder, 1999).

Küreselleşme süreci, iktidar değişimlerinden etkilenmeden devam etmiştir. 1994 yerel seçimlerini kazanan ve açıkça küreselleşmeye karşı söylemi olan Refah Partisi (RP) bile, yerel yönetim sürecinde parti politikası ile küreselleşmeyi birleştirmeyi başarmış, küreselleşme süreci devam etmiştir (Baytar, 1999). Öktem'e (2005) göre, RP'nin bu politika değişikliğinde, merkezi hükümet ve seküler partilere yakın sermayenin baskısı kadar, küreselleşme sürecindeki emlak spekülasyonlarına dahil olmuş kendi sermaye tabanının da baskısının etkisi olmuştur.

Bu dönemde, İstanbul uluslararası yatırımın merkezi olmuş, bölgenin geleneksel finans merkezi olan Beyrut'un da iç savaştan etkilenmesiyle, uluslararası finans ve bankacılık hizmetleri için güvenli bir alternatif haline gelmiştir (Keyder, 1999).

1980'lerde yakalanan bu olumlu hava, sonraki on yılda sürdürülememiş; 1990'lar boyunca yaşanan aralıklı ekonomik krizler, siyasi sorunlar, güvenlik meseleleri, hükümetlerin ve sermaye sahiplerinin küreselleşme çabalarının tam karşılığını alamamasına[10] neden olmuştur .

[10] Soğuk savaş sonrası küresel pazarların coğrafi olarak büyüdüğü, dolayısıyla dolaşımda olan sermayenin de katlanarak arttığı bu dönemde, Türkiye ve İstanbul doğrudan yabancı sermayeyi çekmede başarılı bir performans sergileyememiş; 1990'lar boyunca ciddi bir artış sağlayamayarak yıllık ortalama 1 milyar dolar seviyesinde kalmıştır.

2002 genel, 2004 yerel seçimleri sonucunda yaşanan politik değişimle, İstanbul Türkiye'nin hem vitrini hem de pazarlanan bir değerine dönüşmüştür. Merkez ve yerel yönetimlerin ortak politikaları ile İstanbul uluslararası etkinliklere ev sahipliği yapan, küresel kültür endüstrisinde yer almaya çalışan bir kent olmuştur (Öktem, 2006). Bu süreçte, kent toprağı diğer küresel kentlerde olduğu gibi, değerli bir emtiaya dönüşmüş, kentin her yerinde yüksek ofis yapıları, karma yapılı projeler, kentsel dönüşüm alanları ortaya çıkmıştır. Bu süreç de günümüzde de bütün hızıyla devam etmektedir.

İstanbul'un ikinci küreselleşme döneminin kent içinde yarattığı sonuçlar hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Keyder, 2009'da Urban Age için yazdığı makalede İstanbul'un neo-liberal küreselleşme standartlarında bir başarı hikâyesi olduğundan bahsetmektedir. Yeni inşa edilen yüksek yapılar, küresel yaşam biçimlerinin kente yerleşmiş olması, uluslararası şirketlerin kente yaptığı yatırımlar ve açtıkları ofisler, Keyder'in kentin başarısında öne çıkardığı örneklerden sadece bir kaçıdır (2009). Öktem ise, bazı kazanımlara rağmen küreselleşmenin İstanbul için çok da olumlu şeyler getirmediğinden bahsetmektedir:

Küreselleşme ve küresel kent politikalarının sonuçlarını daha birçok alanda gözlemlemek mümkündür. Bununla birlikte alt yapıda, yapılı çevrede, kültürel hayatta bir takım ilerlemeler de mevcuttur. Ancak çok genel olarak ekonomik ve sosyal kutuplaşma artmış, mekânsal ayrışma derinleşmiştir. Kentsel gerilim ve yoksulluk birçok yerde yaygınlaşmıştır. Bununla birlikte kentteki bazı gruplar bundan yararlanmışlardır (Öktem, 2006, s. 61).

Küreselleşme, kentleri fiziksel olarak birbirlerine benzetirken, sorunlar konusunda da bir kader birliğine itmiştir. Nitekim Öktem'e göre İstanbul'un yaşadığı sorunlar, kutuplaşma ve gelirin adaletsiz dağıtımı, günümüzde diğer bütün küreselleşen kentlerde de olan ortak sorunlardır (2006).

Küreselleşme sürecinin hangi ölçekte ve yaygınlıkta yaşandığı da başka bir tartışma konusudur. Öncü, diğer küresel kentlerde yaptığı çalışmalara da referans vererek, İstanbul'un parçalar halinde (küresel cepler) küreselleştiğini, kentin diğer bölgeleri ile bu cepler arasında sosyal ve ekonomik bir uçurum oluştuğunu belirtmektedir (2005). Aksoy ise İstanbul'un bu yeni dönemde bir bütün olarak küreselleştiğini öne sürmektedir. Milenyuma kadarki 20 yılda yaşanan süreç, sınırlı bir alana ve sınırlı bir

nüfusa etki etmiş, 2000'lerde ise küreselleşme kentin tamamına yayılacak bir ölçeğe ulaşmıştır (Aksoy, 2009). Tuğal ise ekonomik kararların ve politik doğrucu tavrın kenti hem parçalı hem de bütünsel olarak değiştirdiğini savunmaktadır. İstanbul üçüncü Dünya kentleşmesinden, küresel kapitalizmin ve bölgesel sermayenin desteği ile kurtulmaya çalışmaktadır. Bu durum yüzünden kentte üst üste binmiş kimlikleri aynı anda yaşamaktadır: bir tarafta çağdaş mimariye sahip ofis binaları bulunurken, öbür tarafta kentin İslami kimliğine atıf yapan icraatlar, dönüşümler, kentsel ve sosyal canlandırmalar gittikçe artan bir seyir izlemektedir (Tuğal, 2008).

Küreselleşmenin kültür ve tüketim bağlamındaki etkileri ise kent sakinlerinin tamamını etkileyecek düzeydedir. Nitekim Aksoy'a göre İstanbul'da günümüzde yaşanan küreselleşme süreci gayrimenkul odaklı görmek eksik bir perspektif yaratmaktadır: bu süreç aynı zamanda kültürel bir projedir. Bu projenin sonucunda şehrin kamusal sahası, tüketim ve eğlence üzerinden tanımlanan bir ticarî teşebbüs halini almaktadır (2009). İstanbul sadece küresel ekonomik ağlara dâhil olma çabası içinde değildir, kent son 20 yılda artan bir hızda kültürel etkinliklerin merkezi haline gelmektedir.[11]

Küreselleşmenin itici gücü olan ekonomi katmanında da İstanbul'un ülke ve dünya ekonomisi içindeki konumu gittikçe güçlenmektedir. Türkiye'de faaliyet göstermekte olan, 19 bin yabancı sermayeli şirketin yarısından fazlasının genel merkezi İstanbul'da bulunmaktadır (Sassen, 2012).

1990'lardan itibaren dünya ölçeğinde yaşanan siyasi değişimler ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, İstanbul, Avrupa, Ortadoğu, Rusya ve Orta Asya'ya kadar uzanan bir ekonomik etki alanına ulaşmış, bu süreçte de kente gelen yabancı yatırımın kökeninde ciddi bir çeşitlilik artışı yaşanmıştır (Keyder, 1999; Sassen, 2012).

İstanbul, küresel finans için de bir çekim merkezine dönüşmüş durumdadır. İstanbul Kalkınma Ajansı'nın 2011 verilerine göre, İstanbul'a gelen yabancı sermayenin yüzde 50'si bankacılık ve diğer finansal faaliyetler için gelmektedir. Türkiye'de faaliyet gösteren 49 bankanın 43 tanesinin genel merkezi İstanbul'da bulunmaktadır (Url-13).

[11] 2010 Avrupa Kültür Başkenti seçilmesi, bu kültürel hareketlenmenin adeta bir ödülü olmuştur. Sadece kentin en büyük sanat kurumu olan İKSV'nin gerçekleştirdiği etkinliklere bile bakmak kentin artan kültür hayatını göstermektedir. İstanbul'da 1973'ten beri müzik festivali, 1976'dan beri Tiyatro Festivali, 1982'den beri sinema festivali, 1987 yılından beri sanat bienali, 2012'den beri tasarım bienali düzenlenmektedir.

Küreselleşme ve küresel kent eğilimlerine paralel olarak, İstanbul bu süreçte idari bir reforma giderek yetki alanını genişletmiştir. 2004 yılında yeniden ele alınan Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehir belediyelerinin yetki sınırları il mülki sınırlarının tamamı olarak tanımlanmış, bu da büyükşehirlere bütün il alanı için plan yapma yetkisi vermiştir (Resmi Gazete, 2004). İBB, bu durumu bir adım daha ileri götürmüş, mevzuat gereği Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın sorumluluğunda olan çevre düzeni planı işini Bakanlık'tan alıp belediyeye bağlı İstanbul Metropoliten Planlama Dairesi'ne (İMP) devrederek, kentin her ölçekteki planlama çalışmasının yerel yönetimden çıkmasını sağlamıştır (İBB, 2009).

Özetle, İstanbul'un küresel kent olma çabasının iki dönemi de hem yerelde yaşanan politikaların hem de dünyada yaşanan ekonomik politik değişimlerin ortak sonucudur. Osmanlı döneminde yaşanan süreç, Batılılaşma ve modernleşme sürecinin bir uzantısı iken, günümüzde yaşanan süreç ise merkezi yönetim ve yerli sermayenin 1970lerde çıkmaza giren sermaye birikimine alternatif bir çözüm bulma çabası olarak inşa edilmiştir.

İstanbul'un süreci, küresel kent hipotezleri bağlamında ele alındığında bazı özel durumlar içermektedir. Birincisi, İstanbul küresel şartlardan çok ülkenin merkez yönetiminin planlı politikalarıyla bu sürece girmiştir. İkincisi bu süreç, küresel sermayenin girmesi ile yaşanmamış, yerli sermayenin finansmanını desteği ile olmuştur. Kentin bir dünya kenti olarak pazarlandığı, Levent-Maslak bölgesinin bir MIA olarak geliştiği, alışveriş merkezlerinin ard arda açıldığı 1990'larda, doğrudan yabancı yatırım uzun yıllar yerinde saymış, bu dönüşümlerin lokomotifi yerli sermaye olmuştur.[12] Üçüncü olarak, küresel kentlere ithaf edilen otonomluk meselesi İstanbul için hem doğru hem de çelişen noktalar barındırmaktadır. Yerel yönetimlerin –merkezi yönetimin izni ve desteği ile- daha fazla yönetim ve bütçe hakkı kazanması sağlanmıştır fakat aynı yerel yönetimler özellikle küreselleşme konusunda merkezi yönetimle her zaman paralel bir tutum sergilemek zorunda kalmıştır. Bunun en önemli örneği, RP'nin merkezi yönetim ve sermaye baskısı ile İBB'nin başına geçtiği zaman değiştirmek zorunda kaldığı küreselleşme ve küresel kent politikasıdır.

[12] Dünya Bankası verilerine göre, Türkiye'ye yıllık net giren doğrudan yabancı yatırım 2004'e kadar yatay bir seyir izlemiş, 2006'da 20 milyar, 2007'de 22 milyar dolar seviyesine çıkarak rekor kırmış, sonraki 10 yılda da yıllık 8-16 milyar dolar arasında değişen seviyeler yakalamıştır.

4.2 İstanbul'da Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekana Etkileri

Önceki bölümde, İstanbul'un modern ekonomik sisteme dahil olması sürecinin, dünya kentine dönüşmesi adı altında, Tanzimat'a kadar uzanan bir tarihi olduğundan bahsedilmiştir. Bu bölümde, Tanzimattan beri yaşanan bu sürecin kentsel mekana nasıl etkileri olduğundan bahsedimektedir.

4.2.1 Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi

Önceki bölümde, İstanbul'un küresel ekonomiye aktif olarak girmesinin on dokuzuncu yüzyıldaki gelişmelere paralel olarak yaşanan bir süreç olduğundan bahsedilmektedir. Batılılaşma hareketlerinin ise Osmanlı'da daha eski bir tarihi vardır. Osmanlı İmparatorluğunda batılılaşma hareketlerinin hız kazanması on sekizinci yüzyılın başıdır. Bu dönemin mimari örnekleri, isyanlar ve karışıklıklar yüzünden tahrip olmuş, bir sonraki yüzyıla kadar ayakta kalamamıştır (Batur, 2006). Bu yüzden, kırılma noktası olarak tarif edilen Tanzimat Fermanı ilan edildiği zaman İstanbul'un çağının mimari ve kentsel alandaki gelişmelerinden etkilenmemiş şekilde, Avrupa'daki benzerlerinin ciddi dönüşümler geçirdiği bir dönemde, geçmiş yüzyıllardan gelen kimliğini ve dokusunu korunmuş haldedir. (Çelik, 1993).

Önceki bölümde anlatıldığı üzere, deniz ticareti bu dönemde küresel ekonominin en hayati parçasını oluşturmaktadır. Bu süreçte İstanbul, Osmanlı'daki liman kentleri arasında en büyüğü olarak öne çıkmış, ülkenin kötü giden ekonomik durumunun aksine[13] , büyüyen bir ekonomik tabloya sahip olmuştur (Keyder, 1999).

Ekonomisi büyüyen ve başında Batı'ya benzeme idealinin peşinde koşan İstanbul, bu dönemde kıyılardan içeri doğru ilerleyen bir mekânsal değişim sürecine girmiştir. Öncelikle, artan deniz ticaretine istinaden limanın kapasitesinin arttırılması için çalışmalar yapılmış, ilk çalışmalar 1840'larda G. Fossati ve W.J. Smith tarafından hazırlansa da, inşaatların başlaması yüzyıl sonunu[14] bulmuştur (Say, 2014). Batılı ekonomiler karşısında geriye düşen Osmanlı sanayisini canlandırmak için, kentin

[13] Osmanlı İmparatorluğu, 1854 Kırım Savaşı sırasında ilk kez yabancı ülkelerden borç para almış, sonrasında borçlarını iyi yönetemeyerek ilk kez 1875 yılında resmen iflas etmiştir.

[14] Bu dönemde Osmanlı'nın en büyük üç liman kenti: İstanbul, İzmir ve Selanik deniz ticaretine ve liman bölgelerine ciddi yatırımlar yapmışlardır. Sırasıyla, İzmir, Selanik ve İstanbul'da yeni gümrük ve depo binaları yapılmıştır. Bu projelerin çoğu, Osmanlı Bankası binasının da mimari Alexandre Vallaury tarafından hazırlanmıştır.

hemen dışında Zeytinburnu'ndan Küçükçekmece'ye kadar olan alanda irili ufaklı sanayi tesisleri kurulmuş, buraya Avrupa'dan makine ve işçiler getirilmiştir (Çelik, 1993).

Artan uluslararası ticaretin İstanbul'un kentsel mekânına iki önemli etkisi olmuştur. 1838 Türk-İngiliz ticaret anlaşması ile ithal ürünlerin vergileri yerli ürünlerin altına düşmüş, o döneme kadar lüks, hatta ulaşılmaz görünen ithal ürünler, parası olan herkes için ulaşılabilir hale gelmiştir (Çelik, 1993). Akın, bu durumun kentteki yaşamı ve mekânsal pratikleri radikal şekilde değiştirdiğinden bahsetmektedir. Özellikle Galata ve Pera bölgesi, küçük bir Avrupa kentine dönüşmüştür. Kadın ve erkeklerin bir arada oturduğu Batılı tarzda kafe ve restoranlar, oteller ve Batılı ürünlerin satıldığı dükkânlar ilk kez bu dönemde, özellikle Galata ve Pera bölgelerinde ortaya çıkmıştır (Akın, 2011).

Küresel ticaret sadece kentte batılı bir tüketim kültürünün ortaya çıkmasını sağlamamış, ayrıca uluslararası finans mekanizmalarına olan gerekliliği arttırmış, Batı'dakine benzer banka ve diğer finans kurumlarının kurulması zorunluluk halini almıştır (Özekicioğlu ve Özekicioğlu, 2010). Bu dönem, İstanbul'da ilk kez banka ve borsa binaları yapılmış, Galata, özellikle de Voyvoda Caddesi, kentin (ve imparatorluğun) finans merkezi haline gelmiştir (Akın, 2010).

Kentte yaşanan bu sosyal, ekonomik ve fiziksel değişimler büyük bir heyecan yaratsa da, etkileri İstanbul'u, dönemin dünya kentlerinin standartlarına taşımaktan son derece uzaktır. Kentte sermaye birikimi yaratacak güçlü bir burjuva sınıfı oluşamaması, dönüşümü sınırlı bir fiziksel çevreye hapsetmiştir (Keyder, 1999). Kamu, pek çok altyapı ve üstyapı projesine onay verse de, bu projeler finansal sıkıntılar yüzünden ya geç tamamlanmış ya da hiç yapılamamıştır (Say, 2014). Kente dışardan gelen batılılar da, bu kısmi değişimin kentte gerçekten bir etkisi olduğundan şüphelidir. Nitekim Batı'dan gelen pek çok seyyah[15] , kentte bu yeni mimarinin, yaratılan suni bir batılı

[15]Bu seyyahlardan ikisi, Batılıların o dönem kente bakışını yansıtması açısından faydalı olabilir: yüzyıl dönümünde kenti ziyaret eden İngiliz seyyah Hutton, Galata ve Pera bölgelerinden bahsederken "üzerine batılılaşma cilası çekilmiş, uygarlığın fakir bir kalesi" ifadesini kullanır; gerçek İstanbul'un bu batılılaşma perdesinin altında hala aynı şekilde kaldığını vurgular. De Amicis ise, kentin Pera tarafında yabancıların yerliymiş gibi rahat davrandığını, kentin diğer tarafından gelen Türk ve Müslüman yerli halkın ise, buradaki değişime yabancı ve şaşkın bir tavırla yaklaştığından bahseder.

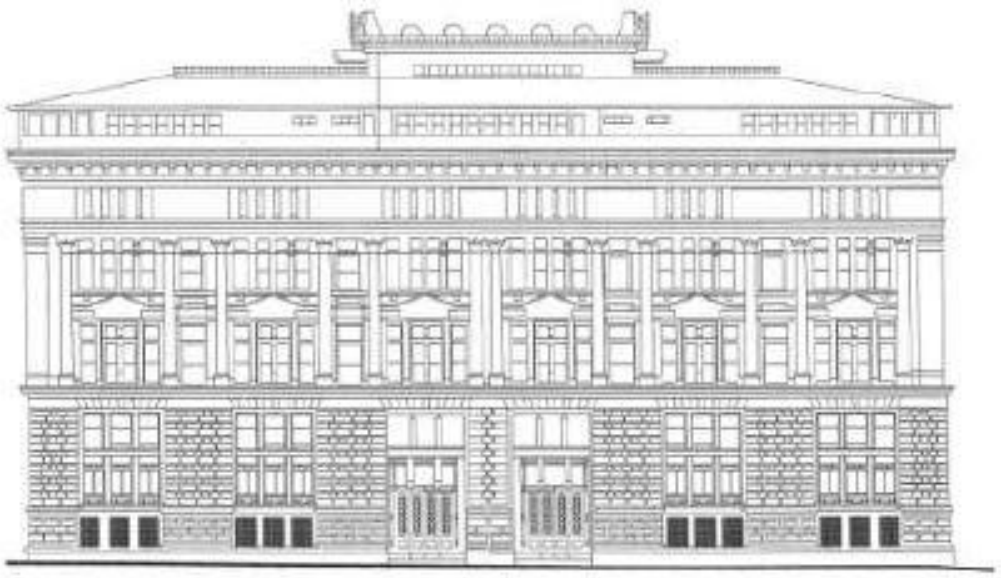
yaşam tarzı için bir dekor olduğunu, kentin hala çoğu bölgesinin yüzyıl önceki haliyle yaşamaya devam ettiğini gezi notlarında belirtmektedir (Çelik, 1993).

Bu sınırlı dönüşüm, yirminci yüzyıl başında kentte iki merkezli bir yapı ortaya çıkarmıştır. Bir tarafta, gün geçtikçe eskiyen, neredeyse hiç yeni yapı yapılmayan, pek çok arsanın da yıkılan yapılardan sonra boş kaldığı, kalan yapıların da bakımsız halde olduğu İstanbul (Tarihi Yarımada) bulunmaktadır. Eski Kentin tam karşısında ise Galata ve Pera bölgesi, Batılı tarzda yeni yapılan binaları ile hınca hınç dolu, kalabalık bir haldedir; eski kent geçmişin izlerini hala üzerinde taşırken, Galata tarafı ise batılı ve modern dünyayı temsil etmektedir (Çelik, 1993). Sadece fiziksel çevre özelinde değil, yaşam tarzı olarak da kentin iki bölümü birbirinden apayrıdır. Yarımada bölümü gündüz daha yoğun iken, Galata 24 saat yaşayan, Batılı yaşam tarzını tamamen kopyalamış apayrı bir bölge gibidir (Akın, 2011).

İstanbul'un bu küreselleşme döneminde, yerel ve küresel(batılı) unsurlardan oluşan melez mimari ve mimarlık kültürü yarattığını söylemek zordur. İstisna birkaç yapıda, özellikle Alexandre Vallaury'nin yapılarında, bu çaba ortaya çıksa da, çoğu yapı Batı'dan ithal Neo-klasik, Neo-grek, Neo-rönenans gibi canlandırmacı üsluplarla tasarlanmıştır (Aktemur, 2012). Bu istisnalardan en önemlisi 1892'de hizmete açılan ve bir Vallaury tasarımı olan Osmanlı Bankası Binası'dır. Voyvoda Caddesi'ne yani Galata'ya bakan ön cephede kullanılan neo-klasik ve neo-rönesans tarzlar, dönemin Avrupa'sında bir banka merkezinden beklenen görkemi ve ağırbaşlılığı yansıtmaktadır (Şekil 4.1). Perşembe Pazarı'na yani Haliç'in ötesindeki eski İstanbul'a bakan arka cephe ise çok daha hareketli, hatta belirli ölçüde oryantalist çizgiler taşımaktadır (Şekil 4.2;Aktemur, 2012). Kitabelerden birinde yer alan Latince alıntı, dostluğun önemini vurgulamakta; Arapça olanı ise para kazanmayı övmektedir. Vallaury'nun bir daha böyle bir melez tarza dönmeyişi, cephe tasarımlarında müşterinin profiline ve isteklerine göre çalışması (Sav, 2014), bu projenin Osmanlı Bankası yönetimi tarafından şekillenen bir tasarım olduğu fikrini akla getirmektedir.

Dünya kenti olarak İstanbul'un imajı ve fiziksel çevresi iki dünya, geleneksel ile modern arasında kalmış durumdadır. King'e göre (2004), gelenek modernitenin bir icadı ise, o zaman geleneksel kent de modern kente, özellikle kolonyel modern kentin bir icadı olmalıdır. İstanbul, bu bakışla incelendiğinde, Galata ve Pera'da bölgesinin çağına göre bir modern yerleşim olarak ortaya çıkmasıyla, İstanbul'un merkez bölgesi

geleneksel kente dönüşmüştür; bir bakıma Galata'nın icadı, diyalektik olarak karşısındaki yarımadayı Tarihi Yarımada'ya dönüştürmüştür.

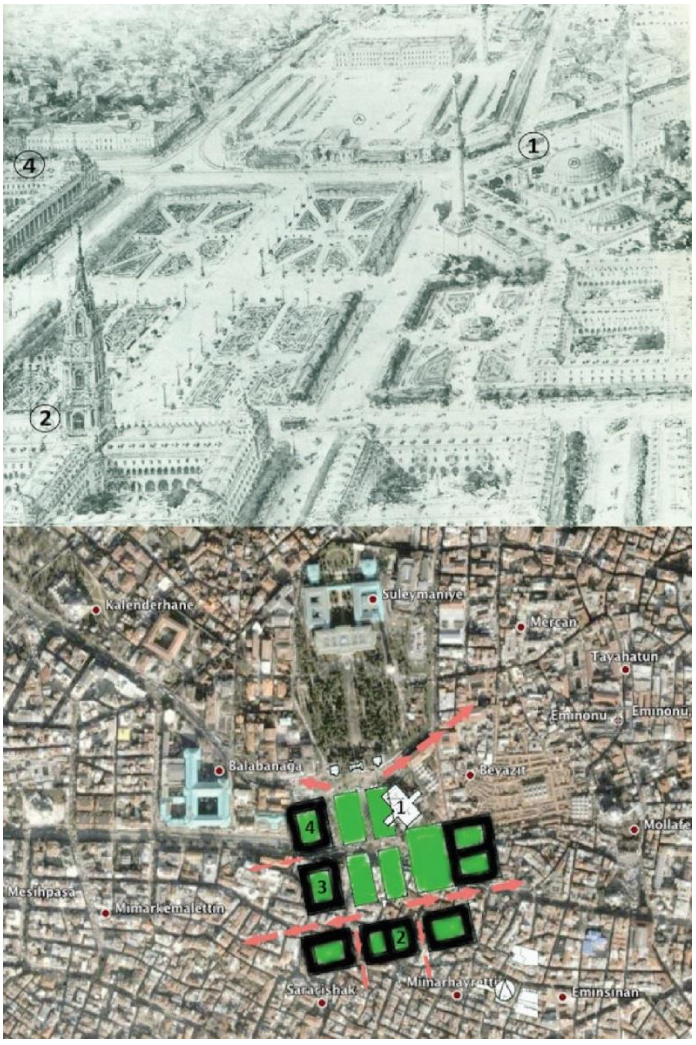
Şekil 4.1: Osmanlı Bankası Binası Kuzey Cephesi (Aktemur, 2012)

Şekil 4.2: Osmanlı Bankası Binası Güney Cephesi Detay (Aktemur, 2012)

King'in işaret ettiği bu ayrım, Osmanlı elitinin kafasında yoktur. Bozdoğan'a göre, İstanbul'un bir dünya kenti olması Osmanlı elitine yetmemektedir; kentin tam anlamıyla bir Batı başkenti olabilmesi için fiziksel çevresinin de Batı başkentlerine

benzemesi gerekmektedir (2002). Osmanlı elitinin kafasındaki Osmanlı Başkenti imajı, kendini Parisli mimar Bouvard'ın çizimlerinde bulmuştur. Sultan'ın ricası üzerine, İstanbul'daki Beyazıt ve Sultanahmet meydanını çalışan Bouvard'ın projeleri bu öykünmenin izlerini taşımaktadır: kentin organik dokusu, mimari dilini yok sayan Bouvard, kenti adeta tabula rasa olarak ele almış, ortogonal bir mimari ile tasarladığı meydanları Batılı tarzdaki yapılarla donatmıştır (Şekil 4.3). Projeleri Saray tarafından çok beğenilen Bouvard, o dönem yaşanan finansal sıkıntılardan dolayı projesini gerçekleştirememiştir (Çelik, 1993; Atasoy, 2011).

Şekil 4.3: Bouvard'ın Beyazıt Meydanı Önerisi (Arkitera)

İstanbul'un bu ilk küreselleşme dönemi, araya giren Dünya Savaşı ve uzun süren bir kapalı-ulus devlet politikası yüzünden günümüz İstanbul'unda çok büyük izler bırakmamıştır. Galata ve Pera bölgesi, kentin yeni genişleme alanları olacak Şişli, Mecidiyeköy, Levent ve sonunda bütün Büyükdere aksı için, eski kent merkezinden

bir sıçrama noktası yaratmıştır. Galata ve Karaköy bölgesi, 1980'lerde başlayan ikinci küreselleşme dalgasının ilk dönemine kadar kentin finans merkezi olma işlevini sürdürmüştür. Hatta, 24 Ocak Kararları sonucunda liberal ekonomiye göre yeniden yapılandırılan borsa, 1987-1995 yılları arasında Karaköy'de Erenhan'da faaliyet göstermiştir (Url-14).

Dönemin mimarisi ise yüzyıl başında kendini daha milliyetçi üsluplara bırakmıştır. Bozdoğan'a göre, Türkiye'nin ilk modern mimarlık akımı olarak tanımladığı Birinci Ulusal Mimari üslubu, biraz da Galata'da yükselen bu "kozmopolit" mimarlığa vatansever bir tepki" olarak ortaya çıkmıştır. Yine de, Galata'nın mimarları yeni kurulan Sanayi-Nefise mektebinde Ulusal Mimarlık akımını yaratacak öğrencilere ders vermişler, aslında bu akımın doğmasına dolaylı da olsa vesile olmuşlardır (Bozdoğan, 2002, s. 41).

Kentin, Cumhuriyet'in kurulmasından 1980'lere kadar geçirdiği dönem, küresel bağlamda içe döndüğü bir dönemdir. Bu dönemde doğrudan yabancı yatırım son derece sınırlı olmuş, olanlar da kentsel mekânda bir etki yaratmaktan uzak olmuştur (Keyder, 1999).

1923-1980 yılları arasında bu uzun dönemde, kentin peyzajında iz bırakan ve küresel etkisi olan iki olay göze çarpmaktadır. Birincisi, 1929 yılında Tophane kıyısının bir serbest bölgeye dönüştürülerek, Amerikalı Ford Motor Company tarafından, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz pazarı için bir otomobil üretme ve satış tesisine olarak inşa edilmesidir (Şekil 4.4). Dönemin, dünyayı sarsan ekonomik buhranları ve savaşa meyleden politik ikliminde, fabrika beklediği satışları yapamamış ve kapanmak zorunda kalmıştır (Odman, 2011).

Şekil 4.4: Ford Motor INC Fabrikası, Tophane 1929 (Odman, 2011)

Etkileri daha kalıcı olan ikinci olay ise, Hilton'un İstanbul Harbiye'de açtığı 5 yıldızlı oteldir. İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan düzende Türkiye, NATO tarafında yer almayı seçmiştir. Batı, özellikle de ABD ile gelişen ilişkilerin bir temsili olarak İstanbul'da bir Hilton Oteli açılmasına karar verilmiştir (Akcan, 2001). Keyder, Hilton'un açılmasını 1950'lerin İstanbul'undaki en önemli en önemli uluslararası olay olarak tanımlamaktadır (1999).

Hilton Oteli, sadece politik ve ekonomik açıdan değil, mimarlık ve İstanbul kenti için de özel ve özgün bir deneyimdir. Ford fabrikasından farklı olarak bu sefer sadece küresel ölçekte bir sermaye grubu kente çekilmemiş, aynı zamanda o sermayeyi temsil eden mimari dil ve mekan pratikleri de ithal edilmiştir. Uluslararası stilde tasarlanan proje, SOM firmasından Gordon Bunscahft tarafından yürütülmüş, fakat bazı iç mekânlar ve giriş saçağı Sedad Hakkı Eldem tarafından tasarlanmıştır (Akcan, 2001). Bu ortaklık aynı zamanda, Türkiye'nin mimarlık tarihinde de bir kırılmayı işaret etmektedir. Tanyeli'ne göre, Osmanlı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında gelen yabancı mimarlar, yerli mimarlar ile ortak proje üretmekten kaçınmış, adeta mimarlık camiası içinde bağımsız bir alt küme olarak varlıklarını sürdürmüştür (2007). Hilton Oteli, yabancı ve yerli mimarlık pratiklerinin kentte ortaklaşa ürettiği ilk tasarımlarından birisidir. 1980 sonrasının küreselleşen mimari ortamında yaygın bir pratik haline gelen bu durum, dönemi için öncü ve özgün bir pozisyona sahiptir.

SOM-Sedad Hakkı ortaklığı mimariye de yansımıştır. Yapı her ne kadar SOM'in o dönemki tasarımlarında adeta imzaya dönüşen uluslararası stilde tasarlanmış olsa, yapım teknikleri ve detaylarda yerelden ciddi miktarda etkilenilmiştir (Şekil 4.5). SOM, ABD'deki çelik sistemle çözülen tasarımlarının aksine, burada taşıyıcıyı çok daha ucuz ve uygun bir çözüm olan betonarme karkas sistemi[16] tercih etmiştir (Akcan, 2001).Eldem ise yapının modern dilini yerelleştirmekle sorumludur: "uçan halı"

[16] Bunschaft, Türkiye'yi ve mimarisini çok yakından tanıyan bir mimardır. 1951 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin davetiyle Türkiye'ye gelmiş ve 30 kenti gezerek mevcut konut ve kamu mimarlığı ile ilgili 112 sayfalık bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda, kamu mimarlığında 1940'larda etkin olan Milli Mimari'yi eleştiren Bunschaft, kamu yapılarında anıtsallığın süslemeli ve yapmacık tasarımlar yapmadan da elde edilebileceğini vurgulamıştır. Bu dönemde Türkiye'deki en büyük gelişmeyi betonarmenin kullanımı olarak gören mimar, bunun devlet tarafından da desteklenmesi gerektiğini raporunda belirtmektedir.

olarak isimlendirdiği giriş saçağı, lokantanın iç mekan projesi ve yine iç mekandaki özel çinilerin tasarımı ona aittir[17] (Tanju ve Tanyeli, 2009, s. 162).

Şekil 4.5: Hilton Oteli (Arkitera)

Hilton Oteli ve sonraki yıllarda yapılan birkaç yabancı yatırım dışında, İstanbul'un bu dönemi kentin bir dünya kentinden çok, ülkenin sanayi ve ticaret yükünü çektiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır (Keyder, 1999). Yoğun göç altındaki kentte, sınırlı finansal kaynaklar sanayi yatırımlarına harcanmış (Tekeli, 2009); bunun sonucu olarak kentin altyapısı ve üstyapısı ciddi bir bozulmaya gitmiştir (Keyder, 1999).

Özetle, İstanbul neo-liberal ekonominin dönüştürücü etkisine gireceği 1980'ler öncesinde, göç alan, hızla büyüyen, ekonomisini hem ticarete hem de sanayiye bağlayan önemli bir kenttir. Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan küresel ekonomiye dahil olma çabalarının mekansal altyapısı hala kentte durmaktadır, hatta

[17] Projenin ne kadar ortaklaşa, ne kadar SOM tarafından yapıldığı tartışmalı bir konudur. Konuyla ilgili, Sedad Hakkı Eldem de ketum bir tavır sergilemiş, projeyle ilgili kendi monografisi olan Jübile'de sadece yukarda bahsi geçen mekânlara ait çizimleri ve daha sonra otele yapılan bazı eklentileri koymuştur.

Galata'nın 1980'lerin ortalarına kadar finans merkezi[18] olma hali sürmüştür. Bu dönemde, doğrudan yabancı yatırım az olduğundan ve bu yatırımlar da ağırlıklı olarak sanayiye odaklandığından, İstanbul'un dokusunda kayda değer bir değişiklik yaratmamıştır.

4.2.2 1980 sonrası İstanbul'da küresel kent söyleminin kentsel mekana etkileri

Üçüncü bölümde, küresel kentin fiziksel kimliğinden bahsedilirken, konut merkezinde mekansal kutuplaşma, sermayenin kamusal alanda ve yatırımlarda görünürlüğü, karma-kullanımlı ve ikonik yapıların kentsel mekana hâkim olması ve kentin ekonomik merkezi olarak öngörülen uluslararası finans ve iş merkezinin ortaya çıkması ana maddeler olarak aktarılmıştır. Bu bölümde, İstanbul'un küresel kent söylemi bu dört ana başlık üzerinden incelenmektedir.

Türkiye'nin ve İstanbul'un yaşadığı sanayileşme, ülkenin sınırlı kaynaklarının kentleşme ve altyapı yerine sanayi yatırımlarına aktarılmasına sebep olmuştur. Bu dönemde yaşanan yoğun iç göçe çözüm olarak, imalat alanlarının etrafında gecekondu mahallelerinin kurulmasına izin verilmiştir (Tekeli, 2009). 24 Ocak 1980'de, İstanbul 4.7 milyon nüfusa ulaşmış, bu nüfusun büyük çoğunluğunun barınma sorunu gecekondu tabir edilen, kaçak olarak inşa edilen, içinde yaşayanların kendilerinin kısa sürede yaptığı binalarla çözülmüştür (Keyder, 1999). Tekeli'ye (2009) göre, 1950-1980 arasındaki dönemde kentsel dokuyu iki ana grup belirlemektedir; alt gelir grubuna ait mahallelerde gecekondular, orta sınıf bölgelerinde ise yap-sat modeli ile parsel ölçeğinde apartman blokları yapan müteahhitler.

Gayrimenkul ve inşaat, 1980'e kadar yerli büyük sermaye gruplarının ilgisini çekmemiştir. Korumacı ekonomi içinde karlı bir yatırım olarak görülen imalat sanayi, yerli sermayenin odaklandığı ana iş kolu olmuştur. Bu dönemde, sermayenin gayrimenkul yatırımları ağırlıklı olarak fabrika ya da depo için arsa toplamak olmuştur (Sönmez, 1996).

24 Ocak Kararları ile başlayan yeni ekonomik düzende, koruma duvarlarının kalkması ve hükümetin küresel rekabet için bazı sektörleri desteklerken (tekstil ve hazır giyim gibi) diğer sektörlerin kar marjlarının düşmesi, yerli sermayenin sanayiyi ikame

[18] 1980 sonrası yeniden yapılanan borsa, İMKB olarak önce Cağlaoğlu'nda sonra da Karaköy'de Eren Han'da (1987-1995) faaliyet sürdürmüştür.

edecek yeni ve karlı iş kolları arasına sebep olmuştur (Sönmez, 1996). Şengül'ün (2009), "sermayenin kentleşmesi" olarak tanımladığı bu dönemde, kentin sadece büyüme eğilimleri değişmemiş, kentsel alan içindeki topraktan elde edilen rant küresel sermayenin ilgi alanına girmiştir (Yırtıcı, 2011).

Kentin durmadan aldığı göçe bağlı olarak artan konut ihtiyacı da sermayenin yeni ilgi alanlarından birisi olmuştur. Gecekondu ve yap-satçı müteahhitlerin aksine, elinde finansal kaynakları olan sermaye grupları, büyük ölçekli inşaat işlerine girerek, Bilgin'in (2004) ifadesi ile "kentin geri kalanını hesaba katmayan, iri ölçekli yatırımlarla kentin homojen peyzajını, heterojenleştirmeye" başlamıştır.

1980'ler ve 1990'lar boyunca, İstanbul'da kentsel mekanı belirleyen üç ana eğilimden (gecekondu, yap-sat ve büyük sermaye) yap-satçı müteahhit, kentsel dönüşüm ekseninde varlığına devam etmektedir. Gecekondu ve benzeri kaçak yapıların arazisine göz diken küresel sermaye artık bu tarz yapılaşmalara izin vermemektedir. Sermaye, küresel elit için kapalı siteler üretirken, yoksullar için konut üretimini de kamu üstlenmiş durumdadır.

1980 sonrası dönemde ortaya çıkan kapalı siteler, önce kentin kuzeyindeki boş alanlara, zamanla da kentin çeperine yayılmıştır (Süer ve Sayar, 2002). Görgülü (2003), kapalı sitelerin, yeni ekonomik sistemin zenginleştirdiği kesimin küreselleşen yaşam tarzını ifade ettiğini belirtmektedir. İstanbul'daki kapalı siteler, hem güveni hem de kentin geri kalanından ayrışmayı temsil etmektedir. Kapalı siteler sadece fiziksel bir içe dönüşü değil, aynı zamanda sosyal boyutta da bir cemaatleşmeyi beraberinde getirmektedir. 1980 sonrası İstanbul'un çeperlerinde ortaya çıkan kapalı konut siteleri bu yüzden kendilerini siteden çok kentsel nüve mefatorları ile (mahalle, kasaba, köy vb.) tanımlamaya çalışmaktadır (Candan, 2003).

Küresel elit, kent dışındaki düşük gabarili yerleşkeler kadar, kent merkezindeki kondomium tarzı lüks konutları da tercih etmektedir. İstanbul'da, diğer küresel kentlerde olduğu gibi, varlıklı kesimin iki yönlü kent hareketini yaşanmaktadır. Zekeriyaköy ve Göktürk gibi yerleşkeler, kent dışında üst sınıfın yaşam alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Buna paralel olarak, kentin merkezi iş alanı sayılan Mecidiyeköy, Şişli, Barbaros Bulvarı, Büyükdere aksı üzerinde özellikle 2000'li yıllardan sonra Kanyon (2006), Metrocity (2002), Zorlu Center (2014), Trump Towers (2010) gibi konut içeren karma kullanımlı projeler ve Elit Residence (2003), Levent Loft 1 ve 2

(2006) gibi lüks konut projeleri ağırlık kazanmıştır. Sermayenin arsa talebini karşılamak için 2012 yılında yürürlüğe giren ve kamuoyunda "kentsel dönüşüm yasası" olarak bilinen 6306 sayılı kanun da getirdiği yeni imkânlarla, sermaye kent içinde kalmış yoksul mahalleleri de gündemine almıştır. Kent merkezindeki çöküntü alanlarında (Sulukule, Tarlabaşı) yaşayanlar kentsel dönüşümle kent dışına atılmaktadır. Bu sürecin benzeri kent çeperindeki Ayazma gibi gecekondu mahallelerinde de yaşanmaktadır. Boyacıoğlu'na (2014) göre, kent merkezlerinde uygulanan kentsel dönüşüm politikaları ve çeperlerinde açılan yeni yerleşim alanları, bütüncül ve toplumsal bir bakış açısından uzak, yoksul gruplara yaşam şansı tanımayan, zengin sınıfların rant arayışlarına cevap veren bir ortam yaratmaktadır.

1980'ler ve 1990'larda yaşanan gecekondu afları ile bu bölgelerdeki konut dokusunun yap-satçı müteahhitlerle hızla yenilenmesi sağlanmış, eski gecekondu sahipleri malsahibi-müteahhit konumuna gelerek yeni inşa ettikleri daireleri kente göç edenlere kiralamıştır. Işık ve Pınarcıoğlu'nun (2013) "yoksulluğun devredilmesi" olarak tanımladığı bu sosyal süreç ile kentin konut dokusu değişirken, gecekondu sahiplerinin bu süreçte yasal ev ve sermaye sahibi olmasının önü de açılmaktadır.

Kademeli legalizasyon ve yoksulluk devrinin ortadan kalkması ile örgütlü sermaye karşısında bir dayanağı kalmayan kent yoksulları için TOKİ bir tür sosyal ve mekansal sönümleyici işlevi görmektedir. Çavuşoğlu ve Yalçıntan'ın ifadesi ile "küresel kent için niteliksiz bulunan ve küresel müşteri haline gelemeyecek nüfusu" barındırması için kentten uzak alanlara niteliksiz uydu kentler kurmak, küreselleşen İstanbul'da TOKİ'ye düşen görev olmuştur (2010). Nitekim, Sulukule yıkımları sonucu evsiz kalanların çoğu Taşoluk; Ayazma sakinleri ise Bezirganbaşı TOKİ konutlarına taşınmış; pek çoğu ulaşım ve ekonomik sebeplerden dolayı burada da barınamamıştır (Türk, 2010).

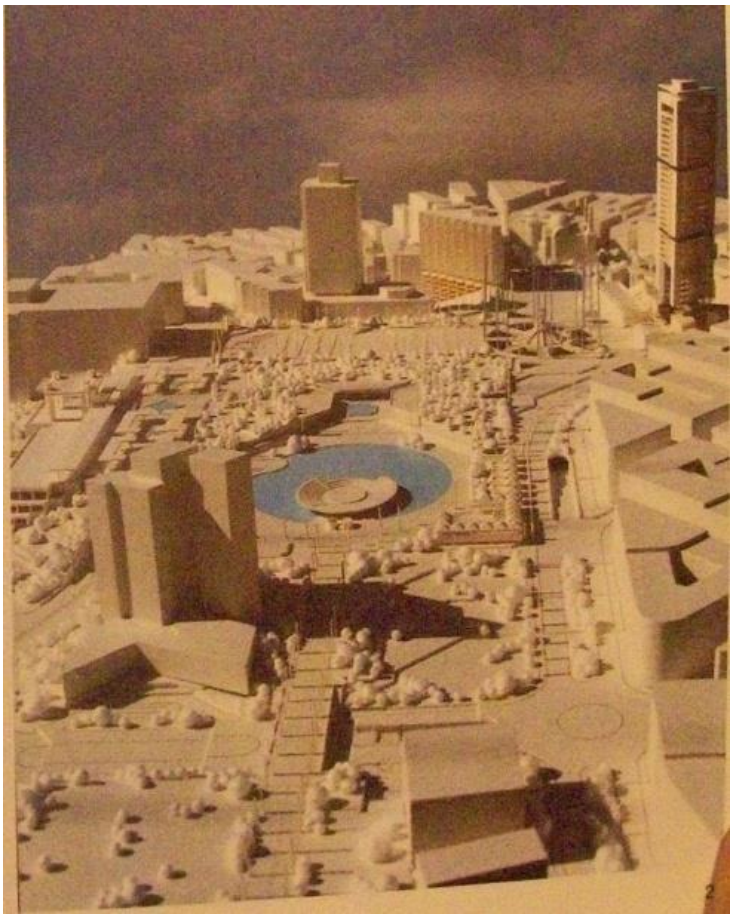
Küresel kent söyleminin kentsel mekandaki bir başka etkisi de sermayenin kamusal alan dahil kentin fiziksel çevresini tanzim etmede artan rolüdür. İstanbul'da, New York ve Hong Kong gibi kentlerde uygulanan POPS sistemi uygulanmamaktadır. Dönem dönem, kentsel dönüşüme olan sermaye ilgisini canlı tutmak için "imar bonusu" adı altında benzer çalışmalar yapılsa da, bu durum kent içinde genel bir uygulama haline gelmemiştir (Akalp,kişisel görüşme, 04 Nisan 2016).

Bu durum kamusal alanların küresel kent söyleminden etkilenmediği anlamına gelmemektedir. Sürecin başlarından itibaren kentteki meydan ve diğer kamusal alanlar da küresel kent söyleminin bir parçası olarak yeniden ele alınmıştır. Bu dönemde özel sektör inşaata yoğunlaşırken, Belediyenin de altyapı, ulaşım ve kamusal alan projelerine yoğunlaştığı görülmektedir. Büyükşehir Belediyesi bu dönemde "Dünya Kenti İstanbul" sloganı ile İstanbul'un en önemli kamusal alanlarını uluslararası ve ulusal yarışmalarla yeniden tasarlama işine girişmiştir. Taksim, Beyazıt, Üsküdar ve Beşiktaş meydanları yarışmaya açılmış ve aralarında dönemin önemli uluslararası mimarlarının da olduğu ekipler bu yarışmalara katılmıştır (İBB, 1987). Bu yarışmalarla, amaçlananın sadece nitelikli bir tasarım elde etmek olmadığı yarışma şartnamelerinde kullanılan dilden de anlaşılmaktadır. Taksim Meydanı Yarışması Şartnamesi'nin girişinde, dönemin Büyükşehir Belediye Başkanı Bedrettin Dalan bu yarışma ile "İstanbul'un tarihi bir kent, bir "dünya kenti" imgesini zedeleyen, bozulmaya başlayan kent parçalarını yeniden düzenleyip çağdaş görünümlerine kavuşturmanın" yarışmanın temel amacı olduğunu vurgulamaktadır; yarışmacılardan dünya kentinin kamusal alandaki tezahürünün nasıl olabileceğine dair çözümler beklemektedir (İBB, 1987, s. 2).

Birinciliği Vedat Dalokay'ın önerisinin kazandığı Taksim Yarışmasına ve diğer yarışmalara yabancı mimarların da katılımı kayda değerdir (Şekil 4.6). Taksim Meydanı Yarışması'nda ödül alanlar arasında, post-modernizmin en önemli uygulayıcılarından olan Charles W. Moore da bulunmaktadır. Üsküdar Meydanı Kentsel Tasarım Yarışması'nda (1987) ödül alanlar arasında dönemin en etkin tasarımcı ve teorisyenlerinden Aldo Rossi bulunmaktadır (Url-15).

Ciddi heyecan yaratan bu yarışmalar 1989'da Bedrettin Dalan'ın belediye başkanlığı seçimlerini kaybetmesi neticesinde rafa kalkmıştır. Bundan sonraki on senede, kamunun küresel kent politikasındaki belirsizlikler, iktidar değişimleri ve finansman sorunları, büyük ölçekli projelerin uygulanmasını engellemiştir (Öktem, 2006).

1999'da başlayan Ali Müfit Gürtuna döneminde, "Büyük İstanbul Projeleri" adıyla, bir önceki dönemde 1995 yılı nazım imar planında yapılması düşünülen projeleri hayata geçirmeye karar verilmiştir. Bu sefer de 1999'daki Gölcük Depremi ve onu takip eden yıllardaki büyük ekonomik kriz yüzünden bu projelerin çoğu hayata geçirilememiştir (Öktem, 2006).

Şekil 4.6: Taksim Yarışması Birincisi V. Dalokay'ın Önerisi

İstanbul'un küresel kent olma projesinin, sermaye ve kamu tarafından ortak bir sinerji ile tekrar ele alınması 2000'li yıllardan sonrasıdır. 2000'li yıllardan sonra Belediye, dönem dönem merkezi yönetimin de katkılarıyla, iki rol üstlendiği görülmektedir. Birinci olarak, ulaşım başta olmak üzere yatırımların altyapıya doğru kaydığı gözlemlenmektedir. İkincisi de, kamusal niteliği de olan büyük ölçekli dönüşüm projelerinin organizasyonunda yerel yönetimler bizzat organizatör, hatta lider rolüne geçmekte; sermaye, mal sahibi, uluslararası tasarım grupları arasında ilişki ve koordinasyon sağlamaktadır.

Rant odaklı yatırım, kentsel mekanı yoğunlaştırmakla kalmamakta, kentsel yatırımı da etkilemektedir. Yırtıcı'ya göre, farklılık rantının ve mutlak rantın[19] sadece belirli bir

[19] Marx toprak rantını üçe ayırır. Birincisi, toprağın verimlilik ve konumuna bağlı "diferansiyel rant I"dir. İkincisi, Marx'ın "diferansiyel rant II" dediği, arazi üzerinde insan emeği ile yapılan ıslah ve yatırımlardan doğan farklılaşmanın meydana getirdiği ranttır. Üçüncüsü ise "mutlak rant"tır ve toprak üzerindeki özel mülkiyete dayanır. Bu mülkiyet tekel niteliğindedir. Çünkü toprak miktarı sabittir ve insan gayreti ile artırılamaz. Arz sabit olduğundan talep arttıkça toprağın değeri artmakta ve buradan mutlak rant doğmaktadır.

kesime gitmesi, bu gelirin kent yararına kullanımını engellemektedir. Kamu da sınırlı kaynaklarını, yoğunlaşan dokunun artan altyapı ihtiyaçlarına cevap vermek için kullanmakta, bu döngü kırılmadan devam etmektedir (Yırtıcı, 2011). Kamunun bütçe kullanımı da Yırtıcı'yı doğrular niteliktedir: İBB'nin yatırım bütçesinde ulaşım ve altyapı hizmetleri bütün yatırımların yarısından fazlasını[20] oluşturmaktadır (Url-16).

Yaratılan kısır döngüde yapılan yatırımlar, altyapının iyileştirilmesi ve trafiğe çözüm beklerken, aynı yatırımlardan dolayı altyapıya binen yük de artmaktadır. Mahkeme kararı ile iptal edilen Dubai Towers projesi bu kısır döngüye güncel bir örnektir. Projenin inşasından kamuya düşecek payın aynı bölgedeki trafik sorununu çözmek için kullanılacağını belirterek projeyi savunan İBB'ye karşı, meslek odaları trafik sorununun çözülmesi için hali hazırda kapasitesi dolmuş Levent bölgesine bu ölçekte yeni bir yatırım yapılmamasını savunmuşlar, yargıya taşınan süreç Odalar lehine sonuçlanmıştır (Url-17).

Kendi yatırımlarını altyapı ve ulaşım projelerine kaydıran İBB, yine de kent içi büyük dönüşüm projelerinde yönlendirici ve koordine edici pozisyonunu korumaktadır. 2006 yılında, Kartal ve Küçükçekmece'de tanıtımı yapılan 2 dönüşüm projesinde İBB, kendi bünyesinde kurduğu İstanbul Metropoliten Planlama (İMP) ofisi üzerinden iki adet davetli uluslararası yarışma organize etmiştir. İhtiyaç programı ve toplam inşaat alanı konularında bölgede alanları bulunan sermaye gruplarına da danışan İMP'nin düzenlediği yarışmalar sonucunda, Kartal bölgesini Zaha Hadid Architects, Küçükçekmece'yi de Ken Yeang and Associates firmalarının önerileri kazanmıştır (Url-6).

Zaha Hadid'in Kartal için hazırladığı proje bölgenin dokusuna ciddi müdahaleler içeren bir projedir (Şekil 4.7). Kendi web sitesinde projeden, "kentin çoklu merkezli yapısı içinde yoğunluk ve büyüme eğilimlerine duyarlı bir tasarım" olarak bahsedilirken, çevreleyen ulaşım sistemlerini birbirine bağlayan "yumuşak gridin" projenin ana fikri olduğundan bahsedilmektedir (Url-7). Dünya standartlarında da özgün bir biçimsel dile sahip bu tasarımın birinci seçilmesinden olan, Kartal Belediyesi ilgili imar düzenlemelerini yapmaya başlamıştır. Öte yandan, gerek Kartal gerekse İBB belediye meclislerinde bulunan ve projeye muhalif olan vekiller, süreci

[20] 2015 yılında sadece ulaşım yatırımlarına, yatırım bütçesinin yüzde 56'sı, 2016 yılında ise yüzde 60'ı ayrılmış durumdadır.

yargıya taşımış, 2013'e kadar sürede farklı mahkemeler tarafından proje 5 kez durdurulmuştur (Url-6). Şubat 2015'te tekrar belediye meclisine gelen proje, bu sefer 303 hektara düşürülerek, muhalefetin de desteğini alarak meclisten geçmiştir (Url-6).

Şekil 4.7: Kartal Dönüşüm Projesi (Z. Hadid Architects)

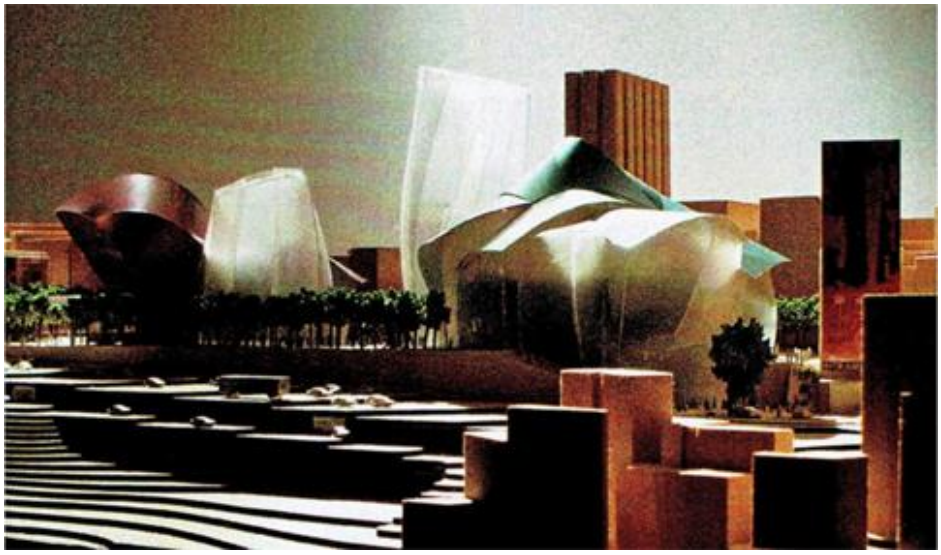
Küresel kent söyleminin İstanbul'daki üçüncü etkisi projelerin ölçeği ve çeşitlenmesinde yaşanmıştır. On dokuzuncu yüzyılda yaşanan ilk küreselleşme dönemi gibi, 1980 sonrası yaşanan dönem de kent dokusuna yeni tipolojilerin girmesini sağlamıştır. Yüksek, giydirme cepheli ofis binaları, ithal ürünlerin satıldığı kapalı alışveriş merkezleri, karma kullanımlı yapı kompleksleri bu dönemde kent içinde ortaya çıkan yeni tipolojilerden bazılarıdır.

Genelde orta ve büyük ölçekte olan bu yeni tipolojilerin finansmanı sanayiden gayrimenkule kayan yerli sermaye tarafından sağlanmıştır (Sönmez, 1996). İstanbul'daki bu inşaat odaklı büyük sermaye hareketleri kentin hali hazırdaki büyüme eğilimlerini değiştirmemiştir. Bunun yerine, Bilgin'nin (2011) ifadesi ile "küresel sermaye büyüyen kentin içine sızmıştır". Bir tarafta, Levent-Maslak bölgesi büyük ölçekli projeler ile uluslararası bir iş merkezine dönüşürken, etrafındaki Çeliktepe, Gültepe gibi mahallelerde parsel ölçeğinde yap-sat türü apartman üretimi devam etmektedir. İstanbul'un pek çok yerinde, kent dokusu içinde ortaya çıkan bu ikili durum, homojen dokuyu Yırtıcı'nın (2011) ifadesi ile "yamalı bohçaya" dönüştürmüş; kent yaşamı da sokaktan çekilerek büyük ölçekli karma projeler ve kapalı konut sitelerinin içine sıkışmıştır.

Küresel kentin mimari kimliğinde karma kullanımlı (melez) yapılar kadar ikonik yapıların da etkin bir rolü bulunmaktadır. Tarihi dokusunu ve eserlerini birer tüketim

nesnesi ve ikona dönüştüren İstanbul, aynı zamanda güncel bir mimari ikonun da peşindedir. Özellikle 2000'li yıllardan sonra, İstanbul'a "imza" olacak projeler gündeme gelmiş fakat bu projeler çeşitli sebeplerle yapılamamıştır.

Bunlardan en önemlilerinden biri, Beyoğlu'nda Tepebaşı'nda hali hazırda bulunan TRT Binası ve otopark kompleksinin yerine yapılması düşünülen, Suna Kıraç Kültür Merkezidir. Özel sektör (Koç Grubu) ve kamu (TRT) ortak projesi olarak yapılması düşünülen yapının ön projesi Frank Gehry tarafından hazırlanmıştır (Şekil 4.8). Gehry'nin, Bilbao Guggenheim Müzesi ile benimsediği amorf tarzın tipik bir örneği olan yapı, bürokratik sıkıntılardan dolayı inşa edilememiştir (Url-18).

Şekil 4.8: Gehry'nin Tepebaşı İçin Hazırladığı Müze Projesi (Arkitera)

İkonik projeleri elde etmenin bir yolu da küresel ölçekteki etkinliklere ev sahipliği yapmaktır. EXPO ve Yaz Olimpiyat Oyunları, ülkere değil kentlere verilen ve önemli yapıların ortaya çıkmaya sağlayan organizasyonlardır. Habitat (1966, M.Safdie), Beijing Ulusal Stadyumu (2003, Weiwei + Herzog ve Meuron), Montjuic İletişim Kulesi (1992, Calatrava) bu etkinliklerin bittikten sonra kentte bıraktıkları ikonik yapıların sadece küçük bir bölümüdür. 2000,2004, 2008 ve son olarak 2012 olimpiyatlarına aday şehir olarak katılan İstanbul, organizasyonu alamamıştır (Short, 2012). Yine de, yatırımlara devam edilmiş, tamamlanan bazı tesisler kullanıma açılmıştır. En son 2020 yılı için tekrar aday olan İstanbul, daha önceki katılımlarından farklı olarak kentin tamamına yayılan bir projeyle adaylık başvurusunu yapmıştır. Başvurunun en çarpıcı bölümü, kentin büyüme dinamikleriyle birleştirilen olimpiyat şehri olmuştur. Olimpiyat zamanında sporculara hizmet edecek olimpiyat köyünün

oyunlar sonrası büyütülerek 600 bin kişilik bir kente dönüşmesi ve oyunların İstanbul'a kalıcı mirası olarak kalması hedeflenmiştir (Özfiliz, 2013).

Önceki bölümlerde detaylıca değinildiği üzere, küresel kentin ekonomik ve fiziksel merkezi küresel finans ve iş merkezi kabul edilmektedir. Küreselleşme iddiasında olan kentler, ya ellerindeki mevcut MIA mekânsal altyapısını FIRE sektörlerinin taleplerine göre düzenlemişler, ya da kentin çeperlerine finans merkezi olacak yeni ofis alanları inşa etmişlerdir (Sassen, 2012).

1984'te yönetime gelen ANAP ile beraber İstanbul'a uluslararası bir finans ve iş merkezinin inşa edilmesi gündeme gelmiştir. Yeni finans merkezinin gerekliliği ve bu merkezin İstanbul'da olacağı siyasi bir hedef olarak belirlenmesini takiben, bahsi geçen yeni merkezin nerede kurulacağı sorunsalı ortaya çıkmıştır. Dalan yönetimindeki İBB'nin tercihi, geleneksel iş merkezlerine de yakın Piyalepaşa-Dolapdere aksıdır. 1986 yılında Belediye Meclisi'nden geçirilen Dolapdere-Piyelapaşa Nazım İmar Planına göre bölgede her biri 75 bin metrekare olan 240 adet 60 katlı gökdelen yapmaya olanak vardır (Gürsel, 1987). Önceki bölümde bahsedilen, Tarlabaşı Bulvarı'nın açılması ve Taksim Meydanı'nın yeniden tanzimi çalışmaları da bu plan çerçevesinde yapılmış çalışmalardır (Öktem, 2005). Alınan planlama kararlarına rağmen finans ve uluslararası iş merkezi Piyalepaşa'da değil, Levent-Maslak aksında kurulmuştur.

Günümüzde, bu uluslararası iş ve finans merkezi Levent-Maslak bölgelerinin de ötesine geçmiş, büyük bir MİA haline dönüşmüş durumdadır. İstanbul'un merkezi iş alanı Barbaros Bulvarı'ndan başlayarak, Büyükdere Caddesi boyunca devam etmekte ve Maslak ile son bulmaktadır. İstanbul MİA'sı olarak tanımlanan bu alan, Levent, Etiler, Etiler, Maslak, Zincirlikuyu-Esentepe-Gayrettepe ve Balmumcu bölgelerini kapsamaktadır (Url-13). Bu merkeze ek olarak, Anadolu Yakası'nda Altunizade ve Kozyatağı bölgeleri de ikinci derece MIA haline gelmiştir (Öktem, 2005).

Çağdaş ofis blokları ile başlayan sürece, 2000'li yıllardan sonra karma-kullanımlı yapılar da eklenmiş, bölge günümüzde İstanbul'un en pahalı emlak alanlarından birisi haline gelmiştir (Url-13). Finans merkezi sadece bulunduğu bölgenin dokusunu ve emlak fiyatlarını değiştirmemiş, kentin makroformunu da etkilemiştir. İstanbul, 1980 öncesi dönemde ağırlıklı olarak doğu-batı aksında, E-5 Karayoluna paralel şekillenen bir kentsel makroformun içinde kalmıştır. 1980 sonrası dönemde, sermaye gruplarının

bir uluslararası iş merkezi ve yakın çevresinde kent dışı konut alanları yaratma talebi ile Büyükdere Caddesi'ni takiben kentin kuzeye doğru büyümesi başlamış; kentin geleneksel doğu-batı aksına kuzey aksı da eklenmiş, makroform 2 akslı bir büyüme yakalamıştır (Akın, 2011).

Özetle, üçüncü bölümde kategorize edilen küresel kentin mekansal etkilerinin dört ana grubunun da İstanbul özelinde izi sürülebilmektedir. İstanbul'un bu bağlamda küresel kent söylemine uygun bir süreç yaşadığı söylenebilir: finans merkezi kurulmuş, mekansal polarizasyon artmış, karma-kullanımlı büyük projeler kent dokusunda daha görünür hale gelmiş, yeni kamusal nitelikli alanlar yaratamayan belediyenin rolünü alışveriş merkezlerinden yaşam merkezlerine dönüşen bu karma-kullanımlı projeler ve sermaye devralmıştır. Uzakdoğu ve Ortadoğu'daki kültür endüstrisi ve küresel etkinlikler ekseninde gelişen ikonik mimari eserler konusunda ise İstanbul hala rekabet halinde olduğu kentlerden geridedir. Bunun yanı sıra, İstanbul'un küresel kent söyleminin kendine özgü bazı durumları da bulunmaktadır. Mevzuat, planlama ve mimarlık ekseninde gelişen iktidar mücadelesinin sonucu olan bu durum, İstanbul'un küresel söyleminin bazı yönlerini özgün hale getirmektedir.

4.2.2.1 Küresel kent söylemi, planlama, mimarlık ve iktidar mücadelesi

Küresel kent söyleminin İstanbul'daki etkileri sadece bu dört başlıkta toplananlarla sınırlı değildir. Kentin kendi özel şartlarından ortaya çıkan bazı mekânsal etkiler de bulunmaktadır. Özellikle kentin planlama kararları merkezi yönetim, belediye ve sermaye grupları arasında hem bir işbirliği hem de mücadele alanına dönüşmüş, kentin fiziksel çevresi de bu durumdan doğrudan etkilenmiştir.

1980'lerdeki ilk 10 yılda, özellikle ANAP'ın hem belediyede hem de merkezi yönetimde iktidarda olduğu dönemde, küresel kent söyleminin, hükümet, belediyeler, sermaye ve uzmanlar (mimar, plancı vb.) tarafından işbirliği ve koordinasyonla gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Planlama kararlarında, sermayenin rant talebi göz önüne alınarak revizyonlara gidilmiş, bunun karşılığı olarak da sermaye küresel kent söyleminin finansal yükünü üstlenmiştir (Öktem, 2005).

1980'lerdeki ortaklaşa hareket, İBB'nin küresel kent söyleminin önemli parçalarından olan kentlerin otonomluk kazanmasını destekler bir görünüm izlemektedir. Bu dönemde, belediye başkanı Dalan'ın bir politikacıdan çok bir kanaat önderi, vizyoner

olarak kentleşme ve mimarlık hakkında konuştuğu görülmektedir (Uz, 2007; Öktem, 2005).

1989'da belediye seçimlerini Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) kazanması ile küresel kent söylemi yeni bir döneme girmiştir. ANAP'ın neo-liberal merkezli küresel kent söylemini SHP, tarihsel ve kültürel perspektife oturup yeni bir Dünya Kenti vizyonu[21] ile ortaya çıkmıştır. Vizyondaki farklılık sadece söylem farkı değildir; SHP Büyükdere aksı başta olmak üzere ANAP döneminde verilmiş bazı imar imtiyazlarını sermayenin itirazlarına rağmen kaldırmıştır (Öktem, 2005).

Kabul gören küresel kent söyleminin aksine, merkezi hükümet İstanbul'un planlama kararlarından elini çekmemiş olduğu bu dönemde daha net görülmeye başlanmıştır. Hükümetin çıkardığı, Turizm Teşvik Yasası ile imar planındaki kararlar yok sayılmaya başlanmıştır (Sönmez, 1996). 1984 yılında yürürlüğe giren 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile özerkliğe kavuşan ve doğrudan Başbakanlığa bağlı olan TOKİ de, merkezi hükümetin gerektiğinde planlama kararlarına müdahale edebileceği işlevsel bir araç haline gelmiştir. Özellikle, yıllar içinde içeriği daha da genişletilen Toplu Konut Kanunu 4. Madde çerçevesince[22], TOKİ sorumlu olduğu alanlarda imar planı yapma yetkisine kavuşmuş, yerel yönetimler de bunu üç ay içerisinde onaylamakla görevli hale getirilmiştir (2985 Sayılı Kanun, 1984).

2000'li yılların başında, ANAP gibi neo-liberal politikaları destekleyen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP), yerel ve genel seçimlerde iktidara gelmesi ile küresel kent söylemi tekrar hız kazanmıştır. Önceki bölümde değinildiği üzere, ilk aşamada İstanbul'un kent sınırları ile idari sınırları bir hale getirilmiş; akabinde bu alanda her türlü planlama yetkisini kullanma hakkı İstanbul Metropoliten Planlama Dairesi'ne

---

[21] SHP'nin küresel kent (o dönemki adıyla dünya kenti) vizyonu, teorik düzeyde Friedmann ve Sassen'den çok Hall'un Dünya Kentleri Hipotezi'ne daha yakındır. SHP, İstanbul'un dünya kenti kimliğinin, kentin tarihinden gelen doğal bir durum olarak kabul etmekte, ANAP'ın aksine bunun şişirilmiş emlak spekülasyonları yerine, ülkeler ve şehirler arası işbirliği ile güçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.

[22] Yasanın 4. Maddesinin tam olarak açılımı şu şekildedir: "Başkanlık, gecekondu dönüşüm projesi uygulayacağı alanlarda veya mülkiyeti kendisine ait arsa ve arazilerde veya valiliklerce toplu konut iskan sahası olarak belirlenen alanlarda çevre ve imar bütünlüğünü bozmayacak şekilde her tür ve ölçekteki planlar ile imar planlarını yapmaya, yaptırmaya ve tadil etmeye yetkilidir. Bu planlar; büyükşehir belediye sınırları içerisinde kalan alanlar için büyükşehir belediye meclisi tarafından, il ve ilçe belediye sınırları ile mücavir alanları içerisinde kalan alanlar için ilgili belediye meclisleri tarafından, beldelerde ve diğer yerlerde ilgili valilik tarafından, planların belediyelere veya valiliğe intikal ettiği tarihten itibaren üç ay içerisinde aynen veya değiştirilerek onaylanır. Belediyeler ve valilik tarafından üç ay içerisinde onaylanmayan planlar Başkanlık tarafından re'sen onaylanır."

(İMP) devredilmiştir. İMP bu süreçten sonra hem üst ölçekte 1:100.000 Çevre Düzeni Planını hazırlarken, hem de bu plan çerçevesince büyük kentsel alanları (Küçükçekmece, Kartal, Maltepe) dünya çapında yıldız mimarları da çağırarak dönüştürme işine girmiştir (İBB, 2009).

İMP'nin hazırladığı çevre düzeni plan notlarında, küresel kent pek çok yerde geçmektedir. İstanbul'un küresel kent haline getirmeyi hedefleyen İMP, Sassen'in küresel kent hipotezinde bahsettiği gibi finans sektörü başta olmak hizmet sektörünü kentin en önemli ekonomik kolu haline getirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, uluslararası yarışmalar dahil kentin fiziksel çevresini iyileştirecek bir dizi projenin de yürütücüsü konumundadır (İBB, 2009).

İMP'nin planlama kararları küresel kenti merkeze koysa da, makroformu hala doğu-batı aksında geliştirmeyi önermekte, kentin kuzeyindeki ormanların ve su havzalarının korunması için o dönem tartışılan 3. Köprü'ye ve yapılaşmaya karşı çıkmaktadır (İBB, 2009). Merkezi hükümetin, 3. Havaalanı ve 3. Köprü projeleri, çevre planı kararları ile çelişmektedir. AKP hükümeti de, İMP'nin planını yok sayarak bu projeleri başlatmış, İstanbul'un planlamasına yeniden merkezden makroformu değiştirecek ölçüde bir müdahale gelmiştir. Bu durum, merkezi hükümet ile belediye arasında çatışmaya sebep olmuş, süreç İMP'nin kapatılması ile son bulmuştur. Dönemin İMP başkanı Prof. Dr. Hüseyin Kaptan daha sonra verdiği bir röportajda, "Ankara'nın bilime diz çöktürttüğünü" ifade etmiştir (Eralp, 12.03.2013). Kaptan, verdiği bir başka röportajda ise "3. Köprü'yü Amerika'dan gelen arsa spekülatöründen öğrendiğini", sürecin özellikle yerel yönetim ve İMP'den saklandığını belirtmiştir (Url-8).

İstanbul'un 30 yıldaki planlama sürecinin, kentin ve yaşayanların ihtiyaçlarından çok küresel kent söylemi arkasına gizlenmiş toprak rantı ve bu gelirin paylaşımı üzerine şekillendiği görülmektedir. Konuya planlama ekseninden yaklaşan Çavuşoğlu ve Yalçıntan'a göre İstanbul, dünyanın önemli küresel kentleri ile rekabette sahip olduğu dezavantajları, kentsel rantta önemli ayrıcalıklar ve garantili kazançlar sunarak bertaraf etme politikasını seçmiştir (2010). Planlama bu noktada, sermayenin istediği dönüşümleri ve kar arttırımını sağlayan bir araç olmuştur. Sermaye bu araçla, kentsel mekanı istediği şekilde biçimlendirebilme şansını elde etmiştir.

Küresel kent söyleminin ve arkasındaki sermayenin İstanbul'daki kentsel mekana etkilerinden bahsederken, aynı dönemde ortaya çıkan yüksek yapı eğilimine de

değinmek gerekmektedir. Sassen'in küresel kent hipotezinde geçen kent merkezlerindeki yoğunlaşmadan önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Bu yoğunlaşmanın, küresel kent söyleminde yüksek yapılardan oluşan bir silüet imgesine dönüştüğü, çoğu kentin de bunu modernleşmenin, çağdaşlaşmanın ve küreselleşmenin simgesi olarak görüp kendi kentsel mekanında uyguladığından da üçüncü bölümde bahsedilmiştir.

İstanbul'un küresel kent söyleminin müellifi konumundaki ANAP ve 1984-1989 arasındaki İBB başkanı Bedrettin Dalan, gökdelenleri İstanbul'un küreselleşmesindeki en önemli sembollerden birisi olarak görmektedir. Dalan, basına verdiği açıklamalarda gökdelenlerin inşasını desteklemiş, estetik ve kültürel sebeplerle buna karşı çıkanları da "İstanbul'a düşman olmakla" suçlamıştır (Şekil 4.9; Milliyet, 15.06.1986). Gökdelenler, dönemin akademisyen ve mimarların bazıları tarafından da desteklenmektedir. Vedat Dalokay, gökdelenleri "Yirminci yüzyılın gerçeği" olarak görürken, yapılıp yapılmamasını değil, nereye yapılması gerektiğinin tartışılması gerektiğini öne sürmektedir. Behruz Çinici ise, gökdelenlerin "çağdaş kentleşmenin vazgeçilmez unsuru" olduğunu belirtmekte, fakat İstanbul'un kendi koşullarına ve yerel mimarlık diline uygun bir üslupla tasarlanması gerektiğini savunmaktadır (Şekil 4.10; Milliyet, 20.06.1986). Prof. Dr. Doğan Kuban ise "gökdelenlerin kente zararının olmadığını" belirtmekte, altyapısına önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Milliyet, 15.06.1986).

"Çağdaş adım"
Dalan, gökdelen için kararlı
İstanbul New York'u geçecek

Şekil 4.9: Dalan'ın Gökdelen Demeci (Milliyet, 15.06.1986)

Sermaye de politikacıların gökdelen talebini kabul etmiştir. Başta, Levent ve Maslak aksındaki plazalar bölgesi olmak üzere kentin pek çok yerinde gökdelen inşaatına başlanmıştır. Sabancı Center'ın sahibi Sabancı Holding'in yönetim kurulu Sakıp Sabancı, gökdelenlerinin Türkiye'nin modernleşmeyi gerçekleştirmedeki yeteneği, hırsı ve gücünü yansıttığını öne sürmektedir (Öktem, 2005).

Tartışma sürüyor

Vedat Dalokay

Behruz Çinici

Maketi de sığmadı STFA firması, İstanbul'un ilk gökdelenlerini Zincirlikuyu kavşağında inşa etmeye hazırlanıyor. 70 katlı olacak gökdelenlerden birinin temsili görüntüsünde, binanın tüm boyutunu vermek olanağını bulamadık.

GÖKDELEN HAZIRLIĞI

İstanbul Belediye Başkanı Bedrettin Dalan, gökdelenler konusunda, "Bazı kişiler tartışmayı saptırıyor. Ben İstanbul'un siluetini bozacak kadar fikir fukarası değilim" dedi

Vedat Dalokay: "Gökdelenler, 20. yüzyılın gerçeğidir. Tartışılması gereken, yapılıp yapılmayacağı değil, nereye ve ne yükseklikte yapılacağıdır. İstanbul'daki tartışma sağlıksızdır"

Behruz Çinici: "Gökdelenler çağdaş kentleşme için vazgeçilmez bir unsurdur. Yüksek yapılaşma Türk mimarisinde de vardır"

HABERİ 14. SAYFADA

Şekil 4.10: Gökdelen Hazırlığı (Milliyet, 20.06.1986)

Gökdelenlerin, politik irade ile desteklenmesinin bir başka örneği turizm bölgeleridir. 12 Mart 1982'de yürürlüğe giren 2634 no'lu Turizm Teşvik Yasası ile belirlenen turizm bölgeleri sadece ekonomik destek görmeyecek ayrıca planlama konusunda da çeşitli kolaylıklar sağlanmaktadır. Bu kanunla sadece 1984-1993 yılları arasında İstanbul'da 40 adet turizm merkezi kurulmuştur (Uz, 2007). Buralarda inşaat alanının belirli kısmı turizm tesislerine ayrıldığı sürece başka işlevler de programa eklenebilmektedir. Bu durum, kentin merkezi yerlerinde, çevresiyle olan ilişkisi problemli, siluete dikkat etmeyen tartışmalı pek çok projenin inşaatına sebep olmuştur (Sönmez, 1996). İnşa edildiği dönemde tartışma yaratan, BJK Plaza, Park Otel, Süzer Plaza (Gökkafes), Swiss Otel, Çırağan Kempinski Oteli, Four Seasons Sultanahmet gibi yapılar teşvik yasasıyla hayata geçirilmiş projelerin sadece birkaçıdır (Uz, 2007).

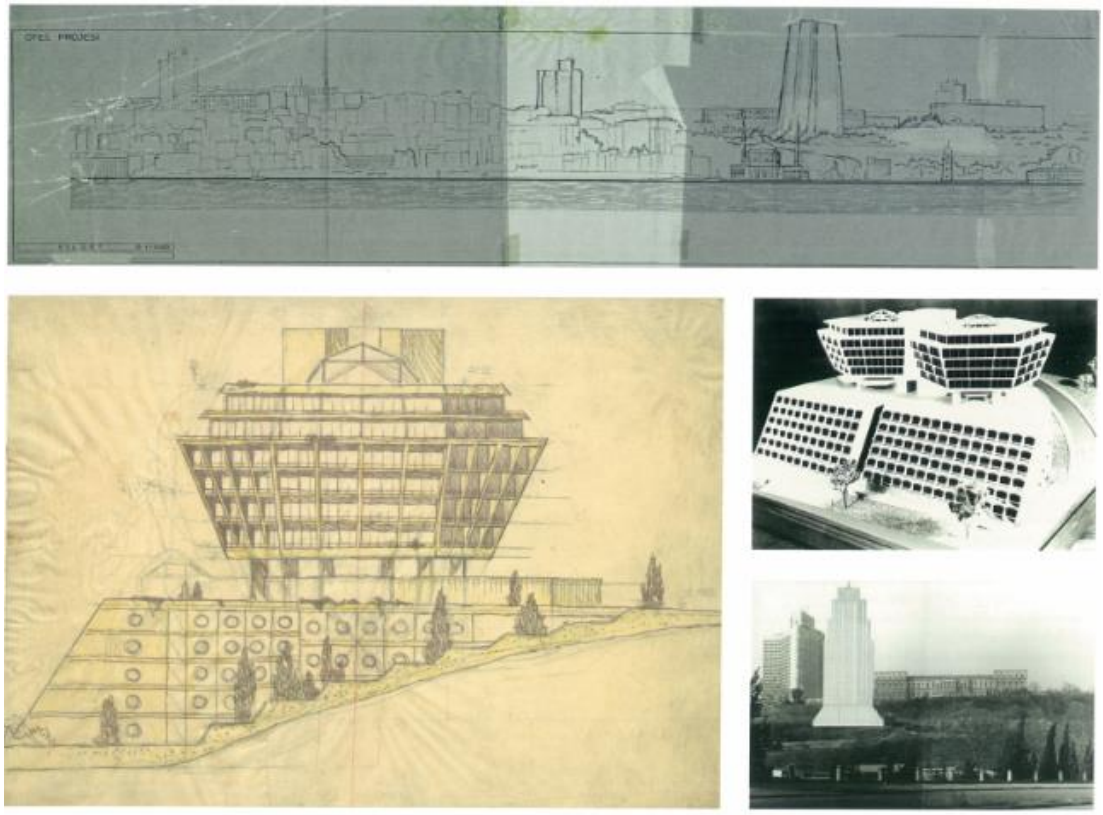
Bu projelerin hemen hepsi, yapıldıkları dönemde meslek odaları ve toplumun bir kesimi tarafından tepkiyle karşılanmış projelerdir. Hatta kamuoyu baskısı, Park Otel'in silueti bozan katlarının yıkılma kararının alınmasında etkili olmuştur. Süzer

Plaza ise baskılara rağmen inşa edilmiş fakat kamuoyunun silueti bozmasından dolayı taktığı isimle (Gökkafes) anılmaktan kurtulamamıştır.

Süzer Plaza, mimarinin tıpkı planlama gibi sermaye ve politikacılar arasındaki ilişki ve mücadelelerde nasıl bir araca dönüştüğüne dair önemli bir örnektir. Alana bir otel yapılması, ilk kez 1980 yılında gündeme gelmiştir. O dönemde Sedat Hakkı Eldem imar plan revizyon taleplerine ek olarak öneri mimari projeler hazırlamıştır. Birinci öneri daha yatay bir yerleşime sahiptir, çokgenli kat planları ile yanındaki yine bir Eldem tasarımı olan Atatürk Kütüphanesi ile benzeşmektedir (Tanju ve Tanyeli, 2009). O dönemde, arsanın sahibi Mustafa Süzer ile ortak olan Bedrettin Dalan , Eldem'in tasarımını beğenmediği için mimardan daha zarif bir yapı talep etmiştir (Url-8). Eldem'in ikinci tasarımı, 37 katlı tek bir bloktan oluşmaktadır (Şekil 4.11). Bu süreçte, ortaklıktan ayrılan ve İBB başkanı olan Dalan, beğendiği bu projeyi onaylamıştır. Fakat, Turizm Teşvik Yasası çerçevesince içinde otel yapılması gereken Eldem projesi, oteli işletmeye talip uluslararası otel zincirleri tarafından uygun bulunmaz ve proje revizyonu talep edilmiştir. İnşa edilen ve Doruk Pamir'in tasarımı olan proje, bu üçüncü safhada hazırlanmıştır. Proje bu dönemde, belediye seçimlerini kazanan SHP'ye takılmış, Pamir'in projesinin uygulanması için siyasi baskı yaratılarak, proje alanı Beyoğlu ilçesinden, Şişli ilçesine kaydırılmıştır (Url-8). Süzer Plaza, üç farklı imar planı önerisi, iki farklı mimarın üç farklı önerisi ile 10 yıllık bir mücadele sonunda sermayenin istediği şekilde inşa edilmiştir. Eldem tasarımı olan ilk yüksek yapı önerisinin proje raporunda, kentin siluetini bozacağı şüphelerine karşı projenin ve mevzii imar planının "yaşayan en büyük mimarlarımızdan Prof. Dr. Sedad Hakkı Eldem tarafından hazırlandığı" belirtilmiştir. Aynı raporda ayrıca projenin sit alanında bulunmasına rağmen "gerek yerli otoriteler, gerekse yabancı otel zincirlerinin yetkili mimarları tarafından şaheser olarak nitelendiği" vurgusu yapılmıştır (Tanju ve Tanyeli, 2009). Sedad Hakkı Eldem gibi geleneksel kent dokusu konusunda ciddi çalışmaları olan bir mimar bile, çalıştığı dönemde sahip olduğu marka değerinden dolayı sermayenin silueti bozan ve mevzuata aykırı bir projesinin meşruiyet sağlamasında kullanılmıştır.

Küresel kent söyleminin ekonomik olduğu kadar politik bir arka plana sahip olduğuna ikinci bölümde değinilmiştir. İstanbul'da da, yaşanan küreselleşme sürecine tepkiler mekan odaklı bir sosyal direniş mekanizmasını ortaya çıkarmıştır. Tanyeli (2007), 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrası ortaya çıkan apolitize ortamda, "apolojist bir tavra

bürünen" Türkiye entelijiyansının öncülüğünde, neo-liberal ve küreselleşmeci politikalara kentsel mekan, estetik ve siluet konuları üzerinden karşı politika üreten bir cephenin varlığına işaret etmektedir.

Şekil 4.11: S. Hakkı Eldem'in Süzer Plaza için hazırladığı 2 öneri (Tanju ve Tanyeli, 2009)

Tarlabaşı'nda yaşanan yıkımlar bu toplumsal muhalefetin ve direnişin kentsel mekan üzerinden gerçekleştiği ilk olaydır. Bölgede, on dokuzuncu yüzyıldan kalma konut dokusu, Piyelapaşa tarafına yapılması düşünülen uluslararası finans ve iş merkezi projesine bağlantı yolu yapılması amacıyla, 1986-1988 tarihleri arasında yıkılmıştır (Öktem, 2005). Yıkım, dönemin medyasında geniş bir yer bulmasına rağmen, aynı zamanda dönemin kentleşme, mimarlık ve tarihle uğraşan uzmanları arasında da ideolojik ayrılmalara sebep olmuştur (Uz, 2007). Dönemin belediye başkanı Bedrettin Dalan, bölgedeki konut dokusunun Levanten ve gayrimüslimler tarafından tasarlanıp, inşa edildiğini belirterek, eski yapılar olmalarına rağmen tarihsel değerleri olmadığını vurgulamıştır (Bartu, 1999). Bartu'nun araştırması, bölgenin mimari dokusu ile küreselleşmenin nasıl algılandığı arasındaki bağı göstermesi açısından dikkat çekmektedir. Araştırmasında görüştüğü akademisyen, araştırmacı ve yazarların pek

çoğu, bölgedeki konut dokusunun yıkılmasına olumlu bakmaktadır; Tarlabaşı'nın mimarisi Osmanlı'nın Batı'nın "yarı-sömürgesi" (quasi-colonial) olduğu zamanları hatırlatmakta, mimarisi de özgünlükten çok Avrupai üslupların taklidini içermektedir. Sol görüşlü akademisyenler, dönemi ve mimarlığını emperyalizm ve sömürgeciliğin bir temsili olarak eleştirirken; sağ görüşlüler ise bölgenin mimarlığını gayri-islami bulmaktadır (Bartu, 1999). İlginç bir tesadüf olarak, kentin bir küreselleşme dönemine ait yapılar, başka bir küreselleşme projesi için yıkılmakta, hatta mimari ve tarihi niteliklerinden koparılıp itibarsızlaştırılmaktadır.

Tarlabaşı yıkımlarının daha da büyümesi Galata Direnişi ile durdurulmuş, Park Otel'in silueti bozan kısmı traşlanmış, Gezi Parkı'nın AVM'ye dönüştürülmesi –şimdilik- engellenmiştir. Bu arada, Gökkafes projesi durdurulamamış, Tarlabaşı yıkımdan ve dönüşümden kurtarılamamış, Sulukule'de sadece mahalle değil, kentin yerleşik Roman kültürü de yok edilmiştir (Gümüş, 17.01.2016).

İçinde başarı ve başarısızlıkları bir arada taşıyan bu sürecin Tanyeli'ne göre (2007) en önemli katkısı fiziksel çevrenin kalitesinin, estetik ve mekânsal meselelerin hem meslek dışı entelijiyans, hem de halk içinde tartışılmaya başlanmasıdır. Bu bağlamda, küreselleşme –istemeden de olsa- mimarlığı bir entelektüel mesele olarak İstanbulluların gündemine sokmuştur.

Özetle, küreselleşme söyleminin İstanbul'un kentsel mekanına nasıl etkileri olduğu şu maddelerle açıklanabilir:

- Küreselleşen kentlerde yaşanan kutuplaşmadan İstanbul da etkilenmiştir. Üst sınıflar, kuzeydeki kapalı sitelere ve kent içindeki kondomium tarzı projelere rağbet göstermiştir. Yoksulların kademeli olarak ev sahipliği ve sermaye birikimi yapma dönemi sona ermiş, kent yoksulları TOKİ aracılığı ile kentin dışındaki uydu yerleşimlere taşınmıştır.
- Kentin 1950'den beri büyüyen makroformunun içine sermaye grupları büyük ölçekli projelerle sızmış, kentin içinde çevre dokusundan kopuk, kendi içine dönük karma kullanımlı "yaşam merkezleri" ortaya çıkmıştır.
- İstanbul bir yandan tarihi değerlerini kendi kent markası içinde yeniden yaratırken, çeşitli denemelere rağmen kendine çağdaş ikon yapılar yapamamıştır.

- İstanbul'da POPS tarzı mekansal organizasyonların mevzuatı sağlanmamıştır. Özellikle 1980'lerde yerel yönetim kamusal alanları yeniden tasarlama çabası içine girmiş fakat düzenlenen yarışmalar icraata dönüşememiştir. 2000'li yıllardan sonra sermaye, kendi içinde kontrollü kamusallık sağlayan büyük ölçekli projelere ağırlık verirken, yerel yönetim de sınırlı kaynaklarını bu projelerin ulaşım ve altyapısı için kullanmıştır.
- Levent-Maslak aksı başta olmak üzere Büyükdere ve Barbaros aksları uluslararası finans ve iş merkezi haline gelmiştir. Anadolu yakasında da bu MIA'yı destekleyen ikinci derece MIA'lar ortaya çıkmıştır.
- Planlama kentin gerçeklerine hizmet etmekten çok, sermayenin rant taleplerini kentsel mekana uyarlayan bir araç haline gelmiştir. Mimarlık üretimi de çoğu zaman bu plan taleplerine göre şekillenen ikincil bir araç haline gelmiştir.
- Mekansal kararlar, küresel kent söyleminin aksine çoğu zaman merkezi yönetimin ve sermayenin diretmesi ile gerçekleşmiştir, yerel yönetimler çoğu zaman buna direnememiştir.
- Kentsel mekanın sermayenin talepleri doğrultusunda şekillenmesi, 1980 sonrası siyasal mücadeleyi kentsel mekan üzerinden tanımlamıştır. Küreselleşme söylemi, kendi karşıt söylemini geliştirmiş, bu iki söylem pek çok proje üzerinde karşı karşıya gelmiş; mimari ve kentsel konular ciddi kamuoyu yaratmıştır.

4.3 Küresel Kent Söyleminin Yarattığı Finans Merkezi: Levent-Maslak Aksı

Levent-Maslak aksının, İstanbul'un küreselleşme sürecinde özgün bir rolü bulunmaktadır. Büyükdere Caddesi üzerinde devam eden bu aksta 1980 sonrası oluşan merkezi iş alanı, Öncü ve Weyland'ın bahsettiği küresel ceplerden en büyük ve kesintisiz olanlarından birisidir. Burada oluşan ofis ve karma-kullanımlı yapılardan oluşan kent formu, Türkiye'yi ve İstanbul'u (politik ve ekonomik olarak) yönetenlerin küresel ekonomiye entegre olma azimleriyle şekillenmiştir. Tarihsel olarak her zaman Türkiye'nin ekonomik merkezi olan İstanbul, bu yeni oluşan finans ve iş merkezi üzerinden ulusal siyasal ve ekonomik hedeflerle, küresel ekonomik sistemin kesişim noktasını tarif etme çabasına girmiş, bu bağlamda araştırmanın konusu olan alan da sadece işlevsel değil, aynı zamanda sembolik bir öneme sahip olmuştur.

Levent-Maslak hattında yaşanan bu süreç, politik kurumlar, ekonomik çıkar grupları ve uzmanlardan (plancı, mimar vb.) oluşan çok oyunculu bir organizasyon ile yaklaşık 30 yıla yayılan bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiştir. Levent-Maslak aksının günümüzdeki haline gelmesinde bir dizi stratejik, alana dair ve mimari kararın etkisi vardır. Bu kararlar kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- Türkiye'nin ve İstanbul'un küresel ekonomiye eklemlenme sürecinde uluslararası nitelikli bir finans ve bankacılık merkezine olan ihtiyacı. (Stratejik Karar)
- Yerli sermaye gruplarının, küreselleşme sürecinde korumacı sanayiden vazgeçip daha karlı olan gayrimenkul ve inşaat sektörlerine yönelmesi ve bu süreçte kendi yatırımları olan Levent ve Maslak bölgelerini geleceğin finans merkezi olarak karar alma mekanizmalarına önermesi. Küreselleşme sürecinin finansal desteğini yerli örgütlü sermaye gruplarından almayı amaçlayan yerel ve merkezi yönetimin bu konuda sermaye grupları ile ortak hareket etmesi. (Alan Seçimi)
- Alan seçimini takiben, bölgenin finans merkezinin öngördüğü yoğunluğa uygun olacak bir dizi imar revizyonundan geçirilmesi, bu süreçte sermaye gruplarının lehine bazı plan tadilatı kararlarının çıkması. (Planlama Boyutu)
- Planlama tadilatlarını takiben, uluslararası şirketlerin ve yabancı yatırımcının ihtiyaç ve beklentilerine uygun, uluslararası mekansal ve teknik standartlara uygun ofis stoğunun üretilmesine başlanması. Üretilen uluslararası mimarinin, yabancı mimarların da katılımı ile yerli ve yabancı tasarımcı ve uzmanlardan oluşan bir kadro ile şekillenmesi. Bu süreçte, merkezi ve yerel yönetimin talep ettiği "finans merkezi imgesinin" (gökdelenlerden oluşan bir silüet) yerli sermaye tarafından hayata geçirilmesi. (Yapı Tipolojisi)
- Yaratılan yoğunluk ve talep ile ekonomik karı artan sürecin küreselleşen diğer kentlerde olduğu gibi büyük ölçekli içe dönük karma kullanımlı yapı komplekslerinin inşa edilmesine dönüşmesi. (Tipoloji-Yoğunluk-Ekonomik Kar İlişkisi)

Önceki bölümlerde (4.1 ve 4.2), stratejik kararlardan ve bunun sonucu olarak Piyalepaşa-Dolapdere aksının bir uluslararası finans ve iş merkezi olarak geliştirilmesinden bahsedilmiştir. ANAP'ın küreselleşme söyleminin finansörü

durumunda olan yerli büyük sermaye grupları ise, hali hazırda fabrikaları ve boş arsaları olan Levent ve Maslak bölgelerinin finans merkezi olarak imara açılmasını talep etmiştir. Yerel ve merkezi yönetimle olan organik bağları ve söylemin finansal gücü olmalarının verdiği ağırlık ile, İBB de bu fikri desteklemiş, Piyalepaşa aksından vazgeçilerek proje Levent ve Maslak'a kaydırılmıştır (Öktem, 2005).

İstanbul'u yönetenler ve plancılar İstanbul'un kuzeye doğru büyümesine geleneksel olarak karşı çıkmışlar, kenti doğu-batı aksında tutmaya çalışmışlardır. 29.07.1980 tarihinde onaylanan nazım plana göre kentin kuzeye gelişimi sakıncalı bulunmuş, Büyükdere aksında Maslak yönüne doğru bir gelişme öngörülmemiştir. ANAP ve sermaye gruplarının işbirliği ile önce bu planlar revize edilmiş, sonra da parsellere 4.5 (Levent) ve 2.3 (Maslak) emsal oranı verilmiş, bölgenin finans ve iş merkezine dönüşüm süreci başlamıştır[23] (Öktem, 2005).

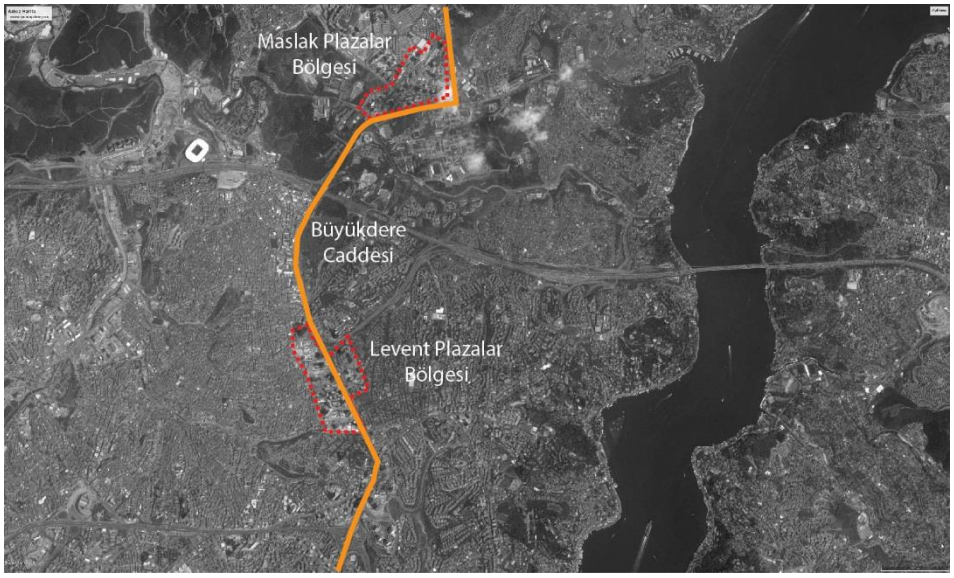
Günümüzde, Levent-Maslak aksını da içine katacak şekilde Büyükdere Caddesi ve Balmumcu bölgesi İstanbul'un birinci derece MIA alanını oluşturmaktadır. MİA bölgesi İstanbul'un ofis stokunun kalbidir. İstanbul genelindeki 3,4 milyon metrekare olan ofis stokunun % 41'i halen MİA'da yer almaktadır. Bunun nedenleri arasında nitelikli ofis ve konut alanlarının yanı sıra bu altyapıları destekleyen ulaşım bağlantıları ve diğer kentsel hizmetlerin MİA'da gelişmiş olması yer almaktadır (Url-13).

İstanbul, Sassen'in de belirttiği gibi, geniş bir hinterlandın finans ve ticaret merkezidir (2012). Bu merkezin finansal kalbi de Levent Maslak öncülüğündeki Büyükdere aksında atmaktadır. BBDK'nın verilerine göre, İstanbul'daki 48 yabancı bankanın Türkiye temsilciliğinin tamamı İstanbul'dadır. Bu merkezlerin 19 tanesi Büyükdere aksında yer almaktatır. 63 faktoring şirketinin 62 tanesinin merkezi İstanbul'da yer almaktadır. Bunların 24 tanesi Büyükdere aksında yer almaktadır. 27 finansal kiralama şirketinin hepsinin merkezi İstanbul'dadır. Bunların 11 tanesi Büyükdere aksında yer almaktadır. Bu oranlar Levent ve Maslak'ın içinde olduğu MIA bölgesi üzerinden hesaplandığında ise sonuçlar % 95 ve % 100 arasında değişmektedir (Url-22).

[23] Öktem, planlama sürecini ilgili kaynakta bütün detayları ile anlatmaktadır. ANAP'tan sonra iktidara gelen SHP, bu imar planlarını onaylamamış, bölgede emsali düşürmüştür. 1990'larda ard arda belediyeyi yöneten SHP ve RP yönetimleri, uluslararası iş merkezini başka yerlere kurmayı düşünmüşler fakat sermaye ve merkezi yönetimin baskılarıyla Levent-Maslak aksı gelişimine devam etmiştir.

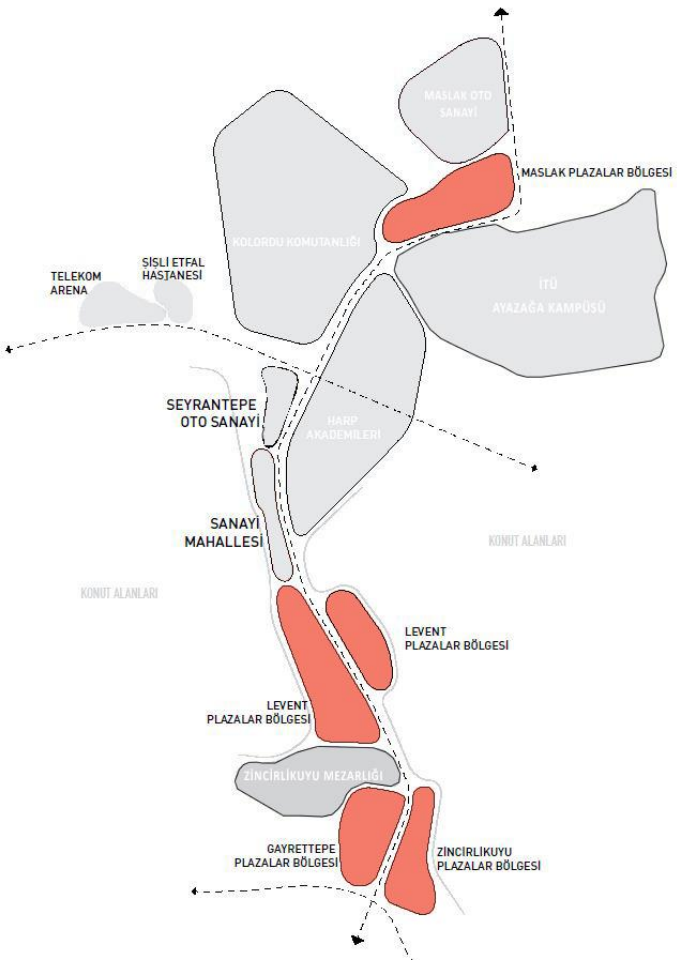
Küresel finans merkezlerinin etraflarına destek hizmet sektörlerini toplama eğilimi, Levent bölgesinde de yaşanmaktadır. Plazaların arkasındaki Villa tipi konutlar, zamanla plazalara hizmet eden küçük ölçekli şirketlere, restoranlara ve eğlence mekânlarına dönüşmüşlerdir. Bu sadece işlevsel bir dönüşüm olmamış, mimari de enformel şekilde dönüşmüştür. Karabey'in tespitlerine göre, özgün alanı yaklaşık 250-300 metrekare arasında olan bu villalar, muhtelif kaçak inşaat yöntemleriyle büyütülmekte, 600 ile 1000 metrekare alanlara ulaşabilmektedir . "Mini Plaza" olarak isimlendirilen bu yerler, 10-30 kişilik küçük boy ticari firmalar tarafından kiralanmakta ya da satın alınmaktadır (Karabey, 2009).

Bu araştırma özelinde, küreselleşme sürecini en başından beri yaşayan Levent ve Maslak'taki plazalar bölgesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bu bölge, Kuzey-Güney aksında ilerleyen Büyükdere Caddesi boyunca giden, güney sınırı Zincirlikuyu Mezarlığı'ndan başlayan, Kuzey Sınırı da Maslak Oto Sanayi'de biten koridordur (Şekil 4.12).

Şekil 4.12: Çalışma Alanının Kent İçindeki Konumu

Merkezi bir iş alanı olarak Levent-Maslak bölgesi, ana ulaşım aksları parçalanmış 2 ana alt bölgeden oluşmaktadır. Güneyde, yine Büyükdere Caddesi ile ikiye ayrılan Levent Plazalar Bölgesi ve kuzeyde Maslak Plazalar Bölgesi bulunmaktadır. Aradaki yaklaşık 3,5 kilometrelik alan ise Sanayi Mahallesi, Seyrantepe Oto Sanayi Sitesi ve askeri tesislerle kesilmiş durumdadır (Şekil 4.13). Coğrafi açıdan birbirinden kopuk gibi gözüken iki bölge, eş zamanlı bir tarihsel sürece benzer mekânsal özelliklere sahiptir. O yüzden bu iki alan aynı aks üzerine yerleşen eş merkezler gibi ele alınmıştır.

Şekil 4.13: Bölgenin İşlevlere Göre Zonlanması (Kentsel Strateji)

Levent-Maslak aksındaki yapılara ait küresel kent söylemi ekseninde tespitlerde bulunulması için iki kademeli bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Birinci aşamada, bölgedeki genel eğilimleri tanımlamak için bölgedeki yapıların birkaç temel başlıkta taraması yapılmıştır. Bu başlıklar:

- Yapının açıldığı yıl
- Bulunduğu Bölge (Maslak / Levent)
- Mimarı
- Alanı (İnşaat ya da kullanım alanı)
- Kat Sayısı
- İhtiyaç programı / işlevleri
- Yapının Sahibi (Yerli / Yabancı)

- Yapıyı Gayrimenkul Bağlamında Farklılaştıran Unsurlar (LEED, Özel bir Konsept, Özgün İşlevler).

Bölgedeki yapıların hepsinin mimari müellifi ya da sahibi bilgilerine ulaşılamamıştır. 70 yapının 21 adedinin bilgilerine tam olarak ulaşılmıştır. Birden fazla bloktan oluşan yapılar tek bir yapı gibi incelenmiştir.

21 yapının 8 tanesinde yabancı mimarlık ofisleri ya da bu ofislerin Türkiye kolu çalışmıştır. Bu 8 yapının 7 adetinde, yabancı ofis, mimari konsept ve avan projeleri hazırlamış, daha sonraki proje süreçleri yerli mimarlık ofisleri tarafından yürütülmüştür. Buna aykırı tek örnek, İş Bankası Kuleleri'dir. Tasarım sürecinde önce yerli ve yabancı mimarlar yarışma üzerinden karşı karşıya gelmişler, sonuçta Türkiye'de örneği az görülen bir durumda ana tasarımcı yerli ekip olurken, uygulama ve detay çizimlerini üstlenen alt tasarım ekibi yabancı bir mimarlık grubu olmuştur. Tekeli, proje mimari olarak bu durumdan memnun kalmadığını, yapının detay ölçeğinde istedikleri gibi çıkmadığını belirtmiştir (2000).

Yapıların hepsi yerli sermaye tarafından inşa edilmiştir. Yabancı mimar, hangi şartlarda projeye nasıl dahil olduklarına dair bilgiler çoğu zaman paylaşılmamaktadır. Konuyla ilgili sadece Doğan Tekeli, İş Bankası ve Metrocity projelerinde işverenlerin yabancı ofislerin de katıldığı davetli yarışmalarla proje ekiplerini belirlediğinden bahsetmektedir (2000).

Projelerin bazıları basit prizmatik formlar iken (Yapı Kredi Plazaları), bazıları sert geometrik hatlara sahiptir (Kristal Kule, Özdilek); bazı yapılar ise tamamen yuvarlak hatlara ve kıvrımlı yüzeylere sahiptir (Kanyon, Spine Tower). Yapıların hemen hepsi, mimari kalitelerinden bağımsız, güncel mimarlık dilinde, dünyanın her yerinde inşa edilebilecek, jenerik tasarımlara sahiptir. Yerel ya da melez bir mimari yaratma çabasının görüldüğü tek proje İş Bankası kuleleridir. Yapının sekizgen plan şeması, üst kotlarda "negatif bir mukarnas" şeklinde geriye çekilmesi, en üst kotta, klasik mimarideki kubbe modülasyonlarına benzeyen çatı bitişi ile binalar o dönemde artık küresel bir imge haline gelen yüksek katlı ofis bloğunu, yerel bağlama oturtmayı hedefler. Alt katlardaki baza kütlede de, 4 kollu genel sirkülasyon alanı ortada sekizgen izli bir avluya çıkar, bu avlunun da üstü şeffaf bir kubbe ile kapanmıştır.

Yapıların cepheleri giydirme cephe, ağırlıklı olarak cam ve onun yanında doğal taş ve metal kaplıdır. Bölgedeki en eski yapı olan, Sedad Hakkı Eldem tasarımı Petrol Ofisi

Binası Eldem Fındıklı Akbank'ta geliştirdiği beton elemanlardan oluşan cephesi ile farklı bir dönemi ve mimari dili ifade etmektedir. Sapphire İstanbul ve Maslak No 1 binalarında ise, ana kütle etrafını saran ikinci bir cidarla kaplanarak, pasif iklimlendirme sağlanmış, bu alanlar da kat bahçeleri olarak değerlendirilmiştir.

Yapılar arasında pek çok benzerlik olması, bu yapıların aynı işlevlerin farklı cephelerle paketlenmiş halleri olduğu yanılgısını uyandırmamalıdır. Nitekim bölgedeki yapılar arasında yerli ve yabancı şirketleri ve müşterileri çekebilmek için kıyasıya bir rekabet yaşanmaktadır. Bu rekabet ihtiyaç programının çeşitlendirilmesi ve mekânsal örgütlenmesi konusunda ortaya çıkmaktadır. Açık ya da kapalı alan olsun, her metrekaresi son derece değerli olan bu bölgede, pazarlanan ana alanlar dışındaki alanları değerlendirmek ve şekilde mekanlara işlevsel zenginlik katmak temel tasarım ve pazarlama stratejileri arasındadır.

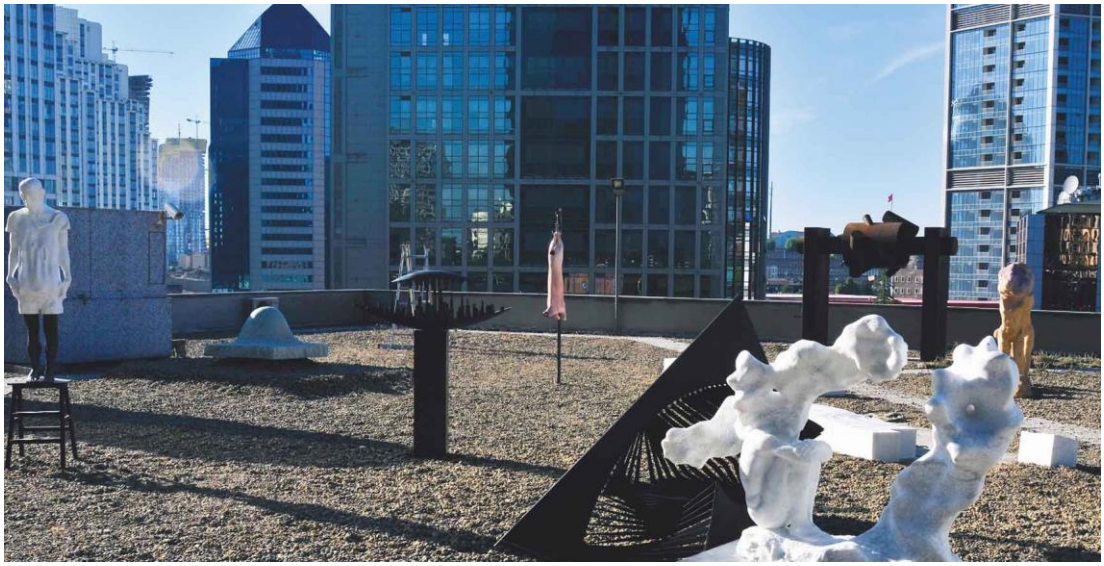
İncelenen yapılarda, özellikle pazarlama medyalarında görülen yaklaşım salt bir mekan satmak ya da kiralamaktan çok, destek işlevleriyle çevrelenen bir yaşam tarzını satmaktır. Bu özellikle, 2000 yılından sonra yapılan projelerde artan bir eğilim göstermektedir. Ofis yapılarında sadece çalışma mekanlarının temini yetmemekte, bu mekanlara destek birimler; ozalit baskı dükkanları, kafeteryalar, spor salonları, 3b yazıcı atölyeler vb. mekanlar projelere dahil edilmektedir.

Karma kullanımlı yapılar da klasik "alışveriş merkezi + ofis + rezidans" formülünün dışına çıkmakta, özellikle kültür endüstrisinin bileşenleri projeye dahil edilmektedir. Açıkhava kültür sanat etkinlikleri (Kanyon, Uniq), müze (Uniq) ve mekana özel bir sanat merkezi kurma (Maslak 42) öne çıkan birkaç yaklaşımdır. Maslak 42'nin yatırımcıları, projeye bir sanat küratörü ekleyerek, projeyle bağlantılı bir sanat portalı web sitesini açarak, farklılaşma stratejisi kapmasında sanatı ve kültürü merkeze almıştır (Url-27).

1990'larda yoğun olarak inşa edilen GİZ plazaları da yine çağdaş sanatla fark yaratma stratejisi uygulamaktadır. Yapıların yöneticisi olan firma tarafından kurulanda Proje 4L sergi alanının dışında, Beybi Giz binasının çakıl kaplı, normalde mekanik tesisat cihazlarından başka bir şeyin bulunmadığı teras çatısı da açık hava heykel sergisine dönüştürülmüştür (Şekil 4.14).

Maslak'taki Atatürk Oto Sanayi sitesinde kendiliğinden yaşanan dönüşüm de kültür endüstrisinin yükselmesinde rol oynamaktadır; oto sanayi yerini sanatçı ve

tasarımcıların stüdyolarına bırakmaktadır. 1990'ların sonunda başlayan bu süreçte, sanatçılar kent merkezinde kendilerine çalışacak büyük hacim ve uygun kirası olan yer kiralama amacıyla, Maslak Oto Sanayi'deki boş dükkanları kiralamaya başlamıştır (Akpolat, 2008). Bu eğilim artarak, bölgede sanat-iş dünyası ortaklığı ile "Soho benzeri" bir bölge oluşacağı öngörüsünde bulunan Maslak 42'nin yöneticileri, mevcut durum için iddialı bir söylem üretse de, bölgedeki çağdaş sanatın gittikçe daha görünür hale geldiği, projelere değer kattığı gözlemlenmektedir (Ergu, 2013). Nitekim, Maslak 42 projesi gibi daha yeni projelerin reklamlarında da çağdaş sanata dair ögeler, kullanılmaktadır (Şekil 4.15).

Şekil 4.14: Plaza Terasında Açık Hava Heykel Sergisi, Maslak

1990'larda yapılan yapılar, özellikle ofis yapıları, yeni yapıların sunduğu "yaşam tarzı" paketlerinin yanında, son derece mütevazı bir şekilde kendilerini pazarlamaktadır. Yapılarla ilgili sunulan bilgiler çoğu zaman teknik bilgileri geçmemektedir, iki yapı (Polaris Plaza, BeybiGiz Plaza) içerdeki kiracılar hakkında bilgi vermektedir. İncelenen 25 yapının 3 tanesi hariç (Petrol Ofisi Binası, Kristal Kule, Yapı Kredi Plazalar) hepsinin bir web sitesi bulunmaktadır. İnternette paylaşılan bilgiler yapı tipolojisine göre farklılıklar göstermektedir. Ofislerde ilgili hizmetler ve yakın zamanda biten yapılarda buna ek olarak mimari projeler paylaşılmaktadır; ofis yapılarında ayrıca teknik bilgilere (taşıyıcı sistem, mekanik ve elektrik sistemleri, güvenlik sistemleri vb.) ait detaylı bilgiler de paylaşılmaktadır. Özdilek, Uniq İstanbul, Metrocity ve Kanyon alışveriş merkezi odaklı karma kullanımlı projeler oldukları için, web siteleri de ağırlıklı olarak alışveriş mekânları ile ilgili bilgiler paylaşmaktadır.

Yapılarda gözlemlenen bir başka eğilim de, artan maliyetleri karşılamak için programda ve mekânsal kullanımda yaratıcı çözümlere gidilmesidir. Her metrekare alan değerlendirilerek, klasik mimari yaklaşımda gelir getirmeyen alanlar olarak görülen, çekirdekler, ışık almayan bodrum katlar birer gelir getirici unsura dönüştürülmektedir. Asansörlerde LED TV üzerinden reklam yayını yapılması (Sun Plaza), bodrum katlarda kiralanabilir toplantı odaları olması, yine bodrum katların bazı paralı hizmetlere (spor salonu, araç kiralama, kuru temizleme vb.) ayrılması bu stratejilerden sadece bir kaçıdır.

Şekil 4.15: Maslak 42'nin Sanat ve İnşaatı Birleştiren Reklamı (Maslak 42)

Yapılar arasındaki ekonomik rekabet ofis tipolojisine de yansımış, güncel ofis kullanım eğilimleri bölgede kendini göstermeye başlamıştır. Tekfen Levent Ofis ve Windowist gibi yapılar küçük ofisler, ortak kullanımlı ofis alanları ve sanal ofisler ile, küçük ölçekli iş sahiplerini de bölgeye çekmeye çalışmaktadır. Bu binalar, cephesi tamamlanıp içerisi boş olarak kiralanan ofislerin aksine, iç mimarisi çalışılmış, ortak alanları ve çalışma yerleri birer cazibe alanı haline getirilmiş yapılardır. Windowist, bundan bağımsız sadece engellilerin kullanacağı bir ofis katı hizmeti sunmakta, kattaki ortak alanların da hepsi engelli ergonomisine göre tasarlanmış bulunmaktadır.

Yapıların hepsinde kapalı otopark hizmeti bulunmaktadır. Bu durumun artık bir standart haline gelmesi, ulaşım konusundaki rekabetleri de farklı yerlere taşımıştır. Windowist binası, otomobile alternatif olarak helikopterler için çatıya heliport yerleştirirken, diğer pek çok bina da, araç ve şöför kiralama, limuzin servisi, boğazda tekne servisi gibi alternatif yöntemlerle kiracı çekmeye çalışmaktadır.

İncelenen yapılarda ortaya çıkan bir başka eğilim de çevreci yaklaşımlardır. Son dönemde yapılan projelerin neredeyse tamamı LEED sertifikası adayı konumundadır. Yeşil binaların, yapıların ekonomisine etkisi üzerine araştırma yapan GYODER'in verilerine göre, çevreci çözümler bina işletim maliyetlerini yüzde 15 ile 20 arasında düşürmektedir (2014). Bu maliyet avantajının yanı sıra, yeşil çatılar özel bahçe (Kanyon) ya da yarı-kamusal alanlar (Özdilek, Uniq İstanbul) olarak kullanılmaktadır.

Araştırmanın ikinci aşamasında, yapıların biçimleri ve işlevlerine ait gruplama yapılmış ve bölgedeki yapıların işlev-kütle bağlamında incelendiğinde 3 tipe ayrılmıştır:

1. Düşeyde yoğunlaşan, ağırlıklı olarak ofis yapısı olarak kullanılan plazalar
2. Hem yatayda hem de düşeyde yoğunlaşan, karma kullanımlı yapılar (ofis-konut-alışveriş, otel-ofis-alışveriş gibi)
3. Orta-üst sınıfa göre tasarlanmış konut yapıları (loft başta olmak üzere)

Bazı yapılar ara kategorilerde yer almaktadır. Örnek olarak, Sapphire İstanbul binası alışveriş ve konut işlevlerini içerse de, arazinin şartlarından dolayı düşeyde yükselmek zorunda kalmıştır. Uniq İstanbul ise karma kullanımlı bir yapı olmasına rağmen, sadece 6 kat yüksekliğe ulaşmış, arazinin tamamına yayılmıştır.

Bu üç yapı tipi, birer örnek ekseninde, mimari ve söylem bağlamında incelenmiştir. Bu yapılar:

1. Maslak No:1
2. Levent Kanyon
3. Levent Loft projeleridir.

Üç yapı, mimari çizimleriyle beraber, önce ihtiyaç programı, tasarım ve kütle kararları, yapının öne çıkan teknik özellikleri kapsamında incelenmiştir. Söylem ise, yapıları inşa eden ve işletenlerin verdikleri reklamlar, yapıyı tanıtma stratejileri, yapılar

hakkında yapılan olumlu ya da olumsuz haberler, sosyal medya gibi güncel medyalarda yapının nasıl algılandığı gibi alt başlıklar üzerinden yapının bir mekânsal kimlik olarak nasıl tanımlandığı ve mimarinin burada nasıl bir katkısı (ya da tam tersi sönümleyici etkisi) konusu ele alınmıştır. Değerlendirme bölümünde ise, mimari ve yapının söylemi birlikte değerlendirilerek, yapının küresel kent söylemi bağlamında kentsel mekana ve çevresine ne gibi etkileri olduğuna dair tespitler yer almaktadır.

4.3.1 Maslak No: 1

Maslak No: 1 projesi, plazaların yoğun olduğu Maslak bölgesinin en güney ucuna yerleşmiş, mimari tasarımı Emre Arolat Mimarlık (EAA) tarafından yapılan, 20 katlı bir ofis binasıdır. 2014 yılında tamamlanmış, günümüzde de ofis yapısı olarak kullanımı devam etmektedir (Şekil 4.16; Şekil 4.17).

Proje Tipi	Ofis Yapısı
İnşaat Süreci	2009-2014
Mimari Proje	Emre Arolat Architects (EAA)
Toplam Alan	29.000 m2
Kat Adedi	20 Kat + 5 Bodrum Kat
İşveren	Saral Şirketler Grubu, Altınbaş Holding ve Koçkaya Holding

Şekil 4.16: Maslak No:1 ve Künye Bilgileri (EAA)

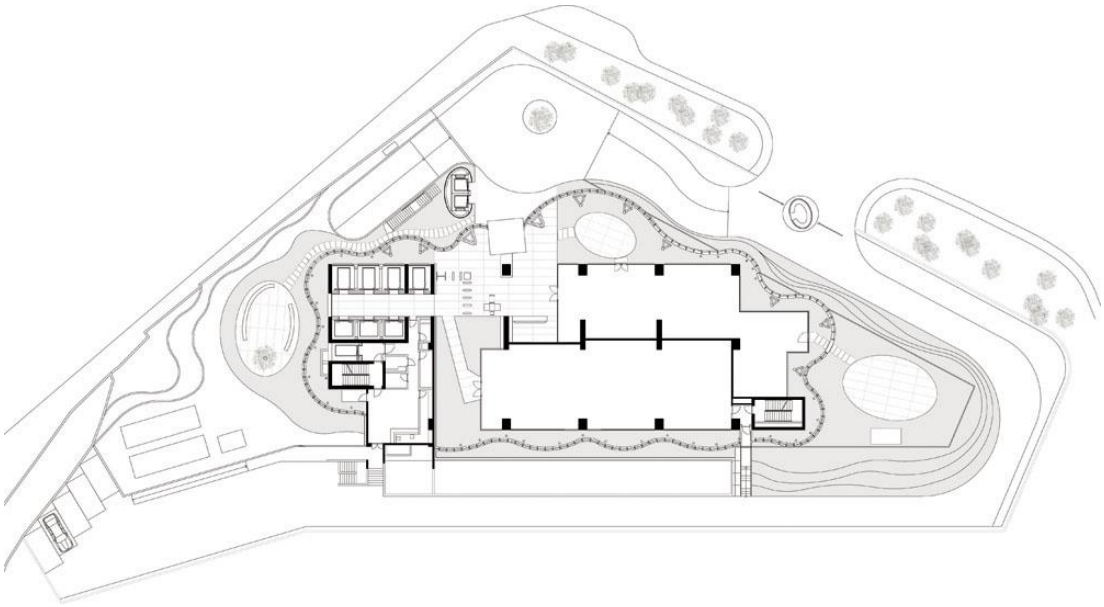
Yapı temelde iki parçadan oluşmaktadır. İçerde, 8.25 x 8.25 metrelik ızgara sistemden oluşan ortagonal ofis alanı bulunmaktadır. Serbest ofis alanları projenin bir tarafında, çekirdek ve servis alanları ise diğer tarafında toplanmış durumdadır. Bu dışı ise, cephede 150 x 200 cm'lik dikdörtgen film kaplı cam panellerden oluşan, amorf bir cidar ile çevrelenmiştir. İki cidar arasındaki kimi yerlerde 17 metreyi bulan boşlukta, düşeye yerleşmiş halde bahçeler bulunmaktadır (Url-20).

Şekil 4.17: Maslak No:1 Vaziyet Planı (EAA)

Yapının bu şekilde tasarlanmasının iki amacı vardır. İçerdeki ortagonal kütle, azami oranda verimli ofis alanı sağlayacak şekilde ele alınmıştır. Dışardaki amorf ikinci cephe ise hem estetik hem de ekolojik kaygılarla tasarlanmıştır. Maslak'ın en kalabalık noktalarından birinde yer alan proje, farklı ve yumuşak cephesi ile, çevresindeki ortagonal kütleli yapılar arasında fark edilmektedir. İki cidar arasındaki boşluk, pasif sistemlerle ısınma ve soğutma konforunu arttırmaktadır, bahçeler ise çalışanlar için mola noktaları olmakta vedışardan gelen güneş ışınlarına karşı doğal gölgeleme sağlamaktadır (Şekil 4.18).

No:1 projesi, bölgede neredeyse bir tasarım standardı haline gelen LEED kriterlerinde altın sertifikaya sahiptir. Yine bölgedeki pek çok yeni ofis yapısında olduğu gibi, çalışma alanları, sağlık merkezi, kuaför, kuru temizleme, restoran gibi işlevlerle desteklenmiş, çalışanların yapının dışına çıkmadan da gün içindeki bütün ihtiyaçlarının giderilmesine çalışılmıştır.

Şekil 4.18: Maslak No:1 Tip Kat Planı (EAA)

Yapının, 12500 metrekarelik alanı uluslararası finans ve denetleme kuruluşu Deloitte'ye kiralanmıştır (Url-19). Kalan ofis alanları ise, işverenlerden Altınbaş Holding'in genel merkezi olarak kullanılmaktadır (Url-20).

Söylem

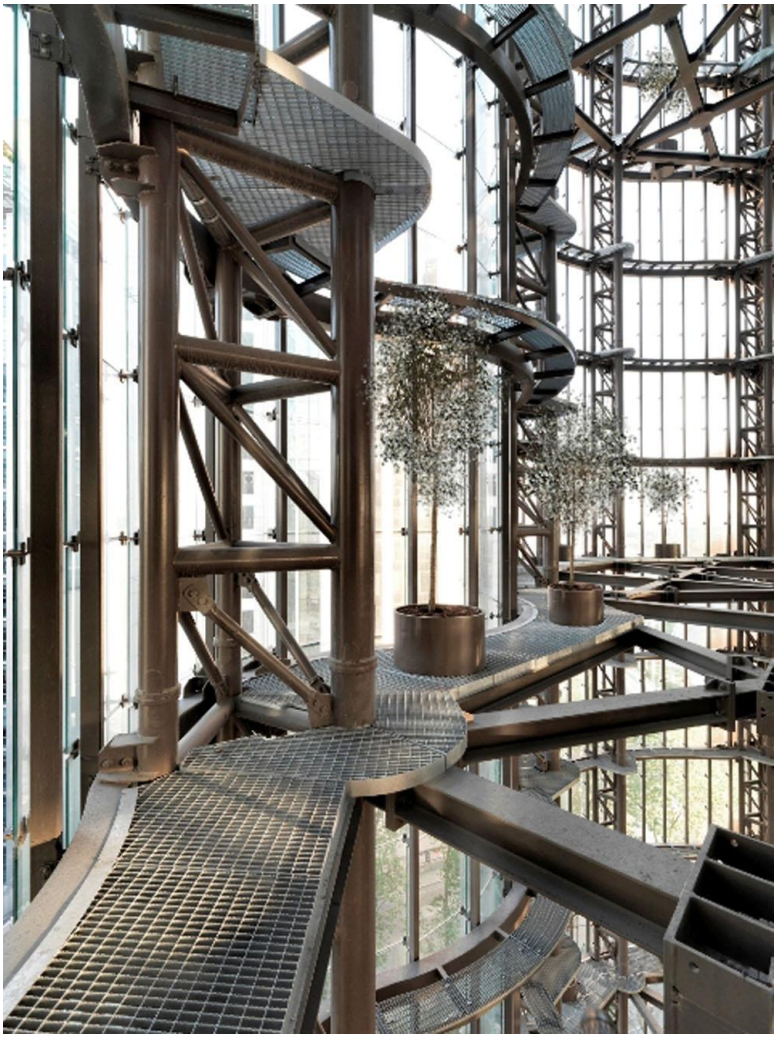
Projenin etrafında kurulan söylem tasarımcıları ve işverenlerin söylemleri üzerinden iki parçalı olarak gelişmektedir. Yapının açılış tarihi (2015 başı) incelenen diğer yapılara göre daha yeni olduğu için kullanıcılar ve yaşadığı dönüşümler üzerinden daha bir söylem oluşmamıştır.

Tasarımcı tarafından kurulan söylem bağlamında ele alındığında Maslak No:1, küreselleşen İstanbul'un ortaya çıkardığı şartların doğrudan bir sonucudur. EAA'nın kurumsal web sitelerinde ve aynı zamanda Dünya Mimarlık Ödülleri'ne (WAF) gönderdikleri proje metninde projenin konumundan bahsederken "Mecidiyeköy – Maslak aksının Türkiye'ye gelmiş yabancı yatırımın en görünür formu aldığı yer"[24] olarak tanımlamaktadır (Url-21; Url-22). Maslak No:1, bu yüzden mimarları için hem İstanbul'un küresel vitrini olarak kabul ettikleri bir alanda proje yapmak hem de bu projenin tasarım sürecinde bölgede oluşan "plaza kültürüne" karşı bir alternatif üretmek anlamına gelmektedir (Url-21).

[24] EAA'nın web sitesinde metnin sadece İngilizce hali bulunmaktadır. Burada alıntılanan bölümler yazar tarafından çevrilmiştir.

Arolat ve EAA için işverenin beklentileri net ve tanımlıdır: "bütün işverenler gibi bölgede kendini gösterecek önemli gözükecek bir prestij yapısı" istediklerinin altını çizen mimarlar, herkesin farklı olmayı istediği ve rekabet küresel ölçekte yaşandığı bir yer olan Maslak'ta bu talebi karşılığını tipoloji ile yüzleşerek vermeyi hedeflemektedir (Url-21).

İşverenlerin aksine, yapının ekolojik nitelikleri mimarlar için ikinci plandadır. Ekoloji de dahil bütün tasarım parametreleri, bölgede son 30 yılda oluşmuş, uluslararası şirketlerin talepleri ve yerli sermayenin gücü ortaya çıkan ofis-plaza tipolojisine alternatif yaratmak içindir. Kat bahçeleri, ofis içi hayatı "zenginleştirmesi" için bulunmaktadır (Şekil 4.19). İçerdeki kiralanabilir alan rasyonel ve dik açılı bir geometri ile çözülmüş olsa da, bu kütleyi saran ikinci cidarın eğrisel formu mimarlara göre "yapıyı klasik ofis bloğu görüntüsünden ayrıştırmakta" ve "çevresindeki yapılar arasında fark edebilir" hale getirmektedir (Url-23).

Şekil 4.19: Maslak No:1 Dikey Bahçeler (EAA)

Mimarlarının tasarıma yaklaşımı kadar kimlikleri, bu kimliklerin nasıl tanıtıldığı ve kabul gördüğü de söylemi oluşturan bir başka etmendir. Projenin tanıtım metinlerinde, yazılı ve görsel medyada yer alan haberlerinde mimarı ve mimari niteliklerinin takdiri sıklıkla kullanılmaktadır. Proje tanıtım metninde ve basında çıkan yazılarda tasarımcısından "ünlü mimar Emre Arolat" olarak tanıtılmakta, basında projenin aldığı Greed Good Design Awards'dan (2010) bahsedilmektedir (Url-24).

İşverenler ise projenin söyleminde farklılığı yapının ekolojik yönü ve diğer teknik özellikleri üzerinden kurgulamaktadır. Yapının kurumsal web sitesinde, alınan LEED Altın sertifikasına ait ayrı bir bölüm bulunmaktadır. Aynı bölümde çalışan sağlığını düşünen detaylara (açılan camlar, kimyasal katkısı az malzemeler vb.) önem verildiği belirtilirken, yapıda "plaza etkisinin" en aza indiği iddia edilmektedir (Url-25). Plaza etkisinin ne olduğundan bahsedilmezken, yapının ekolojik özelliklerinin vurgusunda işverenin binasını bölgede daha önce yapılmış yapılardan farklı bir konuma yerleştirme eğilimi göze çarpmaktadır.

Çevreci söylemlerin hedefindeki ikinci nokta ise enerji verimliliği ve buna bağlı olarak işletme maliyetlerinin düşmesidir. Maslak No:1 bu konuda da iddialı bir söylem içindedir; web sitesinde "benzer nitelikte binalara göre en az % 40 enerji tasarrufunu hedeflendiğini" belirtilmektedir, fakat bunun nasıl başarılacağına dair bir veri ya da analiz çalışması bulunmamaktadır (Url-25). İşverenler ayrıca bölgedeki talebe göre, çekirdeği plan şemasının kenarına alıp kesintisiz bir ofis alanı ortaya çıkardıklarını ve yine bölgeden gelen kullanıcı talepleri doğrultusunda kat yüksekliklerini 4 metre olarak belirlediklerini de belirtmiştir (Url-23). Bütün bu demeçler ile yapının hem yenilikçi hem de piyasanın koşullarına uygun rasyonel kararlarla inşa edilen bir proje olduğu söyleme dahil edilmektedir.

Özetle, Maslak No:1 İstanbul'un küreselleşme sürecinin fiziksel çevre olarak merkezinde konumlanmış fakat çevresindeki benzer işlevli yapılardan estetik (eğrisel hatlar ve tamamen cam ve çelikle yapılmış transparan cephe), iç mekanda sağladığı farklı atmosfer (iki cidarlı cephe arasına yerleşen kat bahçeleriyle ilişkili ofis hacimleri) ve teknik konularda (maliyetleri düşüren ekolojik yaklaşım) farklı olduğunu vurgulayan bir söyleme sahiptir. Bu bağlamda, yapı işveren ve mimarının gözünde hem kentin küreselleşme sonucu yaşadığı kaçınılmaz değişimin bir sonuç ürünü hem de bu değişim ortaya çıkardığı tipolojileri aşmaya, değiştirmeye çalışan yenilikçi bir tasarımı temsil etmektedir.

Değerlendirme

Maslak No:1 projesi, plaza denilen ofis yapılarının dünyada ve İstanbul'da son 30 yılda geçirdiği değişimi göstermesi açısından önemli bir örnektir. Bölgenin ilk plazaları (GİZ plazalar, Yapı Kredi Blokları gibi) ortagonal plana sahip, prizmatik kütlelerdir. Hemen hepsi, cam ya da metal giydirme cepheyle kaplı, ekolojik duyarlılığı olmayan, bu yüzden ciddi iklimlendirme sistemlerine ihtiyaç duyan yapılardır.

Mimarlarının iddialı söylemlerine rağmen Maslak No:1 plaza tipi ofis yapılarına yeni bir soluk getirmekten çok, bu yapı tipolojisinin son 30 yılda yaşadığı dönüşümü göstermektedir. Bölgede yapılan binalar incelendiğinde özellikle 2000 yılından sonra tasarlanıp inşa edilen yapılarda yeşil bina yaklaşımının neredeyse bir standart haline geldiği görülmektedir. Bu yapıların çoğu yeşil yapı olduklarını küresel standartlara (LEED, BREAM gibi) uygun sertifikalar alarak kanıtlama yoluna gitmektedir. Maslak No:1 yönetimi de bu şekilde bir yola girerek, yeşil sertifikası LEED'i yapıyı markalaştırma söyleminin merkezine yerleştirmiştir.

Maslak bölgesinin iş merkezi olmasına, küresel kent söylemine yapılan vurgu ise binayı ortaya çıkaran etmenleri küreselleşmeye bağlama çabasıdır. Bu araştırmada da ortaya konulduğu üzere, İstanbul ve özelde Maslak bölgesi tamamen yerli sermaye ve politik oyuncular tarafından yaratılan bir fiziksel çevre olsa da, özellikle tasarımcılar kendi proje metinlerinde bunun tam tersi bir yaklaşımı tartışmasız bir gerçek gibi anlatmaktadır.

Bu durumu sadece tasarımcının binasını ortaya çıkaran tasarım düşüncesini sosyal ve ekonomik bir bağlama oturtma çabası olarak görmemek gerekmektedir. Tanyeli'nin (2007) ifadesi ile "mimarlık dünyasında küresel ölçekteki starlaşma, yerelde de minör starlarını yaratmış" durumdadır (s. 440). Emre Arolat da 1980 sonrası mimarlık dünyasında öne çıkan yerli minör arasında en önemlilerinden birisidir. Arolat'ın projesi üzerinden kendini küresel ekonomik gerçekliğe bağlama isteği, iş pratiğinde başka alanlarda da görülmektedir. EAA, 2015 yılında Sassen'in New York ve Tokyo ile beraber küresel kent için ideal kent olarak gördüğü Londra'da yeni bir ofis açmış, aynı yıl Kraliyet Mimarlar Enstitüsü'nde (RIBA) projelerinin sergilendiği bir sergi açılmıştır. Sergi açılışında Emre Arolat, yerli bir minör stardan çok küresel bir star mimarı andıran şu sözleri söylemiştir:

> Mimari açıdan İstanbul çok talep gören elverişli bir coğrafya. Oradaki işlerimiz de devam ederken, Londra'daki mimar ve mühendis danışmanlık şirketleriyle uzun süredir işbirliği içerisindeydik. Özellikle Avrupa'da bir Türk mimarın proje yapması çok önemli bir şey; Prag'da inşaat aşamasında olan bir projemizin çalışmaları sürüyor. Hedefimiz sadece Londra ya da Avrupa değil. Asya ve Orta Doğu gibi coğrafyalarda da proje yapmak amacındayız (Url-26).

Arolat'ın bu açıklamasında şaşırılması gereken bir durum bulunmamaktadır. Tanyeli (2007), yerli minör yıldızların iş pratiklerini küresel majör yıldızlara öykünerek kurduklarını öne sürmektedir. Arolat da bir istisna oluşturmamaktadır. Nitekim, Emre Arolat ve ofisi sadece mimarlık pratiği yapan bir kurumsal ofisin ötesine geçmiş durumdadır; tıpkı yurtdışında küresel rakipleri star mimarların ofisleri gibi sergi, kitap çalışmalarının yapıldığı, yeni temsil ve araçların süreçlere dahil edilmekten çekinilmediği, bienal ve sergilere küratörlük yapılan mimarlıkla yetinmeyen çok katmanlı bir tasarım pratiğine dönüşmüş durumdadır. Bütün bunlar star mimar ve onun söylemini tamamlayan parçalar olarak çalışmaktadır. Maslak No:1 de bu söylemin bir parçasıdır: yerelde yaratılması amaçlanan star mimarın küresel ekonomik gerçeklik ile temas etme noktalarından birisidir; bu sefer mimar bu temas için yurtdışına çıkmaya gerek duymamış, küresel finans onun kentine gelmiş ve bu proje üzerinden temas sağlamıştır, bu finansın ya da projenin ne kadar küresel olduğu, ya da küresel ölçekte ofis yapısı tipolojisine ne kadar etki ettiği söylem düzleminde anlamını yitiren sorular haline dönüşmektedir.

4.3.2 Kanyon Levent

Kanyon Levent projesi incelenen projeler arasında en eskisi ve en büyüğüdür. 30 bin metrekare alana sahip, dar cephesi Büyükdere Caddesi'ne bakan, içinde kot farkları olan derin bir parsel üzerine inşa edilen Kanyon Levent, toplam 250 bin metrekare inşaat alanına sahiptir. İçinde alışveriş, konut ve ofis işlevleri bulunmaktadır. İncelenen üç proje arasında yabancı bir mimarlık ofisinin de katılımı ile tasarlanan tek projedir. Kanyon aynı zamanda, 2000'li yıllardan sonra sayısı giderek artan arsa sahibi ve finansman sağlayan ortaklıklara tipik bir örnektir. Arsa'nın sahibi olan ve aynı zamanda ülkenin en büyük sermaye gruplarından olan Eczacıbaşı Holding, projeye finansman sağlaması için İş Bankası Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı ile birlikte projeyi inşa etmiştir (Şekil 4.20).

Proje Tipi	Alışveriş Merkezi, Konut, Ofis
İnşaat Süreci	2002-2006
Mimari Proje	Jerde İnternational (Avan Proje) + Tabanlıoğlu Mimarlık
Toplam Alan	250.000 m2
Kat Adedi	20
İşveren	Eczacıbaşı Holding, İş GYO

Şekil 4.20: Kanyon Levent ve Künye Bilgileri (Tabanlıoğlu Mimarlık)

Kanyon projesi 2006 yılında açılmış olsa da yaklaşık 15 yıllık bir sürecin sonunda ortaya çıkmıştır. 1952 yılında Eczacıbaşı Holding, arsayı satın alarak bir ilaç fabrikası kurmuştur. 1991 yılında fabrikanın yerine yeni bir iş merkezi yapmak amacıyla Kevin Roche, SOM ve Owe-Arup'un katılımcıları arasında olduğu davetli bir yarışma düzenlemiştir (Şekil 4.21; Milliyet, 08.08.1991). Daha sonrasında, bölgenin değişen ihtiyaçları doğrultusunda sadece iş merkezi yapılması fikrinden vazgeçilmiş, 2001 yılında yerli ve yabancı beş farklı grubun davet edildiği uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir. Tabanlıoğlu Mimarlık, Arup ve Jerde Partnership'in oluşturduğu konsorsiyum yarışmayı kazanmıştır (Yapı, 15.06.2006).

Projenin konsept tasarımı Jerde'ye aittir. Jerde'nin Canal City Hakata projesi başta olmak üzere Japonya'da yaptığı derin sokak konsepti burada da birebir uygulanmış, projenin ismi de bu yaklaşıma (kanyon metaforu) uygun şekilde seçilmiştir (Url-27).

Projenin alışveriş merkezine yaklaşımı, o zamana kadar tamamen kapalı alanlar içine saklanan tipolojinin İstanbul'daki ilk aykırı örneklerinden birisidir. Sokakta alışveriş

yapma deneyimi ile kapalı alışveriş merkezinin güvenlik ve sterilliğini birleştirmeyi amaçlayan projede, ana dolaşım aksı bodrum katında üstü açık bir avludan ve buna bakan yarı açık dolaşım alanlarından oluşmaktadır. Bu yaklaşımı ile, yakın zamanlarda tamamlanan bölgedeki bir diğer benzer karma-kullanım projesi Metrocity ile bir tezat oluşturmaktadır (Şekil 4.22).

Dünyanın en ünlü mimarları, projelerini kabul ettirmek için İstanbul'da

Mimarlar yarışıyor

● Levent'te yapılacak Eczacıbaşı Topluluğu İş Merkezi için üç ünlü mimarlık bürosunun da katılacağı yarışma açıldı. Yarışmacı gruplardan birinin başkanı olan ve New York'taki BM binalarını yapan ünlü mimar Kevin Roche, ABD'nin yüzünü değiştiren adamı olarak tanınıyor

İSTİHBARAT SERVİSİ

LEVENT'te 30 bin metrekarelik alanda kurulacak Eczacıbaşı Topluluğu İş Merkezi projelerinin yapımı için dünyanın üç büyük ve ünlü mimarlık bürosunun çağrılı olarak katılacağı uluslararası bir yarışma açıldı. Yarışmaya katılacak gruplardan birinin başkanı olan ve New York'taki BM binalarını yapan ünlü mimar **Kevin Roche** İstanbul'a geldi. **"ABD'nin görünüşünü değiştiren kişiler"** arasında

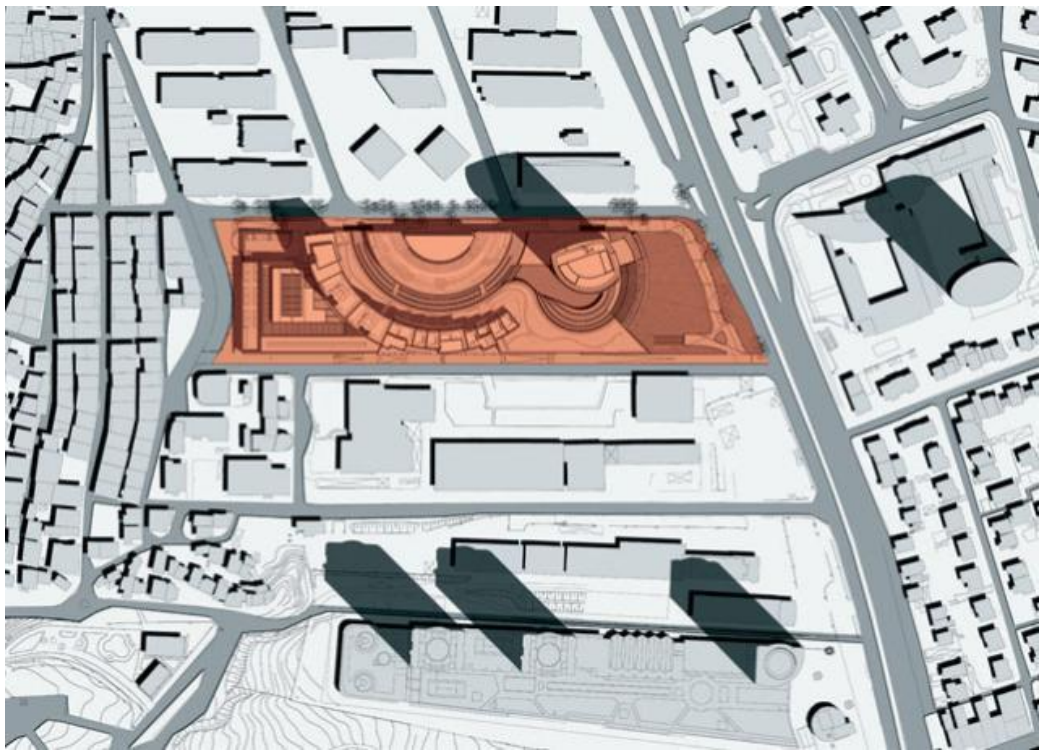
Devamı 12. sayfada

BM DAMGALI Amerika'nın görünüşünü değiştiren kişiler arasında sayılan Kevin Roche, New York'taki Birleşmiş Milletler plazalarına da imzasını atmıştı

ÇAĞA UYGUN Dünyaca ünlü SOM Skidmore-Owings ve Merrill'in yapıtlarından biri de The Hancock binası.

DEĞİŞİK MİMARİ Eczacıbaşı Topluluğu İş Merkezi projesi yarışmasına katılacak olan Ove Arup Associates'in adını duyuran yapıtlardan biri de Avustralya'daki Sydney Opera binası.

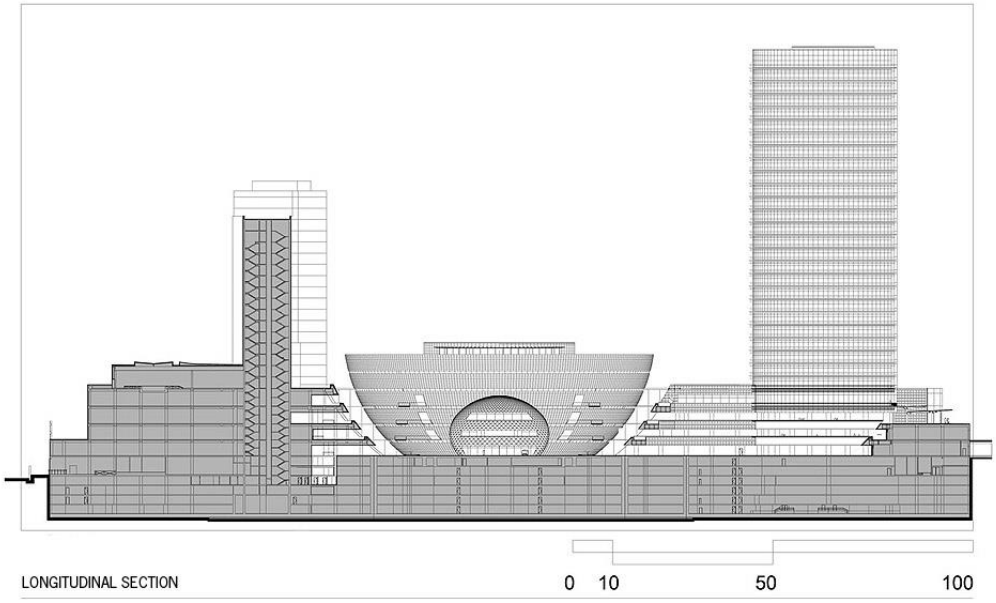
Şekil 4.21: Kanyon arazisi için ilk yarışmanın haberi (Milliyet, 08.08,1991)

Şekil 4.22: Kanyon Vaziyet Planı (Tabanlıoğlu Mimarlık)

İki proje arasındaki bir başka fark ise çevre ile kurduğu etkileşimdir. Metrocity'ye göre çevresi daha fazla konut dokusuyla sarılı olan Kanyon, bir çıkışı da alt kotta bu mahalleye vererek, sosyal olarak olmasa da en azından mimari olarak kendisini çevreleyen alt gelir gruplarının yaşadığı mahalleye "sırtını dönmemeye" çalışmaktadır.

Alışveriş merkezinin üst kotunda ise, teraslama şekilde yerleşmiş konutlar yer almaktadır. 179 adet konutun yer aldığı bölümde, kat planları 20 farklı tipte 80-380 metrekare arasında değişen alanlar sahiptir. Teraslarda ise yeşil çatı kullanımı ile bahçeler oluşturulmuştur (Şekil 4.23)

Şekil 4.23: Kanyon Kesit (Jerde Int.)

Konut ve alışveriş merkezinin yanı sıra, yapının caddeye bakan bölümünde 25 katlı bir ofis yapısı bulunmaktadır. Ofis katlarının bir bölümü Eczacıbaşı ve İş Bankası tarafından değerlendirilirken, diğerleri kat bazlı kiralanmış; içinde yerli ve yabancı firmalardan oluşan, farklı sektörlerden (bilişim, finans, madencilik vb.) farklı firmalara kiralanmış durumdadır.

Söylem

Levent Kanyon'un özellikle ilk açıldığı yıllarda etrafında kurulan söylem tamamen mimarisi üzerine oluşmuştur. Yapının mimarisi ve oluşturduğu fiziksel çevre bir değişmez olarak kabul edilse de, bu mimariye yüklenen anlamlar ve beklentiler, işverene, mimara, politikacılara ve yerli yabancı basına göre değişim göstermektedir.

Bu kesimlerin Kanyon'a dair algı ve söylemleri mimarisi bağlamında incelenmeyi hak etmektedir.

Projenin ana işvereni olan Eczacıbaşı Holding'in Yönetim Kurulu Başkanı Bülent Eczacıbaşı yapıyı salt işlevsel ve getirisi yüksek bir yatırım aracı olarak tanımlamamakta, mimarisi ile bir sembol yapı olarak görmektedir. Nitekim binanın açılışında Kanyon'dan şu cümlelerle bahsetmektedir:

> Buranın, estetik ve teknik olarak günümüzün mimarlık anlayışını yansıtan bir anıt olmasını hedef aldık. İstanbul'un içinde ve onunla bütünleşmiş bir kent olan Kanyon'la bu hedefimize ulaştık. Buranın bizim için 64 yıldan beri özel bir simgesel değeri ve önemi vardır. Bundan sonra da, ortağımız İş Gayrımenkul Yatırım Ortaklığı ile birlikte, İstanbul Kanyon'u, kentimizin en özellikli yaşam merkezi ve bir anıtı olarak uzun yıllar yaşatacağız (Hürriyet, 31.05.2006).

Eczacıbaşı işveren olarak Levent Kanyon'a bir misyon vermektedir. Birincisi, "kent içinde kent" olarak İstanbul'un dokusu ile ilişki kursa da kendine yetebilen bir proje olacaktır. İkincisi, Eczacıbaşı'na göre çevresindeki benzer yapı komplekslerinden farklı olarak, Kanyonun bir "anıt" olarak sembolik bir gücü de bulunmaktadır.

Yapının bahsi geçen sembolik gücü sadece işverenin söylemi ve beklentileri ile sınırlı değildir. Levent-Maslak aksının oluşumuna destek veren siyasetçiler de bizzat bu yapılarla ilgili yorumlar yapmakta ve yapılara politik ve ekonomik gündemlerine uygun misyonlar yüklemektedir. Kanyon hakkında "Mimarisi ile yapı sektörüne yeni bir açılım kazandıran, İstanbul'un ihtiyacı olan çağdaş perspektifli bir yapı" olarak tanımlayan dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, yapının açılışını yatırımcılarla beraber yapmıştır (Hürriyet, 30.05.2006). Erdoğan'ın Başbakan sıfatıyla açılışı yapmış olması siyasetçilerin, özel sektöre ait bir yatırımı açmaya gitmesi İstanbul'un inşaat yatırımları ile küresel bir kente doğru dönüşmesi sürecine verdikleri desteğin sembolik bir uzantısıdır.

Levent Kanyon, özellikle mimarisi ve bu mimarisinin temsil ettikleri üzerinden yabancı basında övgü dolu yazılara konu olmuştur. Bu yazılarda, İstanbul'un yaşadığı değişimlerle Kanyon'un mimarisi arasında paralellikler kurulmakta, Kanyon özelinde kentin yaşadığı değişimin mekânsal bir izleğinin sürülmesine çalışılmaktadır. Times dergisindeki bir makalede İstanbul'un görülmesi gereken mimari eserleri arasındaki tek çağdaş örnek olarak gösterilmektedir. Yapının mimarisinden "yenilikçi" olarak

bahsedilmekte ve kanyon metaforuna gönderme yapan bu tasarım dilinin arkasındaki Jerde Partnership övülmektedir (Gluckman, 27.09.2012).

Projenin kullanıcılarına sunduğu yaşam tarzı da yabancı basında öne çıkan noktalar arasındadır. New York Times'da çıkan bir makalede, Kanyon projesinin yıllarca Batı'da okuyup çalışan yeni kuşak Türklerin ülkelerine döndüklerinde Batı'da alıştıkları ve şimdi kentlerinden talep ettikleri Batılı yaşam kültürüne bir cevap olduğundan bahsedilmektedir (Fowler, 13.12.2006). Aynı yazıda dönemin Kanyon İşletme Müdürü Markus Lehto yapıdan "kendi kendine yeten bir yaşam merkezi" ve "merkez ile banliyö arası köprü-mekân" olarak bahsetmektedir (akt. Fowler, 13.12.2006).

Yapının içe dönüklüğü ve kendi kendine yeterliliğinin oluşturacağı seçmeci yaklaşım ise güvenlik meselesi üzerinden onaylanmaktadır. Aynı makalede Lehto, İstanbul büyüklüğünde bir kentte "Beyoğlu, Nişantası ve Boğaz kıyısı dışında güvenlikle yürünebilecek konforlu alanların neredeyse hiç olmadığından" bahsetmektedir (akt. Fowler, 13.12.2006).

Lehto'nun çizdiği güvenlikli ve konforlu mekân eksikliği söylemi, özellikle güvenlik ekseninden bakıldığı zaman herhangi bir veri ile desteklenebilir gözükmemektedir. Uluslararası araştırmalarda, İstanbul düşük ya da orta derecede tehlikeli bir kent olarak tanımlanmakta, özellikle benzer büyüklükteki kentlere göre daha düşük suç oranına sahip olduğu görülmektedir (Url-28).

Verilerle desteklensin ya da desteklenmesin, Kanyon'un daha iyi ve daha güvenlikli bir gelecek yaratma söylemine özellikle yabancı basında rastlanmaktadır. New York Times'ta çıkan bir başka makalede, Lehto İstanbul'un "muhteşem bir tarihten karanlık çağlara geçtiğini" belirtmektedir (Menkes, 4.12.2006). Menkes burada bir not düşüp bu cümleyi açıklama gereği duymaktadır: muhteşem tarih ile kastedilen Osmanlı Dönemi ve onun kozmopolit atmosferidir. Karanlık dönem ise, ulus-devlet ve kapalı ekonomiye dönülen Cumhuriyet dönemidir. Lehto, 1980 sonrası dönemi yeni bir gelecek inşası olarak tanımlamaktadır, gelecek inşası da geleceğin mimarisini taşıyan (eğrisel hatlar, teknolojik detaylar) Kanyon gibi yapılar ile sağlanacaktır.

Yabancı basındaki çağdaş, Batılı, fütüristik Kanyon imgesinin ve söyleminin aksine, yerli basında ise Kanyon üzerinden gelişen söylem mimarinin –özellikle uluslararası alanda kazandığı- başarı ve takdir kriterleridir. Levent Kanyon açıldığı 2006 yılından

itibaren çeşitli mimari ve gayrimenkul geliştirme odaklı yarışmalara girmiş bunlardan 2006 yılında, gayrimenkul piyasası odaklı bir ödül olan Cityscape Architectural Review ödüllerini inşa edilmiş ticari yapı dalında, 2007 yılında ise kentsel odaklı projelere verilen Urban Land Institute (ULI) ödüllerini kazanmıştır (Url-29). Bu ödüllerin sadece prestijden çok mimari başarıyı kanıtlayan birer belge olarak da kullanıldığı görülmektedir. Nitekim yapı morfolojisinden kaynaklı rüzgâr tüneli etkisinden bahsedilen bir haberde bile, projenin aldığı uluslararası ödüllerden, yabancı basında çıkan övgülerden bahsedilmektedir (Hürriyet, 29.02.2008).

İşverenin, politikacıların ve yapıyı işleten profesyonellerin Kanyon üzerinden oluşturdukları söylem, projenin konseptini tasarlayan Jon Jerde ve firması Jerde Placemaking'in tasarım anlayışı arasındaki uyum da yapıyı çevreleyen söylemin önemli bir parçasıdır. Alışveriş ve tüketimleri mekanları tasarımı üzerine mimarlık pratiğini uzmanlaştıran Jon Jerde (Revis ile, 2008) "karma kullanımlı projelerin gerçek hayata ve insanların yaşayış tarzına daha yakın olduğunu" öne sürmektedir (s. 74). Jerde'nin kent hayatının karmaşıklığını tasarladığını mekânların içine yerleştirmeye çalıştığı söylenebilir. Ölümünden sonra yazılan bir anma yazısında, Jerde'nin yapıları eskizlerle tasarlamaktan çok, kullanacak kişiler için senaryolar yazarak ve film kareleri çizerek tasarım yaptığı yakın çevresi tarafından ifade edilmiştir (Weber, 18.02.2015). Kendisini ve firması Jerde Placemaking'i mekân (space) tasarımından çok yer yaratma (placemaking) olarak tanımlayan Jon Jerde, 1977'de kurduğu ofisi ile ABD başta olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinde karma kullanımlı projeler tasarlamıştır (Url-30).

Jerde'nin tasarıma ve mimariye olan yaklaşımının izlerini Kanyon'un mimarisinde ve tasarımcılarının kendi söylemlerinde de bulmak mümkündür. Firmanın web sitesinde Kanyon'a ayrılan bölümde projeden şu şekilde bahsedilmektedir:

> Kanyon, hem ziyaretçilere hem de kullanıcılara yüksek konfor ve teknolojiye sahip yaşam, çalışma ve eğlence alanları sunmak için tasarlanmıştır. Bunu başarmak adına, proje birkaç farklı mahalli alana ayrılmış, bu alanlar da Kanyon diye adlandırılan iç sokak ile birbirine bağlanmıştır. Bu alanlar Eğlence Küresi, Ofis Meydanı, Bahçe Avlusu ve Performans Meydanı'ndan oluşmaktadır (Url-30).

Jerde'nin projeyi bir kent parçası olarak ele alması ve kent dokusundan isimlerle (sokak, plaza, meydan vb.) bölgeleri isimlendirmesi Kanyon'u işletenlerin kent içinde kent ve kendi kendine yeten bir kentsel parça söylemleri ile tutarlılık göstermektedir.

Kanyon'un özellikle açıldığı yıllarda o dönem için farklı mimarisi ile yarattığı söylem ve algı zamanla bu mimari üzerine kurulan yaşam tarzına doğru odaklanmıştır. Bu dönemde, İstinye Park ve Zorlu Center gibi farklı tüketim ve alışveriş mekânı konseptlerine sahip büyük projeler etrafında açılmış, rekabet şartları artmıştır. Onuncu yılını dolduran Kanyon bu süreçte mimari konseptin sunduğu yarı-açık yaşam alanı konseptine sadık kalmış "hayat" teması üzerinden bir tanıtım söylemi geliştirmiştir. Geleneksel reklam yöntemleri kadar, sosyal medyayı da etkin kullanan yönetim, yarı açık alanlarda sık sık düzenlediği konser, sergi, çocuklara yönelik etkinliklerle bu söylemini de desteklemektedir (Url-31).

Yapı ile Büyükdere Caddesi arasında kalan meydan da dönem dönem bazı tanıtım ve etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Bu sayede, Kanyon'un içinde kalan "hayat"ın kontrollü şekilde dışarı taşması sağlanmış, Büyükdere Caddesi ile temas eden bu alanın kontrollü bir kamusal alan olarak kullanımı hedeflenmiştir.

Değerlendirme

Levent-Maslak aksının gelişimi bağlamında incelendiğinde Kanyon kendisinden birkaç sene önce açılan MetroCity projesi ile birlikte bölgede yaşanan talep değişimini (ofisten karma kullanıma geçiş) yansıtan ilk örneklerden birisidir. Yine, arazi ve imar ölçeğinde bölgenin eğilimlerini yansıtmaktadır: öncesinde üzerinde ilaç fabrikası bulunan arazi, yerel yönetimin imar imtiyazları ve arazi sahibi büyük sermaye grubunun finansal desteği ile günümüzdeki haline dönüşmüştür.

Küreselleşme söylemi içinde sermayenin şekillendirdiği kentsel dokusunun içe dönük karma yapılarla heterojen hale geldiğinden üçüncü bölümde bahsedilmiştir. İstanbul'da da 1980 sonrası ortaya çıkan bu eğilimin sonuç ürünlerinden birisi de Kanyon'dur.

Kanyon'un tasarımcıları ve işverenler bu durumun farkındadır ve yapıya yeni misyonlar yüklemektedir. "Kent içinde kent" tanımı, Jerde'nin yapıyı kentsel mekanlarla tanımlamaya çalışması, işletmecilerin İstanbul'un kentsel alanlarına alternatif bir mekan olduğu iddialarının hepsi Kanyon'un kent içindeki bu içe kapanma ve otonomluğunu vurgulama ve olumlulama gayretidir.

Aslında, Kanyon çevresindeki benzer yapılarla (Metrocity, Özdilek) ve dünyadaki benzer örnekleriyle aynı sorunlara sahiptir: içe dönük yapısı gerçek anlamda kentsel bir deneyimi engellemekte, yapının çevresiyle kurduğu ilişkiyi, özellikle de aşağı kotta

bulunan alt-orta sınıfın yaşadığı Gültepe Mahallesi ile olan etkileşimi minimuma indirgemektedir. Bu problemlerin çevre yapılara göre daha az görünür hale gelmesi ise Jerde'nin küresel ölçekte başarıya ulaşmış kentsel mekana öykünen ticari mekan yaratma anlayışıdır. Nitekim, çevresinde yakın zamanlarda yapılan binalara göre Kanyon'un bir simge olarak ön plana çıkmasının da sebebi budur.

İstanbul ve Türkiye, 1990'larda yaşadığı yabancı sermaye çekme problemini, milenyumun ilk on yılında görece olarak atlatmış durumdadır. O dönemde hızlı büyüyen Türkiye ekonomisi dünyada ilgi uyandırmakta, İstanbul da bu gelişimin merkezi olarak öne çıkmaktadır. 2006 yılında açılan Kanyon tam bu ekonomik yükselişin ortasına denk gelerek, kentin o dönem yaşadığı değişimleri gösterecek sembol yapı rolünü bir süreliğine üstlenmiştir.

Yabancı basının Kanyon üzerinden Türkiye ve İstanbul'a yaptığı Batılı, çağdaş ve modern vurgusu bu gelişimi temsil etmektedir. Neredeyse tamamen yerli sermaye ile yapılmış bir yatırım olsa da, mimarının küresel bir şirket olması projeyi yatırımcıların ve politikacıların istediği küresel vitrine taşımıştır.

Burada ilginç olan nokta, konsepti tasarlayan Jerde'nin basında yazılanların aksine Kanyon'da kendi mimari çizgisi bağlamında yeni ve farklı hiçbir şey yapmamış olmasıdır. Hatta Kanyon, önceki bölümde bahsedildiği gibi firmanın diğer projeleriyle ciddi benzerlikler göstermektedir. Burada yapılan vurgu, mimari biçim üzerinden kentin Batılı kentlere benzemesi, tüketim alışkanlıkları ve yaşam tarzında aynılaşmasıdır. Kanyon, kültürel bağlamda küreselleşme açısından incelendiğinde, melezleşmeden çok tek tipleşmeyi işaret etmektedir. Projenin yerli mimarı Tabanlıoğlu'nun teknik bazı katkıları dışında (ticari alanları arttırma) mimarinin ana kararlarına hiçbir etkisi bulunmamaktadır, yine de Tabanlıoğlu da projeyi sahiplenme konusunda bir sorun yaşamamaktadır; projenin başarılarına çoğu zaman yabancı partnerleri ile birlikte ortak olmuşlardır.

Özetle, Kanyon İstanbul'un küreselleşme söyleminin tarihsel süreci içinde önemli bir kilometre taşıdır. Açıldığı 2006 yılında kadar çeyrek yüzyıldır süren neo-liberal politikalar ekseninde değişen İstanbul'un aradığı mimari sembol yapı rolünü bir süreliğine de olsa üstlenmiştir. İkon yapı olması için tasarlanmasa da, küresel ölçekte daha periferide kalan bir kent olan İstanbul'da farklı mimarisi ile öne çıkmış, yatırımcısının da beklentilerinin üzerinde bir ilgi ve tepkiyle karşılanmıştır. Mimari ve

teknik sorunları çoğu zaman, ikonlaşan üslubunun gerisinde kalmış, kapalı ve seçkinci yaklaşımı ise kent içinde kent metaforu arkasında çoğu zaman eleştiriden çok övgü almıştır. Yapı, Batı coğrafyalarda yaşanan kavram karmaşasından da etkilenmiş, Kanyon İstanbul için hem yerli hem de yabancıların gözünde Batılılaşma, modernleşme, çağdaşlaşma ve küreselleşeme kavramlarıyla bir tutulan bir sembole dönüşmüştür.

4.3.3 Levent Loft

Loft, 1970'lerde Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'nın post-endüstriyel kentlerinde atıl durumda bulunan eski fabrika, depo ve atölyelerin dönüştürülmesiyle elde edilen esnek mekanlı konutlara verilen isimdir. Çoğu zaman kentin üst gelir grubuna dair, fakat alternatif yaşam tarzlarını benimseyen kesimlerin tercih ettiği loftlar, zamanla sadece bir konut tipolojisinin ötesinde bir yaşam tarzını da tanımlayan bir kelime haline gelmiştir. Nitekim loft tipolojisi de zamanla kullanım anlamını genişletmiş, sıfırdan yapılan yapılar içindeki esnek kullanıma sahip konutlar da loft olarak isimlendirilmiştir.

Levent Loft da bir tür dönüşüm projesidir. Proje, ofis bloğu olarak inşaatına başlanan şantiye sürecinde loft tipi konutlara göre yeniden tasarlanan kat yüksekliği değişken yatayda birleşen iki bloktan oluşmaktadır. Yerüstünde 12 kat, yeraltında ise 4 bodrum kattan, toplamda da 32.500 metrekare kullanılabilir alandan oluşmaktadır. Dönüşüm projesi şantiye ile eş zamanlı olarak 2005-2007 yılları arasında Tabanlıoğlu mimarlık tarafından hazırlanan Levent Loft, 2007 yılında hizmete açılmıştır. Yapının işvereni ve şu andaki işletmesi Akfen Holding tarafından yapılmaktadır (Şekil 4.24).

Proje alanı, Büyükdere aksı üzerindeki pek çok parsel gibi, yola kısa cephesini veren dar ve ince bir parsel üzerine kurulmuştur. Toplam parsel alanı 3870 metrekaredir. Bu durum, alanın komşularıyla uzun bir ortak sınıra sahip olmasına yol açmaktadır. Tasarımcılar bu sorunu, araya yeşillendirilmiş yüksek bir duvar koyarak aşmaya çalışmış, bina ile duvar arasında kalan alanlar ise, "zen bahçesi" konsepti ile tasarlanmıştır.

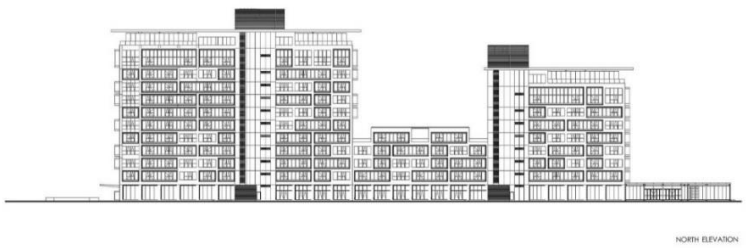
Yapının cephesi, her bir birimin modül olarak okunabildiği, ileri-geri hareketlere, doluluk ve boşluklara sahiptir (Şekil 4.25). Metal kaplama opak yüzeyleri, perdenin

kullanılmadığı, zeminden tavana kadar olan büyük cam yüzeyler takip etmektedir (Url-32).

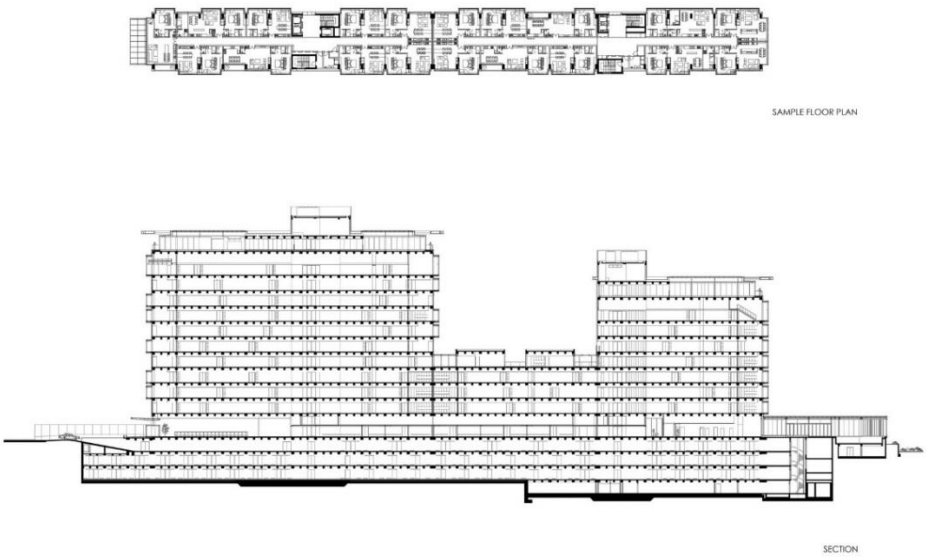
Proje Tipi	Konut
İnşaat Süreci	2005-2007
Mimari Proje	Tabanlıoğlu Mimarlık
Toplam Alan	32.500 m2
Kat Adedi	12 Kat + 4 Bodrum Kat
İşveren	Akfen Holding

Şekil 4.24: Levent Loft ve Künye Bilgileri (Tabanlıoğlu Mimarlık)

Şekil 4.25: Levent Loft Yan Cephe (Tabanlıoğlu Mimarlık)

Yapıda dubleksler dahil 11 farklı plan tipi bulunmaktadır. Dairelerin alanları 68 ile 182 metrekare arasında değişmektedir. Dublekslerde salon-yaşam alanı olarak tanımlanan yer 2 kat yüksekliğindedir (Şekil 4.26). Ortak alanlara bile kartla girilmektedir. İstanbul'da yapılan pek çok üst sınıf konut projesi gibi burada da konut yaşamını destekleyen spa, yüzme havuzu, spor salonu, restoran gibi işlevler de bulunmaktadır. Mekanik ve elektrik sistemleri ise akıllı ev olarak tasarlanmıştır (Url-33).

Şekil 4.26: Levent Loft Kesit ve Tip Kat Planı (Tabanlıoğlu Mimarlık)

Levent Loft projesi gayrimenkul satışları açısından başarılı bir projedir. Dairelerin kısa sürede satılması, yatırımcıları yapının arkasındaki arsada Levent Loft 2'yi yapmaya ikna etmiştir. Benzer konseptte tasarlanan bina bu sefer yatayda değil dikeyde yükselmiştir.

Söylem

Levent Loft'un etrafında oluşan söylem iki noktada yoğunlaşmaktadır. Birincisi, yapının mimari niteliği, özellikle loft konseptine göndermeler yapan plan şemalarıdır. İkinci olarak da bu loft dairelerin içinde kurulması öngörülen seçkinci yaşama odaklanılmaktadır.

Levent Loft projesinde, mimari bir terim olan loft kelimesi bir anlam kaymasına uğramaktadır. Projenin baş mimarı Melkan Gürsel Tabanlıoğlu'na göre, proje sıfırdan

yapılmış olsa da "loft tarzına uygun" bir şekilde tasarlanmıştır. Tabanlıoğlu'nun loft tarzı olarak tanımladığı mimari üslup "tesisatın gizlenmediğini, kolon, kiriş ve tavanların beton renginde bırakılması" gibi detayları içermektedir(Url-34). Projeyle ilgili çıkan haberlerde, dairelerin galeri boşluklu büyük hacimlerinden, esnek planlama olanak sağlayan az duvar kullanımdan, diğer projelerdeki 1+1 dairelere göre daha büyük olan kat alanlarından da övgüyle bahsedilmektedir (Hürriyet Daily News, 6.10.2008; Sabah, 11.09.2010). Loft kelimesi burada belirli bir konut tipolojisini tanımlamaktan çok, loft binalarda görülen iç mimari yaklaşımı, bu tarz konutları tercih eden sosyo-ekonomik sınıfın beğeni ve yaşam tarzını ifade eden daha geniş bir anlamda ele alınmaktadır.

Kentin yaşadığı değişimin arkasındaki küreselleşme söylemi, Levent Loft binasını çevreleyen söylemde de kendisini hissettirmektedir. Binanın web sitesindeki tanıtım filminde projenin içinde bulunduğu Levent-Maslak bölgesinden 30 yıllık sanayi dışı kullanımına rağmen "İstanbul'un Kalbi" olarak bahsedilmekte, projenin kentin en önemli iş ve alışveriş merkezlerine yürüme mesafesindeki yakınlığı vurgulanmaktadır (Url-33).

Yatırımcı ve işletmecilerin açıklamalarında, projenin ana hedefinin bu bölgede çalışan küresel elitler olduğunun altı çizilmektedir. Binanın pazarlanması hakkında çalışan gayrimenkul uzmanları hedef kitleyi dar bir çerçeve içinde tanımlamaktadır; Loft projelerinin bu bölgelerde çalışan bekar ya da çocuksuz çiftler tarafından tercih edildiğini belirtmektedir. Aynı haberde çokuluslu şirketlerin Levent, Maslak ve Esentepe bölgesini tercih ettiğinden bahsedilirken, bu firmalarda çalışan yabancı uyrukluların da Levent Loft'u tercih ettiğini belirtmektedir (Sabah, 11.09.2010).

Yerli ya da yabancı uyruklu olsun bu küresel elitin ve küresel kentlere uyum sağlamış yaşamlarının projenin odak noktası olduğu mimari ekibin proje hakkındaki metinlerinde kendini göstermektedir. Uluslararası mimari proje paylaşım sitesi olan Archdaily'de yayınlanan proje metninde, loft tipi yaşamın büyük kentlerin çoğundaki "yeni yaşam türü" olduğunu öne süren tasarımcılar, konut ve ev algısında yaşanan değişimlerin ailenin algılanmasında yaşanan değişimlerle de alakalı olduğunu iddia etmektedir (Url-35).

Aynı metinde ve tanıtım sitesinde Loft yaşamının, "artık büyük kentlerin ortak paydası" olduğunun altı sıkça çizilmektedir. Yapının dışa kapalısı mimarisi bile yeni

bir tür topluluk yaşamını "müjdeler" niteliktedir: Levent Loft'un dışarıya izole ama içinde bir topluluk oluşturabilen sosyal bir deneyim olduğundan bahsedilmektedir (Url-35). Kendi kurumsal web sitesinde, Levent Loft projesinden sosyal heykel (Social Sculpture) olarak bahseden Tabanlıoğlu Mimarlık, proje metninde tasarımın "sadece bir konut projesi olarak değil bir sosyalleşme mekanı olarak tasarlandığını" vurgulamaktadır (Url-32).

Yapının kullanıcılarına sunduğu bu hayat –sosyalleşme alanı- ve dairelerin iç mimarisini tanımlayan esnek planlama yaklaşımının aksine, Levent Loft kullanıcılarının uymasını zorunlu hale getirdiği yoğun bir güvenlik sistemine sahiptir. Lobi bölümündeki resepsiyon, güvenlikli girişin ve aktif güvenlik sistemlerin yanı sıra, kat ortak alanlarına açılan kapıların hepsi kullanıcıya özel kartlarla açılmaktadır. Benzer sosyal ekonomik sınıflara hitap eden konut projelerinin aksine, güvenlik meselesi giriş mekânında kullanıcıyı bırakmamakta, kendi daire kapısına kadar kullandığı her mekânda karşısına çıkmaktadır.

Levent Loft açıldığı 2007 yılında, çevresindeki parseller dönüşüme girmediği için görece ferah bir vistaya sahipti. Yıllar içinde çevre parsellerin de yüksek emsal katsayıları ile dönüşmesi yüzünden, yapı uzun kenarlarında sahip olduğu vistayı kaybetmiştir. Vistasını kaybeden konut modüllerinin bir kısmı, ofise dönüştürülmüştür. Günümüzde yapı, üst gelir grubuna hitap eden konut projesi kimliği altında hem konut hem de ofis alanlarına sahip karma bir kullanıma sahiptir.

Özetle, yapının etrafında inşa edilen söylem loft tanımı adı altında dönemin konut eğilimlerinden farklı bir mimari yaklaşımı, seçkinci bir topluluk ile yaşam tarzı üzerinden birleştirmeyi amaçlamaktadır. Mimariye yapılan övgüler çoğu zaman yaşam tarzına yapılan övgülerle karışmakta ya da tam tersi olmaktadır. Aradan geçen yıllarda, yapının işlevinde değişimler yaşasan da bunların söylemi değiştirmediği de görülmektedir.

Değerlendirme

Mimari açıdan bakıldığında Levent Loft, hem başarılı hem de başarısız bir proje olarak değerlendirilebilir. Başarısı, o dönem için yeni olan bir mimari eğilimi (duvarsız esnek planlar, metrekare büyüklüğünden çok hacme önem vermek, brütalist mimari detaylar vb.) kentteki kullanıcıya kabul ettirebilmesidir. Loft projesinin başarısı sonrası inşa

edilen ikinci yapı Loft Gardens bunun en görünür kanıtıdır. Ayrıca, bölgede ilk kez konut odaklı bir proje olarak benzer projelerin de önünü açmış durumdadır.

Diğer taraftan, Levent-Maslak bölgesinin uluslararası finans ve iş merkezi yapılması politikasıyla planlama tadilatlarıyla ve emsal artışlarıyla yoğunlaştırılması sonucunda yapılar birbirleriyle sağlıklı ilişkiler kuramayacak kadar yakınlaşmaya başlamıştır. Levent Loft çevresindeki binaların inşaatlarının tamamlanması ile yapının vistası kapanmış ve konutlar için mahremiyet sebebi ile artık uygun bir bina olmamaya başlamıştır.

Levent Loft, İstanbul özelinde yeni ve özgün bir olarak tanımlansa da aslında modern mimarinin ilk dönemlerinden beri kullanılan konut ve ilişkili hizmetleri aynı çatı altında barındıran yatay süper-blokların biçimsel olarak günümüzdeki devamıdır. Mimari bağlamda, özellikle biçim ve içerdiği program nedeniyle Le Corbusier'in Unité d'Habitation (1952) ve öncülü Narkomfin Binası (1930) gibi kent yaşamını yaşamı yatay bir süper-blok içinde kurgulamayı hedefleyen projelerle karşılaştırabilir. Üçüncü bölümde Per'in (2011) sosyal yoğunlaştırıcı olarak tanımladığı bu projeler ile yine Per'in kategorizasyonu üzerinden melez yapı olarak tanımlanabilecek Levent Loft arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Narkomfin Binası, yeni kurulan SSCB'nin ortaya çıkardığı işçi sınıfına komünal bir yaşam öğretisi sunmayı hedeflemektedir. Le Corbusier, savaş sonrası Avrupası'nda yeni bir kent yaşamının toplumun belkemiğini oluşturan orta sınıf ve onların kentli pratikleri üzerinden nasıl ele alınması gerektiği sorusunu izini Unité d'Habitation binaları ile sürmüştür.

Levent Loft gibi günümüzün süper-blokları ise sermaye ve onu kontrol eden dar bir sınıfın taleplerine göre şekillenmiş mekânlardır. Per (2011) bu yapıları kavramsal çerçeveden, dolayısıyla bir ideolojik ve politik arka plandan yoksun yapılar olarak nitelendirmektedir. Aslında bu yapıları ortaya çıkaran ideoloji küreselleşme söylemi arkasında devam eden neo-liberal kapitalist politikalar ve sermayedir.

4.3.4 Levent-Maslak aksına dair değerlendirmeler

Küresel kent söyleminin, finansal ve politik arka planı yerel etmenlerden oluşsa da Levent-Maslak hattının kentsel mekanını tanımlayan başat etmenlerden biri olduğu görülmektedir. Sermayenin zorlaması ile bölgede oluşan iş merkezi bugün kentin en büyük iş alanı olmasına rağmen, iki önemli tehditle de yüzleşmektedir.

Bölgenin yakın gelecekteki gelişimini doğrudan etkilemesi beklenen iki gelişme bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Ataşehir'de inşa edilen yeni finans merkezi, ikincisi cazibesini kaybeden yapı stokudur (Şekil 4.27).

2009 İstanbul Çevre Planı'nı kararları arasında kentin küresel finans merkezi olarak dünyadaki öneminin arttırılması bulunmaktadır. Aynı planda, Maslak bölgesindeki büyümenin kentin kuzey ormanları ve su havzalarına bir risk oluşturduğu bu yüzden bölgenin büyümesinin kontrol altına alınması gerekliliği de belirtilmektedir (IBB, 2009).

Şekil 4.27: Yeni İstanbul Finans Merkezi (HOK)

Bu durum, büyümesi planlanan finans sektörü için yeni bir merkez ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Kozyatağı-Ataşehir, bölgenin sahip olduğu potansiyel ve mevcut eğilimler doğrultusunda, uluslararası finans merkezi niteliğinde üst düzey hizmet odaklı bir merkez olarak tanımlanmıştır (IBB,2009, s. 622). Bunun için Ataşehir bölgesinde yaklaşık 1.7 milyon metrekarelik bir alan üzerine master planı ABD'li bir ofis olan HOK tarafından hazırlanan İstanbul Finans Merkezi projesi hazırlanmıştır (Url-8).

Kentin büyümesi beklenen finans sektörünün mekansal ihtiyaçları için Ataşehir'in ana merkez olması şu aşamada planlanan hedef olarak gözükmektedir. Levent-Maslak aksını bekleyen bir başka risk ise, yakın çevresinde oluşan rakip alanlardır. . Yakın zamanlarda basında çıkan haberlere göre, Maslak bölgesinde teknolojisi geri kalmış yapı oranı yüzde 60 civarındadır. Plaza ağırlıklı Maslak bölgesi, akşamları ölü bir şehre dönüşürken, kentin merkezinde yeni dönüşen alanlarla (Kağıthane gibi) rekabet etmekte zorlanmaktadır (Yuvacan, 2015).

Levent-Maslak aksı uluslararası bir finans ve iş merkezi olması için inşa edilmiş bir projedir. Bölgenin günümüzdeki durumu bunun kısmen başarıldığını ortaya koymaktadır. Yine de sonuçlardan bağımsız olarak Levent-Maslak aksının yerli politika ve sermaye çevrelerinin yarattığı yerli bir proje olduğunun altı çizilmelidir. Bunun birkaç temel sebebi bulunmaktadır:

- Bölgedeki yapıları inşa eden finansman ağırlıklı olarak yerli sermaye grupları ve onların bulduğu finans kaynakları ile çözülmüştür. Küresel sermaye dışardan gelip, burayı sıfırdan inşa etmemiştir.
- Bölge, MIA olarak düşünülen bir bölge değildir, burayı MIA haline getiren emlak spekülasyonu beklentisi olan yerli sermaye olmuştur.
- Yerli sermayenin yatırım yapması için bölgedeki arsalara imar imtiyazları verilmiş, bu durum bazen sermaye-yerel yönetim arasında çıkar çatışmalarına sebep olmuştur.
- Aradan geçen 30 yıla rağmen binaların hemen hepsinin sahibi yerli sermaye gruplarıdır. Yabancı yatırımcının bu bölgedeki gayrimenkule ilgisi yeterli düzeyde değildir.
- İstanbul, politikacıların hedeflediği küresel kentlerin hala çok uzağında bir ekonomik güçtür. Bölge bir finans merkezine dönüşmüştür ama bu merkez ağırlıklı olarak İstanbul, Türkiye ekseninde bir merkez olmuştur.
- Türkiye'deki finans sektörünün neredeyse tamamı bu aks ve çevresinde konuşlanmıştır. Fakat bölgedeki ofislerin hepsi finans ve ilişkili sektörlerdeki firmalar tarafından kiralanmamıştır. Madencilikten, ilaç sanayine, enerjiden bilişime kadar İstanbul'da faaliyet gösteren hemen her sektörün temsilcilerinin ofisleri ve genel merkezleri bulunmaktadır.

Kentsel mekan ve mimarlık açısından bakıldığında ise bölgenin 30 yılda küresel kent söylemi eksenindeki gelişmelerle baştan aşağı değiştiği görülmektedir. Bazı kayda değer sonuçlar şunlardır:

- Mevcut parselasyon üzerinden imar haklarının arttırılması yüzünden, parsellerin üzerinde çevresiyle problemli ilişkiler kuran yapılar inşa edilmiştir. Levent bölgesindeki yola cephesi dar fabrika arsalarına cadde ile teması zayıf,

derinliği olan tasarımlar yapılmış; Maslak'ta ise yolun hemen kenarına yol-kaldırım-bina ilişkisini bozan yüksek yapılar yapılmıştır.

- İstanbul, bu bölgenin öncülüğünde dünya standartlarında ofis alanlarına sahip olmuştur. Bu eğilim sonra kentin diğer bölgelerine de yayılmıştır.
- İş merkezi olarak başlayan süreç daha sonra karma-kullanımlı yapılara ve üst sınıfın yaşadığı konut projelerine doğru da bir gelişme göstermiştir. Maslak bölgesi hala plaza ağırlıklı bir dokuya sahipken, Levent bölgesinde işlevsel çeşitlilik bulunmaktadır.
- 30 yıl içinde mimari de kendini durmadan yenilemiştir. Basit prizmatik bloklar ile başlayan süreçte, daha amorf ve iddialı formlar da ortaya çıkmıştır. Mimari biçim, bölgedeki emlak piyasası mücadelesinde fark edilmenin, prestijin bir aracı haline gelmiştir.
- Benzer bir durum, mimarlık dışındaki teknik konularda da görülmektedir. Özellikle yeni inşa edilen yapılarda, akıllı bina sistemleri ve ekolojik çözümler neredeyse bir standart haline gelmiştir.
- Karma kullanımlı yapılar, diğer kentlerde olduğu gibi burada da kendi içine kapalı yaşam alanları kurmuştur. Bölgenin hızlı inşa sürecinde, yerel yönetimlerin sadece altyapı ve ulaşıma bütçe ayırması sonucunda Maslak-Levent aksında kamusal alanların ve parkların eksikliği hissedilmektedir. Plazalar dahil her yapı kendi başına durmaktadır, yapıların homojen bir doku içinde olmasını sağlayabilecek kentsel ara mekanlar (sokak karakteri, ara meydanlar, ortaklaşan bahçe-kaldırım ilişkisi vb.) bulunmamaktadır.
- Bölgedeki emlak rekabeti projelerin ihtiyaç programlarının zenginleşip, "daha ilginç hale" gelmesini sağlamıştır. Son yıllarda yapılan projelerde, sanat ve kültür mekanlarına ihtiyaç programı içinde gittikçe daha çok alan ayrıldığı gözlemlenmektedir.
- Bölgede, mimarlık açısından uluslararası ve rekabetçi bir ortam bulunmaktadır. Pek çok proje uluslararası yarışmalarla belirlenmeye çalışılmış, yerli ve yabancı mimarlar aynı projelerde bazen rakip olarak bazen de ortak olarak çalışma fırsatı bulmuştur.

- Bölgenin genel mimari üslubu, dünyadaki benzerleri gibidir; bu açıdan bakıldığında Levent-Maslak aksı çağdaşlarının mimari dilini yakalamıştır, fakat aynı zamanda kentin daha jenerik hale gelmesinde etkisi olmuştur.
- Yapılar, 30 yılın getirdiği emlak ve rant rekabeti sayesinde birer tüketim nesnesi olarak pazarlanmaktadır. Bu yüzden de yapıya dair her özellik (mimari, teknik, ekonomik vb.) yapının daha yüsek bir kar marjı ile satılması ve kiralanmasına yardımcı olarak bir söylem etrafında kurgulanmaktadır.
- Yapıların söyleminin gerçeği yansıtması ya da ölçülebilir, test edilebilir veriler vermesi önemli değildir. Yapının ekolojik, farklı mimariye sahip, çalışan dostu, güvenli gibi tanımlara sahip olması çoğu zaman herhangi bir bilimsel veri ile desteklenememektedir. Bazı yapılarda bunun çözümü olarak, Batı kökenli yapı standartlarına uygunluk ve bunun belgelenmesi, söylemin arkasındaki yegane destekleyici veri olarak ver almaktadır.
- Yapılar üzerinden üretilen söylem sadece yapının kendisi ve fiziksel çevresi ile sınırlı kalmamakta, çoğu zaman bu durum daha büyük ve kapsayıcı bir bağlamın içine oturtulmaya çalışılmaktadır. Maslak No:1 kendisini İstanbul'u şekillendirdiği iddia edilen yabancı sermaye ile ilişkilendirmeye çalışmaktadır. Kanyon'un farklı ve fütüristik addedilen mimarisi kesinlikle tesadüf değildir; bu değişim aynı zamanda Türkiye ve İstanbul'un 1980 sonrasında yaşadığı ekonomik ve sosyal değişimin mekansal tezahürüdür. Levent Loft ise, Maslak ve Levent'in küresel iş ortamında çalışan profesyonellerin talep ettiği yaşam tarzını sunmaktadır.
- Tanyeli'nin tanımı ile yerli minör star mimarlar küresel vitrine çıkmak için bu bölgede inşa edilen projeleri birer basamak olarak görmektedir. EAA ve Tabanlıoğlu gibi ofisler, küresel pazara yönelik sadece İngilizce dilinde hazırladıkları kurumsal web sitelerinde buradaki projelere geniş yer vermektedir. Mimarinin estetik ve işlevsel değerleri çoğu zaman başarısının arkasındadır. Mimari anlamda başarı iki yolla sağlanmaktadır: birincisi "ünlü mimar" tarafından tasarlanması, ikincisi de yapının özellikle yurtdışında aldığı ödüllerdir. Burada incelenen yapıların hepsi yarışmalarda birden fazla ödül kazanmış, pek çok yarışmada da son listeye kalmıştır.

- Yapılardan yerli basında ve kurumsal medyalarda bahsedilirken mimarlarına sık sık değinilmektedir. Önceki maddede açıklandığı üzere, mimarın ünü ve marka değeri ekonomik bir fark yaratma aracı olarak kullanılmaktadır. Projelerden bahseden haber, makale ve yorumlarda hemen her zaman mimarın marka değerine "ünlü mimar" ya da "ödüllü mimar" gibi sıfatlarla atıf yapılmaktadır.
- Yapıların söylemlerinde İstanbul kenti, Levent ve Maslak ile kurulmaya çalışılan ilişkinin tam aksi yönünde, yapılar bulundukları fiziksel çevreden kendilerini soyutlamaya ve kendi kendilerine yeterli olmaya çalışmaktadır. Plaza yapıları, çalışanların çalışma saati süresinceki bütün ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmaktadır. Kanyon gibi karma kullanımlı yapı bile tasarımdaki bütün kentsel metaforlara rağmen, güvenlik hissinin yüksek olduğu kendi kendine yetmesi için tasarlanan bir yapı kompleksidir. Levent Loft ise, sosyal bir heykel olarak olası kullanıcılarına pazarlanmaktaysa da, ortak mekanlarında bile kişiye özel güvenlik kartsız dolaşılamayan, kurguladığı yaşam tarzını çevresinden tamamen ayırmayı hedefleyen bir projedir.

5 SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küresel kent, kentsel mekân ve mimarlık arasındaki ilişkinin anlaşılmaya çalışıldığı bu araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre, günümüzde fiziksel çevre bazen başka isimler ve olgular adı altında olsa da özellikle son 30 yıldır neo-liberal politik ve ekonomik gündemle şekillenmektedir. Tarihin gördüğü en büyük kentleşme hareketi içinde başat katalizörlerinden birisi olan neo-liberal ekonomi, küreselleşme kılıfı altında yeni bir kent gerçekliğinin ortaya çıkmasında önemli bir pay sahibidir.

Bu yeni kent gerçekliği, Batı'daki Sanayi Devrimi dönemi kentleşmesinden farklı olgulara sahip, ölçek olarak hem daha yoğun hem de daha büyük kentsel peyzajları ortaya çıkaran bir durumdur. Nitekim Batı'nın kentleşmesini anlatan çoğu kavram ve durum bu yeni gerçekliği açıklamada yeterli olmamaktadır. Yeni bir kavramsal çerçevenin gerekliliği ortaya çıkmış, bu konu başlı başına bağımsız bir araştırma konusu haline gelmiştir.

Küresel kent hipotezleri bu kavramsal kriz ya da geçiş döneminde ortaya çıkmıştır. Kentlerin neo-liberal ekonomi ile nasıl değiştiğini anlamaya çalışan bu hipotez, politik ve ekonomik oyuncuların elinde anlam kaymasına uğrayarak bir söyleme dönüşmüş, kenti anlamaya çalışan değil, bizzat kenti etkilemeye, değiştirmeye çalışan bir araca dönüşmüştür.

Bu bağlamda, küresel kent söyleminin kentsel mekânı ve mimarlığı nasıl etkilediğine bakıldığında, gerek dar anlamda İstanbul, gerekse geniş anlamda diğer küreselleşen kentler ölçeğinde ortaya çıkan sonuçlara üç temel açıdan bakmak gerekmektedir. Bunlar:

1. Kent ve onu oluşturan kentsel mekân
2. Kentsel mekânı şekillendiren mimarlık eylemi
3. Bu eylemin arkasındaki mimarlık iş pratiği ve bu pratiği yönlendiren mimardır.

Kentlerin fiziksel çevre üretimi ve bu çevreyi koruması için mevcut ekonomik düzen içerisinde sermayeye ciddi bir bağımlılığı bulunmaktadır. Batı Dünyası'nın gelişmiş

kentleri, yaklaşık yüz yıl önce inşa edilen ve artık eskiyen altyapı ve üstyapıları için bu sermayeye ihtiyaç duyarken, gelişmekte olan ülkelerin kentleri de son 70 yıldır yaşadıkları hızlı büyüme ile baş etmek için yine aynı sermayeye ihtiyaç duymaktadır. Ülkelerin sınırlı kaynakları, fiziksel çevrenin iyileştirilmesi ve korunması için gerekli kaynakları sağlayamamaktadır. Bu durum da, kentleri daha önce hiç olmadığı kadar kamu dışı kaynaklara bağımlı hale getirmiştir. Bu sırada, ekonomik sınırlamaların kalkması ise, ülkeler arası hareket kabiliyeti artan sermaye de, Batı ülkelerinin tekelinden çıkmış, karlı gördüğü sürece her coğrafyaya yatırım yapabilir hale gelmiştir.

Araştırma boyunca pek çok yerde değinilen, sermaye ve kentsel mekân arasındaki ilişki aslında kentlerin bu yoksunluğu ile sermayenin kazandığı hareketliliğin doğal bir sonucudur. İlk bakışta, iki taraf için de faydaları net olan bu işbirliğinin kentler ve özellikle o kentlerde yaşayan dar gelirliler için olumlu sonuçları olduğu söylenemez. Özel ve çoğu zaman küresel niteliğe de sahip sermayenin patronajlığı kenti ve fiziksel çevreyi kendi beklentileri etrafında şekillendirmektedir. Küresel ekonominin birinci hamlesi, finans sektörünün kontrolünde kentsel mekânı, tıpkı borsa ve diğer türev finansal araçlar gibi, spekülasyona açık hale getirmek olmuştur.

Büyüyen kentlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için finansa ihtiyaç duyan yerel yönetimler, "küreselleşme söylemine" kapılarak dünyada hareket halinde olduğu iddia edilen küresel finanstan kentlerine para çekmek istemektedir. Küresel finans ise rant geliri ikinci planda kalan kamusal alanla değil, üzerinden rant elde edebileceği özel ya da özelleşebilen kentsel mekanla ilgilenmektedir. Bunun yanı sıra kenti zenginleştireceği iddia edilen küresel sermaye kentlere bir anda gelmemektedir. Kentlerin inşaat odaklı yatırımları arttırması gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmek için kamu ya özel yönetim gibi yatırım yapmakta, ya da İstanbul örneğinde olduğu gibi küreselleşmek için yerel sermaye gruplarını kullanmaktadır.

Bütün bunların sonucu olarak, İstanbul gibi büyüyen ve kaynak sıkıntısı çeken kentler büyümelerini sürdürebilir hale getirmek için yeni sermayeye ihtiyaç duymakta, bunu çekmek için daha fazla inşaat yapmakta, artan arzı dengelemek için de spekülatif para kazanma yöntemlerine başvurulmaktadır. Bu döngü, kenti büyütmekte, büyüyen kent de bu döngüye daha fazla bel bağlamaktadır.

Küresel kentte mekân, bu döngüde üretilen ve aynı hızda tüketilen bir meta haline gelmiştir. Bu üretim-tüketim döngüsünün kısalığı ekonomik olarak karlılık getirmekte, mekânlar fiziksel ömürlerinden çok daha kısa sürelerde tüketilmektedir. Küresel kent olarak tanımlanan kentsel mekânın kullanıcıları küresel elitler ve onların etrafını kuşatan hizmet ağında yer alan üst düzey beyaz yakalı işçilerdir. Kentsel mekân, bu dar sınıfın beğenilerine göre şekillenmekte, kentli olduğu halde gelir ve sosyal statü olarak dezavantajlı olan kesimler ise çoğu zaman bu mekânlarda varlık gösterememektedir. Moda haline gelen geçici beğenilerle şekillenen bu mekânlar da tüketim odaklı ekonomik faaliyetler için bir dekor olmaktan öteye geçememektedir.

Bu durum mekânda bir yaşanmışlık ve buna bağlı olarak bir anlam sorunu ortaya çıkarmaktadır. Küresel kentin mekânları, teknik ve işlevsel açıdan kusursuz hizmet vermesi için tasarlanmış alanlar olsalar da, yeni ekonomik ve sosyal düzenin ortaya çıkardığı aynılaşma ve yabancılaşmayı da beraberinde taşıyan yerlere dönüşmüş durumdadır.

Bu yabancılaşma, sermayenin rant odaklı temas ettiği yerleri kent dokusu içinde ayrıştırmasıyla da net görülebilmektedir. İstanbul dahil pek çok kentin, tarih içinde oluşmuş homojen dokusu içinde sermayenin müdahale alanları net şekilde okunabilmektedir. Sermaye, merkezine karlılığı alarak mekanı bağlamından da koparmak dahil her türlü harekete fütursuzca girişebilmektedir. İstanbul'da son 30 yılda ortaya çıkan içe dönük büyük ölçekli projeler bu hareketlerin örnekleridir. Çevresi ile yabancılaşan, hatta bunu olumlu olarak tanımlayan (yaşam tarzı farkı) bu projeler, kent peyzajının yeni gerçekliği olmuş durumdadır.

Çoğu karma kullanıma sahip bu projeler mimari açıdan nitelikli çevre yarattığı iddiasıyla inşa edilmektedir. Bu tasarımlar sadece birer mimari eser değil, aynı zamanda bir yaşam tarzının da sembolleridir. Çoğu zaman, kullanıcı ile arasında bir anlam bağı kurmaktan çok etrafını sarmalamış söylemin sunduğu yaşam tarzını kullanıcısına dikte eden yapılardır.

Bahsi geçen yaşam tarzının sembolik gücü küresel kent söylemini ayakta tutan en önemli parametrelerden birisidir. Gelişmekte olan ülkelerdeki kentler batının kentlerine benzedikleri sürece batı merkezli küresel sermayeyi daha kolay kendilerine çekeceklerini düşünmektedir. Bu fikrin kökeninde, günümüzün neo-liberal

politikalarının daha öncesindeki batılılışma ve modernite eş anlamlı olduğu batı dışı coğrafyaların dönüşüm hikâyesi bulunmaktadır.

Batıyı, mekân üretiminde fikri anlamda yakalayamadığını düşünen gelişmekte olan ülkeler bunun telafisi olarak mekan üretiminin nicelik tarafına odaklanmaktadır. Küreselleşme söyleminden kar sağlayan grupların da sömürdüğü bu geride kalmışlık duygusudur. Bu bağlamda, Batı'dan mekânın bir imge olarak kopyalanıp taşınması yetmemektedir. Bunun periferi coğrafyalarda yeniden üretilmesi ve bu süreçte niceliksel değerlerinin arttırılması gerekmektedir. "En yüksek", "en büyük" yapıyı inşa etmek o yüzden 1998'den itibaren, periferi coğrafyanın en önemli hedefleri arasında olmuştur. Dünyanın en yüksek binası ünvanı 1998 yılında Sears Binası'ndan Petronas Kulelerine geçtiğinde aslında bu kırılma yaşanmıştır. İstanbul gibi, bununla küresel ölçekte yarışmakta zorlanan şehirler ise, kıtasal ya da bölgesel yarışa dahil olmuş, İstanbul'daki pek çok yapı "Avrupa'nın en yüksek binaları arasında" söylemi ile küresel alanda pazarlanmıştır.

Küreselleşmenin, modernizm ya da post-modernizm gibi bir mimarı üslubu yoktur. İki akımın da yarattığı güncel mimari dil, küreselleşen kentlerde görülmektedir. Küreselleşme ile mimarlık arasındaki ilişki bu bağlamda, entelektüel bir birliktelikten çok faydacı bir yaklaşıma sahiptir. Bu faydacı ilişki iki taraflıdır. Bir tarafta, kent rantından faydalanmak isteyen sermaye mimarlık talebini her daim canlı tutmaktadır

Diğer taraftan ise, mimarlık ve kentsel tasarım, aksi halde sadece politik gündemde yani sözlerde kalabilecek küresel kent söylemi ve birlikte gelen bütün neo-liberal politikaları katılaştırmaktadır; katılaşıp görünürlüğü ortaya çıktıkça da söylemin meşruluğu artmaktadır. Bu bağlamda, mimarlık küreselleşmeyi kentlinin gözünde gerçek kılan olgudur. İstanbul'da yaşayan birisi, bu kentten dışarı çıkmamış olsa bile, Maslak'ın çok katlı plazaları, Zorlu, Kanyon gibi Batılı yaşam tarzını korunaklı paketlerde satan devasa kompleksler, gecekondu mahallelerinin yerine dikilen sahipleri dünyanın çeşitli milletlerinden insanlardan oluşan lüks konut siteleri üzerinden bile küreselleşmenin ne olduğuna, en azından kenti için ne anlam ifade ettiğine dair bir fikre sahip olabilmektedir.

Araştırmada pek çok yerde, kapitalizmin tek başına bir ideoloji olmadığından, sermaye refleksi ile harekete eden bir ekonomik düzen olduğundan bahsedilmiştir. Anlamsal düzlemde derinliği olmayan bir sistemin talep edeceği mimarlık da, anlamdan çok

yüzeydeki imgeye yoğunlaşmaktadır. O yüzden de küreselleşmenin mimarlığından bahsedildiğinde aslında idealize edilmiş bir kent imgesinin, yüksek katlı cam bloklardan oluşan bir kent siluetinin, coğrafya, kültür ve iklim ayırt etmeksizin dünya kentlerine kopyalanmasından bahsedilmektedir. Aslında bu imge, arkasında anlam değil tam tersine anlamsızlık barındıran bir meşrulaştırıcı, onaylayıcı yüzey işlevi görmektedir. Pudong ortaya çıkana kadar, Dubai bir Batı mimarlığı fuarına dönene kadar, Maslak silueti İstanbul'un hâkim silueti haline gelen kadar neo-liberal düzen kendini kent nezdinde meşrulaştırmış değildir. İnşaat sadece ekonomik bir faaliyet değildir o yüzden bu yeni küresel düzende; aynı zamanda meşruiyetin de bina edilmesidir.

Mimarlığın bu onaylayıcı, hatta meşrulaştırıcı rolü, meslek erbabı olarak mimarın da rolünün yeni ekonomik gerçekliğe göre tanımlanması gerekliliğini ortaya koymuştur. Mimarlık, küreselleşme söylemini meşru hale getirirken, mimar da bu söylemin estetik dilini kendi alanında kurmakla mükelleftir. Bu estetik dil, ekonomik karlılığa pozitif katkısı olduğu kadarıyla geçerli bir durumdur. Estetikten bağımsız olarak mimardan beklenen mesleki yaratıcılık ise, küresel kentin durmadan artan yoğunluğu ile imar mevzuatı üzerinden baş etmek; aynı zamanda da bu yoğunluğu daha da arttıracak yaratıcı müdahaleleri (sanat, kültür aktiviteleri, yarı-kamusal etkinlik alanlar vb.) ihtiyaç programına eklemektir. Mimarın tasarım yaklaşımı kadar, tanınırlığı ya da güncel ifadesi ile starlığı da bir başka katma değerdir. O yüzden bir taraftan, iş alanında etrafı her geçen gün başka profesyonellerce ve sermayenin talepleri ile daraltılan, otonomluğunu çoktan yitirmiş bir mimar figürü varken, öbür tarafta ise mekana attığı imzanın bile marka değeri olduğu, proje için yapılan eskizlerin logo olarak kullanıldığı bir star mimar imgesi bulunmaktadır.

Mimarın bu yeni rolünü benimseyip benimsememesi başlı başına bir tartışma konusudur. Yerli sermayenin, İstanbul'u küresel bir kent haline getirmek için küresel ölçekte hizmet talep ettiği bir ortamda, mimarlar artan iş pratiği içinde hala yerli ve yabancı mimar mücadelesine, aralarında hiçbir mimari tarz farkı olmamasına rağmen, girmektedir. Mimarın eğitim ve meslek diskurundan gelen kritik bakış açısı da, yeni pozisyonunu daha problematik hale getirmektedir. Bir tarafta, küreselleşmeye karşı yükselen kent muhalefetinin içinde aktif rol oynayan mimar, öbür tarafta karşı çıktığı sermaye grupları ile birlikte bu sefer başkalarının karşı çıktığı projelere imza atabilmektedir.

Araştırmanın sonunda, bu çalışmayı tetikleyen soruyu da baştan düşünmek gerekmektedir. Küresel kent söyleminin kentsel mekâna ve mimarlığa etkisi kadar, tam aksi yöndeki durum da en az onun kadar önem arz etmektedir. Küreselleşmenin var olabilmesi için mekâna ve bu mekânı tanzim eden araç olarak mimarlığa ihtiyacı vardır, hatta bu ikisi olmadan şu andaki sistemin meşruiyeti bile sorgulanabilir hale gelmektedir. Asıl mesele, küreselleşme ve mimarlık / inşaat döngüsü içine girmiş kentsel mekânın varoluşunu bu ikileme sıkıştırmasıdır. Bölüm başında bahsedilen kentleşme eğilimi, fiziksel çevreyi değiştirdikçe, yeni kavramlara, yeni düşünme yöntemlerine, yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Küreselleşme olgusu ise, bu yeni kavramsal çerçevenin mutlak sonucu değil, en fazla parçalarından bir tanesidir; aksi durum başta kenti tasarlayanlar dahil herkesin bu yeni gerçekliği eksik yorumlamasına sebep olacaktır.

KAYNAKLAR

Abalos I. & Herreros J. (2005). Tower and Office: From Modernist Theory to Contemporary Practice. Princeton: Princeton Press

Abel, C. (1986). A Building For The Pacific Century. The Architecture Review, April 1986, s. 60

Akalp, S. (2016, 04 Nisan). Kişisel Görüşme.

Akcan, E. (2001). Amerikanlaşma ve Endişe; İstanbul Hilton Oteli. Arradamento Mimarlık, 100+41, Kasım 2001, s. 112-119

Akın, N. (2011). 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera. İstanbul: Literatür

Akın, O. (2011). Yeni Büyüme Dinamikleri İlişkisinde İstanbul Kentinin Makroform Arayışı, Mimarlık Dergisi, 361 (Eylül-Ekim 2011), 75-80

Aksoy, A. (2009). Istanbul's Choice: Openness. İçinde R. Burdett & P. Rode (editör) Urban Age İstanbul Newspaper (s.48-49). Londra: Phaidon

Aktemur, A. M. (2012). Alexandré Vallaury'nin Karaköy'deki Eserleri. The Journal of Academic Social Science Studies, Vol. 5 Issue 8, December 2012, s. 37-74.

Al-Rodhan, N. (2006, 16 Haziran). Definitions of Globalization: A Comprehensive Overviewand a Proposed Definition, Program on the Geopolitical Implications of Globalization and Transnational Security.

Altman, A. & Katz, B. (2007). An Urban Age in Suburban Nation? İçinde R. Burdett & P. Rode (editör) The Endless City (s.96-103). Londra: Phaidon

Atasoy, B. (2011, 5 Aralık). Bouvard'ın Ütopik Tarihi Yarımada Projeleri. Arkitera. Getirildiği adres http://www.arkitera.com/haber/4739/bouvardin-utopik-tarihi-yarimada-projeleri

Aysev, E. & Akpınar, İ. (2011). Küreselleşen İstanbul'da Bir Sosyal Aktör olarak Mimarın Rolü, Dosya, 2011, s. 46-53

Badger, E. (2016, 1 Nisan). Who's Really Moving Back Into American Cities. Washington Post, Getirildiği adres

https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/04/01/the-surprisingly-narrow-reality-of-americas-urban-revival/

Bartu, A. (1999). Who Owns the Old Quarters? Rewriring Histories in a Global Era. İçinde Ç. Keyder (editör) Istanbul: Between Global and Local (s.31-46). Oxford: Rowman and Littlefield

Batur, A. (2006). Türkiye Mimarlığında "Modernite" Kavramı Üzerine, Mimarlık Dergisi, 326 (Mayıs-Haziran, 2006), getirildiği adres

http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=42&RecID=1055

Beaverstock, J. V. , Smith, R. G. & Peter J Taylor, P. J. (2000). World-City Network: A New Metageography? Annals of the association of American geographers, Vol 90-1, s. 123-134

Bilgin, İ. (2004). İstanbul'un Değişimi ve Yönetimi, Mimarlık Dergisi, 316 (Mart-Nisan 2004), getirildiği adres

http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=28&RecID=366

Boyacıoğlu, E. (2014). Arketip Konutları ve Göktürk Yerleşimi. Mimarlık Dergisi, 375 (Ocak-Şubat 2014), getirildiği adres http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=389&RecID=3301

Bozdoğan, S. (2002). Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiyesi'nde Mimari Kültür. İstanbul: Metis

Brenner, N & Keil, R (editör) (2006). The Global City Reader. London: Routledge

Baudrillard J. & Nouvel J. (2002) The Singular Objects of Architecture (R. Bononno, çev.). Londra: Routledge

Burdett R. & Rode P. (2007). The Urban Age Project. İçinde R. Burdett & P. Rode (editör) The Endless City (s.8-31). Londra: Phaidon

Camprag, N. (2015). Frankfurt and Rotterdam: Skylines as Embodiment of a Global City. CTBUH Journal, 2015 Issue I, s. 26-32.

Candan, A. B. (2003). Dışlayıcı Bir Kavram Olarak "Mahalle, Arradamento Mimarlık, 2003/ 07-08, s. 70-72

Castells, M. (1996). The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I. Oxford, UK: Blackwell.

Çavuşoğlu, E. & Yalçıntan, M. C. (2010). Küresel İstanbul Tahayyülünün Eleştirisi, Mimarlık Dergisi, 356 (Kasım-Aralık 2010), 34-37

Çelik, Z. (1993). The Remaking of Istanbul: Portrait of an Ottoman City in the Nineteenth Century. Los Angeles: University of California Press

Davis, M. (2010). Gecekondu Gezegeni (G. Koca, çev.). İstanbul: Metis

Dawson, A. & Edwards, B. H. (2004). Introduction: Global Cities of the South, Social Text, 22(4), 1-7.

Derudder B. , Devriendt L. & Witlox F. (2007). Flying Where You Don't Want to Go: An Empirical Analysis of Hubs in the Global Airline Network. Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 98 (3), 307-324. Getirildiği adres: http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb187.html

Driessen, H. (2005). Mediterranean Port Cities: Cosmopolitanism Reconsidered, History and Anthropology 16(1), 129–141.

Droitcour, B. (2012, 29 Ekim). Public Spaces. The New Inquiry, Getirildiği Adres http://thenewinquiry.com/essays/public-spaces/

Duffy F. (2007). The Death and Life of The Urban Office. İçinde R. Burdett & P. Rode (editör) The Endless City (s.328-339). Londra: Phaidon

Dünya Bankası, 1995. World Depelopment Report 1995: Workers in an Integration World, New York, s. 170.

Economist (2015, 14 Mart). Aerotropolitan ambitions. The Economist, Getirildiği adres: http://www.economist.com/news/china/21646245-chinas-frenzied-building-airports-includes-work-city-sized-projects-aerotropolitan-ambitions

Eralp, A. (2013, 3 Mart). İstanbul'u Roma'nın Torunu Zannediyorduk, O Roma'nın Dedesi Çıktı! Arkitera. Getirildiği Adres http://www.arkitera.com

Fenske, G. & Holdsworth, D. (1992). Corporate Identity and the New York Office Building: 1895—1915. İçinde D. Ward ve O. Zunz (editör) The Landscape of Modernity: New York City, 1900-1940 (s. 132-159). Baltimore: Sage

Ferguson, N. (2008). The Ascent of Money: A Financial History of the World. Kindle Edition: Penguin. Erişim Tarihi 28.05.2015

Fitch, R. (1993). The Assasination of New York. Londra: Verso

Fowler, S. (2006, 13 Aralık). New Faces in Fabled Istanbul. The New York Times. Getirildiği adres http://www.nytimes.com

Friedmann, J. (1986), The World City Hypothesis. Development and Change, 17: 69–83. doi: 10.1111/j.1467-7660.1986.tb00231.x

Gluckman, R. (2012, 27 Eylül). Monumental: Istanbul's Dazzling Architecture Steeped in history and diversity, Istanbul is an architectural paragon. Times Magazine. Getirildiği adres http://style.time.com

Görgülü, Z. (2003). Villalı Yerleşmeler Üzerine: Mekansal Ayrışma Bağlamında Birkaç Söz, Arradamento Mimarlık, 2003/ 07-08, s. 74-75

Gössel, P. & Leuthhauser, G. (2005). Architecture In The 20th Century (vol 1). Hindistan: Taschen

Gümüş, K. (17.01.2016). Beyoğlu Nasıl Kurtulur? Sanatatak. Getirildiği adres http://sanatatak.com

Gürsel, Y. (1987). Beyoğlu Yıkımları ve Şehrimizin Geleceği. Mimarlık Dergisi, 222 (Sayı 1,1987). Getirildiği adres http://www.mimarlikdergisi.com

Habermas, J. (2000). Crossing globalisation‟s valley of tears. New Perspectives Quarterly, 17 (4), 51-57.

Hall, P. (1966). The World Cities, New York: McGraw-Hill

Harvey, D. (1989). The Condition of Postmodernity (Oxford: Blackwell, 1989), akt. R. J. Holton, Globalization and the Nation-State (London: Macmillan Press, 1998), s. 8.

Harvey, D. (2008). The Right to The City. The Left Review. Getirildiği adres

https://newleftreview.org/II/53/david-harvey-the-right-to-the-city

Harvey, D. (2008). Sermayenin Mekanları (B. Kıcır, D. Koç, K. Tanrıyar, S. Yüksel, çev.). İstanbul: Sel

Harvey, D. (2015) Umut Mekanları (Z. Gambetti, çev.). İstanbul: Metis

Holl, S. (2011). Hybrid Buildings. İçinde J. Mozas, A.F. Per & J. Arpa (editör) This is Hybrid (s. 6-9).Vitoria Gasteiz, İspanya: a+j arhitecture publishers

Holton, R. J. (1998). Globalization and the Nation-State. London: Macmillan Press

Hürriyet (2006, 30 Mayıs). Erdoğan: Kanyon, İstanbul vizyonu için ilham verici. Getirildiği adres http://www.hurriyet.com.tr

Hürriyet (2006, 31 Mayıs). 200 milyon dolara İstanbul'a değer katan yaşam anıtı kurduk. Getirildiği adres http://www.hurriyet.com.tr

Hürriyet (2008, 29 Şubat). Kanyon, rüzgára karşı 'cam' giydi. Getirildiği adres http://www.hurriyet.com.tr

Hürriyet Daily News (2008, 6 Ekim). Boom in demand for Istanbul's Levent district. Getirildiği Adres http://www.hurriyetdailynews.com

Işık, O. & Pınarcıoğlu, M. M. (2013). Nöbetleşe Yoksulluk Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği, 9. Baskı. İstabul: İletişim.

International Monetary Fund, "World Economic Outlook, A Survey by the Staff of the International Monetary Fund", "Meeting the Challenges of Globalization in the Advanced Economies", in the World Economic and Financial Surveys, 1997, p. 45, see http://www.imf.org/external/pubs/WEOMAY/Weocon.htm (Chapter 3).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (1987). Taksim Meydanı Kentsel Tasarım Proje Yarışması. İstanbul: Cem Ofset.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2009). 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni ve Plan Raporu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Metropoliten Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi.

Jencks, C. (2005). The Iconic Building: The Power of Enigma. Londra: Frances Lincoln

Jerde, J & Revis, L. (2008). Interview with Jon Jerde, Art and Living, Spring-Summer 2008, s. 69-76.

Karabey, H. (2009). Kullan-Tüket-Terket: Levent, Mimarlık Dergisi, 349 (Eylül-Ekim 2009), getirildiği adres

http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=363&RecID=2177

Karabey, H. (2010). Yeni İstanbul Planı Aslında Ne Söylüyor, Mimarlık Dergisi, 356 (Kasım-Aralık, 2010), 17-22

http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=361&RecID=2074

Kasarda, J. & Lindsay, G. (2011). Aerotropolis: The Way We'll Live Next. Allan Lane: Kindle Edition

Kayden, J. S. (2000). Privately Owned Public Space: The New York Experience. New York: John Wiley and Sons

Keyder, Ç. (1999). The Setting. İçinde Ç. Keyder (editör) Istanbul: Between The Global and The Local (s. 3-30). Oxford: Rowman and Littlefield

King, A. (2004). Spaces of Global Cultures: Architecture, Urbanism, Identity. Taylor and Francis: Kindle Edition.

Kolko, J. (2015). Urban Revival? Not For Most Americans. Getirildiği adres http://jedkolko.com/2016/03/30/urban-revival-not-for-most-americans/

Koolhaas, R. (1994). Delirious in New York: A Retroactive Manifesto for Manhattan. İtalya: Monacelli Press

Koolhaas, R. (1995). S, M, L, XL. İtalya: Monacelli Press

Koolhaas, R. (2007). In Search of Authenticity. İçinde R. Burdett & P. Rode (editör) The Endless City (s.320-323). Londra: Phaidon

Kwinter, S. & Koolhaas, R. (1996). Rem Koolhaas: Conversations with Students (Architecture at Rice). New York: Princeton Architectural Press.

Lambert, P. (2013). Building Seagram. New Haven: Yale University Press

Lefebvre, H. (2014). Kentsel Devrim (S. Sezer, çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık

Lewis, M. (2014). Flash Boys: A Wall Street Revolt. New York: W.W. Norton & Company.

Luk, W. L. (2009). Privately Owned Public Space in Hong Kong and New York: The Urban and Spatial Influence of The Policy. Bildiri, 4th International Conference of the International Forum on Urbanism. Amsterdam

Makinen, J. (2012, 12 Ekim). Forced evictions on the rise in China, Amnesty International says. Los Angeles Times, getirildiği adres http://articles.latimes.com/2012/oct/12/world/la-fg-china-evictions-20121012

Markusen, A. (1999) Fuzzy Concepts, Scanty Evidence, Policy Distance: The Case for Rigour and Policy Relevance in Critical Regional Studies, Regional Studies 33 (Sayı 9, 1999), 869-884.

Menkes, S. (2006, 4 Aralık). A futuristic mall is new Turkish playground. The New York Times. Getirildiği adres http://www.nytimes.com

Moore, R. (2013, 3 Mart). Aerotropolis: the city of the future? The Guardian, Getirildiği adres: https://www.theguardian.com

Morley, D. & Robins. K. (2011). Kimlik Mekanları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar. (Çev.: Emrehan Zeybekoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Mozas, J. (2011). This is Hybrid. İçinde J. Mozas, A.F. Per & J. Arpa (editör) This is Hybrid (s. 12-45).Vitoria Gasteiz, İspanya: a+j arhitecture publishers

Nemeth, J. & Schmidt S. (2011). The Privatization of Public Space. Environment and Planning B: Planning and Design, 38, 5-23

Neuwirth,J. (2005). The Hidden World of Shadow Cities (Konuşma 19 dk.), Ted Talk 2005.http://www.ted.com/talks/robert_neuwirth_on_our_shadow_cities

Odman, A. (2011). Galata Rıhtımında Modern Zamanlar: Ford'un Tophane Montaj Fabrikası 1925-1944. İçinde A. Ruşen & S. Aktaş (editör) İstanbul-Marsilya Endüstri Mirasını Görünür Kılmak (s. 106-121). İstanbul: Çekül Vakfı Yayınları

Ouroussoffjune, N. (2008, 7 Haziran) Rem Koolhaas Röportajı. New York Times, Getirildiği.http://www.nytimes.com/2008/06/07/business/worldbusiness/07ihtwbshenzen.1.13492283.html?scp=4&sq=Koolhaas%20Dubai&st=cse

Öktem, B. (2005) Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı, H.Kurtuluş (Der), İstanbul'da Kentsel Ayrışma. İstanbul: Bağlam

Öktem, B. (2006). Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP'nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul'un Kentsel Dönüşüm Projeleri, Planlama,2006-2, s. 53-63

Öktem, B. (2011). İstanbul'da Neoliberal Kentleşme Modelinin Sosyo-Mekansal İzdüşümleri. D.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 44, s. 23-40

Öncü, A. & Weyland, P. (2005). Giriş: Küreselleşen Kentlerde Yaşam Alanı ve Toplumsal Kimlik Mücadeleleri. İçinde A. Öncü & P. Weyland (editör) Mekan, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler (s. 9-40). İstanbul: İletişim

Özaydın, G. & Özgür, E. F. (2009). Büyük Kentsel Projeler Olarak Alışveriş Merkezlerinin İstanbul Örneğinde Değerlendirilmesi, Mimarlık Dergisi, 347 (Mayıs-Haziran 2009), getirildiği adres

Özekicioğlu S. & Özekicioğlu, H. (2010). First Borrowing Period at Ottoman Empire (1854-1876): Bugdet Policies and Consequences. Business and Economic Horizons, Vol 3 Issue 3, October 2010, s. 28-46

Özerk B. & Yüksekli A. (2011). "Küresel Kent, Kentsel Markalaşma ve Yok-Mekan İlişkileri", İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, Mayıs 2011, s. 82-93. (Ulusal Hakemli Dergi)

Özfiliz, S. (2013). Hangi Olimpiyat, Mimarlık Dergisi, 373 (Ekim-Kasım, 2013), getirildiği adres

http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=387&RecID=3246

Öztürk, S. & Özyakışır, D. (2005, Ekim) Türkiye Ekonomisinde 1980 Sonrasında Yaşanan Yapısal Değişimlerin GSMH, Dış Ticaret ve Dış Borçlar Bağlamında Teorik Değerlendirilmesi. Mevzuat Dergisi. Getirildiği adres http://www.mevzuatdergisi.com/2005/10a/01.htm

Per, A. F. (2011). Hybrid vs. Social Condenser. İçinde J. Mozas, A.F. Per & J. Arpa (editör) This is Hybrid (s. 46-109).Vitoria Gasteiz, İspanya: a+j arhitecture publishers

Ritzer, G. (2010). Küresel Dünya. (Çev.: Melih Pekdemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Robertson, R. (1992). Globalization: Social Theory and Global Culture. London: Sage

Robinson, W. I. (2009). Saskia Sassen and the Sociology of Globalization: A Critical Appraisal. *Sociological Analysis*, Vol:3 No:1 Spring 2009, 5-29

Rossi, A. (2006). Şehrin Mimarisi (N. Gürbilek, çev.) İstanbul: Kanat

Roth, L. M. (2000). Mimarlığın Öyküsü (s. 634). İstanbul: Kabalcı

Sabah (11.09.2010). Yöneticilerin Gözdesi Levent Loft Bahçe. Getirildiği adres http://www.sabah.com.tr

Sarkis, H. (2009). It's Istanbul (Not Globalization). İçinde R. Burdett & P. Rode (editör) Urban Age İstanbul Newspaper (s.16-18). Londra: Phaidon

Sassen, S. (2001). The Global City. New Jersey: Princeton

Sassen S. (2007). Seeing Like A City. İçinde R. Burdett & P. Rode (editör) The Endless City (s.307-320). Londra: Phaidon

Sassen, S. (2012). Cities In A World Economy. Londra: Sage

Say, K. S. (2014). Alexander Vallaury's Late Works on İzmir, Thessaloniki and Eminönü Customs Houses and Notes On the Agenda of Ottoman Architecture At the Turn of the Century, METU Journal of the Faculty of the Architecture, 2 (31/2), 43-64

Schumacher, P. (2015). In Which Style Should We Build? Basılı hali "Zaha Hadid at the Hermitage" Sergi Kataloğu. Getirildiği Adres http://www.patrikschumacher.com/Texts/In%20Which%20Style%20Should%20We%20Build.html

Sennett, R. (2012, 4 Aralık). No one likes a city that's too smart. The Guardian, getirildiği adres: http://www.theguardian.com/commentisfree/2012/dec/04/smart-city-rio-songdo-masdar

Shaw, M. (1991). Promoting an urban vision--Le Corbusier and the Plan Voisin. (Master Tezi). MIT Libraries Theses Dept. Of Urban Studies and Planning. Getirildiği adres: http://hdl.handle.net/1721.1/36421

Short, J. R. (2012) Globalization, Modernity and the City (Routledge Studies in Human Geography). Taylor and Francis: Kindle Edition.

Soja, E. & Kanai, M. (2007). The Urbanization of The World. İçinde R. Burdett & P. Rode (editör) The Endless City (s.54-69). Londra: Phaidon

Sönmez, M. (1996) İstanbul'un İki Yüzü: 1980'den 2000'e Doğru Değişim. İstanbul: İletişim

Storper, M. (1997). The Regional World: Territorial Development in a Global Economy. New York: The Guilford Press**.**

Süer, D. ve Sayar, Y. Y. (2002). Küresel Sermayenin Yeni Tüketim Mekanları: Lüks Konut Siteleri, Çağdaş Mimarlık Sorunları: Mimarlık ve Tüketim, 3 (Mayıs-2002), s. 39-72

Şengül, H. T. (2009). Kentsel Çelişki ve Siyaset, İmge Kitabevi, Ankara.

Tekeli, İ. (2009). Cities in Modern Turkey. İçinde R. Burdett & P. Rode (editör) Urban Age İstanbul Newspaper (s.16-18). Londra: Phaidon

Tanju, B. & Tanyeli, U. (2009). Sedad Hakkı Eldem: Retrospektif (Cilt 2). İstanbul: Osmanlı Bankası Arşivi ve Araştırma Merkezi

Tanyeli, U. (2001). Hilton Oteli, Sedad Hakkı Eldem (s. 94-98). İstanbul: Boyut

Tanyeli, U. (2007). Yabancılar, Henri Prost, Mimarlığın Aktörleri: Türkiye 1900-2000 (1. Baskı, sf. 396-405). İstanbul: Garanti Galeri

Tekeli, D. (2000). Türkiye'de Yabancı Mimarlar Sorununun Dünü, Bugünü, Yarını. Ege Mimarlık, 36, s. 16-19

Tuğal, C. (2008). The Greening of Istanbul. The New Left Review, 51, May-June 2008. Getirildiği adres https://newleftreview.org/II/51/cihan-tugal-the-greening-of-istanbul

Twomey, M. (2000) A Century of Foreign Investment in The Third World. Routledge: Londra

Uz, F. (2007). *Seksenler İstanbul'u Kentsel Söylemini Popüler Yazılı Medya'dan Okumak* (Doktora Tezi). Getirildiği Adres https://tez.yok.gov.tr/ (Tez No 222270)

Van Berkel, B. & Bos, C. (2004) Move. Rotterdam: Idea Books.

Wigley, M. , Bauman, O. & Koolhaas, R. (2007). Al Manakh. Dubai: Stiching Artists.

Willis, C. (1995). Form Follows Finance: Skyscrapers and Skylines in New York and Chicago. Princeton: Princeton Press

Wallerstein, I. (1974). The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century (New York: Academic Press, 1974), akt. R. J. Holton, Globalization and the Nation-State (London: Macmillan Press, 1998), s. 11.

Weber, B. (2015, 2 Şubat). Jon Jerde, Architect of Merging Visions, Dies at 75. The New York Times. Getirildiği adres http://www.nytimes.com

Webster, C. , Glasze, G. & Frantz, K. (2002). The Global Spread of Gated Communities. Environment and Planning B: Planning and Design, 29, 315-320

Woodman, S. (2015, 10 Şubat). Is JPMorgan Chase Profiting Off of Forced Evictions in China? RollingStone Magazine, Getirildiği adres http://www.rollingstone.com/politics/news/is-jpmorgan-chase-profiting-off-of-forced-evictions-in-china-20150210

Van Melik, R. , Van Aalst, İ. & Van Weesep, J. (2009). The Private Sector and Public Space in Dutch City Centres. Cities, 26 (2009), 202-209

Vicario, L. & Monje, P.M.M. (2003). Another 'Guggenheim Effect'? The Generation of a Potentially Gentrifiable Neighbourhood in Bilbao. Urban Studies, Vol. 40, No. 12, November 2003, s. 383–2400

Yuvacan, N. (2015, 28 Temmuz) Maslağın Düşüşü. Turkish Time Dergisi, Getirildiği adres http://www.turkishtimedergi.com/emlak/maslakin-dususu/

Yırtıcı, H. (2011).Türkiye'de Bir Sermaye Birikim Aracı Olarak Toprak Rantı ve Kent Mekânının Dönüşümü, Mimarlık Dergisi, 362 (Kasım-Aralık 2011), 62-65

Zaera-Polo A. (2007). A Taxonomy of Towers. İçinde R. Burdett & P. Rode (editör) The Endless City (s.394-411). Londra: Phaidon

2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu (1984) *T.C. Resmi Gazete,* 18334, 17 Mart 1984

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004) *T.C. Resmi Gazete*, 25531, 23 Temmuz 2004

Url-1 <*http://www.oma.eu*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-2 <*http://gehlarchitects.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-3 <*http://pcparch.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-4 <*http://www.economist.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-5 <*http://www.hok.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-6 <*http://megaprojeleristanbul.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-7 <*http://www.zaha-hadid.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-8 <*http://appsaljazeera.com/interactive/istanbulun_hancerleri*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-9 <*http://www.arkitera.com/haber/24215/zaha-hadidin-kartal-planlari-kabul-edildi-peki-surec-nasil-ilerledi*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-10 <*http://www.floornature.com/projects-interior-design/project-asymptote-architecture-virtual-trading-floor-4818*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-11 <*http://www.forbes.com/forbes/2010/0927/outfront-netscape-jim-barksdale-daniel-spivey-wall-street-speed-war.html*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-12 <*http://www.ctpost.com/news/article/Greenwich-s-rise-as-a-hedge-fund-capital-5895401.php*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-13 <*http://www.istka.org.tr*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-14 <*http://www.wsj.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-15 <*http://www.mimarlarodasiankara.org/yarismalardizini*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-16 <*http://www.ibb.istanbul*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-17 <*http://bianet.org/biamag/belediye/93673-dubai-kuleleri-istanbulun-basina-dert*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-18 <*http://www.timeoutistanbul.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-19 <*http://bakirkure.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-20 <*http://www.altinbasholding.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-21 <*http://www.emrearolat.com*>, erişim tarihi 11.09.2016

Url-22 <*http://www.worldarchitecturenews.com/project/2009/12697/emre-*

arolat-mimarlik-ltd-sti/maslak-no-1-office-tower-in-istanbul.html>, erişim tarihi 11.09.2016

Url-23 <*http://www.arkitera.com/haber/18782*>, erişim tarihi 11.09.2016

Url-24 <*http://www.milliyet.com.tr/arolat-a-uc-odul-birden-pembenar-detay-kultursanat-1375693*>, erişim tarihi 11.09.2016

Url-25 <*http://www.maslakno1.com*>, erişim tarihi 11.09.2016

Url-26 <*http://www.londragazete.com*>, erişim tarihi 11.09.2016

Url-27 <*http://jerde.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-28 <*https://www.osac.gov*>, erişim tarihi: 11.09.2016

Url-29 <*http://www.world-architects.com/en/tabanlioglu/awards-1334-4*>, erişim tarihi 11.09.2016

Url-30 <*http://www.jerde.com*>, erişim tarihi 11.09.2016

Url-31 <*http://www.kanyon.com.tr*>, erişim tarihi 11.09.2016

Url-32 <*http://www.tabanlioglu.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-33 <*http://www.leventloft.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-34 <*http://www.ulker.com.tr/tr/haberler/haber-detay/-dairelik-levent-lofta-bin-talep-geldi*>, erişim tarihi 11.09.2016

Url-35 <*http://www.archdaily.com* >, erişim tarihi 29.04.2016

Url-36 <*https://www.bddk.org.tr*>, erişim tarihi 29.04.2016

Url-37 <*http://www.42maslak.com*>, erişim tarihi 29.04.2016

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad	**:**	Volkan Taşkın
Doğum Tarihi ve Yeri	**:**	19.10.1981, İstanbul
E-posta	**:**	volkantaskin@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** **:** 2004, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 2004 Gaziosmanpaşa Belediye Hizmet Binası Proje Yarışması, Satınalma Ödülü
- 2005 Uluslararası Rotterdam Mimarlık Bienali Katılımı (Türkiye adına)
- 2005 Karabük Belediye Hizmet Binası Proje Yarışması, Satınalma Ödülü
- 2009 TOKİ Kayabaşı Toplukonut Mimari Fikir Projesi Yarışması, Eşdeğer Birincilik
- 2013 MEB Davetli Kampüs Tasarımı Yarışması, Muğla Milas Bölgesi, 1. Mansiyon
- 2015 Mimar Turgut Canser Ulusal Mimarlık Ödülleri, Proje Dalında Ödül
- 2016 Ulusal Peyzaj Mimarlığı Ödülleri, Analiz ve Planlama Dalı, 1. Ödül (Projenin Bütün Yapılarının Mimari Tasarımı, Batu Kepekçioğlu ile Birlikte)